Zinovyev

RUSYA KOMÜNİST PARTİSİ TARİHİ

MIZ
RAK

Moskova'nın Genç Komünistlerine

Leninizmi öğreniyoruz: *İşte bugün artık dünyanın neresinde olursa olsun, bir araya gelen her bilinçli işçi topluluğundan duyduğumuz sözler. Bu, Genç Komünistler, özellikle de SSCB'nin başkentindeki Genç Komünistler için de aynı ölçüde geçerlidir.*

"Rusya Komünist Partisi Tarihi" çalışmam, bu öğrenim için ancak bir başlangıç olabilir. Daha büyük bir iddiası yoktur. RKP tarihinin her sayfası Lenin'in yaşamıyla bağlantılıdır. Rusya Komünist Gençlik Birliği, bugün adını "Gençlerin Leninist Birliği" olarak değiştiriyor. Öyleyse Leninizm'i öğreniyoruz; *aylar, yıllar süren sabırlı çalışmayla, kitaplarla ve mücadeleyle.*

G. Zinovyev Moskova 31 Mart 1924

MIZ
RAK

Mızrak Yayınları - 14

ISBN 978-605-4339-13-6

Grigoriy Yevseyeviç Zinovyev

RUSYA KOMÜNİST PARTİSİ TARİHİ
Histoire du Parti communiste russe
Librairie de L'Humanité, Paris 1926

1. Baskı, İstanbul, Mart, 2012

Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında
yayımcının yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Fransızca'dan çeviren: Barış Zeren

© Mızrak, 2012
Sertifika No: 16294

Kapak: Ömer Ülkenciler
Baskıya Hazırlık: Espas

Baskı ve Cilt:
Kitap Matbaacılık Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No.123 Kat 1
Topkapı, Zeytinburnu İstanbul
0212 482 99 10
Sertifika No: 16053

MIZRAK
İletişim ve Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.
Hobyar Mahallesi Narlıbahçe Sok.
No: 6 Kat: 2 Daire: 3
Cağaloğlu / İstanbul
Tel: 0212 526 23 88
www.mizrakyayincilik.com
mizrak@mizrakyayincilik.com

Zinovyev

RUSYA KOMÜNİST PARTİSİ TARİHİ

Fransızca'dan Çeviren
BARIŞ ZEREN

MIZ
RAK

İÇİNDEKİLER

DEVRİMİN TENORU 13

Oratör 15

Kendi Anlattığı Tarihin Kurbanı 18

Parti Yeniden 19

Kopuş ve İktidar 21

Trajik Sona Doğru 21

BİRİNCİ KONFERANS 29

Parti Ne Demektir? 29

"Parti" Sözcüğünün Marksist ve Burjuva Tanımları 30

Burjuva Bilimi Neden "Parti" Sözcüğüne Kesin Bir Tanım Sunmaz? 32

Vodovozov'un tanımı 33

Milyukov'un Tanımı 33

S.D. Tanımı 34

Sınıf ve Parti 36

Partinin Doğum Tarihleri 42

Partinin Oluşum Süreci 44

"Narodnik" Hareket 45

Komünistler ile Fransız Devrimi 47

Komünistlerin Narodniklere Yönelik Tutumları 48

Rus Proletaryasının Öntarihi 50

Çaykovskiy Çevresi 51
"Güney Rusya İşçileri Birliği" 53
Marksistler ve Narodnikler 53
Burjuva Devrimcileri İle Proletarya Devrimcileri 54
Proletarya Devrimcilerinin Burjuva Devrimcileriyle Savaşımı 55

İKİNCİ KONFERANS 57

Marksizm İle "Narodnizm" Arasındaki Mücadele 57
Narodniklerin Hatası 58
Narodnikler Hareketinin Çokparçalı Niteliği 59
1870'li ve 1880'li Yılların Narodnikler Hareketleri 59
Krivenko 60
Mihayilovskiy 61
Korolenko 61
Narodnikliğin iki kanadı 62
Terörizm 63
Marksistlerin Terörizme Yönelik Tutumu 63
Proletarya Hegemonyası Sorunu 65
Proletaryanın Hegemonyası Konusunda
Plehanov İle Tihomirov Arasındaki Tartışma 67
Lenin ve Proletarya Hegemonyası Fikri 68
Yasal Marksizm 69
Struve 70
Struve ve "Eleştirel Notlar" 71
Teorisyen Plehanov İle Siyasal Eylemci Lenin 72
Lenin ile Struve Arasındaki Tartışma 73
Partinin Rüşeym Dönemi 75

Partinin Çocukluğu ve İlk Gençliği ... 76
Sen Petersburg'da İlk Sosyal Demokrat İşçi Çevreleri ... 77
"İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği" ... 77
Taşradaki Sosyal Demokrat İşçi Çevreleri ... 78
"Bund" ... 79
Partinin Birinci Kongresi ... 80
"Ekonomizm" ... 82
Ekonomizmin Kaynakları ... 82
Ekonomizmin Temsilcileri ... 85
Ekonomizmin Yurtdışındaki Merkezi ... 88
Ekonomizmin ve Bolşevizmin Bakış Açılarından İşçi Sınıfının Rolü ... 89
Proletaryanın Hegemonyası: İktidar sovyetlere ... 90

ÜÇÜNCÜ KONFERANS ... 91

Öğrenci Hareketi ... 91
Öğrencilerin Evrimi ... 92
Çarlığın Öğrenci Hareketiyle Savaşı ... 94
Öğrenciler ve S. D.'ler ... 94
Sosyal Demokratların Öğrenci Hareketine Yönelik Tutumu ... 95
Marksist Devrimciler ve Öğrenciler ... 95
Bolşeviklerin Öğrencilere İlişkin Taktikleri ... 96
Kurtuluş Birliği İle s.d. Birliği ... 97
Petersburg'da ve Diğer Kentlerde İşçi Kalkışmaları ... 98
İşçi Mektupları ... 98
"İskra" (Kıvılcım) Gazetesi ... 100
İskra Nasıl Kuruldu? ... 100
İskra'nın Rolü ... 102

İskra'nın Doğrultusu ve Fikirleri 103
İskra'nın Yazılı ve Eylemli Etkinlikleri 104
"Osvobojdeniye" İle "İskra" Taraftarları 105
"İskra"nın Başarısı ve Etkisi 106
İlkelcilik 107
Profesyonel Devrimciler 108
Profesyonel Devrimcilerin Çalışmalarının Parti İçin Önemi 108
Kiev'deki İskra Örgütünün Dağılması 109
1902 Yılı 110
Rostov Olayları 111
İlk Merkez Komite 112
Partinin Program Tasarısı 112
Partinin İkinci Kongresi 113
1903 Yılına Gelindiğinde Partinin Toplumsal Bileşimi 114
Bund'la Polemik 115
Parti Tüzüğünün 1. Paragrafı (Üyelik Koşulları) Üzerine Tartışma 116
Liberallere Yönelik Alınacak Tutum Üzerine Anlaşmazlık 119
İskra'nın Yayın Kurulu Konusundaki Anlaşmazlık 121
Parti Programı Üzerine Anlaşmazlık 123
Plehanov ve Ölüm Cezası 124
Bolşevik Plehanov 125
İkinci Kongre'nin Ardından 126

DÖRDÜNCÜ KONFERANS 129

Rus-Japon Savaşı 129
Menşeviklerin bakış açısı 130
Yenilgicilik 130

Guerşuni'nin "Anıları" 132
Teröristlerde ve Entelektüellerde Yenilgicilik 134
Bolşevikler ve Rus-Japon Savaşı 135
Menşeviklerin Konumu 135
Menşeviklerin İhaneti 136
Japonseverlik ve Bolşevizm 137
Liberal Hareketin Gelişmesi 139
1904 Yılında İşçi Sınıfı İle Burjuvazi Arasındaki İlişkiler 139
Lenin'in Tutumu 141
Devrimciler Menşevizm Saflarını Terk Ediyor 142
Parti İçinde Demokrasi Tartışması 144
Menşeviklerin Üstünlüğü 146
Çoğunluk Komitesi Bürosu 147
9 Ocak 148
9 Ocak'ın Gösterdikleri 150
"Geçici Devrimci Hükümet" Sloganı Üzerine Tartışma 151
Menşeviklerin "Geçici Devrimci Hükümet"
Talebi Konusundaki Görüşleri 153
Bolşeviklerin Londra'daki Üçüncü Kongresi İle
Menşeviklerin Cenevre'deki Birinci Konferansı 154
Genel Grev Sorunu 155
Silahlı Ayaklanma Sorunu 155
Üçüncü Kongrenin Mücadeleye Katkıları 156
İşçilerin Silahlanması Sorunu 157
Şidlovskiy Komisyonu 158
Bulıgin Duması 158
Ekim 1905 Olayları 159
Moskova'da Aralık Ayaklanması 160

BEŞİNCİ KONFERANS 163

Bir Deneyim Olarak 1905 Devrimi 163
"Novaya Jizn" İle "Naçalo" 164
"Sürekli Devrim" 165
1905 Devriminde Başarısızlığın Nedenleri 168
1905'in Sonuçları 171
1847 Mi Yoksa 1849 Mu? 173
Bolşevikler İle Menşevikler Birleşiyor 174
Menşevik Eğilimin Zaferi 175
Bolşeviklerin Taktiği 176
"1847 Mi 1849 Mu?" Polemiğinin Devamı 176
"Sorumlu Bakanlar" (Kadet) 178
1. Duma'nın Dağılması 179
1907 Londra Kongresi 180
Londra Kongresinde Seçilen M.K. 182
3. Duma 183
Yasal İmkânların Kullanılması Üzerine Tartışma 185
Tasfiyecilik 186
"Tasfiyeciler" İle Burjuvazi 187
Menşevik-Partiitsi 189
Plehanov "Yeraltı Eylemi Övgücüsü" 190
"Otzovizm" 192
"Ultimatizm" 193
Deizm 194
Otzovizme ve Diğer Bolşevik-Karşıtı Eğilimlere
Karşı Mücadele 196

ALTINCI KONFERANS 199

Paris Konferansı (1908) 200
M. K.'nın Son Toplantısı 200
Lena Olayları. İşçi Hareketinin Yeniden Doğuşu 202
"Zviezda" Dergisi 203
"Zviezda"nın Oynadığı Rol ve Önemi 203
Prag'daki Bolşevik Konferansı 204
Prag Konferansının Bileşimi ve Sonuçları 205
Sen Petersburg'da "Pravda'nın" Kurulması 206
4. Duma 206
Provokatör Malinovskiy 207
Parlamento Grubunda Bölünme 209
Ağustos Bloku 210
Kısmi Talepler Hakkındaki Tartışma 210
Demokratik Cumhuriyet Sorunu 211
Bolşevizmin Evrimi 212
1914 Savaşı Arifesinde Bolşevikler İle Tasfiyeciler 213
Pravda'nın Zaferi 214
Savaş ve Devrim 215
Savaş ve Parti 216
M.K. Üyelerinin Petrograd'da Tutuklanması ve Yargılanması 218
Burjuva-Menşevik Ortak Cephesi 219
Endüstriyel Savaş Komiteleri 221
Zimmerwald Konferansı 223
Lenin İsviçre'de 224
Bolşevizmin ve Menşevizmin İzlediği Yollar 225
Merkez Eğilim 226

Sosyal Şovenizmin Cüretkârlığı 227

EKLER 229

Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Manifestosu 229

Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi

Merkez Komitesi'nin Manifestosu 232

DEVRİMİN TENORU

Büyük yenilikler çağındayız; tekel ekonomisinin en büyük özelliği, ürün çeşitleme, bir "yenilik" saplantısına dönüşmüş durumda; artık başlıbaşına yenilik bir basmakalıp nitelik halini alıyor. Böyle bir zamanda, düşünce dünyasının bundan azade kaldığını kim söyleyebilir? Bu bitmek tükenmek bilmez yenilikler çağında, incelikli felsefe akımları, ufku olan devrimci düşünce çıkamıyor. Pek radikal ve "yeni" sol düşüncelerin, bırakalım devrimi, egemenler üzerinde en ufak bir sarsıcı etki bırakmıyor olması öğretici sayılmalıdır.

Öyleyse, "yenilik" dedikleri aslında bir köksüzlük hareketidir; bu hareketin de bellek silmek için zorunlu olduğu görünüyor. Eskiyi eleştirmek başka; eleştirmek için de köklerle bağ kurmak gerekiyor. İçine sürüklendiğimiz Yeni Ortaçağ'da ise insanları, özellikle genç kuşakları bir tabula rasa'ya çevirmek, biriki-

mi ve sürekliliği kesmekle, insan beynini sürekliliği algılayamayacak hale getirmekle mümkün. Düşünceyi köksüzleştirerek, her defasında insanlara yeniden Amerika'yı keşfettirmek istiyorlar; "yeni" radikal stratejiler, Amerika'yı yeniden keşif dalgaları olarak görünüyor.

Bu kitap, "yeni" olduğunu iddia eden düşüncelere temkinli yaklaşan bir geleneğin içinden konuşmaktadır. Lenin'de ve giderek Rusya marksizminde, en büyük dayanağın, "klasik" olduğunu görüyoruz; herkesin basmakalıp diye attığı fikirlerin özünü yakalama merakını bu geleneğin yapıtaşı saymak mümkündür. O yüzden, Rusya marksizminde en büyük suçlamalardan birinin, "revizyonizm" olmasını, rastlantı saymamak gerekiyor. Bolşeviklerin Marx'ta ve bütün eleştirilerine rağmen narodniklerde aradıkları, sağlam temellerdir.

Kuşkusuz, amaçları bu temellere yapışmak olmadı. Bu kitapta bazı örneklerini buluyoruz; düşüncede korkaklık, hiç onlara göre değildir. Nitekim, 'marksizm'in yanına bir de leninizm ekletecek ölçüde yenilikler bu mücadelede doğmuştu. Başka deyişle, tam tersine, kopuş ve sıçrama istiyorlar, ama bunu ancak sağlam temellere basarak yapabileceklerini biliyorlardı. Sıçrayabildiler ve zaferlerini bu kitapta anlatıyorlar.

Zinovyev'in 1926 yılında sovyet gençliğine yönelik konferanslarından oluşan Rusya Komünist Partisi Tarihi, bir klasiği anlama kılavuzudur; bizi, bütün bir yirminci yüzyıla damgasını vurmuş bir devrimin, devrimci ruhun köklerine götürüyor. Zinovyev'e itibarının en yüksek olduğu dönemde, sosyalizmin yeni kuşağına, bolşeviklerin tarihini, bolşevikleri Ekim Devrimi'ne götüren ilkeleri anlatarak kılavuzluk etmesi önerilmişti. En iyi bildiği işti ve layıkıyla yerine getirdiğini görüyoruz.

Zinovyev'in Rusya Komünist Partisi tarihçesi, hem resmi hem gayri-resmi tarih sayılabilir. Bolşeviklerin en önemli yöneticilerin-

den olması açısından, yaklaşımının, "ortodoks" bir yanı bulunuyor. Ama konferansların Sovyetler'de resmi tarihin kurulmasından önce gerçekleşmesi, anı niteliğinin bulunması ve Sovyetler döneminde Zinovyev'in bir persona-non-grata olarak sansürlenmiş olması bakımından da bir gayri-resmi tarihtir. Bize Parti tarihiyle birlikte, bolşevizmin ilkelerini, daha doğru bir ifadeyle devrimci siyasetin yasalarını farklı bir açıdan anlatmaktadır.

Oratör

Ekim devriminin onuncu yıldönümünde, Rusya'da devrimi anlatmak üzere iki film yarıştı; biri ve daha ünlüsü, Ayzenştayn'ın yapıtı Oktyabr, baştan aşağı kitleyle ve devrim coşkusuyla dolu bir filmdi; belki de daha ziyade propaganda yapıtı sayılmalıdır. İkincisi ise, Pudovkin'in Konets Sankt-Peterburga, Petersburg'un Sonu'ydu. Devrim dönemi izleyicisi, bu kez sanki görüntülü romanla karşı karşıyadır ve burada kitle değil, kişilikler önemlidir. Pudovkin, Ayzenştayn'ın tersine, devrimi yapan işçi sınıfını çelişkileriyle vermekten kaçınmamış ve çok parlak biçimde çizmişti; uzak bir bozkırın en ucundaki yoksul köyde bir bebek doğar ve sessiz sinemanın karanlık ekranında o söz belirir: "Lişniy rot" ya da bir boğaz daha; evin erkeği için, Petersburg'a hicret zamanıdır.

Rus devrimi, eşitsiz gelişmenin harika bir numunesi kabul edilebilir. Bir yanda, daha kısa süre önce ailesine bir somun ekmeği zor yetiren bir köylü iken, şimdi "fazla boğazları" beslemek üzere Petersburg'un kasvetli fabrika mahallelerini dolduran işçiler, öbür yanda Batı felsefesiyle en incelikli hesaplaşmalara girebilen, edebiyatıyla, müziğiyle en "gelişmiş" ülkeleri aşan bir düşünce dünyasının entelektüelleri; Rus devrimi bu iki zıt kutbu

aynı anda içeriyordu. Bu, Sovyet iktidarını da çok uzun yıllar uğraştırmış ve sosyalist deneyimi derinden etkilemiş bir oransızlıktır.

Grigoriy Yevseyeviç Zinovyev, kuşkusuz böyle bir ülkede mücadele için biçilmiş kaftandı ve bu iki kutup arasında önemli bir köprüydü. Bugün Ukrayna sınırları içinde ve öldürmekle suçlandığı Kirov'un adını taşıyan Kirovograd'dan bir taşra çocuğudur. Gerçek soyadı Radomıslskiy'di; bazı kaynaklarda ilk adının Yevsey ya da Ovsey ikinci adının da Gerş, Gerşon ve Gerşen olduğuna rastlıyoruz. Baba adı Aron olup tahmin edilebileceği üzere, bir eşkenaz yahudi çiftçi ailesinin çocuğuydu.

Bütün devrimciler bir yerde otodidakttır; herhangi bir kariyer beklentisi olmadan, kendi başma ve yoldaşlarla öğrenmek devrimcilikte önemli yer tutuyor. Zinovyev de önce ailesinden ciddi bir eğitim görmüş, sonrasında kendini yetiştirmişti. Gençliğinde, 1890'larm sonuna doğru, Güney Rusya'da ilk işçi grevlerine ve tek tük oluşan ilk devrimci çevrelere katıldığını, kısa sürede deşifre olunca, 1901 yılında Berlin, Paris ve Bern hattında sürgüne çıktığım biliyoruz. Bazı kaynaklarda Bern'de bir ara üniversiteye kaydolduğu ve 1903 yılında sağlık nedenleriyle bıraktığı yazılıysa da söylenen neden kuşkuludur. Çünkü bu, aynı zamanda Lenin'le tanıştığı yıldır ve bir "İskracı" olarak üniversiteye tamah etmesi zor görünmektedir. Ne gam, Zinovyev, Gorkiy'in "Moy Universiteti" dediği Benim Üniversitelerim'de, yani devrimci mücadelenin içinde pişmişti. Lenin'in davetiyle bolşeviklere katılıyor ve 1906 yılından itibaren kurmaylar mertebesine çıkması zor olmuyordu.

Devrimin esteti Lunaçarskiy, Zinovyev'i, Lenin ve Trotskiy'den sonra Ekim Devrimi'nin en büyük oratörü kabul etmektedir; Trotskiy de teyit ediyor: Zinovyev'in "tenoroviy golos"

tenor sesiyle önce insanları ilk anda şaşırttığını, ardından sesinin özgün bir müzikal tını yakaladığını belirtiyor. Bu yeteneğiyle, Zinovyev, işçi kitleleri önündeki, kongrelerdeki konuşmalarında ortalığı rahatlıkla ateşe verebilen bir hatiptir.

Lenin ve Trotskiy'in düşünsel parlaklığından uzaktı belki, ama en karmaşık fikirleri rahatlıkla vulgarize ediyor, halklaştırabiliyor, Rusya'nın taşradan gelmiş, genç işçi sınıfına bolşevikçe seslenebiliyordu. Görev adamı diyebileceğimiz bir kişiliği var. Nitekim, Ekim Devrimi tarihine, Batı yazınında ender görülebilecek bir dürüstlükle yaklaşan İngiliz tarihçi Edward H. Carr, Zinovyev'in devrim öncesinde Lenin'le birlikteyken gece gündüz "gazete makaleleri, parti içi notlar, kararlar" yazdığını aktarmaktadır.

Lenin'e de bilgilerini ayaklarına dolayan "akademisyenler" değil, net ve özverili kadrolar gerekiyordu. Zinovyev birkaç önemli ideolojik sınavı geçerek, Lenin'in güvenini kazanmıştı; bunlardan biri, Lenin'in bolşevikler içinde Bogdanov'la "ampiriyokritisizm" konusunda girdiği sert, pek çok partilinin kafasını karıştıran, felsefe içerikli sofistike ve hassas tartışmadır; burada Lenin'in yanında yer almış, onun fikirlerini orta kademe kadrolara ve tabana yaymada ustalıklı davranmıştı; bu tartışmada Gorkiy gibi adlarla karşı karşıya geldiği düşünüldüğünde, Lenin'in 1917 yılına kadar neden Zinovyev'i hep en yakınında tuttuğunu anlamak kolaylaşmaktadır.

Nitekim, bolşeviklerin devrim öncesi en sıkıntılı dönemlerinde, 1911 yılında Paris'te yeni kadrolara parti görüşlerini ve tarihini anlatacak eğitimi, gene Zinovyev üstlenmişti. Demek, 1924 yılında, Rusya gençliğine bu kitabı oluşturacak konferansları vermesi de rastlantı değildir. Zinovyev'in bolşevizmi örgütsel olarak yönetmiş, yaşamış, ilkesel düzeyde en iyi anlatabilecek kimselerden olduğunu bir kez daha gözlemliyoruz.

Kendi Anlattığı Tarihin Kurbanı

Öte yandan bir de 1917 sonrası var; Zinovyev'in 1917'den başlayarak, özellikle 1924 yılında Lenin'in ölümünden sonraki sicilinde ise, bir dalgalanmalar tarihinin yazılı olduğu biliniyor. Zinovyev'in 1924 sonrası hattı tutarsız olabilir; ama yaşananların, bu konferanslarda onun sunduğu paradigmayı birebir doğrulamış olması ilginçtir.

Zinovyev, parti tarihinin 1924 yılında bitmediğini, kitapta anlattığı yasaların kurbanı olarak öğrenmiştir. Bolşevikler'in 1918 yılında Rusya Komünist Partisi, 1925 yılında Tüm-Rusya Komünist Partisi ve 1952'de Sovyetler Birliği Komünist Partisi adını alması, basit değişiklikler sayılamaz. Ekim devrimi olmuş, ama sınıf savaşı bitmemişti; bu, gene Zinovyev'in bu konferanslarda sunduğu bakışla, parti kuruluşunun da bitmediği anlamına gelmektedir. Tam da Zinovyev'in sözleriyle, "sınıf savaşımı kızıştığında, büyük olaylar yeni toplumsal katmanları öne çıkardığında, yeni ve kalıcı sorular ortaya koyduğunda, bu insanlar arasında yeniden gruplaşmalar, dönüşümler" görülmeye başlıyordu. Bu kez önemli bir fark vardı: Zinovyev bu depremin tam ortasında, gene kendi deyişiyle, "zikzak çizenler" arasındadır. Başka deyişle, bu klasikte, partisinin ve kendisinin yalnızca geçmişini değil, geleceğini de yazıyordu.

Devrimin ilk dönemlerine kadar verilen mücadeleyi kapsayan bu konferanslarda, Zinovyev'in tarihe dürüst yaklaştığı görülebilir. Nisan günleri ve Ekim'de silahlı ayaklanma konusunda ilk anda düştüğü hatayı kabul ediyor. Üstelik, o dönem düştükleri yanılgı üzerine de düşündüğü anlaşılıyor; Lenin'in 1905 devrimindeki programı ile 1917'deki programının çoğu bolşevik'i yanıltacak biçimde, neden farklı olduğuna ilişkin ciddi bir açıklama da getiriyordu. Zinovyev, burada, far-

kı Rusya'daki "ekonomik" gelişmelerde değil, basbayağı siyasetin içinde, burjuvazi ile proletaryanın siyasal gücünde aramayı önermektedir: 1905 yılında "defeatist" olan, yani Çarlığın, Japonya karşısında yenilgisini isteyen Rus burjuvazisi ile 1917 yılında Çarlık'la ittifakını pekiştirmiş, çıkarlarını güvence altına almış ve daha fazla savaş isteyen burjuvazi arasındaki farka işaret etmesi açıklayıcı görünüyor.

Burjuvazinin bu hatta girmesinden sonra iki siyaset mümkündür: Biri, sırf henüz "ideal" burjuva düzeni, tam parlamenter sistem kurulmadı diye sosyalizmi ertelemek, önce burjuvazinin meşruiyetini sağlaması yolunda ona olsa olsa soldan muhalefet etmektir. Zihinlerini Alman sosyal demokrasisinin "devasa örgütlü işçi partisi" gibi olma hülyaları işgal etmiş olan menşevikler, bunu öğütlüyordu. Diğeri de, "ideale" değil, Lenin'in yaptığı gibi, "somuta" bakıp, burjuva iktidarının Rusya'da bu biçimde gerçekleştiğini tespit ile bundan sonra egemen sınıfların, bu arada burjuvazinin, krizden çıkmaya fırsat verilmeden alaşağı edilmesi gerektiğini söylüyordu; gerekirse bütün parti aygıtı buna göre dağıtılır, yeniden toparlanırdı.

Parti Yeniden

Öyleyse, iki stratejiyle paralel iki parti görüşü bulmak mümkündür. Nitekim, Zinovyev'in parti konusunda da görünüş ile özü ayırmaya üst üste vurgularla özen göstermesi dikkat çekicidir. Parti, gündelik anlayışımızdaki gibi, belli bir taban üzerinde örgütlenme yapan basit bir kuruluş sayılamaz. Zinovyev'in, öncelikle, parti kavramına, Fransız devrimindeki içeriğini yeniden kazandırdığını görüyoruz: Parti, taraftır ve taraflaştırmaktır. Bolşevik anlayışa göre, proletarya partisi de

proletaryanın tarafında olmakla kalmaz, siyaseti de işçi sınıfı lehine taraflaştırır. Başka deyişle, diğer sömürülen sınıfları peşinden sürükleyebilir ve yeri geldiğinde bütün ülkeyi yönetebilir; buna proletarya hegemonyası diyoruz ve Zinovyev, "işçilerin yanında olmaya" indirgenemeyecek bu siyaseti, bolşevizmin özü saymaktadır.

Zinovyev, pek çok işçi partisi olabileceğini, hatta işçilerle dolu pek çok parti olabileceğini belirtiyor. Ama her siyasal parti, "bir sınıfın parçasıdır" ve bünyesinde kaç işçi olursa olsun, temsil ettiği sınıfın çıkarları, dolayısıyla, iktidarı için mücadele ettiği oranda bu adı hak etmektedir.

Bu mantıksal çizgiyi izleyip bir adım daha atarak, şu söylenebilir: Burada taraflaştırmak, yani öncülük, kurum olarak partiden önceliklidir. Konferanslar, öncü mücadelesi yapmadığı halde, işçilerle dolu bir partinin, "işçi sınıfı partisi" olarak adlandırılmasını sorunlaştırmaktadır. Olur, ülkede sermaye barışı varsa, sömürü hürriyeti tehlikede değilse, İngiltere'de çok uzun yıllar gördüğümüz gibi, sendikaların beslediği bir işçi partisi bulunabilir. Ama Zinovyev'in tanımıyla, bu işçi partisi olmaktan çok basbayağı burjuva partisi olup belki burjuvazinin işçiler için elde tuttuğu bir kafes olarak adlandırılmalıdır.

Bu bağlamda şunu saptamak abartılı olmayacaktır: Kurumsal güç olarak parti, bolşevik mantıkta fetiş değildir. Bolşevizmin fetişi, örgütsel gücünü "taraf" olmaktan ve saflaştırmaktan alan partidir. Lenin'in, çoğu zaman, Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ndeki duruşunda, hatta Nisan günlerinde, kendisine ayak uyduramayan bolşevik fraksiyonu dağıtma pahasına, "gerekirse gider, tek başıma işçiler içinde siyasetimi anlatırım" yollu çıkışında, bunu pek çok kez görmekteyiz. Önemli olan, iktidar ufkudur.

Kopuş ve İktidar

İktidar mı? Bunu duyunca günümüzü ve Türkiye'yi anımsamamak mümkün değil. İktidar, çoktandır sola unutturulmuş bir kavramdır ve solumuzun uzun süredir hem kendini hem yeni kuşakları, "demokrasi" diye bir dinin peşinden sürüklediğine tanık oluyoruz. Zinovyev ise devrim tarihinin bitmediğine inananlara, devrimci bir klasiği anımsatıyor.

Gerçekten de, ünlü Macar Marksist ve felsefeci György Lukacs, Lenin'in düşüncesini şu yalınlıkta özetliyordu: "Devrimin güncelliği". Zinovyev'in anlatımlarında da, Lenin'e atfedilen bu özellik, çıplak biçimde görünmektedir. Lenin'in hamlelerinin altındaki güdüyü bir tek kavrama, "iktidar" kavramına indirgemek mümkündür. Gene Lenin'e atfedilen, bütün o zekânın da açıklamasının burada yattığına inanıyorum. Lenin, zekâsını iktidar için işletiyordu ve herkesin gördüğünden başka dinamikler görebiliyordu.

Öncülüğü buradadır ve bu yolda hiçbir ayak bağı kabul etmiyor; iktidar yolunda, en yakınındakileri sarsacak, şiddetli programlar öngörüyor; bu noktada bir ittifak gerekiyorsa, deniyordu; yoksa kopuş her zaman yeğdir. Nitekim, Zinovyev'in, sosyal demokrat partideki işçilerin baskısı sonucu menşeviklerle aynı çatı altında bulundukları dönemi, bir eziyet olarak anlatması kuşkusuz hoş ve dikkat çekicidir. Bolşeviklerde, "solda birlik" gibi bir saplantı bulunmadığını görüyoruz. İktidar ve program, güzel ama hantal umutlardan önce geliyordu.

Trajik Sona Doğru

Lenin'in adımlarıyla şiddetlenen devrim dalgaları, giderek Zinovyev'i de yuttu. Zinovyev, Lenin'in, "tüm iktidar sovyetle-

re" çağrısını benimsese de, silahlı ayaklanma yoluyla devrim konusunda son derece çekinceliydi; yeterli güçte olmadıklarını düşünüyor, bunu intihar sayıyordu. Lenin'in iktidardaki gözü ise, reel'den çok, potansiyeli görmektedir. Lenin "verili" olanla "eldeki malzemeyle" düşünmeyi, zaten "ahmakça" buluyordu. Ama Zinovyev'in sosyalist devrimci partiyle koalisyon kurmakta ısrar etmesi, bardağı taşıran son damla olmuştu; Lenin bir ültimatomla, Zinovyev, Kamenev ile üç üyenin daha Merkez Komite'den atılmasını gündeme getirdi. Ona göre, "Zinovyev'in ve Kamenev'in Ekim epizodları kuşkusuz rastlantı değildi." Zinovyev'in ilk büyük sallanışıdır.

Carr, Socialism in One Country, Tek Ülkede Sosyalizm yapıtında, Zinovyev için, "reluctant to burn his boats" yazmaktadır ki, bu gemileri yakmaktan çekinme halini pek çok kez gözlemleyebiliyoruz. Lenin'in tersine, Zinovyev kopuşlara hazır görünmüyordu. Gene Lenin'in 1917-18'de Zimmerwald statükosundan ayrılma girişimlerine uzun süre karşı çıktı, s.d. ve menşeviklerle bağlantılarını koparmada hep duraksadı; ikisinde de gerekçe benzerdir: "Zahvatit Zimmerwald" diyordu, Zimmerwald'ın ele geçirilebileceğini, devrimin itibarı sayesinde, bu konferanstan ayrılmak yerine burada daha büyük bir örgütü yönetebileceklerini söylüyordu. Mantıklı görünüyor, yalnız, Zinovyev'in Komünist Parti konferanslarında verdiği dersle terstir. Parti, proletarya hegemonyası için mücadele eden "taraftır" ve Lenin, kendi burjuvazileriyle işbirliği yapmış İkinci Enternasyonal partileri ile taraf kuramayacağından emindir. Zinovyev'i, bu "bayat oportünist taktikleri" bırakması için uyarıyordu.

Zinovyev'in, müthiş bir bocalama yaşadığını görüyoruz; önce Lenin'le birlikte Birinci Savaş'ın bitirilmesi için, ne pahasına olursa olsun, Brest-Litovsk anlaşmasının imzalanmasını savundu ve itiraz eden Trotskiy'i çok ağır eleştirdi. İtibarının do-

ruğuna 1923 yılında çıktı; Lenin'in 1924'te ölümüyle birlikte, Lenin'in "sağkolu" olarak inisiyatif aldı ve Kamenev-Zinovyev-Stalin "troykası" halinde Trotskiy'i dışladı; Trotskizm sözcüğünü küçültücü anlamda ilk kullanan kimsedir. Tabii bunu söylerken, hemen bir yıl sonra, 1926 yılında yeniden Trotskiy'le birlikte Stalin'e karşı, "novaya oppozitsiya", yeni muhalefeti kuracağını tahmin ediyor muydu, bilemiyoruz; bu kez Kamenev, Trotskiy ve kendisi, Lenin tarafından başlatılmış NEP programının acilen bırakılması talebiyle, Stalin'e karşı muhalefete geçiyordu. Dahası, 1925'te parti konferansına, neredeyse Sen Petersburg'dan gelmiş başka bir fraksiyon olarak katılıyor, 1926'dan itibaren de bu fraksiyonu güçlendiriyordu.

Tabii burada şunu da eklemek gerekiyor: Bir devrim veteranmm kimi zaman kendi formasyonuna rağmen sergilediği bu istikrarsızlıktan daha ilginç olan, Komünist Parti'nin ona yaklaşımıdır. Bol'şaya Sovyetskaya Entsiklopedia, Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nin 1936 baskısında, Zinovyev için, "parti ona sosyalizm davasına, uluslararası proleter devrim davasına adanmışlığını kanıtlaması için tekrar tekrar her türlü imkânı vermişti" yargısını okuyoruz. Zinovyev hakkında son sözleridir ve doğruluk payı bulunuyor.

Zinovyev, parti merkezi tarafından dışlandığı her defada hatasını kabul etti ve partide yeni görevlerde bulundu. En çarpıcısı, Mart 1919'da, Komünist Enternasyonal, Komintern başkanlığına getirilmesidir. Demek, bolşevik iktidarı, doğuda ve güneyde ulusal kurtuluş mücadeleleriyle, Batı'da ikinci enternasyonal'in dağılmasını izleyen hassas ortamla belirlenmiş bir dünyada, devrim örgütleme iddiasındaki bir muteber yapının başına bu veteranını geçirmekten çekinmemişti. Dolayısıyla,1920'de, ulusal kurtuluş mücadelesi veren halkların, bu arada müslüman halkların çağırıldığı Bakü Doğu Halkları Kurultayı'nın da örgütleyi-

cisidir; bir tür, "Yeşil" Enternasyonal'e dönme ihtimali nedeniyle, hem Rusya'da hem uluslararası komünist hareket içinde ciddi tepkiler görmüştü. Gene 1927 yılında, Moskova ve Petersburg'da, "partiyi aşağılayan çalışmalar yaptığı" gerekçesiyle, partiden atılmadan önce, hatasını kabul etmesi üzerine karar ertelenmiş, ama Ekim 1927'de nihai karar verilmişti. Doğru, her devrim çocuklarını yer, ama, söylenenlerin tersine, Bolşevik Devrim'inin, bu kararsız çocuğunu yememede ve ona kritik görevler vermede epey ısrar ettiği anlaşılıyor.

Buna karşın, Zinovyev'in 1927 yılından sonra, partide bir daha eski konumunu kazanması ne kadar imkânsızsa, partinin doğumundan beri ona eşlik etmiş bir kurmayın, bu konumu içine sindirebilmesi de o denli güçtür. Zinovyev, Stalin'in çok önem verdiği, Stalin tasfiyelerini de yöneten Sergey Kirov'un 1934 yılında öldürülmesinde gerçekten pay sahibi miydi, tartışmalıdır. Ama yerinde durmamış, Trotskiy, Kamenev'le birlikte, Stalinist merkezden ayrı bir fraksiyon oluşturma çalışmalarını sürdürmüş olması akla yatkın görünüyor.

Kuşkusuz, bütün bu yolu bir trajediydi; Lenin'in dediği gibi, onun bu yola girmesi de rastlantı değildi. Bir açıklama, Zinovyev'in devrim sonrası sicilini açıklamak üzere, Lenin'in sağ kolu sıfatıyla kendisine parti liderliğini yakıştırmış olmasıdır. Carr'a göre Zinovyev, 1923-24 yıllarında, parti liderliği için en güçlü adayken, Lenin kültünün örülmesinde büyük rol oynamıştı. Trotskiy başta olmak üzere, parti politikalarına muhalefet edenleri leninizm karşıtlığıyla suçlaması bir yana, aynı yıllarda, doğduğu kentin adını Zinovyevsk olarak değiştirmesi, bu hırsına bir göstergedir. Kentin adının 1939 yılında, Zinovyevist fraksiyonun öldürdüğü iddia edilen Kirov'a atfen, "Kirovograd" olarak değiştirilmesini ise devrimin acımasız ironisi saymak gerekiyor.

Eğer Zinovyev'in parti liderliği hevesi varsa, buna benim ekleyebileceğim, bu hedefi çok gerçekçi bulduğudur. Zinovyev gerçekçi görmediği hiçbir adım atmadı ve Petersburg Sovyeti ile partinin Petersburg örgütünü yönetmiş olması bakımından, Rus devriminin merkezini avucunda tuttuğunu hep düşünüyordu. Kendisine olan abartılı güveni her defasında kolayca kırılsa da, bu zemine dayanarak yeniden yükseliyordu. Nitekim, devrimin ilk yıllarında Lenin'in, başkenti, Moskova'ya taşıma kararma da şiddetle karşı çıkmış, bunu önleyemese de Petersburg'daki nüfuzunu korumayı başarmıştı.

Öte yandan, Zinovyev, Petersburg'daki nüfuzuna güvenip Trotskiy'le çekişedursun, Lenin'in konumuna aday isimlerin gerisinde bir ad, İyusif Stalin, bu Olimpos tanrılarını ustalıkla kenara itmeyi başardı. Stalin, Zinovyev kadar iyi bir hatip değildi; ama politikası, üstelik jakoben sarihliğinde bir politikası vardı. Parti kadrolarını ve tabanı müthiş yalınlıktaki politikalarına çekmekte zorlanmadı.

Stalin, devrimin taşradaki çalışkan, sadık, ama "adı duyulmamış" kadrolarını da merkeze topluyordu; Kirov bunlardandır. Kuşkusuz, ayrıca Lenin'in ciddi yol arkadaşları, parlaklıklarıyla değil de, emekçilikleriyle bilinen başka veteranlar da Stalin döneminde üste çıkıyorlardı. Dolayısıyla, Molotov bir istisna değildi; Lenin'in çocukluk arkadaşı sayılabilecek olan ve Zinovyev'in bu konferansında adı bir kez geçmesine rağmen, Rusya'da sosyalizmin temel dinamiği planlama teşkilatını yöneten Krijijanovskiy'i, en net örnek olarak verebiliyorum.

Burada kitabın bir eksiğine değinmenin yeridir. Zinovyev, bolşevizmin özünü, "proletarya hegemonyası" olarak tanımlıyordu. İşçi sınıfına, bu sınıfın yönetebileceğine güven, başattır. Ama konferanslarda, Zinovyev'in, "proletarya diktatörlüğü" kavramına fazla girmemesi dikkat çekicidir. Kuşkusuz, tarihçesini Ekim devriminde bitirmiş olması, bunun bir nedeni olabi-

lir. Ama Zinovyev'in, Paris Komünü'nden bir gün fazla ayakta kalmış olmayı başarı sayan, kuşatılmış, diken üstündeki bir genç sosyalist iktidara, "sosyalist demokrasi" adına, rakipleriyle, üstelik, devrim öncesinde ayrışmaya çalıştığı rakiplerle koalisyon yapmayı, onlara örgütlenme hakkı tanınmayı dayatması, en hafif yorumla koşulları hiç iyi değerlendirememektir. Petersburg işçileri, Petersburg aydınlarına benzemiyorlardı; Lenin gibi, güzel sözlerden uzaktırlar. Devrimi tehlikeye attığına ikna oldukları an, Zinovyev'i hızla terk ettiler.

Zinovyev, ünlü 1936 Moskova yargılamalarında Sovyet iktidarına karşı terör hücresi kurmak ve Stalin ile çevresine suikast tasarlamaktan yargılandı; "Sovyet İktidarı Karşısında Birleşik Trotskist-Zinovyevist Merkez" davasından ölüme mahkûm edildi. Bundan sonra, derin bir bunalım içine girdiği kayıtlardadır. Bir kez daha hatasını kabul ediyordu: "İçimde, bir arzuyla yanıp tutuşuyorum: Artık size düşman olmadığımı kanıtlama arzusu bu." Ne var ki, Stalin için artık yaralı bırakılmaması gereken bir düşmandır; Buharin, Kamenev, daha sonra Trotskiy ve diğer bazı devrim veteranlarmın sonunu paylaşmaktan kurtulamıyordu: 1936 yılının 25 Ağustos günü, kurşuna dizilerek öldürüldü.

◆◆◆

Bu çeviride, Zinovyev'in 1924 yılındaki konferanslarının iki yıl sonra 1926'da yayımlanan, Fransız Komünist Partisi'ne bağlı l'Humanité yayınevinin Fransızca çevirisini temel aldım. Ne de olsa, Büyük Sovyet Ansiklopedisi'nin 1936 baskısından sonra sovyet yayınlarından adı kaybolan, geçtiğinde ise mutlaka suçlamalar altında boğulan, sovyet sonrası dönemde ise bütün devrim liderleri gibi unutturulmaya çalışılan bir kimsenin yapıtının Rusçası'm bulmak imkânlarımızı zorluyordu.

Umudu kesmiştim ki, çabalar sonuç verdi ve çevirinin bitmesine yakın, ilk üç konferansın, Rusçası'na ulaşabildim. Söz konusu Rusça örneklerinde, eksiklere rağmen, Zinovyev'in üslubu korunuyordu. Rusça aslma göre, gerekli yerleri düzelttim. Ayrıca, Fransızca baskısında eksik olan bazı ad ve olay açıklamalarını eklemeye dikkat ettim. Sonuçta, bir kılavuz kitap oluştu; devrimci belleği tazeleyen bir klasik olması, umudumuzdur.

♦♦♦

Bitirirken, Zinovyev'in kitapta değinip geçtiği bir vurgusunu özellikle önemli ve heyecan verici bulduğumu gizlemeyeceğim: Zinovyev, iki yerde Ekim Devrimi'nin kolay bir devrim olduğunu söylüyor. Ona göre Ekim Devrim'ini kolay kılan, 1905 deneyimi ile diğer devrimci mücadele birikimidir.

Doğru, her devrimdeki müthiş özveri, büyük kayıplar burada da var. Ama eninde sonunda, iş, "dünün erken yarının geç" olduğu anda ileri atılma cüretine bakıyor; dünyanın en büyük imparatorluğunu, bir sosyalist cumhuriyet kurmak üzere alaşağı ediyorlar. Düvel-i muazzama, düşman sınıflar, devrimin ayakta kalabileceğine inanmıyor; devrimciler ise güçlerinden emin değiller. Ama boğaz beslemek üzere henüz gelmiş köylülerden kurulu Rusya işçi sınıfı, iktidar için ileri atılanları yalnız bırakmıyor. İktidara geldikten sonra güçleniyorlar ve belki de asıl o zaman kuruluyorlar. İktidarın alınması ise bir bakış meselesidir; bakanlar, sosyalizmin o kadar uzakta olmadığını görüyorlar.

07 Mart 2012
Barış Zeren

BİRİNCİ KONFERANS

Parti Ne Demektir?

Parti ne demektir? Soru oldukça basit görünüyor. Aramızda sanırım partimizin de pek çok üyesi bulunuyor ve bunun onlara boş bir soru gibi göründüğünü tahmin edebiliyorum. Ama hiç de boş bir soru değil.

Kitleleri yakıcı biçimde ilgilendiren (ya da toplumsal oluşumlarla sıkı sıkıya bağlantılı) konulara ilişkin bilimsel tanımlamalar söz konusu olduğunda sınıfların ve farklı dünya görüşlerinin temsilcileri şu ya da bu örgütlenmenin doğası üzerinde hemen hiç uzlaşmaya varamazlar. Sözgelimi, bugün ilk akla gelen örnek olarak, bünyesinde milyonlarca insanı barındıran sendikalara ilişkin tanımları ele alalım. Bu örgütlenmelerin ne olduğunu herkes bilir. Gene de, farklı sınıfların temsilcileri sendikaları farklı biçimde tanımlar. Karl Marx sendikaları "sosyalizmin okulu" olarak nitelerken, burjuva düşünürleri ya

da II. Enternasyonal'e* bağlı menşevikler farklı biçimde tanımlar. Nitekim, reformist-menşevik okulla bağdaşan İngiliz yazarlar Sydney ile Beatrix Webb'e göre sendikalar karşılıklı yardımlaşma birliklerinden başka bir şey değildir. Katolikler Merkezi üyesi bir Alman burjuva profesöre göre ise sendikalar işçilerin sağlık hizmetlerini gören birer hayır kuruluşundan neredeyse hiçbir fark taşımaz. Bu kadar farklılık olması da anlaşılır bir durumdur, çünkü yüz milyonlarca insanı doğrudan ilgilendiren böyle sorularda, en sıradan şeylerin tanımlanmasında bile asgari tarafsızlık beklemek boşunadır. Dolayısıyla, her şeyden önce "bir partinin" ne olduğunu belirlemek istememiz hiç de yersiz sayılmaz.

"Parti" Sözcüğünün Marksist ve Burjuva Tanımları

"Parti" sözcüğü Latince'de taraf, parça anlamındaki *pars* sözcüğünden gelir.

Biz marksistlere göre parti, *belli bir sınıfın bir parçasıdır.*

Burjuvazinin temsilcileri ise kuşkusuz başka görüştedir. Örneğin, tanınmış muhafazakâr Alman siyaset uzmanı Stahl, partileri devrimci ruh taşıma ya da kurulu düzene saygılı olma gibi ölçülere göre sınıflandırarak, sonuçta partiler arasındaki mücadeleyi, insani yasalar ile ilahi yasalar, başka deyişle ge-

* II. Enternasyonal: (1889-1916). 14 Temmuz 1889 tarihinde Paris'te dünyanın çeşitli sosyalist ve işçi partilerinin bir araya gelmesiyle oluşturulan uluslararası mücadele birliği. Rosa Luxemburg'dan Karl Kautsky'ye, Lenin'den İrlanda'da James Connolly'ye kadar pek çok ünlü sosyalist, devrimci lideri bünyesinde barındırıyordu. 1916 yılında, Birinci Dünya Savaşı'nda dünya işçi partilerinin alacağı tutum konusunda yaşanan ayrışmayla birlikte etkisini yitirmiş; giderek reformist örgütlerin platformu haline gelmiştir. (Türkçe ç.n.)

reksinmelerin, insana özgü geçici arzuların baskısı altında oluşturulmuş kurumlar ile Yaradan'ın buyrukları arasındaki mücadeleyle özdeşleştirir. Özetle bu, Kötü ile İyi arasındaki mücadeledir. En az onun kadar ünlü bir siyaset düşünürü olan Zürihli Rohmer, "parti" tanımını elinden geldiğince psikolojiye dayandırmaya çabalar. Örneğin şöyle der:

Bir insan toplumu doğar, büyür ve ölür. Ya gençtir ya yaşlı. Yaşına göre şu ya da bu siyasal anlayışla yönetilir. Çocuk yaşlara, ruhun pasif kısımları, kolay etkilenme, canlı bir imgelem damgasını vurur; ne yaratıcı güçler ne de akılcı eleştiri söz konusudur. Radikalizm (dolayısıyla radikal partiler) bu aşamayla en uyumlu biçimdir. Gençlik ve olgunluk çağında ruhun yaratıcı güçleri ile sağlıklı eleştiri hakimdir. Gençlikte aynı zamanda yaratıcılık öne geçerken olgunlukta insan elindekileri koruma arayışındadır. Bu aşamaya da liberalizm ile muhafazakârlık denk düşer. Sonunda, yaşlılıkta ruhun pasif güçleri yeniden dizginleri ele alır: yeni olan her şeyden korku, geçmişe bağlılık. Bu aşamaya da mutlakiyetçilik denk düşer. Toplumda "genç" "olgun" "yaşlı" öğeler, dolayısıyla radikal, liberal, muhafazakâr, mutlakiyetçi partiler bir arada bulunur. Ağır basan partiler, bütün halkın mizacına ve ruh haline en yakın olanlardır. Bütün bu partilerin varolması kaçınılmazdır. Kamusal yaşam bütün bu partilerin ortak güçleriyle düzenlenir; zeki bir siyaset asla bu partilerden herhangi birini yok etmeye çalışmaz, çünkü bunda başarılı olamayacağı gibi, böyle bir işe kalkışması kötülüğü iyileştirmez ve ancak onu organizmanın derinliklerine bastırır. Şu ya da bu partiyi harekete geçiren, her bir bireyin kararlarıdır. Nitekim, Alcibiade yaşamı boyunca küçük bir çocuktu; Perikles, ölümüne dek genç bir adam olarak kaldı; Scipion bir yetişkin erkekti ve August ise doğuştan ihtiyardı. Aynı biçimde, halklar da niteliklerine göre

ayrılırlar: Almanlar mizaçları gereği muhafazakârdır, ama düşünme tarzları bakımından liberaldir. Ruslar radikaldir, ama mutlakçılığa meylederler.

Bütün bunlar, kuşkusuz 1917 öncesinde yazılmıştır.

Burjuva Bilimi Neden "Parti" Sözcüğüne Kesin Bir Tanım Sunmaz?

Demek, burjuva düşünürleri ve yazarları "parti" kavramına oldukça farklı anlamlar yüklemektedir. Bu kargaşayı dizginlemeye karar verip "parti belli bir sınıfın savaş örgütüdür" demelerine çok ender rastlanır. Hepimiz için açık ve seçik olan bu basit gerçekliği burjuva düşünürleri kabul etmez, edemez; aynı nedenle parlamentarizmin ya da Kilise'nin gerçek özünü tanımlamaktan da özenle kaçınırlar.

Benzer biçimde, burjuvazi bir Devlet'e sahip olduğundan, onun da sınıfsal doğasını özenle gizler. Burjuva düşünürleri ve siyasetçileri burjuva devletinin, mülk sahibi azınlığın diktatörlüğü olduğunu asla kabul etmez. Tersine, onu sınıflar üstü bir kurum olarak, adaletin ve yüce aklın cisimleşmesi olarak resmederler. İlk kez Marx ve Engels "Devlet" kavramının üzerindeki gizem örtüsünü kaldırmış ve sorunu net biçimde ortaya koymuştur. Onlardan sonra da Lenin *Devlet Ve Devrim* adlı yapıtında Devlet teorisini geliştirmiştir.

Burjuva düzeni, proletaryayı baskı altında tutmaya yarayan bir dizi kuruma sahiptir. Burjuvazi de bu kurumları, sınıfların uyumunu, evcilleşmesini sağlayan organlar olarak kamu kanaatine sunmaya mahkûmdur; kitlelere bunların sınıf savaşı organları olduğunu söylemesi mümkün değildir.

Vodovozov'un tanımı

Konuyu daha da berraklaştırmak için Rus yazar Vodovozov'un tanımını aktaracağım; bu düşünür, oldukça sakin, yarı kadet* yarı *narodnik*** bir kişiliktir ve gazetecilikte de belli bir yeteneği vardır. "Parti" kavramının tanımlanmasına ayırdığı özel bir çalışmasında şöyle yazar:

Parti nedir? Bu sözcükten, önemi ne olursa olsun, aynı siyasal reformları arzulayan, aynı siyasal ülküye sahip olan ve bu ülküyü savunup muzaffer kılmak üzere örgütlenen insan gruplarını anlıyoruz.

Bu tanımda itiraz edilebilecek bir yön yokmuş gibi görünüyor, ama aslında yazar şu sözcüklerden özenle kaçınıyor: "sınıf" ve "sınıf mücadelesi". Ona göre bir parti, aynı şeyi düşünen, belli bir "ülkü" üzerinde anlaşan insanların oluşturduğu bir gruptan ibarettir. Bu tanım özü gözden kaçırdığından eksiksiz kabul edilemez.

Milyukov'un Tanımı

Daha yeni bir örnek alalım: Milyukov'un göreceğimiz tanımı, çok net bir sınıf çıkarının sonucuydu. Bilindiği gibi kadetler "sınıflar üstü bir parti" olma iddiasmdaydı. Biz de onlarla bu nedenle polemiğe girmiş, sınıflardan bağımsız bir parti olamaya-

* Rusça'da tam adı "Konstitutsiyonnaya demokratiçeskaya partiya/Anayasal demokrasi partisi" olan, burjuvalar ile toprak sahipleri sınıflarının ittifakını yansıtan örgütün kısaltması. (Türkçe ç.n.)

** "Narodnik" sözcüğü, Rusça'da "popülist" ya da "halkçı" anlamında kullanılır; Rusya'da köylülükle sosyalizmin kurulacağına inanan özel bir devrimci harekete gönderme yapar ve "narod" (halk) sözcüğünden gelmektedir. (Türkçe ç.n.)

cağını, kadet partisinin de *pomeşçik** *sınıfını temsil eden bir sınıf partisi olduğunu sergilemiştik.*

Durumu böyle kavrayınca, Milyukov'un hem bir burjuva düşünür hem de bir siyaset adamı gibi hareket ettiğini anlamak kolaylaşır. Her siyaset adamı gibi Milyukov da insanlardan kendi partisinin sınıfsal doğasını saklama gereği duyuyordu: Kadetler kitleler önünde açıktan açığa büyük toprak sahiplerinin ve büyük burjuvazinin, yani mülk sahibi azınlığın çıkarlarını savunduğunu ilan edemezdi. Gene her siyaset adamı gibi Milyukov da halk toplantılarında partisinin niteliğini örtbas etme, onu sahnede gizemli başrol oyuncusu olarak temsil etme zorunluluğundaydı. Bir partinin "sınıfa" hiç de gereksinme duymadığını, yalnızca aynı şeyi düşünen, bağlı bulundukları toplumsal katmana bakmaksızın belli bir ülküyü paylaşan insan grubu olduğunu burjuva biliminden yararlanarak kanıtlamış burjuva düşünür Milyukov, bu örnekte siyasetçi Milyukov'un hayranlık uyandıran destekçisi oluyordu. Bu durum, Vodovozov'un akademik tanımının da Milyukov'un bütünüyle burjuva, somut ve etkin siyasetine ne kadar rahat yarayabildiğini açıklıkla göstermektedir. Milyukov için Vodovozov'un tanımı çok kullanışlıydı; partisi kadetlere kolaylıkla uyarlanabiliyor, burjuva partisine sınıflardan bağımsız parti süsü vererek bilinçsiz insanları istismar edebiliyordu.

S.D. Tanımı

Sosyalist-devrimcilerin de partilerini "sınıfların dışında" bir parti olarak değilse de "sınıflar arası" bir parti olarak adlandırdıklarını biliyorsunuz. Bu ifade, onların programlarından alın-

* Büyük toprak sahipleri. (Türkçe ç.n.)

mıştır. Sosyalist-devrimcilerin klasik formülü, öncelikle proletaryayı, sonra köylüleri, üçüncü sırada da entelektüelleri, yani aynı anda üç geniş toplumsal grubu temsil ettiklerini gösteriyor. Bu nedenle, Marksistler ile sosyalist-devrimciler arasındaki ilk teorik savaşımlar, bizim "sınıflar arası" bir parti olamayacağı saptamamız etrafında gelişmişti. Her parti *belirli* bir sınıfa dayanır; dolayısıyla *belirli* çıkarları savunmak durumundadır. Biz de, kendi partimizi proletaryaya dayandırmış durumdayız, diyorduk. Bu, köylülüğe, özellikle Rusya gibi kırsal bir ülkede düşman olduğumuz anlamına gelmez. Böyle bir ülkede proletaryanın görevi, hatırı sayılır bir kitleyi temsil eden köylülükle belli bir işbirliği geliştirmeyi başarmaktır. Partimiz, proletaryanın partisidir, işçi sınıfının öncüsüdür, ondan doğmuştur, onun tarafından yönetilmektedir. Ama ne kadar proletaryanın partisi olsak da, işçilerle çıkarları büyük ölçüde ortak olan köylülerin mücadelesine de önderlik edeceğiz.

Son yıllardaki gelişmeler, sosyalist-devrimcilerin gerçek rolünü bütünüyle günyüzüne çıkardı; bugün, 1900'lü yıllara gelirken, henüz yeni doğmuş partileri için geliştirdikleri o tanıma neden böyle tutkuyla sarıldıklarını net biçimde görüyoruz. Eskiden pek çok genç sosyalist-devrimci, partimizin tanınmış lideri Plehanov'un bu tartışmaya gereksiz dikkat sarfettiğini, s.d.'lerle didişme bahanesi aradığını, Lenin'le birlikte Çernov'a karşı yürüttüğü polemiğin bütünüyle akademik olduğunu, "parti" ya da "sınıf" gibi kavramlar üzerine çene çalmak yerine otokrasiye karşı birlikte mücadele etmenin çok daha değerli olduğunu düşünüyordu. Ama bugün görüyorsunuz, tartışma hiçbir bakımdan akademik değil, tersine siyasaldı ve çok önemliydi.

Tam da bu nedenle, başından beri "parti" sözcüğünün anlamı üzerinde bu kadar duruyor, onu net ve kesin biçimde tanımlamaya çalışıyoruz.

Bize göre, "parti" belli bir sınıfın bütünleşik parçası olan, siyasal bir örgüttür. Başka deyişle, bir *proletarya partileri* vardır bir de *burjuva partileri*. Parti, aynı fikirlere sahip, şu ya da bu sınıfa bakmaksızın, istedikleri gibi savunabilecekleri bir ideoloji üzerinde uzlaşmış insanların oluşturduğu grup değildir. Bize göre, yineliyorum, parti, belli bir smıfm bir parçasıdır. Yazgısını bağladığı o sınıfın içinden çıkmıştır. Parti, bağlı olduğu sınıfın silinmez damgasını taşır; partinin sınıfsal kökeni, oynayacağı rolü önceden belirler ve bütün tarihine hükmeder.

Sınıf ve Parti

"İşçi sınıfı", "sınıf" sözcükleri bugün hepimiz için net. Artık bu sözcükleri anlıyoruz ve tartışma konusu yapmıyoruz. Sınıf mefhumu artık tenimize, kanımıza nüfuz etmiş, gündelik yaşamımıza girmiş durumda. Yaşadığımız iki devrimde, bir smıfı hareket halinde gördük, onun ne olduğunu biliyoruz. Ama bu her zaman böyle değildi. Burada anlatacaklarımdan, marksistler ile *narodnik*ler arasındaki mücadelenin en azından başlarda "smıf" ya da bazılarının dediği gibi "halk" kavramı etrafında biçimlendiğini göreceksiniz. Öyle zamanlar oldu ki, Rus sosyalizmi içindeki bütün mücadele şu sorular etrafında döndü: "Sınıf nedir? Bir devrimci, belli bir smıfın çıkarlarıyla mı ilgilenmelidir, yoksa bütün bir 'halkın' çıkarlarını mı savunmalıdır?"

Bildiğiniz üzere, sınıf mücadelesi kavramını bulan Marx'tı. Bu mücadele soyut bir unsur değil, canlı bir gerçeklikti. Ama onu bir modelle özetlemek, hepimize tanıtmak, bütün insanlık tarihinin smıf mücadeleleri tarihi olduğunu bize göstermek; işte Marx'ın yaptığı budur. Partimizin kurucularının ilk devrimcilere, *narodnik*lere karşı ilk mücadelesi de, özetle, Rusya koşulların-

da sınıf mücadelesi teorisini inceltmeye ve açıklamaya hizmet etmiş, bizde de işçi sınıfı olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla, bugün hepimize aşikâr görünen bu fikir, partimizin işçi sınıfının parçası olduğu fikri, on yıllık bir teorik ve pratik savaşım içinde saflaştırılıp netleştirilebilmiştir. Demek, partimizin tarihini anlamak için, öncelikle marksistlerin *narodnik*lere karşı yürüttüğü bu ilk savaşıma ışık tutmamız gerekiyor.

Şunu belirtmem gerekir; genellikle bir sınıfın birçok partisi olur. Bunun kesinliğine kuşku yoktur. Örneğin burjuvazi için pek çok parti sayabilirsiniz: cumhuriyetçiler, demokratlar, radikal-sosyalistler, radikaller, bağımsız liberaller ve muhafazakârlar vb. Peki bu benim tanımımla çelişmez mi? Hiç sanmıyorum. Burjuva partilerinin aslında çoğunlukla ayrı ve bağımsız partiler olmadığını, tersine, burjuvazinin tek partisinin parçaları olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Bu parçalar, bazı dönemlerde (özellikle seçim dönemlerinde) birbirleriyle dalaşabilirler; sık sık birbirlerine tahta kılıçlar çekebilirler. Ama uygulamada, uğruna barikatlarda kavga verdiğimiz, uğruna devrimler yaptığımız, savaşa ve açlığa katlandığımız temel sorunlarda, özellikle de özel mülkiyet sorununda bütün burjuva partileri hemfikirdir. Şunu rahatlıkla söyleyebiliriz; masaya temel çıkarlar yatırıldığında, yalnızca tek bir burjuva partisi, kölelerin sahiplerinin, özel mülkiyet savunucularının partisini görürsünüz.

Tarih buna pek çok örnek sunar. Amerika'da çok önceleri, Kuzey Eyaletleri ile Güney Eyaletleri kölelik konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Ama çok geçmeden, özel mülkiyet ilkesine sıkıca bağlı, güçlü bir burjuva hükümet kurulmasında uzlaştılar ve bunu kurdular; kapitalist köleliğe yönelik en ufak bir suçlama getirmiyorlardı. Burjuva partileri arasındaki yüzeysel çatışmalara benzer örnekler bolca bulunabilir ve yalnızca önermemizi doğrular: Bir parti, belli bir sınıfın parçasıdır.

Başka bir konu: Her sınıfın deyim yerindeyse otomatik biçimde, mutlaka, bütünüyle kendi çıkarlarına yanıt veren bir parti üretebildiği sanılmamalıdır. İşlerin bu kadar basit olduğunu ve şöyle dediğimizi düşünmek hatalı olur: 1 numaralı sınıfa 1 numaralı parti; 2 numaralı sınıfa 2 numaralı parti.

Gerçekte, işler çok daha karmaşıktır. Şu ya da bu sınıfa kanıyla canıyla bağlı olduğuna inanan insanlar kuşkusuz vardır. Ama asıl sınav zamanı, tayin edici an geldiğinde, bunlar kendilerini başka bir sınıfın yanında bulurlar. Zikzak çizerler. Gelişimlerinin belli bir anına kadar programlarını izlerler. Ama daha sonra, sınıf savaşımı kızıştığında, büyük olaylar yeni toplumsal katmanları öne çıkardığında, yeni ve kalıcı sorular ortaya koyduğunda, bu insanlar arasında yeniden gruplaşmalar, dönüşümler görülür; en temel sorunların kendini dayattığı tayin edici yıllarda da çok geçmeden bir sınıfın homojen öğeleri berraklaşır.

Bu nedenle, bu soruyu savsaklayarak geçersek, ileride pek çok çelişkiye düşmekten kurtulamayız. Bizim için yaşamsal olan bu soruya bilimsel, marksistlere yaraşır biçimde yaklaşmalı, öncelikle toplumsal olguları fazla "mekanik" biçimde değerlendirmekten kendimizi sakınmalıyız. Şunu bilmek gerekir; bir parti bir günde doğmaz, yıllar içinde biçimlenir, saflarında istikrarsız toplumsal gruplar ortaya çıkar, partiden bu nedenle bazen gruplar ya da insanlar tasfiye olur, dolayısıyla yerlerine başkaları gelir.

Ancak savaşımın belli bir gelişim noktasında, az çok tamamlanmış olgular dizisi görür ve verili bir partinin bütünüyle belirli bir sınıfa uyduğunu söyleyebiliriz.

Bu söylediğim, aynı zamanda komünist, bolşevik parti ile işçi sınıfı arasındaki ilişki sorusuna da yanıt olmaktadır. Nitekim bize şu sorulabilir: "Madem bir parti sınıfın bir parçasıdır, madem partimiz işçi sınıfının bir koludur, madem onu temsil ediyor, madem onun öncüsü ve beyni, nasıl oluyor da kendini işçi

olarak adlandıran menşevik partisi ya da gene aynı işçi sınıfını savunduğunu iddia eden bir sosyalist-devrimci partisi varolabiliyor? Ayrıca uluslararası alanda, kendini işçi sınıfına dayandıran neden bir sosyal demokrasi bir de II. Enternasyonal var?" Bu durum tanımımızla çelişmez mi?

Bu soru da hiç akademik değildir, çünkü bizi aynı konunun derinliklerine götürmektedir. Burjuva partileri hakkında söylediklerim, işçi partileri için de önemli ölçüde geçerlidir. Ne işçi sınıfı ne de partisi tek bir gövde olarak doğar. Proletarya ağır ağır oluşmuş, kırsal nüfus ağır ağır sanayi kentlerine akıp burada bir bölümü tutunmuş, başkalaşmış ve kendine özgü kişiliği olan bir işçi sınıfı haline gelmiştir. Aynı biçimde, işçi sınıfının partisi de yıllar, on yıllar içinde ufak ufak oluşur. Bazıları çıkıp proletaryayı savunduklarını düşünür: örneğin, ilk devrim sonrasında menşevikler. Ancak, adım adım tarih, insanları bölen, birbirine karşı konumlandıran, bir iç savaşı ateşleyen kökten meseleler ortaya koydukça, farklılıklar, ayrışmalar, kaynaşmalar görünür hale gelince, işte ancak o zaman net biçimde tanımlanabilir bir parti oluşur. İnsanoğlunun yaşamıyla sıkı sıkıya bağlı olan bu *süreç*, komünizmin sınıfları ve partileri ortadan kaldıracak zaferi gerçekleşene dek sona erdirilemez. Bu, başından sonuna dek bir tüpün içinde izleyebileceğimiz kimyasal bir *süreç* değildir. Toplumsal görüngüler söz konusu olduğunda, genelleştirmeyi öğrenmek, milyonları, on milyonlarca insanı ilgilendiren olayları, olguları tanıyabilmek gerekir.

Benzer biçimde, işçi sınıfı tek parça da değildir. Bu sınıf içinde de farklı katmanlar, tabakalaşmalar ayırt edilebilir. Yaşam düzeyi ve zihniyeti bakımından İngiltere'de nitelikli bir İngiliz işçisi, sıradan işçiden temel farklılıklar gösterir. Almanya'da bir kitap işçisinin madenciyle hemen hiç benzerliği yoktur. İşçi aristokrasisi de proletaryanın oldukça belirli bir

katmanını temsil eder. Çoğu zaman burjuvazinin alışkanlıklarını, düşünce yapısını benimser ve bunları işçi kitlelerine karşı savaş aracı olarak kullanır. Sömürgelerinden ilave kârlar çıkarma imkânı bulunan emperyalist ülkeler (en önce de İngiltere) bu kârları bazen merkezdeki yüksek düzey işçileri satın alma yolunda kullanır. Bir bütün olarak proletarya toplumsal evrimin nereye yöneldiğinin farkındadır, ama bu, her bir işçinin farkında olduğu anlamına gelmez.

Eğitim ve kültür düzeyinin, bırakalım farklı ülkelerdeki işçileri, aynı ülkedeki işçi sınıfının farklı katmanları arasında bile hatırı sayılır değişiklik gösterdiği unutulmamalıdır. En geri işçi katmanları, dinsel ya da başka önyargılarla doldurulmuştur. Gene unutmayalım, burjuvazi halihazırda işçi sınıfını doğrudan baskılamak için elinde tuttuğu aygıtların dışında, okullar, basın vb. çalışanlar üzerinde başka güçlü baskı araçlarına da sahiptir.

İşte işçi sınıfı saflarında pek çok partinin varolmasının nedeni budur. İşte dünya savaşından sonra net biçimde proletarya karşıtı, devrim karşıtı hale gelmiş olan sosyal demokrasinin hâlâ işçiler arasında hatırı sayılır etki göstermesinin nedeni budur.

Komünist Enternasyonal, ikinci kongresinde, proletarya partisinin devrimdeki görev ve rolüne ilişkin son derece önemli bir karar aldı. Hazırlanışına Lenin'in de katkıda bulunduğu bu karar, partinin devrimden önceki, devrim sırasındaki ve devrimden sonraki rolünü tanımlıyor. Başka konuların yanında, neden bir komünist partinin proleter devrimden önce saflarında işçi sınıfının bütününü, hatta çoğunluğunu bile toplayamayacağını açıklıyor. Proletarya partisinin tarihsel rolünü anlamak isteyen herkes, uluslararası komünizmin bu temel belgesini mutlaka bilmelidir.

Bu egemen durum nedeniyle hemen her ülkede burjuvazi, işçi sınıfı arasında bilinçli ya da bilinçsiz uzantılara sahiptir.

Sendika liderlerinin ve günümüz sosyal demokratlarının ezici çoğunluğu aslında böyle uzantılardır. Ama bunun tersi geçerli değildir: işçi sınıfının burjuvazi içinde uzantıları yoktur, olamaz da. Kuşkusuz, burjuva sınıfının bazı üyeleri proletarya saflarına geçebilir, ama onlar da burjuvaziyle bağlarını koparmak zorundadır.

Ayrıca toplumun sınıfsal yapısı ilk elden görünebilecek kadar basit olmadığı gibi, bir sınıfın üyeleri de her zaman kendi sınıflarının çıkarlarıyla uyumlu değildir. Bundan da, bugün, dünya savaşından, Rus devriminden sonra bile, Avrupa devrim dalgalarıyla sarsılıyorken bile, yalnızca işçi kitlelerini barındıran sosyal demokrat partilerin değil, Amerika'da görüldüğü gibi, seçimlerde milyonerler ya da milyarderler çıkarına oy veren sayısız işçinin hâlâ varolması işte bundandır. Çoğunlukla işçilerden oluşmasına rağmen burjuva ve gerici siyaset yürüyen Hıristiyan sendikaları da vardır.

Bulunduğumuz süreçte, II. Enternasyonal hâlâ binlerce işçiyi çatısı altında tutabilmektedir. Öte yandan, bu örgütün aslında burjuvazinin bir kolu olduğu, onun sol kanadı olduğu bizce açıktır. Üyeleri arasında pek çok yürekli işçi de bulunmaktadır. Böyle pek çok işçi partisi bulunur, ama yalnızca bir tane *proletarya* partisi vardır. Bir parti bileşimi bakımından işçilerden oluşabilir, ama doğrultusu, programı ve siyaseti bakımından hiç de proleter olmayabilir. Bu durumu sözgelimi Avrupa ya da Amerika'daki kapitalist ülkelerde görüyoruz; buralarda, sosyal demokrasi, katolik partileri ve diğerleri arasında pek çok işçi partisi görülebilir, ama tek bir proletarya partisi vardır, o da komünist partidir. Bunların hepsi işçi sınıfının bir kesimini temsil eder, ama en ileri kesimini değil; bünyelerinde işçileri barındırırlar, ama siyasetleri bakımından, yalnızca burjuva partisinin bir koludurlar.

Partinin Doğum Tarihleri

Bu anlattıklarım, partimizin tarihini kavramak için zorunlu bir girişti. Doğum öncesi, doğumu ve büyümesinin ilk aşamaları; işçi sınıfı içinden çıkan proletarya partisinin yalnızca kademeli kristalleşme sürecini ifade eder. Tam da bu nedenle, ileride göstereceğimiz üzere şunu rahatlıkla söyleyebiliriz; Partimiz 1923 yılında aslında yirmi beş yıllık bir geçmişe sahiptir.

Plehanov'un katkılarıyla kurulan ve marangoz Halturin ile çilingir Obnorskiy tarafından yönetilen *Kuzey Rusya İşçi Birliği* işçi partisinin rüşeym hali olarak kabul edilebilir. Sen Petersburg'da 1877 yılı sonlarında (daha kesin olarak belki de 1878 yılında) dünyaya gelmiştir. Başlarda, proletaryanın siyasal savaşımı fikrini öne koymuştur. Bu örgütlenme, kuşkusuz henüz Marksist değildi. 1878'den beri kırk beş yıl geçti ve ancak şimdi *Kuzey Rusya İşçi Birliği*'nin kuruluşunu partimizle bağlantılandırmada tereddüt etmiyoruz.

Emeğin Kurtuluşu Grubu 1883 yılında kuruldu. Plehanov ile Akselrod tarafından yönlendirilen genç bir devrimciler kuşağının, salt bir köylü devrimine dayanılamayacağını, Rusya'da devrimci hareketin birincil gücünün, yıldan yıla büyüyen, kendini daha da gösteren işçi sınıfı olması gerektiğini anladıkları bir dönemde oluştu. Narodniklerle bağlarını koparan ve işçi sınıfının partisini oluşturma gereğinin farkına varan bu grup 1885 yılında sosyal demokrat bir parti tasarısı hazırladı. Böylelikle, devrimci hareketin tarihinde ilk marksist örgütlenme ortaya çıkmış oluyordu. Bu kuruluşu partimizin kesin doğum tarihi olarak belirleyebiliriz; dolayısıyla 1923 partinin 40. yılı olarak kabul edilebilir.

Üçüncü sırada, partimiz kökeni 14 Mart 1898'de Minsk'te gerçekleştirilen ilk kongresine dayandırılabilir; bu durumda, yirmi beş yıllık bir tarihi olduğu düşünülebilir. Ama bu tarihin çok

büyük bir önem taşımadığına da dikkat edilmelidir, çünkü kongre hemen hiçbir sonuca bağlanmamıştır. Nitekim, kongrede kurulan örgütler birkaç gün içinde çözülmüş, üyelerin büyük bölümü yakalanmış ve seçilen merkez komitenin hemen tümü jandarmanın eline düşmüş, önüne koyduğu yüzlerce görevi yerine getirememişti.

1903 yılında ikinci kongremiz gerçekleşti. Brüksel'de başladı, Londra'da bitti. Aslında bu kongreyi birinci saymak mümkündür; biz de 1923 yılında, partimizin 20. yaşını kutladığımızı pekâlâ söyleyebiliriz.

Ardından, 1905 yılında Londra'da partimizin üçüncü, gerçek kongresi, menşevikleri kapsamayan bolşevik parti kongresi toplandı. (O dönem ayrışma süreciydi.) Dolayısıyla 1905 devriminin arifesinde bolşeviklere taktikleri için bir temel sağlamış olan bu kongreyi de birinci sayabiliriz. Bundan sonra yeniden menşeviklerle biraraya geldik ve birlikte Stockholm (1906) ile Londra (1907) kongrelerini gerçekleştirdik. Ama 1905 kongresi her şeye rağmen en önemlilerinden biriydi, çünkü bolşeviklerin ilk devrim döneminde uygulayacakları devrim taktiklerinin temellerini atıyordu.

Nihayet, partimizin tarihini, menşeviklerle kesin kopuş dönemini ifade eden 1912 yılma da dayandırabiliriz. Tam da bu zamanda, Lena'daki grevler ile izleyen olaylar sayesinde partimizi uzun bir baskı döneminden sonra yeniden örgütlemeye başlayabilmiştik. Prag'da toplanan tüm-Rusya konferansında menşevikleri uzaklaştırmış ve şunu ilan etmiştik: "Eski merkez komite artık yoktur. Partiyi yeniden yapılandırıyoruz." Daha derli toplu bir söyleyişle, 1905 devriminin yenilgisi ile karşı-devrimden sonra partinin temelleri bu dönemde atılmıştır.

Daha da ileri giderek Menşeviklerle kesin kopuşun 1912 yılında değil, 1917'de gerçekleştiğini de söyleyebiliriz. Aslmda,

Şubat devriminden sonra, çarlığın devrilmesinin ardından sosyal demokrasinin birleşmesi yolunda bir kongre süreci başlatılmıştı; kongreye eğilimine, anlayışına bakılmaksızın bütün sosyal demokratlar davetliydi; işte bu kongrede Lenin, sovyet iktidarı üzerine ünlü tezlerini sundu* ve bu sunumu uluslararası sosyalizmin tarihine geçti. O sırada sosyal demokrasiyi birleştirmenin, bolşevikler ile menşevikleri kaynaştırmanın hâlâ mümkün olduğu tahmin ediliyordu.

Toparlayacak olursak, şu söylenebilir; Brest-Litovsk barışının ardından VII. kongremizde "Rusya Komünist Partisi" adını aldığımız 1918 yılı partimizin asıl kuruluş yılı değildir.

Partinin Oluşum Süreci

Bütün bu tarihleri, kasten, meselenin şu ya da bu örgütün yirmi ya da yirmi beş yıllık ömründeki resmi kuruluş tarihi olmadığını, bir partinin kuruluş süreci olduğunu göstermek için andım. Bir "idealin" taraftarlarının, günün birinde, Vodovozov'un dediği gibi biraraya gelip "Yaşasın! Haydi parti kuralım!" diyebileceklerine inanmamak gerek. Hayır, işler o kadar basit değil. Parti, içinden çıktığı sınıfın milyonlarca evladına bağlanmış, yaşayan bir organizmadır. Yıllar, hatta on yıllar boyunca oluşumu sürer. Örneğin, partimizin kökenini Halturin'in kurduğu *Kuzey Rusya İşçi Birliği*'ne dayandıracak olursak, yirmi beş yıllık bir tarih belirlemiş oluruz. Eğer "komünist parti" adını benimsediği dönemi kabul edecek olursak, partimizin ömrü beş yıl olur; ilk kongremizin üzerinden yirmi beş yıl geçmiştir; *Emeğin Kurtuluşu* grubunun kuruluşuyla başlatırsak, kırk yıllık bir tarih söz konusudur.

* Lenin'in *Nisan Tezleri* olarak bilinen yapıtından söz edilmektedir. (Türkçe ç.n.)

Dolayısıyla, bir partinin diyalektik oluşma tarihinin çok karmaşık, uzun ve sancılı bir *süreç* olduğu görülüyor. Parti, en ağır koşullar altında doğar; gruplaşmalar, ayrışmalar yaşar; belli bir sınıfın partisi haline gelmeden önce kavganın ateşi içinde sayısız sınavdan geçer. Bütün bunlardan sonra bile evrimi sona ermemiştir: yeni grupları içine almaya, başkalarını bünyesinden atmaya devam eder.

Bütün bu görüngüler bizim partimizde de gözlemlenebilir. Üç devrimden sonra artık kesinkes oluşmayı başardığı bugün bile bileşiminde, kadrolarında yeni hareketlenmeler belirir, öğeleri durmaksızın yenilenir. Devrimden sonra parti üyeleri içinde köylülerin sayısı hızla artmış, sonra azalmıştır; ardından kentli işçilerin oranı yeniden artar; öte yandan bütünüyle aydınlardan oluşan bir grup partiye girer, ama çok geçmeden partiden ayrılır. İşte bu nedenle ancak bu hareketlenmelerin özgüllüklerini inceleyerek, partiyi diyalektik biçimde kitlelerin canlı savaşımının türevi olarak ele alarak doğru bir fikir elde edebiliriz.

"Narodnik" Hareket

Narodnikler 1870'li ve 1880'li yıllarda etkinlik gösteriyordu ve çoğunlukla köylü kitlelerini ayağa kaldırma, devrime yöneltme amacıyla mücadele eden entelektüellerden oluşuyordu. O sırada kent proletaryasının bir smıf olarak gücü çok azdı. Narodnik seçkinlerin en önemli faziletleri, köktenci bir altüst oluşun gerekliliğini ve bunun da ancak bir devrimle gerçekleşebileceğini anlamış olmalarıydı. O dönemde Rusya feodal rejimin sancılarından kurtulma yolundaydı. 1861 yılındaki tarım reformlarının üzerinden henüz birkaç yıl geçmişti. Ülkenin temel iki sınıfı köylüler ile *pomeşçik*lerdi.

Sonraları, 1890'lı yıllara gelindiğinde ise narodnikler hiç tartışmasız küçük burjuvazinin temsilcileri haline geldiler. Sıklıkla barışçıl liberalizmi savunur oldular. Gerçek bir halk, köylü, mülksüz devrimine inançlarını yitirdiler. Giderek, türlü gerici hevesleri olan küçük burjuvazinin sözcüsü, hatta bazen burjuvazinin ideologları oldular.

1870'lerde narodnikler kuşağı duygularının tazeliği, tutkusu, hırsı, yürekliliği, devrime koşulsuz bağlılığıyla bilinirken, 1890'ların narodnikler hareketi yozlaşmanın bütün işaretlerini barındırıyordu. Jelyabov ya da Perovskaya devrime adanmış yaşamlarını erkenden yitirmemiş, Rusya'da kitle hareketinin doğuşunu görebilmiş olsalardı, proletarya devrimcisine dönüşmeleri pekâlâ mümkündü. Bunun tersine, Krivenko'lar, Nikola'lar, hatta Mihayilovskiy'ler proletarya devrimcisi olamadılar; onlar için söylenebilecek en iyi söz, bu kişilerin ancak karşı devrimci s.d.'lerin* ideologları olabildikleridir.

Daha önce söylediğimiz üzere, Rus devrimci hareketinin ilk dönemine, marksistler ile narodnikler arasındaki mücadele damgasını vurmuştur. Narodnik hareket tartışmaya yer bırakmayacak kadar devrimciydi ve 1875'li yıllara doğru serpilerek zirveye ulaşmıştı. Devrim tarihine zafer dolu pek çok sayfa eklediler ve bireysel cesaretin unutulmayacak örneklerini sergilediler. Ailelerini bırakıp sınıf ayrıcalıklarını ellerinin tersiyle iten narodnikler, o dönem söylendiği gibi "halka doğru" gitmeyi seçtiler ve kahramanlıklarını kanıtladılar; onların önünde saygıyla eğiliyoruz.

Ama hareketleri proleter değildi. Sloganları olan "halka gidilmelidir", yeterince güçlü değildi. "Sınıf" fikri o sırada Rusya'da yoktu ve devrimciler yalnızca "halk" kavramını biliyorlardı. Kuşkusuz hepimiz halktan yanayız ve bu sözcükte itiraz edilecek bir şey yok.

* s.d.: sosyalist devrimciler; narodnik hareketin 1890'lardan itibaren aldığı ad. (Türkçe ç.n.)

Ama narodnikler bu söze çok muğlak, esnek bir anlam yüklüyorlardı. Söz konusu terimden genelde köylüler anlaşılıyordu, çünkü işçi sınıfı yoktu ya da henüz doğum aşamasındaydı. Bütün bunlar, narodniklerin mirasını benimsemediğimiz, onların döneme damgasını vuran büyüleyici kahramanlık örneklerini reddettiğimiz anlamına gelmemelidir. Tam tersine, proletarya partisi, 1870-1880 dönemindeki narodnik seçkinlerin mirasına sıkı sıkıya sarılır.

Komünistler ile Fransız Devrimi

Biz komünistlerin, işçi sınıfı henüz rüşeym halindeyken gerçekleşen 1789 devrimindeki büyük burjuva devrimcilerine olan yaklaşımlarını biliyorsunuz. Onlara, özellikle yaşamlarını feda ederek halka adanmışlıklarını gösterenlere büyük saygı besleriz. Fransız Devrimi'ni okuyor, gençliğimizin on sekizinci yüzyıl sonlarındaki bu olaydan maddeci dersler çıkarmasına özen gösteriyoruz. Hele felsefeyle ilgilenenler açısından, o dönemin büyük maddecilerinden öğrenilecekler, bugünün bazı "marksist" revizyonistlerinden öğrenileceklerden kat be kat daha fazladır. Tam da bu yüzden partimiz maddeciliğin klasiklerini yeniden yayımlamaya özel önem vermektedir. Yineliyorum, gençliğimize, büyük burjuva devriminin öncü kimselerine derin saygı beslemelerini öğütlüyoruz. Bu devrimin sınıf niteliğini, barındırdığı akımların mücadelelerini biliyoruz. Montanyarlar ile Jirondenler'in sınıfsal temellerini ayırt etmeyi öğreniyoruz. Fransız Devrimi'nde ortaya çıkan, sosyalist hareketin rüşeym biçimlerini incelemeye ise özel önem atfediyoruz. Biliyoruz ki, bu devrim bir kralı giyotine gönderdiyse de, öbür yanda işçi ittifaklarına karşı yasa çıkarmaktan da geri kalmamıştır. Gene de büyük burjuva devrimcilerinden oluşan o takımyıldızı, insanlığın hücum kıtasıydı; feoda-

lizmin iskeletini parçaladı, burjuva hürriyetleri yaşama geçirdi, böylelikle de on dokuzuncu ve yirminci yüzyılda olgunlaşacak olan proleter devrim dalgasının yolunu açtı.

Günümüzde emperyalist Fransız burjuvazisinin şefleri, Poincaré'ler, Briand'lar, Millerand'lar ve diğerleri, kendilerini 1789'un büyük devrimcilerinin devamcıları gibi sunmayı pek seviyorlar. Özellikle 1914-1918'deki savaş döneminde, bütün bu sahte halefler, büyük bir toplumsal ikiyüzlülükle Fransız Devrimi'ni yüceltmekten, 1789'un yüce ilkelerinin kesin zaferi uğruna savaşmaları gerektiğini söyleyerek halkı aldatmaktan vazgeçmediler. Bir Marat, hatta Robespierre ile kendilerini bunların halefi gibi göstermeye çalışan Briand, Renaudel, Herriot ya da Blum gibi karikatürler arasında devasa bir uçurum bulunuyor.

Feodal baskı altında etkinlik gösterip serflik düzeninde gedikler açmış olan burjuva devrimciliğinin temsilcilerine kıyasla, bugün 1789 Devriminin mirasçıları olarak ortaya atılan Fransız burjuvazisinin temsilcileri aslında burjuva gericiliğinin sahtekâr aracılarından başka bir şey değiller. Aynı biçimde, Briand'm Marat'yla olan ilişkisi neyse, Rusya'da Gotz'lar ile Çernov'lar'ın* Jelyabov ya da Perovskaya'yla** olan ilişkileri de odur.

Komünistlerin Narodniklere Yönelik Tutumları

Çarlığın Rusya'yı bütün ağırlığıyla ezdiği, inanılmaz barbarlıkla baskı kurduğu günlerde ilk devrimci mücadele toplulukla-

* Gotz ve Çernov, sosyalist-devrimci partinin Ekim devrimi döneminde etkin önderleridir. (Türkçe ç.n.)

** Sofiya Levovna Perovskaya ile Andrey Jelyabov ilk narodnik devrimci örgütlerden olan *Narodnaya Volya/Halkın İradesi*'nin önderleri olup 1881 yılında Çar II. Aleksandr'ın ölümüyle sonuçlanan suikasti örgütlemişlerdi (Türkçe ç.n.)

rını oluşturmuş, kudret sahiplerinin karşısına yüreklilikle çıkmış Jelyabov'un, Sofiya Perovskaya'nın ve bütün diğer insanların değerini teslim ediyoruz. Kuşkusuz "halka doğru" devrimci hareketi, belli belirsiz bir sosyalizm tonuna sahipti; proleter bir hareket değildi ve olamazdı, ama gene de büyük bir hareketti. Narodnikler çarlığın ördüğü duvarda, otokrasinin surlarında bir gedik açtı. Hepsi birer kahramandı: önyargılara karşı çıkıyorlar, kendilerini sınıf ayrıcalıklarıyla kuşatan bütün bağları koparıp atıyorlar, siyasal hürriyetlerin zaferi için mücadeleye yürüyorlardı. Belirli bir sosyalist programları yoktu ve o dönemde olamazdı da. Nesnel olarak onların savaşımı, demokratik hürriyetlerin elde edilmesine yönelikti. *Narodnaya Volya** yürütme kurulunun bir zamanlar Birleşik Devletler Başkanı Lincoln'e mektup yollaması da rastlantı değildir.

Aynı biçimde, bir önceki burjuva devrimcileri kuşağı olan Aralıkçılar** önünde de şapka çıkarmakta duraksamayız. Çarlığa karşı henüz son derece ılımlı bir programla mücadele etmişlerdi. Asıl olarak aristokrasi, soyluluk içinden ya da bürokratlar arasından çıkmıştı. Sınıflarından ayrılmışlar, soylarıyla bağlarını koparıp bütün ayrıcalıklarından vazgeçmişler ve otokrasiye karşı mücadeleye girişmişlerdi. Onlar da kuşkusuz sosyalist bir programa sahip değildi, birer burjuva devrimcisiydiler, üstelik istikrarsızdılar. Ama bizim kuşağımız bu mirası, bu şanlı geçmişi de reddetmez; proletaryanın olmadığı, bir proletarya partisinin de varolamayacağı zamanlarda halk için ölmekten çekinmeyen ilk devrimci narodnik kuşağına derin biçimde bağlıyızdır. Gotz ile

* *Narodnaya Volya:* Halkın İradesi. (Türkçe ç.n.)

** Aralıkçılar: Dekabristler. 1825 yılı Aralık ayında Çarlığa karşı düzenledikleri ordu-bürokrat ayaklanması başarısızlığa uğrayan aydın topluluğu. Puşkin, Lermontov gibi büyük Rus edebiyatçıları bu topluluğun içindeydi. (Türkçe ç.n.)

Çernov narodniklerin yapıtlarını sürdürdükleri iddiasındadırlar. Briand ya da Poincaré Marat ile Robespierre'in mirasını ne kadar sürdürebiliyorsa, bunlar da o kadar sürdürebiliyor.

Yineliyorum; ilk dönem narodnikler, kendi kuşakları içinde olağanüstü bireyler olarak kabul edilirler ve her zaman fedakârlıkla, kahramanlıkla, halka benzersiz bir adanmışlıkla dolu insanlar olarak anımsanacaklardır. Ama bu hareket proleter değildir ve çağları bakımından böyle olması da mümkün değildir.

Rus Proletaryasının Öntarihi

Proletaryamızın çocukluk dönemi birkaç on yıl, belki çeyrek yüzyıl sürmüştür. Martov'un *Rus Sosyal Demokrasisi Tarihi*, menşevik bakış açısına rağmen okunması bütün Marksistler için yararlı olup, hatalı kavramların yanı sıra bazı önemli olgular da barındırmaktadır. Dar anlamda Rus proletaryası on yedinci yüzyılda oluşmaya başladı. Ülkemizde ilk büyük sanayi girişimleri, ilk önemli işlikler bu dönemde kuruldu. İlk işçiler, yarı-serbest serfler, köylüler ya da zanaatçılardı ve adım adım bugünkü anlamda işçi olmaya doğru evriliyorlardı.

On sekizinci yüzyılda yükselen ilk işçi hareketlerini öğrenmek için Tujan-Baranovskiy'in marksist yaklaşımdan yoksun olsa da belli olgular sunan yapıtına, Lenin'in *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'ne, bu arada Struve'nin incelemelerine ve bizim tarihçimiz, yoldaş Pokrovskiy'in çalışmalarına bakılabilir.

Bu dönemde baş gösteren işçi hareketleri arasında şunlar sayılabilir; 1797 yılında Kazan'da fabrika işçilerinin hareketi; 1797'de Moskova eyaletindeki; 1798 ile 1800'de Kazan'da; 1806'da Moskova eyaleti ile Yaroslav'da; 1811'de Tambov eyale-

tinde; 1814'te Kaluga'da; 1815'te Yaroslav ile Kazan'da; 1818'de Yaroslav'da; 1819'da Kazan'da; 1821'de Voronej ile Kaluga eyaletlerinde; 1823'te Vladimir ile Moskova eyaletleri ile Yaroslav'da; 1829'da Kazan'da; 1834'te Kazan'da ve Moskova eyaletinde; 1836'da Kazan'da; 1837'de Tula'da; 1844'te Moskova ile 1851'de Voronej'deki işçi hareketleri.

Dahası; Aralıkçı ayaklanması üzerine araştırmalar, 1825'teki hareket sırasında, Senato meydanında toplanan kalabalık içinde Petersburglu işçilerin de bulunduğunu göstermiştir. Bu işçiler de I. Nikola'ya karşı isyan eden askerlere yakınlıklarını açıkça ifade etmişlerdi.

I. Nikola, 1845 yılında grevi ölümle cezalandıran ilk yasayı ilan etti. 1848 yılında burjuva devrimleri fırtınası Avrupa'yı sallıyordu. Ama Rusya'ya kadar ulaşamadı: Çar önceden davranarak birliklerini Macar devrimini boğmaya yolladı. Gene de bunun dolaylı olarak ülkemizde bazı sonuçları oldu. Fırtına, Rusya üzerinden bir hafif esinti olarak geçti gitti.

1861 yılı da önemli bir tarihtir: Serfliğin kaldırılması ve burjuva liberal hareketin başlangıcı bu dönemdedir. Rusya'da işçi sınıfı da ufak ufak gelişmeye başlamıştı; 1870'lere doğru hatırı sayılır bir insan kitlesi olmaya başlamıştı bile. Buna rağmen, Aralıkçılar'dan sonraki ilk devrimci çevreler işçilerden oluşmuyordu.

Çaykovskiy Çevresi

Çaykovskiy çevresi 1869 yılında kurulmuştur ve ilk devrimci çevre olarak kabul edilir. Örgütün üyeleri arasında Sofiya Perovskaya, M. Natanson, Volhovskoy, Çiçko, Kropotkin, Kravçinskiy bulunuyordu. Hepsi de önemli adlardı.

Çaykovskiy hâlâ yaşıyor; ama aslında siyasal olarak uzun zaman önce öldü. 1917 burjuva devriminden sonra Petrograd işçileri vekili sıfatıyla Sovyet yürütme kurulu üyesi oldu ve bu görevde menşevikleri, s.d.'leri bile geride bırakacak bir gericilikle, sık sık aşırı sağa savruldu. Lenin'i Alman ajanı olmakla suçlayan o kalleş iftira kampanyasının kışkırtıcılarından biri oldu. Sonraları ise İngilizlerce Arhangelsk valisi olarak atandı, Kolçak'la işbirliği yaparak bütün tarihini çöpe attı; şimdi Paris'te yaşıyor.

Perovskaya bildiğiniz gibi 1881 yılında öldü. II. Aleksandr'a karşı suikast hazırlığına katıldı; şimdi adı devrimci hareket tarihinin en görkemli yerine yazılmış durumda. M. Natanson (Bobrov) ise kısa süre önce öldü. Ekim devriminden itibaren sol sosyalist-devrimci olarak, Zimmerwald'da bizim saflarımızdaydı ve özellikle grubunun Sovyet iktidarına karşı anlamsız ayaklanma kışkırtıcılığından sonra, bize yaklaşmıştı. Çaykovskiy'in örgütüne üye diğer kimseler ise ya öldüler ya da Kropotkin ile Kravçinskiy dışında, s.d. partisi içinde kaldılar.

Bu küçük çevre bize narodnik hareketin nasıl bir seyir izlediğini, farklı gruplara ideolog sağladığını sergiliyor. Aynı biçimde (savaş sırasında kendini yurtseverliğe kaptırmış olan) Kropotkin de anarşizmin teorisyeni, Natanson ise komünistlere çok yakın bir enternasyonalistti. En iyi dönemlerinde bile yalnızca vasat bir burjuva demokrat olan Çaykovskiy, demokrat kalmayı bile beceremeyip burjuvazinin istikrarlı bir sözcüsü oldu.

İlk *işçi* çevresi 1875 yılına doğru kuruldu. En önde gelen üyeleri, dokuma işçisi Piyotr Alekseyev, Malinovskiy, Agapov, Aleksandrov, Krılov, Güerasimov'du. Piyotr Alekseyev'in ünlü söylevi hâlâ iyi bilinir. Bu çevreye yanılmıyorsam kısa süre önce toprağa verdiğimiz Moysenko da dahildi.

"Güney Rusya İşçileri Birliği"

1875 yılında Zaslavskiy Odessa'da Güney Rusya İşçileri Birliği'ni kurdu. Ama bu örgütün programı, otuz yıl sonra kurulacak olan *Kuzey Rusya İşçileri Birliği*'ninki kadar net değildi. Burada, Kuzey ile Güney arasında varlığını yitirmeyen, bütün bir devrim sürecimiz boyunca teşhis edebileceğimiz farklılıklardan biri göze çarpıyor. Tarih boyunca Kuzey, Rusya'nın şaşmaz devrimci tarafı, Güney ise bunun tersine, karşı devrimin başlıca kaynağı, Kuzey'e karşı güç toplamada kullandığı başlıca sığınağı olarak görüldü.

Bu iki bölgenin toplumsal bileşiminde görünen farklılık, buralarda doğan ilk iki işçi örgütlenmesine de damgasını vurdu. Programı bakımından Kuzey işçileri birliği hiç kuşkusuz bize, devrim gerçekliğine daha yakın, siyasal savaşım ve kitlesel devrimci hareket anlayışında daha ileriydi.

Marksistler ve Narodnikler

Narodnikler ile Rusya marksistleri arasındaki bağlantıyı daha iyi anlamak için bu iki hareketin geliştiği koşulları göz önüne almamız gerekiyor: büyük bir işçi sınıfının yokluğu; otokrasinin dehşet verici baskıları; çok karmaşık bir programla "halka gitmek" yani köylüye gitmek; devrimcilerin büyük cesaretine eşlik eden proleter bakış eksikliği; ilk aydın çevreleri; 1875 yılında, henüz narodnikler ideolojisine sıkıca bağlı ilk işçi çevrelerinin doğuşu.

Çaykovskiy'den daha önce söz ettim. Bu insan, bir bakıma narodnikler hareketinin iki yönünü de kişiliğinde temsil ediyor. 1870'lerde aydınların bayrağı, öncüsüydü ve devrimci hareketin temellerini attı. Ama Ekim Devrimi'nden sonra Kolçak'ın ve

İngiliz burjuvazisinin net olarak ajanı ya da sefil aleti haline geldi. Bu nedenle Çaykovskiy'de narodnikler hareketinin, aslında iki akım barındıran bu hareketin artılarını eksilerini görebiliyoruz: bunlardan biri Jelyabov ile Perovskaya'yı, sonra Sazonov ile Balmaçov'u yarattı; diğeri sağ bir akım olarak özellikle 1880'lerde görünür hale geldi ve eylemlerinden çok liberalizm literatürüyle öne çıktı.

1870'lerin narodnik akımı büyük oranda devrimci bir topluluktu. Muzaffer proletarya bunlara saygısını asla eksik etmeyecektir. Ama aynı zamanda şunu da söyleyecektir: "Onların hatalarına düşmeyin, onların halk üzerine muğlak cümlelerini yinelemeyin, sınıftan söz edin, proletaryaya gidin ve sanayi proletaryasının insanlığı kurtaracak temel sınıf olduğunu bilin." Narodnikler'in bu zayıflıkları, ideolojilerindeki belirsizlikler kaçınılmazdı, çünkü işçi sınıfının henüz yalnızca sohbetlerde geçtiği bir dönemde yaşıyorlardı. Onların güçlü oldukları yanlarını alalım: onların halka adanmışlıklarını, fedakârlıklarını, sınıfsal önyargıları ve ayrıcalıklarını bir kenara atmalarını, her zaman gösterdikleri cesaretlerini. Gece ne kadar karanlıksa yıldızlar o kadar parlak olur: Jelyabov ile Perovskaya çarlığın koyu karanlığında, emsalsiz bir ışık yaydılar. İşte bu yüzden muzaffer Rus işçi smıfmca, bütün dünya proleterlerince el üstünde tutuluyorlar.

Burjuva Devrimcileri İle Proletarya Devrimcileri

Bildiğimiz üzere, narodnikler içinde özellikle memurlar (*çinovniki*) tabakasında ideolojisi bakımından en bayağı, en kaba burjuva liberalizmine benzeyen bir eğilim baş göstermişti; bu eğilim, evrilip sonunda mantıksal sonucuna ulaşarak s.d. partisinin sağ kanadını doğurdu.

Unutmayalım; devrimler ya burjuva ya proleterdir. S.d.'lerin başkalaşmaları, sapmalarını ancak bunu bilirsek anlayabiliriz. Çarlığı devirip burjuva devrimi gerçekleştirecek bir zafer söz konusu olduğu sürece narodnikler ile s.d. ne uğruna savaştıklarını, yaşamlarını ne uğruna tehlikeye attıklarını biliyorlardı. Enerjileri, nefesleri ve hevesleri vardı; saflarından Guerçuni gibi önder kimseler çıkarabilmişlerdi. Ama devrimleri gerçekleşip artık bir proleter devrimi zorlama zamanı geldiğinde, bütün bu güçlü yönleri onların en zayıf noktaları haline geldi. Bizim açımızdan sıradan burjuva karşı-devrimcilerden çok daha tehlikeli olmaya başladılar, çünkü enerjilerini, yeteneklerini, komplo alışkanlıklarını, kitlelerle olan bağlarını işçi sınıfına karşı yönelttiler.

S.d.'nin gelişimi içinde, narodniklerin başkalaşma sürecinde, iki dönemi ayırt etmek gerekir. Bunların, burjuva devrimcileri ve desteklenmesi gereken ileri bir güç olduğu zamanlar vardı ve bu dönemlerde kendileriyle cephe de kurmamız gerekmişti. Ama işçi sınıfının iktidarı aldığı andan itibaren, bütün ayrıcalıkları, mülkiyetçiliği alaşağı etmesinden sonra ileri bir güç olmaktan çıktılar. Devleti *pomeşçik*ler olmadan yönetmek gerektiği andan itibaren, s.d. tam dönüş yapıp bütün güçlerini işçilere, proleter devrime karşı sevk etti.

Proletarya Devrimcilerinin Burjuva Devrimcileriyle Savaşımı

Partimiz tarihinin bütün bir ilk dönemi, proleter devrimcilerin burjuva devrimcilere karşı önce yarı-bilinçli, sonra bilinçli savaşımından ibarettir. Çarlığa karşı savaş söz konusu olduğu sürece pek çok kez ortak cephe kurduk. Ama proleter devrim vakti gelip çattığında, mücadele kitleleri fethetmeye dayandığında,

işçi sınıfını etkileme hedefi ortaya çıktığında, yollarımız ayrıldı. O zamandan sonra proletarya devrimcileriyle burjuva devrimcileri arasında, devrimin kaderi açısından son derece belirleyici birkaç yıl boyunca müthiş bir savaşım sürdü.

İKİNCİ KONFERANS

Marksizm İle "Narodnizm" Arasındaki Mücadele

Dün, narodnikler ile marksistler arasındaki bütün tartışmanın "halk" ile "sınıf" kavramları üzerinde döndüğünü söylemiştim. Ama bu iki hareket arasındaki tarihsel savaşım hiç de basit değildi; bununanlaşılması ciddi bir tefekkürü, derinlikli çözümlemeyi gerektiriyor.

Narodnikler, marksistlerle ülkemizin kaderi, her şeyden önce de Rusya'da kapitalizmin muhtemel rolü üzerine anlaşmazlık yaşıyorlardı. 1870'lerde, hatta 1880'lerde, henüz narodnikler örneğini izleyerek, insanlar, Rusya'nm diğer Avrupa ülkelerinden farklı olarak, kapitalizm aşamasından geçmeyeceğini kanıtlama peşindeydi. O sırada ülkede kapitalizmin ve büyük sanayinin henüz çok zayıf olduğu gerçeğinden yola çıkarak, (kendini sosyalist olarak tanımlayan) bütün bir okul, narodnikler, Rusya'nm gelişmesinin diğer ülkelerle aynı yolu izlemeyeceğini, küçük ve ilkel

sanayiden sosyalizme geçilebileceğini göstermeye çalışıyorlardı.

Bu da aynı zamanda köylülükle ilişki gibi son derece önemli bir konuyu gündeme getiriyordu. Narodniklerin büyük bölümü, ülkemizdeki kır topluluklarını, *mir*leri, komünizmin çekirdek hali olarak görüyor, fabrika aşamasından, büyük kent sanayii, servetin yoğunlaşması ve bir proleter sınıfın oluşması evresinden geçmeksizin Rusya'nın doğrudan, hiçbir geçiş dönemi olmadan, onlara göre kır kömünlerinde temsilini bulan komünist hücrelere dayanan bir sosyalist örgütlenmeye geçebilirdi.

İşçilere gelince; narodniklerin devrimci olanları, işçilerin de kapitalizme karşı mücadelede belli bir yararı olabileceğini düşünüyordu. İşin doğrusu, işçilerin devrimci propagandaya nüfusun geri kalanından çok daha yatkın olduğunu zaman geçtikçe onlar da fark edip çevrelerine işçileri doldurmaya başladılar. Gene de taktiklerini dayandırdıkları temel güç, "halk" olarak adlandırdıkları şeydi, başka deyişle köylülüktü.

Narodniklerin Hatası

Rusya'da koşullar değiştikçe narodniklerin hatası daha da net görünmeye başladı. Fabrikaların, imalathanelerin sayısı artıyor, kentlerde işçilerin oranı yükseliyor, dağılma sürecinde bulundukları giderek daha da görünür olan kır topluluklarının, mir'in sosyalizmle ya da komünizmle hiçbir ilişkisi olmadığı ortaya çıkıyordu. Özetle, ülkemizin evrimi narodnikleri yanlışhyordu ve marksistlerin onlara bu kadar hızla üstün gelmesinin nedeni buydu.

Bu tartışmaya çok ayrıntılı girmeyeceğim, yoksa konumuzdan çok uzaklaşmış oluruz. Gerçekte, mir'in rolü üzerine tartışırken, Rusya'da kapitalizmin gerçekleşmesi, ülkemizin özgün bir

yol izleyerek sınai gelişmeyi tatması ihtimali üzerine tartışırken, aynı zamanda proletaryanın rolü üzerine de tartışıyorduk, çünkü konu, eninde sonunda hangi sınıfın gelecek devrimin temel gücü olacağını bilmekten ibaretti.

Gerçekten de marksistler ile narodnikleri bölen, öğretiler mücadelesi içinde farklı biçimler de alan anlaşmazlık, ülkemizde işçi sınıfının rolü meselesine indirgenebilir. Rusya'da bir proletarya oluşacak mıydı, eğer oluşacaksa devrimdeki rolü ne olacaktı? Tartışmanın temel noktası buydu.

Narodnikler Hareketinin Çokparçalı Niteliği

Hiç de tekparçalı olmayan narodnikler hareketi, az görünür bir görüş çeşitliliğiyle ayrışmıştı. Anarşizmden, bir tür burjuva liberalizmine kadar her çeşit eğilimi barındırıyordu. Nitekim, üyelerinin çoğu da çok farklı siyasal eğilimlerin ve grupların liderleri haline geldiler. Gene de bu çokparçalılığa rağmen, narodnikler hareketinde iki temel akım ayırt edebiliyoruz: biri devrimci demokrat, öbürü de liberal burjuva. Zaman dizisine göre bakarsak 1870'li yıllardaki narodnikler ile 1880'li yıllardakini ayırt etmek gerekir. 1870'li yıllardakiler biraz anarşizm eğilimliydi ve çoğunlukla devrimci demokrat akıma mensuptu; 1880'lerdekiler ise liberal burjuva akımdandı ve sonuçta hemen tümü rus liberalizmiyle, kadet partisiyle kaynaştı.

1870'li ve 1880'li Yılların Narodnikler Hareketleri

1870'lerin narodnikler devrimcileri zamanın devrimci hareketi için önemli kazanımlar olarak görülebilecek bir dizi

örgütlenme yarattı. Bunlar özellikle *Toprak Ve Hürriyet* ile *Narodnaya Volya** örgütleriydi. Bunların bağrından, yüreklerini, kahramanlıklarını kanıtlayan, proleter devrimci olmasalar da devrimci demokratik bir gücü temsil eden bir militan takım-yıldızı çıkacaktı.

Narodniklerin ikinci kuşağı öncekinden oldukça farklı nitelikteydi ve 1880'lere gelindiğinde çoğunlukla açıkça gerici rol oynamaya başladı. Bu konuda her şeyden önce, Plehanov'un ilginç ayrıntılar içeren ve kesinlikle eskimemiş yapıtlarında, örneğin Volguin takma adıyla yazdığı *Narodnikler hareketinin kökenleri*'nde bulunabilir; gene bu noktada önemli bir dizi yapıtı da ileride konuşacağız.

Krivenko

Fikirlerimi resmedebilmek için birkaç örnek yeterli. Önde gelen bir narodnik Kablitz-Yuzov, küçük mülk sahibinin, her şeyden önce de köylünün, "ekonomik bağımsızlığı" sayesinde en yüksek yurttaş kategorisini oluşturduğunu büyük ciddiyetle kanıtlamaya çalışmıştı. Bu saygı değer narodniklerimiz, tefecilik ve borç köleliğiyle ezilen küçük köylünün durumunu "ekonomik bağımsızlık" olarak tanımlıyordu! Hatta köylünün, siyasal hürriyet uğruna olsa bile bu "ekonomik bağımsızlığından" vazgeçmemesi gerektiğini öğütleyecek kadar ileri gitmişti.

Böyle bir ideoloji hiç kuşkusuz gericidir. Dünyanın hiçbir yerinde küçük mülk sahibi ekonomik olarak bağımsız değildir; hemen her yerde büyük mülk sahiplerinin ve hükümetin boyundu-

* Narodnaya Volya: Halkın İradesi. (Fransızca ç.n.)

ruğu altındadır. Aynı biçimde, Krivenko ile taraftarları da işçilere gitmek isteyenlerin, işçilerin mülksüz, hiçbir çıkar ilişkisiyle bağlı olmayan, dolayısıyla devrimci, yeni bir sınıf oluşturduğunu fark etmeye başlamış kimselerin tersine, devrimci düşüncelerini gemlediler.

Mihayilovskiy*

Dahası, Krivenko'nunkiyle aynı cinsten akıl yürütmelerde bulunanlar yalnızca sağcı narodnikler değildi. Marksistlerle tartışmalarında, N. Mihayilovskiy gibi etkili bir yazar göğsünü gere gere şunu söyleyebilmişti: "Rusya'da Batı Avrupa'daki gibi bir işçi hareketi olamaz, çünkü doğrusunu söylemek gerekirse, burada bir işçi sınıfı yoktur; işçi hâlâ köyüyle bağlantılıdır ve her zaman köyüne dönebilir; toprak sahibidir ve bu nedenle işsiz kalma korkusu yoktur.

Korolenko**

Mihayilovskiy bildiğimiz üzere, *Rusya'nın Zenginliği*** gru-

---

* Nikolay Konstantinoviç Mihayilovskiy: Rusya'da geç dönem halkçılık (*Narodniçestvo*) hareketinin en etkili ideologlarından sayılan edebiyat adamı ve düşünür. (Türkçe ç.n.)

** Vladimir Galaktionoviç Korolenko: [15 (27) Temmuz 1853-25 Aralık 1921] Ukrayna-Leh kökenli Rus edebiyatçı ve gazeteci. Yirminci yüzyıl başlarında Lev Tolstoy, Anton Çehov, Marksim Gorki gibi adlarla birlikte Rus edebiyatının önde gelen adları arasında kabul ediliyordu. (Türkçe ç.n.)

*** *Rusya'nın Zenginliği*: Rusça'daki adı *Russkoe Bogatstvo* olan ve Mihayilovskiy'in genel yayın yönetmenliğini yaptığı narodnik dergi. (Türkçe ç.n.)

bunun başıydı; Korolenko da bu grup içinde bulunuyordu. Belki de 1880'lerde ve daha sonra bazı narodniklerin şu ya da bu ölçüde burjuva liberallerle nasıl iç içe geçtiklerini anlatabilecek en iyi örnek Korolenko'dur.

Korolenko, yapıtlarını okuyanların gözünde çok saygın bir yere sahip olmuştur, hâlâ da bu yerini korumaktadır. Bu nedenle, onun bir devrimci olmadığına, narodniklerin burjuva liberal kolunun bir üyesi olduğuna inanmak biraz güçtür. Bir sanatçı olarak Korolenko tartışmasız, günümüzün en büyük adlarından biridir ve yapıtları daha uzun süre ruhumuzu beslemeyi sürdürecektir. Ama siyasal bakımdan yalnızca bir liberaldir. Savaşın başında emperyalist katliamı haklı çıkarmak üzere bir broşür kaleme almıştır. Dahası, ölümü ardından yayımlanan yazılarında, *Rusya'nın Zenginliği* grubu içinde sağ kanatta olduğunu açıkça belirtmektedir. Söz konusu grup içinde, Milyukov'un kadetlerin yayın organı *Ryeç*'te işbirliği imkânını ortaya atması üzerine ateşli bir tartışma patlak verdiğinde Korolenko büyük bir hevesle bu işbirliğinin gerekliliğini kanıtlamaya çabalamış, yoldaşlarının çoğunluğunun kararına uymayı reddetmiş ve söz konusu dergide liberallerle dayanışmayı onaylayan çalışmalarını sürdürmüştü.

Narodnikliğin iki kanadı

Bu nedenle, narodnik hareketinin son derece karmaşık olduğunu ve liberalizmden anarşizme kadar birçok eğilimi barındırdığını unutmamalıyız. Bazı anarşizan narodnikler siyasal savaşıma karşı olduklarını söylüyorlardı. Ama toplamda bu hareket temelde iki koldan oluşuyordu: biri devrimci, diğeri oportünist ve liberal. Ama devrimci olan kol da ne proleterdi ne de ko-

münist; yalnızca otokrasinin devrilmesini istiyordu.

Terörizm

Terörizm sorunu da marksistler ile narodnikler arasındaki tartışmada önemli yer tutuyordu. 1875 yılında narodniklerin devrimci kanadı, bir devrimi ateşlemek ve kurtuluş vaktini yaklaştırmak için teröre başvurmanın kaçınılmaz olduğu sonucuna vardılar. Marksistler ise başta son derece çekingen olmakla birlikte (örneğin Plehanov'ca 1885'te yazılan ilk programlarında) terörizmi kınadılar. Baştaki çekingenlik, bir işçi partisi kurulmaya başlandığı zamandan itibaren ortadan kalktı. Narodnikler, daha sonra s.d.'ler gibi, marksistlerin bu saldırılara devrimci olmadıkları için, kan dökülmesinden korktukları ya da cesaretten yoksun oldukları için mesafeli durduklarına insanları inandırmaya çalıştılar. Bugün, Büyük Devrim'imizden sonra, bizi böyle bir zayıflıkla suçlamak pek kolay değil. Ama bugün bile söz konusu iddialar gençlik içinde, öğrenciler içinde, ateşli pek çok işçi arasında yer bulabiliyor ve narodniklere birçok devrimci unsur kazandırabiliyor.

Marksistlerin Terörizme Yönelik Tutumu

Gerçek şu; marksistler ilkesel olarak hiçbir zaman teröre karşı değildir. Kendilerini o ünlü Hıristiyan öğüdüne yakıştırmazlar: "Öldürmeyeceksin." Tersine, bizzat Plehanov defalarca her infazın cinayet olmadığını, bir caniyi öldürmenin suç sayılmayabileceğini söylemiştir. Puşkin'in Çarlara karşı yazdığı o dizeleri sık sık alıntılamıştır:

Aşağılık otokrat,
Sana ve ırkına nefret duyuyorum;
Senin ve tohumlarının yok oluşunu
Gaddar bir keyifle izleyeceğim

Marksistler şiddetten yana olduklarını ve bunu devrimci bir etken olarak gördüklerini vurgularlar, çünkü bazı şeyler yalnızca ateş ve barutla yok edilebilir. Ama burada söz ettikleri kolektif terördür. Şu ya da bu bakanın öldürülmesi, onlara göre hiçbir şeye hizmet etmez: *kitleler* içinde çalışmalı, *milyonlarca* insan örgütlemeli ve *işçi sınıfını* aydınlatmalıdır. Tayin edici zaman, ancak bu görev tamamlandığında gelip çatar. Dolayısıyla bizler terörü bireylere karşı değil, bir bütünlüğe karşı kullanırız; silahlı ayaklanmaya önem atfederiz. Rusya'da 1905 yılında ilk kez denediğimiz, tam da budur; 1917 yılında bizi zafere taşıyan da budur.

Ama o günlerde, terör meselesi ortalığı bulandırıyor ve narodnikleri, en azından bir bölümünü, marksistlerden daha devrimci gösteriyor. Şu iki tutum karşı karşıya: bakan öldürmek ile işçilerle onlara siyasetin alfabesini öğretmek üzere biraraya gelmek. Onlar ise: Bir bakanı öldürmenin devrimci olduğu, öbürünün ise yalnızca "profesörlük" olduğu açık değil mi? Aynı biçimde, belli bir zaman terör sorunu marksistlerle narodnikler arasındaki tartışmayı karmaşıklaştırmaya devam etti. Oysa bugün, bu tartışmanın tarihinde de görüldüğü üzere, dönemsel noktaları, az çok rastlantısal olan her şeyi bir yana bırakıp öze bakmalıyız. Demek, bizi narodniklerden ayıran öz, işçi sınıfının rolüne ilişkin anlayışımızdır.

Şimdi proletaryanm hegemonyası meselesini açıklığa kavuşturmamızın yeri geldi, çünkü bu temel sorun, partimizin yakın dönem tarihinin bütününe, bolşevizm ile menşevizmin arasın-

daki savaşıma, Montanyarlar ile Jirondenlerin savaşımına egemen olmuş durumdadır.

Proletarya Hegemonyası Sorunu

Proletarya hegemonyası, proletaryanın önderlik rolü, onun öncülüğü anlamma gelir. Rusya'da proletarya henüz oluşmamışken, doğal olarak onun hegemonyası meselesi de gündemde değildi. Ama sezgileri marksistlerin, doğmakta olan proletarya henüz görece küçük iken bile bu sınıfın devrimde önder ve diri unsur, köylülüğe yol gösterecek temel bir güç olabileceğini görmelerini, anlamalarını sağladı.

Eğer boşlevizmin özünü, rusya devrimci hareketi tarihindeki rolünü mümkün olan en özet biçimde ifade etmek gerekirse, şu söylenebilir: Bolşevizm, *proletaryanın hegemonyasıdır*. Proletaryanın hegemonyası sorunu marksizm ile *narodnik*liği, ardmdan "ekonomistler" ile *iskra*cıları, bolşevikler ile menşevikleri, *pravdacılar* ile tasfiyecileri ayrıştırmış olan konudur. Aslında bütün diğer uzlaşmazlık başlıklarını doğuran kaynak, bu konudaki anlaşmazlıktır; bu tartışmaların her biri kendine özgü öneme sahip olmasına rağmen, gene de ikincil kalmaktadır. Proletaryanın hegemonyası sorunu, bütün sorunların üstünde bir sorundur.

Demokrasi mi diktatörlük mü güncel formül bu. Ama bu formül bizi proletaryanın hegemonyası sorunuyla karşı karşıya bırakıyor.

Rus devriminde proletarya hegemonyası fikrini gündeme getirenler Plehanov ile Lenin'dir. Siyasal yaşama Lenin'den önce girmiş olan Plehanov teorik olarak bu fikri ortaya atan ilk kişi olsa da, Rusya tarihinin en önemli anlarında fikrine ihanet et-

miştir; oysa Lenin otuz yıl boyunca bu fikre sadık kalmış, en güç koşullarda onu savunmayı asla bırakmamış ve proletarya partisini oluşturarak bu fikre gövde kazandırmıştır.

II. Enternasyonal'in 1889 yılında Paris'te gerçekleşen ilk kongresinde, o zaman Rusya devrimci marksistlerinin tartışmasız lideri olan Plehanov şunu söylemişti: "Rusya'da devrim, ya işçi sınıfının devrimi olarak zafere ulaşacaktır, ya da zafere hiç ulaşamayacaktır."

Bu, proletarya hegemonyası fikrini en özlü biçimde açıklayan formüllerden biridir. Bugün bize biraz sıradan görünebilir. Hangi bilinçli devrimci yalnızca proletaryanın başlıca devrimci güç olabileceğini bilmez?

Ne var ki 1889 yılında bir proletarya partisi yoktu, işçi sınıfı henüz yalnızca sohbetlerde geçiyordu; devrimci hareketin ön safları ise narodniklerce tutulmuştu ve bunların en yetkin adı Mihayilovskiy göğsünü gere gere Rusya'da işçi sınıfı olmadığını söylüyor, hatta en azından Batı Avrupa'dakine benzer bir işçi sınıfının da varolmayacağını ilan ediyordu.

Dolayısıyla Plehanov'un sözleri yalnızca uluslararası sosyalizm için değil, Rus işçi hareketi için de o zamanlar büyük bir adım niteliğindeydi. Nasıl Marx ile Engels Avrupa'da işçi sınıfını bir anlamda keşfetmişlerse, Plehanov da Rusya'da keşfetmişti. Kuşkusuz bilerek bu sözcükleri kullanıyorum. Marx kuşkusuz işçi sınıfını icat etmedi; işçi sınıfı Avrupa'da feodalitenin yerini kapitalizm alırken doğdu. Ama Marx, 1847 yılında, daha rüşeym halindeyken, insanların kurtuluşunda, dünya devriminde bu sınıfın üstleneceği tarihsel rolü öngördü ve gün ışığına çıkardı. Aynı biçimde Plehanov da, 1889 yılından başlayarak doğmakta olan Rus işçi sınıfının egemenliği eline alan ve devrimin kaldıracını elinde tutan sınıf olacağını gösterdi.

Proletaryanın Hegemonyası Konusunda Plehanov İle Tihomirov Arasındaki Tartışma

Plehanov ayrıca *Narodnaya Volya*'nın yürütme kurulu üyesi ve baş temsilcisi, parlak bir yazar olan L. Tihomirov'la polemiğinde marksistlerin görüşlerini başka bir biçimde sergilemişti; bu çevre daha sonra Çarlığın hizmetine geçti ve gelmiş geçmiş en berbat gericilerden biri olan Menşikov'un işbirlikçisi oldu.

Plehanov'la bu yazar birkaç kez karşılıklı kılıçları çektiler. Narodnikler, öngörülerinin tam tersine, kentlerde, özellikle de Sen Petersburg'da devrimci işçilerin görünmeye başladığım, devrimci propagandaya çok açık olduklarını, onlarla birlikte davranmak gerektiğini fark edince, Tihomirov bir ölçüde geri adım attı. Biz *Narodnaya Volya* üyeleri, diyordu, *devrim için muazzam önemini* reddedemeyeceğimiz işçiler arasında da propaganda yürütmeyi kabul ediyoruz.

Plehanov da bu formülü tersine çevirerek muhatabına yöneltti. Çok çarpıcı bir makalesinde, narodniklere acısı hâlâ dinmemiş darbeler vurdu. Plehanov makalesinde özcesi, işçilerin devrim *için* öneminden söz etmek bile, diyordu, işçi sınıfının tarihsel rolünü anlamadığınızı kanıtlıyor. Tersine, asıl *işçiler için çok önemli olan, devrimdir.* Sizin mantığınıza göre tatil için insan çok önemli, insan için tatil değil. Bize gelince, biz işçi sınıfının mücadelenin yönetici sınıfı olacağını, kapitalist düzeni yalnızca onun etrafında köylüleri ve genel olarak bütün muhalefeti toplayarak yıkabileceğini savunuyoruz. Onu bir takıdan ibaret görerek onun öncü rolünü hiçbir biçimde anlayamayacağınızı gösteriyorsunuz.

Burada Plehanov'un Rusya'da proletarya hegemonyası fikrini ilk kez resmedenlerden biri olduğunu görüyoruz. Daha sonra

Menşevikleri destekleyerek ne yazık, rus yazınına böyle bir çok parlak sayfa kazandırmış olan bu görkemli devrimci geçmişini sildi.

Lenin ve Proletarya Hegemonyası Fikri

Plehanov'un yanında, proletaryanın hegemonyası fikrini, bu fikri otuz yıllık savaşım boyunca, en güç, en sıkıntılı koşullardan günümüze dek taşıma onurunu paylaşan kişi Lenin'dir. İlk kez 1894 yılında söz konusu fikri ilk kez şu kitabında çizmişti: *"Halkın Dostları" kimlerdir ve sosyal demokratlara karşı nasıl savaşırlar?* (O dönem hepimizin kendimizi sosyal demokrat olarak adlandırdığını unutmayalım). O dönem basılamamış ve ancak 1923'te yayımlanabilmiş olan bu yapıt oldukça hacimlidir. Lenin burada narodniklerin hatalarını çözümler ve devrimin kurtarıcı, öncü sınıfının, ana gücü ve asıl dayanağının işçi sınıfı olacağını gösterir.

"İşçi sınıfının" ileri temsilcileri, der Lenin, bilimsel sosyalizm fikrini, Rus proletaryasının tarihsel rolü fikrini özümsediklerinde, bu fikirler geniş ölçüde yaygınlaştığında ve işçiler somut örgütlenmeler kurarak dağınık ekonomik savaşımlarını bilinçli bir sınıf savaşımına dönüştürdüklerinde, Rusya işçileri bütün demokratik unsurları sevk ederek mutlakiyeti devirecek, Rusya proletaryasını (bütün ülkelerin proletaryalarıyla birlikte) komünizmin muzaffer devrimine götürecek açık siyasal savaşıma yöneltecektir.

Bu sözlerin 1894 yılında yazılmış olduğunu görünce şaşırmamak elde değil. Burada bugünkü fikirlerimizin ve söylemlerimizin temelini buluyoruz. Gördüğümüz gibi, Lenin her koşul altında, otuz yıl boyunca proletaryanın hegemonyası fikrini savundu. Siyasal dekor değişti, ama proletaryanın devrimdeki rolü anlayışı Lenin'de ve bolşeviklerde hep değişmeden kaldı.

Yasal Marksizm

Bununla birlikte, narodnik hareket gibi marksizmin de o sıra iki akımı barındırdığını söylemek gerekir.

İşçi sınıfının ve siyasal savaşımın gelişmekte olduğu 1895 yılı itibarıyla Rusya'da *yasal marksizm* olarak nitelediğimiz bir akım ortaya çıktı. Dolayısıyla yasal marksizm, *Emeğin Kurtuluşu Grubu*'nun kurulmasıyla belirlenen yasadışı marksizmden on iki yıl sonra doğmuştur.

Ortodoks yasal marksizm, Plehanov ile Lenin'in, o zamanlar fikirden çok biçime odaklanan Çarlık sansürü karşısında bazı törpülemelerle Rusya'da yasal olarak yayınlayabildikleri yapıtlarda ortaya konulmuştur. Ama bir yasal marksizm daha vardır ki o da Tugan-Baranovskiy, Struve ve arkadaşlarının yapıtlarında bulunabilir; bu kişiler şimdi göreceğimiz gibi, marksizmi çarpıtmış, başka deyişle adı dışında marksizmle hiçbir ilgisi olmayan fikirler ortaya çıkarmışlardır.

Bu nedenle Plehanov ile Lenin geleneksel olarak "yasal marksistler" arasında sayılmazlar, çünkü o dönemdeki bütün etkinlikleri yasadışı alanda sürmüştür. Ödünsüz devrimciler olarak, Çarlık sansürüne rağmen marksizmin ilkelerini yasal alanda savunmuşlardır. Hiçbir zaman Struve ya da Tugan-Baranovskiy tarzı yasal devrimciler olmamışlardır.

Dolayısıyla, o dönemki yasal marksizm iki temel eğilim barındırır: biri en başta Struve ile Tugan-Baranovskiy, diğeri Lenin ve Plehanov tarafından temsil edilen iki akım. Bu eğilimlerden birincisi Struve'nin *Eleştirel Notlar*'ında (1894) ikincisi ise Lenin'in *Halkın dostları kimlerdir ve sosyal demokratlara karşı nasıl savaşırlar?* yapıtında ifadesini bulmuştur. (Bu yapıt o dönem yayımlanamadıysa da kopya edilerek marksistler ile ilk işçi devrimciler arasında dağıtılmış ve büyük etki uyandırmıştır).

Struve

Struve o sıralar çok umut veren genç bir yazardı; kendini marksist olarak tanımlıyordu, Mihayilovskiy'le mücadele ediyordu ve kendisini partimizin bir üyesi olarak görüyordu; 1898 yılındaki ilk kongresi için bir manifesto da yazmıştı. Tek sözcükle, ilk bakışta marksistti. Ama gelişemedi. 1905 öncesinde, Stuttgart'ta çıkan burjuva-liberal eğilimli yasadışı bir dergi olan *Osvobojdeniye*'de yazıişleri müdürü oldu. Ardından kadet partisinde sağcı liderlerden biri haline geldi. Daha da sonraları, monarşist ve gerici oldu, Stolipin rejimini yüceltti. Şubat devriminin ardından kadet partisinde aşırı sağ bir konum aldı ve Denikin, Vrangel ve diğerlerinin hükümetinde beyaz göçmenler arasında önemli rol oynadı. Bugün ise yurtdışında, karşı-devrimin en açık ideologlarından biri. Gördüğümüz üzere, başkalaşma süreci tamamlanmış durumda.

Sunumumda, devrimci hareketin solundan karşı devrimin sağına evrilen daha birçok kişiden söz edeceğim. Struve ile Çaykovskiy dışında, *Narodnaya Volya*'dan monarşizme çark eden Tihomirov'u da anmak gerek; Aleksinskiy, bir ara bolşevizmi savunduktan sonra şimdi beyaz muhafızların safında yürüyor; Breçovskaya da bir ara narodnik devrimcilerin sol kanadındayken şimdi kendini burjuvazinin karşı devrimci grupları arasında buldu.

Bütün bu başkalaşmalar rastlantı değil. Üç büyük devrimin izlerini taşıyan bu on iki yıllık karmaşa döneminde (1905-1917) farklı kişiliklerin değişim göstermesi kaçınılmazdır. Çarlığın dehşet baskısı altında, gruplar ile partiler büyük zahmetler pahasına ayağa kalkıyorlardı. Siyasal farklılaşma da çok güç biçimde gerçekleşiyordu. Bazen hepimiz Çarlığa karşı tek bir cephe gibi görünüyorduk. O koşullar altında bazı insanlar kendi yerlerini yanlış hesaplayarak, rastlantı eseri bir partiye geçmiş, ama tayin

edici anda başka bir safa geçmiştir. Rusya'da karşı devrimin teorisyeni ya da lideri olmuş, yasal marksizm saflarından böyle pek çok ad vardır.

Struve ve "Eleştirel Notlar"

Eleştirel Notlar bütünüyle narodniklere karşı yöneltilmişti. Struve burada Rusya'da kapitalizmin yükselişini inceliyordu. Narodniklere şunu söylerken haklıydı: Rusya'nın ekonomik olarak bağımsız küçük mülk sahibinden başlayan özgün bir gelişme yolu olduğu konusunda düş görüyorsunuz: Hayal! Gözlüklerinizi takıp bakın: Rusya ileri gidiyor; fabrikalar, imalathaneler boy atıyor; bir kent sanayi proletaryası ortaya çıkıyor. Rusya'da kapitalizm kaçınılmazdır.

Bu noktada Struve, bu arada Tugan-Baranovskiy gibi diğerleri, Lenin ve Plehanov'la buluşuyordu. O sıralar aslında işçi sınıfının oluşmakta olduğu, kapitalizmin yol aldığı ve bir ileri unsuru temsil ettiğini göstermek gerekiyordu. Bunu biz marksistler her zaman söyledik ve kapitalizmin feodalite ile serfliğe göre bir ilerlemeyi temsil ettiğini savunmayı sürdürüyoruz. Çalışanları eziyor, onları sömürüyor ve bir anlamda onları örseliyor. Ama güçlü fabrikalar da kuruyor, bütün bölgelere elektrik götürüyor, kırsal sanayii canlandırıyor, iletişim ağları kuruyor, serflik duvarlarını yıkıyor. Bu bakımdan bir ilerleme aracıdır.

Devrimci marksistlerin ise iki görevi vardı: bir yandan Rusya'da kapitalizmin kök salamayacağım, bunun tam bir bela olduğunu, vebadan kaçarcasına kapitalizmden kaçmak gerektiğini iddia eden narodnikleri bastırmak, öbür yandan da doğmakta olan işçi sınıfını örgütlemeye başlamak ve bir işçi partisi kurmaktı.

Burada Struve birinci görevi gayet iyi yerine getiriyordu, ama

ikincisini bütünüyle unutuyordu. Kafaya vura vura kapitalizmin kaçınılmaz olduğunu, zaten varolduğunu ve bir anlamda ilerlemeyi temsil ettiğini gösteriyordu; ama asıl görevimizden, çarlık rejimi altında bile işçileri örgütlemeye, bir işçi partisi kurmaya başlamaktan, yalnızca Çar'a karşı değil, aynı zamanda burjuvaziye karşı da savaşa hazırlanmaktan hiç söz etmiyordu. Kitabı da çok temsil edici bir cümleyle bitiyordu: "İşte bu yüzden kültürsüzlüğümüzü kabul ediyor ve kapitalizm okuluna gidiyoruz."

Bu sonucu Lenin'in *Halkın dostları kimlerdir* kitabıyla yan yana koymak ilginç olacaktır. Lenin de Narodniklere saldırıyor, kapitalizmin ilerlediğini söylüyor, bunun işçi sınıfı zaferinden önce gerekli bir aşama olduğunu söylüyordu; ama aynı zamanda Rusya işçilerinin öncü rollerini anlamaları, köylülere de yol göstererek Rusya'yı komünist devrime taşımaları gerektiğini haber veriyordu.

O dönem Lenin ile Struve arasındaki fark buydu.

Çarlığın baskısı öyle ağırdı ki, sosyal demokrasi saflarına Struve gibi insanları savuruyor, her bakımdan birbirlerinden çok farklı insanların müttefik gibi, aynı kampta görünmelerine yol açıyordu: biri "kapitalizmin okuluna gidelim!" diğeri "işçi sınıfını ayağa kaldıralım, savaşa öncülük etmeye çağıralım, Rusya'yı komünist devrime taşıyalım." Gene de herkes bir arada, bir alay gibi narodniklere karşı cephe almış halde yürüyordu. Yineliyorum, bu, Çarlığın baş düşman olduğu bir dönemde kaçınılmazdı ve eşyanın bu halinin partimizin 1905 yılına kadarki gelişimine büyük etkisi oldu.

Teorisyen Plehanov İle Siyasal Eylemci Lenin

Başka yapıtların yanında, Plehanov'un (Beltov) bir kitabından daha söz etmek uygun olacaktır: *Tarihte monist ba-*

kış açısının gelişimi üzerine. 1895 yılında yayımlanan ve yazarın özellikle zekâsını gösterdiği bu yapıtta Plehanov narodniklere bu kez felsefe alanında savaş açıyor, maddeciliği savunan bir konum alıyordu. Günümüz profesörlerinin çoğu, yarım bilgilerinden çıkan sanrılarla Plehanov'u eleştirmek yerine yeni kuşağa bu çarpıcı kitabı öğretseler, açıklasalar çok daha iyi ederler; söz konusu kitap, kuşak kuşak marksistleri beslemiş, onlara militan maddeciliği öğretmiştir. Kusursuz bir teorisyen, o dönem partinin ve marksist entelektüellerle işçilerin rakipsiz ideolojik önderi olan Plehanov'un sonradan siyasal bakımdan çok çok zayıf olduğu ortaya çıkacaktı. Nitekim, kendisinden yaşça küçük olan ve eylem zahmetini üstlenen Lenin'le arasında, yaklaşık 1895 yılları gibi, bir tür örtülü işbölümü doğdu. Teori yanı güçlü olan Plehanov felsefede bir mücadele üstlendi ve bu alanda rakipsiz bir usta olarak kaldı. Bunun tersine genç Lenin ise başından beri marksist teoriyle ilgilenmesine karşın dikkatini özellikle toplumsal ve siyasal konulara, partinin ve işçi sınıfının örgütlenmesi konularına odakladı. Dolayısıyla bu iki insan, bir süre boyunca birbirlerini bütünlediler.

Lenin'in sürgünde yazdığı kitabı da anımsatmak gerekiyor: *Rusya'da kapitalizmin gelişimi.* Lenin bu kitapta büyük bir iktisatçı olduğunu gösterdi. Rusya'da toplumsal bağları çözümledi ve tam bir berraklıkla, etkileyici bir bilimsellikle Rusya'da kapitalizmin tartışmasız gelişimini sergiledi.

Lenin ile Struve Arasındaki Tartışma

Yasal marksizm içinde, söylediğimiz gibi, başından beri iki eğilim saptanabilir. Lenin yakıldığı için hiç yayınlanamayan

Marksizm yazıları'nda *Eleştirel notlar* ile Struve'nin diğer metinlerini eleştirmişti. (Gene de Lenin'in söz konusu makalesi Tulin imzasıyla toplu yapıtları içinde yayımlandı). Struve'yle yürüyor olmasına rağmen Lenin onun pek de güvenilecek bir yol arkadaşı olmadığını ilk fark edenlerdendi. Struve'nin Rusya'da yasal marksizmin en parlak teorisyenlerinden biri olarak görüldüğü dönemlerde, buna itiraz etmek cüret isterdi; ama Lenin öyle yaptı. Çok eski bir tarihte, "Tulin" imzasıyla yayımlanmış makalesinde Struve'yi çok vahim bir hata yapmakla suçladı. Özetle, sen yalnızca, diyordu, olgunun tek bir yanını algılıyorsun, kapitalizmin yükseldiğini, köy topluluklarını, serfliği dağıttığını görüyorsun, ama onun okuluna gitmektense, otokrasiyi devirecek ve onu izleyen sermaye hükümranlığına da mücadele edecek olan işçi sınıfım şimdiden örgütlememiz gerektiğini görmüyorsun.

Özetle, yasal marksizmin iki akımı arasındaki temel çatışma da proletaryanın hegemonyası sorunundan kaynaklanıyordu. Söz konusu olan, proletaryanın bir sınıf olarak devrimin yönlendiricisi mi olacağı, işçi sınıfının zaferine, kapitalizmi yıkana kadar mücadele mi edeceği, yoksa başka muhalefet güçlerinin kuyruğuna takılıp otokrasinin devrilmesiyle mi, başka deyişle burjuva rejiminin kurulmasıyla mı yetineceği tartışmasıydı.

Diğer ülkelere bir göz attığımızda, örneğin Almanya'da burjuva partilerinin kendilerine özgü partileri kurmadan önce büyük sayıda işçiyi saflarına kazanmayı başarmış oldukları görülür. Lassalle işe ilk proleter kesimlerini bünyesine kazanmayı başarmış bu partilerden kurtarıp sosyalist işçi partisine çekmekle başlamıştı. Almanya'daki bu süreç rastlantısal değildi. Her yerde burjuvazi, siyasal örgütlenme alanında proletaryayı öncelemiştir. Her yerde burjuvazi, proletaryadan önce partile-

riyle, ideologlarıyla, edebiyatıyla belli bir çalışan kesimini kendisine çekmiştir.

Rusya'da da aynısı olmuştu. Burada burjuvazi bir siyasal güç olarak oldukça geç oluşmuşsa da ilk çevreler, ilk devrimci işçiler işçi partilerine değil, her şeye rağmen proleter sayılamayacak narodniklerin partilerine yönelmiştir. Lenin de belli bir yere kadar, Lassalle'in Almanya'da yaptığı işle yola koyulmak durumundaydı. Ortam kuşkusuz farklıydı; ideolojik mücadelenin yüzleri elbet değişikti, ama özünde süreç pekâlâ aynı yönde işliyordu. İlk önce, narodnik parti saflarına savrulmuş yalıtık işçi gruplarını kazanmak, sonra bunlardan bir işçi partisi oluşturmak gerekiyordu.

Dolayısıyla, narodnik hareketin iki eğilimi ile yasal marksizmin iki akımı Rusya'da bir işçi partisi kurmaya başlanacak ideolojik temelleri temsil ediyordu.

Şimdi kendi konumuza, partimizin tarihine dönelim.

Partinin Rüşeym Dönemi

Ne Yapmalı? Kitabında Lenin 1884 ila 1894 yılları arasındaki dönemi partimizin bir tür rüşeym dönemi olarak tanımlar.

Parti [bu dönemde] doğmakta ve sosyal demokrasinin teori ve programıyla beslenmekteydi. Bu yeni eğilim Rusya'da henüz çok az izleyiciye sahipti. Sosyal demokrasi işçi hareketi olmadan varoluyordu; bu bakımdan bir siyasal parti olarak henüz ana rahmindeydi. (Lenin, *Ne Yapmalı?* S. 203)

Söz konusu olan, son derece istikrarsız da olsa, ilk çevrelerin kurulmaya işçi partisinin özerkliği, proletaryanın hegemonyası uğruna büyük savaşımların patlak vermeye başladığı dönemlerdi.

Partinin Çocukluğu ve İlk Gençliği

1894-1898 dönemi, partinin çocukluk ve ilk gençlik dönemi olarak görülebilir; bu dönemde kendisini kitlesel işçi hareketi üzerinde yükseltmeye başlamıştır.

Sosyal demokrasi, diye yazar Lenin, bir toplumsal hareket, işçi kitlelerinden boy veren bir filiz, bir siyasal parti olarak doğmaktadır. Bu, çocukluk ve ilk gençlik dönemidir. Entelektüeller narodniklere karşı hevesli bir mücadeleye girerler ve işçilerle yakınlaşmanın yollarını ararlar; bütün Rusya'yı bir grev dalgası sarar. Hareket büyük ilerlemeler kaydeder. Yöneticilerinin çoğu, çok gençtir, Mihayilovskiy'in gözünde bu bir tür doğal sınır olan "35 yaşında bile değildir". Aynı biçimde, eylemli çalışmadan da uzak durdular ve hızla sahneyi terkettiler... Bunların çoğu en başta *narodovoltsi* hareketinin etkisindeydi. Hemen hepsi, gençlik dönemlerinden beri terörist kahramanlar olma hevesindeydi. Bu kahramanca geleneğin cazibesinden onları kurtarmak için, o çok saygı beslediklerı, *Narodnaya Volya*'ya ne pahasına olursa olsun sadık kalmayı isteyen insanlarla mücadele etmeleri, bağları koparmaları gerekmişti. Bu mücadele de onları, kendilerini eğitmeye, her eğilimden yasadışı yapıtları okumaya zorunlu kılmıştı... Bu mücadele içinde biçimlenen sosyal demokratlar hem yollarını aydınlatan marksist teoriyi hem de otokrasiyi devirme görevini unutmaksızın işçi hareketine yöneldiler. (Lenin *Ne Yapmalı?*, s. 203-204).

Bu süre boyunca grev sayısı da hızla artıyordu. Böyle 1881'den 1886 yılına dek 80.000 işçinin katıldığı kırk grev gerçekleşmişken, 1895-1899 yıllarında grev hareketi 450.000 işçiyi bulmuştu; yani önceki dönemin altı katma çıkmıştı. Sen Petersburg'da 1878 yılında oldukça önem taşıyan grev hareketi 1884 yılına doğru gözle görülür ölçüde gelişti ve tekstil grevinin 30.000 işçiyi kapsadığı 1895 yılında göz kamaştırıcı boyutlara vardı.

Sen Petersburg'da İlk Sosyal Demokrat İşçi Çevreleri

Bu hareketler sayesinde *sosyal demokrat* çevreler görünmeye başladı. Bunlardan ilki 1887 yılında San Petersburg'da Bulgar bir öğrenci olan Blagoyev tarafından Guerasimov ile Haritonov'la birlikte kuruldu. Çevre de Halturin'in *Kuzey Rusya İşçi Birliği*'nden daha etkisiz değildi. (III. Enternasyonal'in de kurucularından ve Bulgar Komünist Partisi liderlerinden olan Blagoyev 1924 yılında öldü.)

"İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği"

1895 yılı özellikle gelişmeler açısından bereketli bir dönemdi. Gelecekteki işçi sınıfı partisinin temellerini atan bir dizi yapıtın yayımlanmasının dışında, Sen Petersburg'da "İşçi sınıfının kurtuluşu için mücadele birliğinin"* doğuşuna tanıklık edildi; bu birlik gerçekten de partimizin ilk bölgesel kurulu oluyordu. Ayrıca bir dizi başka kentte benzer gruplar kuruldu: 1885'te İvonovo-Voznesensk'te; 1895'te Moskova'da. Bunlar ilk büyük sosyal demokrat örgütlenmeler, partimizin ilk yapı taşlarıydı.

Sen Petersburg'daki Birlik safları içinde önemli pek çok kişi, Lenin de dahil olmak üzere pek çok örgütçü barındırıyordu. Krupskaya'ya** göre başlıca üyeleri arasında şu adlar vardı: V. I. Lenin, (bugün Gosplan'ın*** başında SSCB'nin elektrifikas-

* Söz konusu örgüt bu adı Aralık 1895'te "Aralıkçılar" grubunun tutuklanmasının ardından aldı.

** Nadyejda Konstantinovna Krupskaya: (14 [26] Şubat 1869 – 27 Şubat 1939). Rus bolşevik devrimci, Lenin'in eşi. (Türkçe ç.n.)

*** Gosplan: SSCB'de Devlet Planlama Teşkilatı'nın (*Gosudarstvennoe Planirovanie*) kısaltması. (Türkçe ç.n.)

yonu üzerine çalışan) G. Krıjijanovskiy*, Starkov, Zaporogets, Vaniyeev, (daha sonra menşeviklerin lideri olup 1923 yılında ölen) Martov, Liyahovskiy, Silvin, Yakubova, (Zenayid ile Sofya) Nevzorova kardeşler, N Kroupskaya, S. Radçenko ve Hofman. Obukovo fabrikası işçisi (bugün hayatta olsa da ne yazık ki kör olan) Şelgunov, bu arada Aleksandrovo dökümhanesi işçisi (1905 yılında Sibirya'da Rennenkampf'ın** bir bölüğünce kurşuna dizilen) İ. Babuşkin Petersburg'daki işçi sınıfının kurtuluşu için Birlik üyesi olmasalar da onlarla az çok yakın ilişki içindeydiler. Putilov fabrikası işçisi B. Zinovyev için de aynısı geçerliydi; onun yazgısını ise ne yazık bilmiyoruz. İ. Babuşkin ilk bolşevik işçilerden biriydi; Lenin onunla özel olarak ilgileniyor, onu ilk marksist işçiler kuşağının en yetenekli temsilcisi olarak görüyordu.

Taşradaki Sosyal Demokrat İşçi Çevreleri

Aşağı yukarı aynı dönemde bütün Rusya'da sayısız çevre etkinlik göstermeye başladı; hepsi de birleşmeye çalışıyordu ve kentlerin çoğunda hatırı sayılır etkileri bulunuyordu. Martov'un (pek çok olağanüstü kişiliğin adı geçtiği) yapıtında söz konusu çevrelerin adlarını gösteren uzun bir liste bulunabilir: Sen Petersburg'da (Parti M. K. üyesi olup bugün de Dış Ticaret Komiserliği'nde ça-

* Gleb Maksimilyanoviç Krıjijanovskiy: (1872-1959). Rus bolşevik devrimcisi. Lenin'in ilk gençlik hareketi yıllarından Sovyetler'in kuruluşuna kadar yanında olan yoldaşıdır. Ekim devrimi sonrası Sovyet iktidarının kurumlaşmasında önemli pay sahibi olup Sovyet planlama teşkilatının (GOSPLAN) da kuruluşunda ve yönetiminde yer almıştır. Sosyalist planlamanın en önemli adımı olan elektrifikasyon çalışmalarını yönetmiştir. 1957 yılında Sosyalist Çalışma Kahramanı unvanıyla ödüllendirilmiştir. (Türkçe ç.n.)

** Çarlık generallerinden Paul von Rennenkampf'a ait bir bölük kastediliyor. (Türkçe ç.n.)

lışan) L. Krassin; Vladimir'den Fedossiyev; Kiev'den Melnitskiy, Don Üzerindeki Rostov'dan Alabıçyev; Goldenbach (Ryazanov); Odessa'dan Steklov ve Tsıperoviç; Vilnius'tan Kremer, Eisenstadt ve Kossovskiy; Tula'dan Hinçuk. Partimizin kurucularından olan Hinçuk daha sonra menşeviklere kaymış, onların merkez komite üyesi ve Moskova'da menşevist Sovyet'in ilk başkanı olduktan sonra saflarımıza geri dönmüştür. Bugün bir kooperasyonu yürütmektedir. Kremer, Eisenstadt ve Kossovskiy'e gelince; bunlar da *Bund*'un kurucuları arasında yer almışlardır.

"Bund"

Günümüzde "Bund" sözcüğü büyük kentlerimizdeki işçiler arasında pek az bilinir. Oysa bir zamanlar devrimci çevreler içinde gücüyle bilinen bir yapıydı. *Bund* yidce'de *sendika* anlamına geliyor. Bund, Polonya ile Litvanya yahudi işçiler birliğiydi. 1897 yılında, partimizin ilk kongresinden bir yıl sonra kuruldu. Bunun köklerini, Polonya ile Litvanya'daki yahudi zanaatkârlar arasında boy gösteren, özgül nedenlerle birkaç yıl içinde Petersburg ile Moskova'daki işçi hareketine sıçrayan güçlü dalgada aramak gerekir. Polonya'daki yahudi işçiler ve zanaatkârlar, hem kapitalist ekonominin sömürüsü hem ulusal baskı altında, iki kere boyunduruğa alınmış durumdaydı. Giderek devrimci oldular ve başkalarından daha erken bir dönemde "Bund" adını alacak olan bir kitle örgütlenmesi, bir sendika oluşturabildiler.

Bu işçi örgütlenmesinden, Vilnius kenti polis şefini öldüren yahudi işçi Lekert, von Wahl gibi pek çok kahraman ve partimizin de örgütlenmesine katkıları olmuş, bugün de partimize üye bulunan, yahudi işçi hareketinin birçok militanı çıktı.

Dediğim gibi, 1897 yılında kurulan Bund bir süre partimizin en kalabalık, en kitlesel örgütlenmesiydi. Ama giderek siyasal yaşamda Sen Petersburg, Moskova, İvonovo-Voznesensk, Oryehovo-Zuyevo gibi büyük işçi merkezleri öne çıkmaya, Rus işçilerinin alt katmanları etkinlik göstermeye başladıkça bu küçük yahudi örgütü ikinci plana düştü. Gene de 1895 ila 1900 yılları arasında yahudi işçileri örgütü çok önemliydi ve Bund, partimiz içinde çok büyük roller oynadı. Örneğin, 1898 yılında, Minsk'te, imparatorluğun yahudilere ayrılmış kuşağında gerçekleşen ilk kongremizin başlıca örgütleyicisiydi. Yahudi işçi ve zanaatçıların devrimci harekette öncü konumunda olduklarını gören ultra-gerici basın onlara karşı vahşi bir kampanya başlattı ve uzun yıllar boyunca rus devrimci hareketini yahudilerin eseri olarak göstermekten geri kalmadı.

Bugün güçlü bir örgüt haline geldiysek, o yahudi işçi ve zanaatçılara çok şey borçluyuz; bizi mücadeleye onlar hazırlamış, partimizin temellerinin kurulmasına onlar yardım etmiştir.

Partinin Birinci Kongresi

O dönemde partinin kurucu yerel örgütlenmelerinin adı, belirttiğimiz üzere, "işçi sınıfının kurtuluşu için mücadele birlikleri" olarak adlandırılıyordu ve Sen Petersburg'da, Moskova'da, İvanovo-Voznesensk, Kiev ile pek çok başka kentte toplanmışlardı. Partimizin ilk kongresi, bu birliklerin, Bund'un ve kendi başına işçi dergileri yayımlayan grupların temsilcileri arasından seçilen dokuz delegeyle gerçekleşti. *İşçi Gazetesi*, Eidelmann ile Vigdorçik tarafından (ikisi de bugün yaşıyor; Eidelmann bolşevik oldu, diğeri ise ne yazık, sağ menşevik olmuştur); Sen Petersburg Birliği, 1912 yılında ölen ve kardeşi hâlâ partimizde etkinlik gösteren Radçenko; Kiev

Birliği Tutçapskiy; Moskova Birliği Vanovskiy; Yekaterinoslav'daki Petrussiyeviç tarafından; Bund Mutnik, Kremer ve Kossovskiy (Mutnik'i tanımıyorum; diğer ikisi ise sağcının da sağcısı menşeviklerdendir) tarafından temsil edilmişti.

Bir parti kurmaya girişen birinci kongrenin bileşimi buydu; kongrede bu amaçla bir MK seçildi, merkezi yayın organı için bir yayın kurulu oluşturuldu ve söylediğim gibi, P. Struve tarafından kaleme alınmış bir çağrı ilan edildi.* Bu metinden iki parçayı alıntılamakla yetineceğim.

1848 devrimlerinin ellinci yılı vesilesiyle uluslararası durumu çizerken Struve şöyle yazıyordu:

Elli yıl geçti, ama 1848'in dalgaları hâlâ Avrupa'yı sarsıyor. O yıl, ilk kez işçi sınıfı büyük bir tarihsel güç olarak sahneye çıkmıştı. Onun sayesinde burjuvazi pek çok feodal kalıntıyı tasfiye edebilmişti.

Ama kısa süre sonra burjuvazi yeni müttefikinde en amansız düşmanını gördü ve kendini gericiliğin kollarına bıraktı; hem proletaryayı hem hürriyet davasını elinin tersiyle itti. Ama artık çok geçti: işçi sınıfı bir süre suskun kalsa da birkaç on yıl sonra bu kez bilinçli, daha güçlü ve kendi topyekûn kurtuluşu için kavgaya hazır biçimde tarih sahnesine çıktı.

Daha ileride, uluslararası burjuvazinin ihaneti ve Rus burjuvazisinin özel rolünü betimleyen Struve şunları diyordu:

Avrupa'nın doğusuna ilerledikçe (yani Rusya'ya yaklaştıkça) burjuvazinin zayıflığı, ürkekliği, siyasal korkaklığı, bu nedenle proletaryanın kültürel, siyasal sorunları kendi başına çözme zorunluluğu giderek daha açık biçimde boy gösterir.

Piyer Struve'yi, sınıfına olduğu gibi kendisine de uyarlanabilecek bu peygamberane sözlerden ötürü affedebiliriz. Doğru, doğuya

* Bu çağrı metnini mevcut yapıtın *Ek* kısmında bulabilirsiniz.

gittikçe burjuvazi siyasal bakımdan zayıf, korkak ve ürkek hale gelir. Bunu da hiçbir şey Struve'nin kendisinden daha iyi örnekleyemez.

"Ekonomizm"

1898 yılma doğru yalnızca edebiyatta değil, işçi hareketi içinde, o sıralar henüz tam biçimini bulmamış sosyal demokrat parti içinde de iki akım oluşmaya başlar. Bu akımlardan biri *ekonomizm* adını alır. Ekonomistler ile marksist devrimciler olan parti üyeleri arasındaki anlaşmazlık, temelde devrimde proletaryanın rolü, hegemonyası meselesine indirgenebilir. Otuz yıldan beri bu sorun değişik durumlarda, farklı biçimler altında devrimcilerin mihenk taşı olmuştur. 1917 yılında bizimle menşevikleri barikatlarda karşı karşıya getirmiştir. 1895 yılında ise henüz bir edebi tartışmayken, 1898-1899 yıllarında parti içinde şiddetli çatışmalara neden olmuştur. Öte yandan "ekonomistler" ile yasal marksizmin sağ temsilcileri, menşevik partisinin gelecekteki kurucuları arasında tartışma götürmez bir ideolojik bağ bulunur. Her şey birbirine mantık zinciriyle bağlıdır: yasal marksizmin sağ kanadından doğal olarak ekonomizme geçilir, oradan menşevizme, ardmdan tasfiyeciliğe, derken sosyal-şovenizme, nihayetinde de açık gericiliğe varılır. Proletaryanın hegemonyası meselesinde yanılmanın mutlaka bir bedeli olur. İlk yanlış çok kısa sürede tepeden tırnağa çürümeye götürür.

Ekonomizmin Kaynakları

Ekonomizm 1895 yılına doğru, sosyal demokrasi bir çevre olmaktan çıkıp ajitasyona, kitleler içinde çalışmaya başladıktan

sonra ortaya çıktı. Henüz partinin rüşeym halinde olduğu, yalıtık çevrelerden oluştuğu, yeterli propagandistlere sahip olmadığı bir dönemdi. Ama hareket geliştikçe ve grevler bütün Rusya'yı kapladıkça devrimciler önlerindeki görevin ne denli büyük olduğunu, artık ufak çevrelerde propagandayla yetinemeyeceklerini, ayrı ayrı işçileri toparlamaktansa kitleler içinde çalışmaları, işçi sınıfını örgütlemeleri gerektiğini anlıyorlardı. İşte tam bu dönemde "ekonomizm" doğuyordu.

İşçilerin örgütlenmeye başladığı andan itibaren, ekonomik mücadele, işçilerin acil varoluş sorunlarına temas eden sorunlar ,doğal olarak önemli bir yer kaplamaya başladı. Çevrelerin kendilerini sınırladıkları propaganda, kitleler arasında çalışmanın bu zorunlu koşulu olan ajitasyona yerini bırakıyordu.

Yeri gelmişken, "ajitasyon" ile "propaganda" arasında çok temel bir fark olduğuna dikkat çekelim. Plehanov bunu çok doğru biçimde ortaya koymuştur. "Az sayıda insana çok fikir aşılamak propaganda yapmaktır; çok sayıda insana tek bir fikir aşılamak ise ajitasyon yapmaktır." Bu tanım klasik halini almıştır. Ajitasyon ile propagandayı kesin biçimde ayırır.

Söz konusu çevrelerde propaganda yapılıyordu: birkaç insana pek çok fikir, bütün bir felsefe kazandırılmaya çalışılıyordu. Ajitasyon zamanı geldiğinde ise, tersine, çok sayıda işçiye tek bir temel fikir aşılamak gerekecekti: işçi sınıfının ekonomik bağımsızlığı fikrini.

Dolayısıyla, ekonomi sorunu büyük önem kazanmaya başlıyordu. Lenin'in ilk yapıtlarından biri, işçilere, Petersburg'daki işçilere sürekli olarak yüklenen bir vergiyi konu ediyordu*. Söz konusu vergiler, kesintiler işçileri çok güç durumda bırakıyor, işçi maaşlarının beşte biri, bazen dörtte biri bu vergi vesile edile-

* Broşür halinde yayımlanan bu çalışma *Vergiler Üzerine* adını taşıyordu.

rek kesiliyordu. Bu nedenle kitlelerle temas açısından bu vergiler son derece uygun bir araç durumundaydı. *İşçi sınıfının kurtuluşu için mücadele birliği*'nin Lenin tarafından (bir kısmı gözetim altındayken bir kısmı dışarıdayken) yazılan ilk broşürlerinin çay için sıcak su sorununa ya da fabrika yaşamıyla doğrudan ilgili taleplere ayrılmış olması da gene rastlantı değildir. O sıralarda taşradan gelen işçilerin büyük bölümü okumamış kimselerdi ve ne protesto etmeyi ne patronlara karşı örgütlenmeyi biliyorlardı. Onlarla temas kurmak, onları ataletten kurtarmak için onlarla basit, en temel sorunlarını konuşmak kesinlikle elzemdi. Marksistlerin o sıralar ekonomik sorunlara bu kadar yoğunlaşmış olmaları bu nedenledir.

Öte yanda bu gereksinmeden, partilerin gelişiminde sıklıkla gözlemlenebilen bir sapma ortaya çıktı. Ekonomi etkeninin önemini vurgulamakta çok haklı olmakla birlikte, söz konusu propagandayı yapan ve yalnızca bizim geçici yol arkadaşlarımız, geleceğin menşevikleri olan bu militanlar ekonomizm fikrini rayından çıkardılar. Onlara göre işçiler yalnızca safkan ekonomik sorunlarla ilgilenmeliydi. İşçiler diğer konulara bakamazlar, onları anlayamazlardı ve işçilerle yalnızca onları doğrudan ilgilendiren konularda, yani ekonomik talepleriyle ilgili konuşmak gerekirdi.

Doğal olarak, bir süre sonra, hareket daha yüksek bir noktaya eriştiğinde işçilerle açıkça çarlığın devrilmesini konuşabilecektik. Ama şimdilik ekonomik aşamada bulunuyorduk. İşte ekonomistlerin bu yaklaşımından "aşamalar teorisi" ve hatta "ekonomist" terimi çıktı. Dolayısıyla bu sözcük ekonomi bilimiyle ilgilenen uzmanlara değil, işçilerle yalnızca çay için sıcak su sorununu, vergileri ya da benzeri sorunları konuşmak gerektiğini savunanlara gönderme yapmaktadır. Ekonomistler, savunularını otokrasiye karşı mücadeleye gerek olmadığını savunmaya kadar vardırdılar. Bir işçi, diyorlardı, böyle bir mücadeleyi anlamaya-

caktır; eğer ona şimdiden "kahrolsun otokrasi!" sloganıyla yaklaşırsak onu korkuturuz. Bakış açılarını geliştiren ve "derinleştiren" ekonomistler sonunda şöyle bir "işbölümüne" ulaştılar: siyasetle liberal burjuvazi, ekonomik koşulların iyileşmesiyle ise işçiler ilgilenmelidir.

Ekonomizmin Temsilcileri

Bu akımın önderleri arasında bulunan bazı kimselerin adlarını versem, ne kadar eski tanıdıklar olduklarını görerek şaşıracağınıza eminim. Bu önderler Prokopoviç ile Kuskova'ydı; geçtiğiniz yıl ikisine birden "Prokuskiş" kısaltmasını taktığımız kimseler. O sıralar bu kadrolar sosyal-demokrat partinin üyeleri olup yasal marksist akımın içindeydiler. Bu da hiç şaşırtıcı değildir. Struve ya da sonraları burjuva partisinin beşiği olmuş radikal entelijansiyanın diğer pek çok temsilcisi gibi o sıralar bunlar da sosyal-demokrat parti içinde yer alıyor, kendilerini işçi sınıfının temsilcisi olarak kabul ettirmek üzere parti etrafında faaliyet gösteriyorlardı. Prokopoviç ile Kuskova işçileri siyasete bulaştırmayı doğru bulmadıklarını söylüyor, siyaseti liberallerin ve burjuva muhalefetinin işi olarak değerlendiriyorlardı. Onlara göre işçiler (maaşların artması, işgününün kısaltılması vb.) ekonomik taleplerle kendilerini sınırlamalıydı. Prokopoviç ile Kuskova, Plehanov ile Lenin'e karşı mücadelelerinde kendilerini işçilerin gerçek dostu, sınıfın gerçek siyasal temsilcisi olarak sunuyorlardı. "İşçilerin gerçek dostu," diyorlardı, "biz ekonomistlerdir. Siz çarlığın devrilmesine kafa yoruyorsunuz, devrimci siyasal savaşla ilgileniyorsunuz. Oysa işçilerin gündemi bu değil. Burjuva demokratik görevleri proleterlerin omuzlarına yüklemek istiyorsunuz. Biz ise tersine, onlara şunu diyoruz: 'Sizin şimdilik siyaset-

ten başka yapacak işleriniz var; siz sıcak sularınıza, maaşlarınıza, işgünü uzunluğuna kafa yormak zorundasınız."

Kısacası, samimi ekonomistler, kendini işçi sınıfına yürekten adamış olanlar, öncü rolünü bütünüyle gözden kaçırıyorlardı. Kuskova, Prokopoviç gibi ideologlar ve arkadaşları ise sosyalistler arasında kendini işçi sınıfı dostları gibi sunan iğreti demokratlardı.

Ekonomistlerin karşıtları olan İskrist'lerin* siyasetinde ise maaş, işgününün uzunluğu gibi sorunlar kuşkusuz bir yana atılıyor değildi. Lenin ile *İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği* de maaşların yükseltilmesini, işçilerin koşullarının iyileştirilmesini istiyorlardı. Ama bu taleplerle yetinmiyorlardı. İşçilerin devleti yönetmesini, onun efendisi olmalarını istiyorlardı. Dolayısıyla, işçi sınıfını ilgilendirmeyen sorun diye birşey kabul etmeyiz, diyorlardı; özellikle çar otokrasisi işçi sınıfına doğrudan etki eden bir meseleydi. Ama bizler, diye ekliyorlardı, proletaryanın hegemonyasından yanayız ve işçilerin ekonomik talepler kuyusundan çıkmalarının engellenmesine göz yummayacağız. Ekonomistlerin karşıtları işte böyle düşünüyordu.

Prokopoviç ile Kuskova Rusya'da bazı grupların, özellikle de 1896 yılında** Sen Petersburg'da, işçi hareketi tarihi üzerine araştırmalar kaleme almış Tahtaryev'in yönetiminde çıkmaya başlayan yasadışı *Raboçaya Mısl'*** dergisinin desteğini kazandı. O dönem *Raboçaya Mısl'* Petersburg'daki çevreler arasında büyük etkiye sahipti. Lohov Olkin ve Finlandiyalı Kok'un da katkısıyla dergi Prokopoviç ile Kuskova'nın görüşlerini hararetle savunmaya başladı.

Bu eğilime ilk yanıt veren Plehanov oldu. *Vademecum* adlı risalesinde (yani bir el kitabı, kılavuzda) Prokopoviç ile

* İskrist: Lenin'in kanadını oluşturan *İskra* (Kıvılcım) dergisi çevresi kastediliyor. (ç.n.)

** Rusça metinde 1897. (Türkçe ç.n.)

*** Raboçaya Mısl': İşçi düşüncesi. (Türkçe ç.n.)

Kuskova'nun fikirlerine cepheden saldırıya geçti ve *Raboçaya Mısl*'a ağır darbeler vurdu. İşçilerin eylemlerini "ekonomi" alanındaki ufak kırıntılar için mücadeleyle sınırlamak, proletaryanın siyasete girişmesini önlemek isteyenlerin işçi sınıfı dostları olmadıklarını kanıtladı.

Lenin de ekonomistlere karşı ayağa kalktı. O sırada sürgünde bulunduğu Sibirya'da uzak bir köyden (Yermakovoskoye'den) ekonomistlere çok çarpıcı bir yanıt verdi; bu yanıtı, kendisiyle birlikte sürülmüş fikirdaşlarınm onay ve imzalarına da sunmuştu. Burada dikkat çekici nokta şu; Lenin, Plehanov'un tersine, her zaman ortak hareket etmeye, müdahalelerine örgütlü bir nitelik kazandırmaya çalışıyordu. Metnin kopyaları işçi çevreleri arasında dolaşmaya başladı. *Rus Sosyal Demokrasisinin Görevleri* başlığıyla yurtdışında basılan broşüre Akselrod önsöz yazmıştı; Akselrod bugün Menşevikler'e geçmiş olsa da Lenin'in o zekâsını övmekten yirmi yıl sonra bile geri kalmamaktadır. Lenin yapıtında proletaryanın hegemonyası sorununu netlikle ortaya koyuyor ve bu fikre karşı olan ekonomistlere yönelik topyekûn mücadele bayrağı açıyordu.

Ekonomistler, 1900'lü yılların başında nihai olarak yenildiler; yaklaşık 1902 yılma gelindiğinde teraneleri artık susmuştu. Ama 1898 ile 1901 yılları arasında hatırı sayılır ölçüde düşünce dünyasma hükmediyorlardı. O dönem, ekonomistler yüzünden işçi hareketi büyük bir tehlike içine sürüklenmişti; ne de olsa ekonomistlerin mantığı çok yeterli olmayan işçilere dışarıdan oldukça çekici görünebiliyor, böyle işçiler ekonomist mantığı hemen benimseyebiliyorlardı. O dönem Plehanov ile Lenin, ardından da Rus devrimci hareketinin militanları işçi sınıfı hareketi içinde bu çizgiye karşı mücadele vermemiş olsalardı, kim bilir, birkaç yıl içinde tümü ekonomizmin, yani oportünizmin yoluna sapabilirdi.

Ekonomizmin Yurtdışındaki Merkezi

Yasal ve yasadışı Marksizm örneklerini işlerken, —ekonomizm yasadışıydı, sürekli çarlık rejiminin takibi altında olduğundan, yasadışı gazeteler ve broşürler basmak durumunda kalıyorlardı— gene liberal burjuvazinin nüfuz yollarını görüyoruz; liberal burjuvazi, o dönemki güç dengeleri gereği bazen doğrudan doğruya işçi partisinin içine giriyor, ona oportünizm aşılamaya ve burjuva düşünceleri zehrini bulaştırmaya çabalıyordu. Bunu ya Struve'nin Eleştirel Notlar'ında olduğu gibi, Tugan-Baranovskiy gibi yazın alanında ya da yurtdışında *Rus Sosyal-Demokratlar Birliği* adıyla üslenmiş olup *Raboçeye Dyelo** gibi oldukça yaygın bir dergi çıkaran bazı ekonomistler gibi örgütsel alanda gerçekleştiriyorlardı. *Raboçeye Dyelo*'nun yayın kurulunda, daha sonra tanınmış bir Menşevik olup kısa süre önce bize geçen Martınov, Akimov-Mahnovets, İvanşin, Krişevskiy gibi zamanın işçi hareketinin büyük eylemcileri yer almaktaydı. Bu çevre yurtdışına yerleşmiş olup orada siyasal sığınmacılar için bir merkez kurmuştu; Rusya'da ise bir yasadışı gazeteleri, ufak çevreler ile komiteleri bulunuyordu; bütün bu imkânlarla işçi hareketini sağa yatırmaya, ılımlı bir siyasete sürüklemeye çalışıyor ve işçileri yalnızca kendi dar ekonomik çıkarlarını düşünmeye sevk ediyorlardı. İdeolojileri aslında bütünüyle bayağı olsa da son derece tehlikeliydi: İşçi kendi yerini bilmeli, siyasetle uğraşmamalı, çarlık otokrasisiyle ilgilenmemeliydi; yalnızca kendi işyerindeki koşullara yoğunlaşmalı, fabrika duvarlarının ötesine geçmemeli, bu soylu işi liberallere bırakmalıydı. Kuşkusuz bütün bunlar böyle kaba-açık bir biçimde dile getirilmiyor, daha özenli, özellikle de oldukça içten bir üslupla ifade ediliyordu; ne de

* *Raboçeye Dyelo*: İşçi Davası anlamına gelmektedir. (Türkçe ç.n.)

olsa Martınov, Teplov, Akimov-Mahnovets ya da Tahtarev gibi insanlar için bu gerçekten de doğru olan yoldu. Buradaki fikir, yineliyorum, son derece tehlikeliydi, çünkü sefil ekonomik koşullar altında yaşayan deneyimsiz kitlelere oldukça çekici gelebilirdi. Eğer başarı kazansaydı, devrim daha uzun yıllar gecikirdi, işçi sınıfı kendi bağımsız rolünü oynayamazdı.

Ekonomizmin ve Bolşevizmin Bakış Açılarından İşçi Sınıfının Rolü

Kendisi için talihsizliktir, otokrasi yararını anlamış olsa da işçi sınıfı içindeki ekonomist eğilime büyük bir destek sağlayamadı. O dönem ekonomizmin Rusya'da çok derinlere kök salması mümkün olmadı. Çarlık, Romanov'un polislerinin grevcilerle arası pek iyi değildi. Ne zaman işçiler bir fabrikada greve başlasa, hemen bir telefonla, hükümet işçileri yola getirmek için Kazak atlılarını ya da piyade birliklerini yolluyordu. Çarlık başka türlü davranamazdı. Ayrıca her grevci işçinin gözünde ekonomik mücadele ile siyasal mücadelenin birbiriyle bağlantılı olması yalnızca zorunlu değil, aynı zamanda apaçık bir gerçekti.

Ekonomizmin yandaşları proletaryanın hegemonik bir rol oynayabileceğini kabul etmiyorlardı. Şöyle diyorlardı: Ne yani siz işçi sınıfını mesih olarak mı görüyorsunuz? Bunlara yanıt verdik ve veriyoruz: Mesih, mesyanizm bizim kavramlarımız değildir, biz böyle sözcükleri sevmeyiz; ama bu sözcüklerle ima edilen anlayışı kabul ediyoruz: evet, büyük ölçüde işçi sınıfı mesihtir; onun rolü mesyaniktir, çünkü bu sınıf bütün dünyayı kurtaracaktır. İşçilerin zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi yoktur; mülkleri yoktur, yalnızca emeklerini satarlar; işçi sınıfı, dünyayı yepyeni bir temelde yeniden kurmada çıkarı olan ve burjuva-

ziye karşı köylülüğü kazanma yeteneğine sahip olan yegane sınıftır. Biz —mesih, mesyanizm gibi— mistik sözcüklerden hoşlanmayız; bilimsel sözcükleri tercih ederiz: proletarya, egemen olmalıdır; başka deyişle proletarya ücretinin %10 artırılmasıyla ya da işgününün yarım saat kısaltılmasıyla tatmin olmaz, şunu haykırır: "Ben efendiyim. Kapitalizm için zenginliği üreten benim; o beni kendisini öldürmem için yarattı. Bugün sabah akşam, kapitalizm için ücretli köle olarak çalışıyorum, ama mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirileceği zaman, işçi sınıfının iktidarı eline alacağı an da gelecektir."

Proletaryanın Hegemonyası: İktidar sovyetlere

Hegemonya, yabancı bir sözcüktür. Bugünlerde işçiler ona Rusça'da bir anlam kazandırıyor: Proletaryanın hegemonyası, bugünün gözde sözleriyle, iktidar sovyetlere, iktidar işçi sınıfına, demektir. Bu slogan uzun yıllar süren hazırlığın sonucudur, deneyimin ocağında yıllarca pişmiştir; yalnızca (sağdan sola sayacak olursak) otokrasiye ve kadet partisine karşı değil, yalnızca burjuvaziye ve narodnikliğe karşı değil, aynı zamanda yasal marksizmin sağ kanadına, ekonomizme, ardından da menşevizme karşı verilmiş mücadelelerin ürünüdür. İşte bu yüzden proletaryanın hegemonyası fikri bolşevizmin temel fikirsel temelidir. Bolşevik partiyi ayakta tutan "yapıtaşlarından" biridir. Komünizmin bilinçli taraftarı, eğer partimizin tarihini anlamak istiyorsa, bunu aklından çıkarmamalıdır.

ÜÇÜNCÜ KONFERANS

Bu konferansta 1898'ten 1903 yılına kadarki dönemi inceleyeceğim; söz konusu dönem partinin birinci ve ikinci kongreleri arasındaki gelişmeleri kapsamaktadır ve bunun yanında, 1905 devriminin hazırlık devri olarak da görülebilir.

Öğrenci Hareketi

Şimdiye dek işçi sınıfının doğuşundan ve işçi sınıfı partisinin gelişmesinden söz ettim. Burada ise başka bazı görüngüler, her şeyden önce de dönemin öğrenci hareketi üzerinde durmak gerekiyor. Bu hareketin gelişim sürecini genel hatlarıyla ortaya koyacağım.

Öğrencilerin gösterdiği muhalefet, kitlesel işçi sınıfının da büyük devrimci grevlerin de doğuşundan öncedir. 1895'lere gelindiğinde marksist öğrenciler de görülmeye başlamıştır. O de-

virde işçi hareketinin yalnızca öğrenci hareketinde değil, hürriyet özlemi çeken bütün kesimlerde bir yakınlık uyandırdığı söylenebilir. Yirminci yüzyılın ilk yıllarında Çarlık yönetimi, büyük bölümü muhalif ve s.d. hareketine dahil olan öğrencileri sistematik biçimde izlemekteydi. Öğrenci hareketi o dönemde son derece net bir siyasal kişilik sergiliyor ve daha yüksek bir düzeye evriliyordu. Öte yandan, öğrenci hareketinin *örgütlü* bir siyasal hareket olarak doğuşu ise ancak işçi hareketinin sahneye çıkışından sonradır; işçi sınıfı hareketinin, söz yerindeyse bir yan etkisidir ve güçlü biçimde onun tesiri altındadır. Ama şurası da doğrudur; buna karşılık, öğrenci hareketi de kimi zaman işçi hareketinin gelişmesine büyük katkılarda bulunmuştur.

Günümüzdeki ve diğer dönemlerdeki öğrenci tipi ise bütünüyle farklıdır. Bir zamanlar (özellikle 1900 ile 1905 arasında) "öğrenci" sözcüğünün "devrimci" sözüyle eşanlamlı olarak kullanıldığını görebiliyorduk. O dönemde gerçekten de yüksek öğrenim kurumlarındaki öğrencilerin büyük bölümü devrimi savunuyordu ya da en azından muhalefetin içindeydi; işçilerin devrimci hareketini destekliyordu. Şimdi inanması güç geliyor, çünkü iç savaşın son yıllarında öğrencileri neredeyse hep karşımızdaki barikatlarda gördük. 1923 yılında ise durum biraz daha farklılaştı; öğrenciler arasında belli ölçüde gelişmeler görülebildi.

Öğrencilerin Evrimi

Dikkatli biçimde gözlemlediğimizde, öğrencilerin evriminin Hegel diyalektiğine uygun biçimde gerçekleştiğini fark edebiliriz. Her şeyden önce, öğrenciler bir bütün olarak devrimcidirler ve işçileri desteklerler; bu, tezdir. Ama 1917 ile 1920 yılları arasında ise anti-tezi gördük: öğrenci hareketi işçi sınıfı ve devrim aleyhi-

ne seferber edilmişti. En son günümüzde ise sentezi gözlemliyoruz: öğrencilerin önemli kısmı emekçiler karşısındaki yükümlülüklerinin farkına varmış ve ufak ufak devrim saflarına yönelmiş görünüyor. Gene de fazla kabalaştırmaktan kaçınmalı ve öğrenci hareketi üzerinde etkili bir dizi başka etkenin de varolduğunu unutmamalıyız.

İlk aşama on dokuzuncu yüzyıl sonları ile yirminci yüzyılın ilk yıllarını kapsar. Bu dönemde öğrenciler kitleler halinde işçi sınıfını destekliyordu. Otokrasi ise öğrencileri en tehlikeli düşmanları olarak görüyordu ki, çok da haksız değildi; öğrenciler teoriden siyasal eyleme geçtiklerinde Çarlık hükümeti onlara karşı önlemler almaya başlıyordu.

O yıllarda akademideki hareket devrimci ruh taşıyordu. Vannovskiy'in* Plehve'nin** devrinde üniversitelerin özerk olması talebi devrimci bir talepti ve bu haliyle desteklenmeyi hak ediyordu. Günümüzde "akademizm" sözcüğü az ya da çok gerici profesörler ile öğrencilerin sovyet iktidarına karşı sinsi muhalefetlerini ifade eder oldu; ama o dönemlerde akademizm Çarlık otoritesine karşı bir hareketti.

Liberal ve demokrat çevrelerle yakın olan öğrenci gençlik zamanla otokrasiyi devirmeye yetenekli bir güç aramaya başladı. Giderek de bu gücün proletarya olduğunu anladı. İşte bu nedenle işçi hareketini destekledi.

---

* Piyotr Semenoviç Vannovskiy: (1822-1904). Rusya İmparatorluğu'nda savaş bakanlığı ve milli eğitim bakanlığı yapmış devlet adamı. 93 Harbi olarak da bildiğimiz 1877-78 Rusya ile Osmanlı İmparatorlukları arasındaki savaşta da yüksek komutan olarak görev yapmıştı. 1899 yılında devrimci öğrenci hareketini takiple görevlendirildi, milli eğitim bakanı N. P. Bogolyepov'un öldürülmesinden sonra onun makamına atandı. (Türkçe ç.n.)

** Viyaçeslav Konstantinobviç (Von) Plehve: ((1846-1904). Rusya İmparatorluğu'nda Çarlık polisi başkanlığı ve içişleri bakanlığı yapmıştı. Katı muhafazakâr, anti-semitist politikalarıyla biliniyordu, 1903 Pogromu'nun örgütleyicilerindendi. (Türkçe ç.n.)

Çarlığın Öğrenci Hareketiyle Savaşı

Öğrencilerin işçilere yakınlaştığını gören çarlık yönetimi bunun bedelini ödetmek için işe koyuldu. Öğrencilere karşı aldığı en aptalca önlem, sivri kimseleri er olarak orduya almak oldu. Böyle öğrencileri kitleler halinde gösterilerde ya da mitinglerde yakalıyordu. Oysa bu yangına körükle gitmekten başka bir şey değildi. Aynı sürede hareket büyüdü, gelişti ve garnizonlara tıkılan öğrenciler ordu içindeki propagandalarıyla oradaki huzursuzluğu daha da ateşledi. Tedhişçilik hatırı sayılı ölçüde arttı, birçok silahlı eylem meydana geldi. Öğrenci Karpoviç Kamu Eğitim Bakanı Bogolyepov'u vurdu; gene Lagovskiy adlı öğrenci, Pobiyedonostsev'i öldürmeye çalıştı. Bogolyepov'un yerine general Vannovskiy geldi; o da ileri sürdüğü "şefkat" programıyla öğrencileri güldürmekten başka bir şey yapamadı.

Öğrenciler ve S. D.'ler

Sonraları büyük ölçüde sosyal demokrat partiye katılan tedhişçi öğrenciler, o dönem s.d.'lerin saflarında bulunuyorlardı. Terörist taktikleriyle s.d.'ler öğrenci gruplarını kendilerine çekiyordu; bir yandan Balmaçov, Karpoviç ya da Sazanov gibi son derece yürekli, samimi kimseler, kitlesel bir işçi hareketine pek inanmıyor, dizginsiz bir coşku ve arzuyla kitlesel işçi hareketinin yokluğundan doğan eksiği kapamaya çalışıyordu; öbür yandan ise serüvencilik güdüleriyle hareket eden Savinkov gibi insanlar işçi hareketine neredeyse düşman bir tutum alıyordu. (Savinkov da bir dönem kendisini sosyal demokrat olarak görmüştü).

Sosyal Demokratların Öğrenci Hareketine Yönelik Tutumu

Sosyal demokrasi arasında da öğrenci hareketine yönelik tutumun ne olması gerektiği sorusu gündeme gelmişti. "Ekonomistler" doğal olarak, bu hareketi horgörüyordu; ekonomistlere göre, bütünüyle siyasal nitelikte olan öğrenci hareketinin, işçilerin çözülmeyi bekleyen acil sorunlarıyla hiçbir ilgisi olamazdı. Ama siyasal savaş yanlıları, sol sosyal demokrat devrimciler, Lenin ve diğerleri, çıkardıkları *Iskra* dergisinde öğrenci hareketinin değerini teslim ediyorlardı.

Kuşkusuz Lenin ile arkadaşları öğrenci hareketinin proleter olmadığını, yalnızca geçici bir görüngü olduğunu, bir süre sonra öğrencilerin işçilere karşı konumlanacağını görüyorlardı. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun varlıkla ailelerden geldiğini, sosyalizm ya da komünizm için değil, siyasal hürriyet ve burjuva demokrasisinin kurulması için savaştıklarını biliyorlardı. Ama işçi sınıfının hedefine ulaşması için otokrasiye karşı mücadele eden herkesle ittifak kurmaya zorunlu olduğunu düşünüyorlardı. Gerçek marksist devrimciler her durumdan yararlanmak gerektiğini bilenlerdir. Öğrenciler de çarlığa karşıydı, onlardan yararlanmak, onları işçi sınıfını desteklemeye sevk etmek, onlara kılavuzluk etmek, onları otokrasinin mevzilerine karşı mücadeleye sürmek gerekiyordu.

Marksist Devrimciler ve Öğrenciler

Dolayısıyla, marksist devrimciler, sonradan bolşevikleri oluşturacak çevre, ekonomistlerin tersine, öğrencileri horgörmedikleri gibi onları hareketlerine de büyük ilgi gösteriyordu.

Bolşevizmin bazı en önemli ve özgün niteliklerini doğru anlamak istiyorsanız, bu tutumu hep akılda tutmanız gerekmektedir. Devrim öncesi, 1905 öncesi dönemde bolşevizmi, burjuva liberallerle ve burjuva muhalefetiyle —öğrencilerle, köylü hareketiyle, emeğin kurtuluşu için Birlik'lerle vb— fazla ilgilendiği için çok suçladılar. Menşevikler bu durumdan yararlanarak, bizim değil, asıl kendilerinin işçi sınıfına dost olduklarını ileri sürüyorlardı. "Bizim," diyorlardı, "kırsal bölge meclislerinin ya da öğrencilerin talepleriyle hiçbir ilgimiz yoktur. Bizim davamız safkan işçi davasıdır, bizi yalnızca ve yalnızca işçi hareketi ilgilendirir." Lenin'i kendi deyimleriyle burjuva muhalefete, liberallere ve öğrencilere v.b. fazla yaklaşmış olmakla eleştiriyordu.

Bolşeviklerin Öğrencilere İlişkin Taktikleri

Ama bolşevizmin ortaya çıkışından beri Çarlık'a karşı en ufak bir devrimci muhalefetin doğuşuyla bile ilgilenmesi, hangisi olursa olsun otokrasiye karşı mücadele ettiği sürece her grubun elinden tutması kendi programını burjuva liberallerin programlarına uydurmalarından kaynaklanmıyordu. Taktiklerinde ilkelerine bütünüyle sadık kalıyordu. Azami programından (burjuvazinin devrilmesinden) asla vazgeçmediğini açıkça ortaya koyan bolşevizm, bunun başarılması için her şeyden önce Çarlığa karşı savaşılması gerektiğini ve bu yolda da otokrasiye düşman her akımın kullanılması gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle, işçi sınıfını başından beri egemen olarak gören bolşevikler, öğrenci hareketi ile liberal harekete gözlerini kapamamakla kalmayacak, Lenin'in de ifade ettiği gibi, onları belli bir yöne itekleyecekti. Ama daha o yıllarda bolşevizm işçileri uyarmıştı: Hazırlıklı olun; bugün öğrenciler sizi destekliyor, liberaller bugün çara kar-

şı duruyor, ama yarın öbür gün, çar devrildiğinde bunlar size karşı dönecektir; kendilerine gereken her şeyi, siyasal hürriyeti elde ettikten sonra size karşı harekete geçeceklerdir.

Böylelikle, bolşeviklerin karşısına iki görev çıkmış oluyordu: bir yandan, sosyalizmin tam zaferine kadar mücadeleyi yürütmesi gereken sınıf partisini kurmak; diğer yandan çarlığa karşı gelen bütün güçlerden, bu arada öğrenci hareketinden, liberallerden ve burjuva muhalefetinden yararlanmak. İşte 90'ların sonlarında ekonomistler (gelecekteki menşevikler)* ile siyasal mücadele taraftarları (gelecekteki bolşevikler) arasındaki apaçık ayrım budur.

Kurtuluş Birliği İle s.d. Birliği

Öte yandan aynı dönemde, liberal hareketin yalnızca öğrenciler dışında da serpilmekte olduğu gözlenebiliyordu: Başını Milyukov, Kuskova, Struve, Prokopoviç, Boguçarskiy ve diğer eylemcilerin çektiği, bir ayağı sosyal-demokrat saflarda, diğer ayağı liberallerde olan *Kurtuluş Birliği* ortaya çıkıyordu. s.d. Birliği ise on dokuzuncu yüzyılın son yıllarında kuruldu. İlk dönemlerde bu iki grup sosyal-demokrasiye de yakınlık duyan bazı unsurları kendine çekmişti.

Bununla birlikte işçi hareketi çok hızlı biçimde büyüdü. Grev sayısı arttı. 1895 yılından itibaren bir dizi kentte 1 Mayıs kutlanmaya başladı ve bu işçi bayramı kutlamaları her geçen yıl daha da ka-

* Kuşkusuz, menşeviklerin bütün liderleri önceden ekonomist değildi. P. Akselrod, Zasuliç, Martov, Potressov, Dan, D. Radçenko, Trotskiy ve diğerleri ekonomist değillerdi. Ama 2. Kongrede *İskra*cıların temel görüşlerinden ayrılan ve menşevizm çizgisine giren bu kimseler aslında ekonomizm karşısında teslim olmuş sayılırlardı; çünkü gerek ideolojik gerek siyasal olarak menşevizm, ekonomizmin yeni koşullarda devamından başka bir şey değildi.

labalıklaştı. Hareket, ekonomistlerin aleyhine bir gelişim gösterdi; ekonomistler güç bela hareketin peşinden sürüklenmek durumunda kalmaları bakımından öncü değil, artçı oldular. Lenin'in bunları *Ne Yapmalı?* kitabında "kuyrukçu" olarak nitelemesi; Plehanov'un da *Vade mecum* yapıtında ekonomistler için biraz kaba ama bütünüyle doğru biçimde, bunlar işçi hareketinin kafasını, yüzünü değil, ancak kıçını görebilirler, demesi boşuna değildir.

Petersburg'da ve Diğer Kentlerde İşçi Kalkışmaları

İşçi hareketi bir kez başladıktan sonra hızla gelişme gösterdi; giderek daha büyük kitleler kazanmaya başladı. Özellikle Sen Petersburg'da 1901 yılı göz kamaştırıcıydı; burada, ekonomistleri ve programlarını boşa çıkartan devrimci kalkışma gün be gün güç kazanıyordu. 1 Mayıs nedeniyle Viborg mahallesinde şiddetli gösteriler patlak verdi, kanlı kavgalar, hatta sokak savaşları meydana geldi. Karışıklıkları şiddetlendiren bir diğer olaysa işçilerce (daha çok da Obuhovo fabrikası işçilerince) desteklenen bir öğrenci ayaklanması oldu; ayaklanma kısa sürede polis ve askerlerle çatışmaya dönüştü. "Obuhovo savunması" olarak anılan ve binlerce işçinin katıldığı bu olay başkentte başka olayları da ateşledi. Mücadele Sen Petersburg'da belki özellikle çetin bir durum almıştı, ama Moskova ile Kiev'de de canlılıkta aşağı kalır yanı yoktu; buralarda da öğrenciler ile işçiler 1 Mayıs vesilesiyle sokakları dolduruyorlardı.

İşçi Mektupları

İşçi hareketi tarihinin Petersburg'daki kaynaklarında o dönem yasadışı gazetelerin yayın kurullarına işçilerin gönderdikle-

ri mektuplardan parçalar bulursunuz. Bir işçi Vıborg çatışmalarının ardından şöyle yazıyordu:

> *Nasıl içim yanıyor, nasıl içimiz yanıyor bilemezsiniz. Nevskiy'e ya da kente ulaşmayı ne kadar çok istiyorduk. Kıyıda köşede, kimsenin haberi olmadan köpekler gibi ölmek çok acı veriyor... Ama şunu da size söylemek isterim: Bizden kaç kişiyi alırlarsa alsınlar —isterlerse bütün önderleri alsınlar— burada dimdik duracağız.*

B. adındaki bir işçi ise şunu yazmış:

> *Yazık ki bayrağımız yoktu. Bir dahaki sefere bayraklarımız da olacak, silahlarımız da.*

Yoldaş Lenin ve arkadaşları o dönem bu mektupları edinmek için elden ne geliyorsa yaptılar ve ekonomistlerle mücadelelerini desteklemek üzere mektupları bastılar; amaçları öncü işçilerin yalnızca ücretlerin artırılmasını istemekle yetinmediklerini, sokaklara çıkma, silahlar bulma ve çarlık polisiyle çatışma zorunluluğunun bilincinde olduklarını göstermekti. Bir işçinin Nevskiy olayları nedeniyle yazdığı mektuptan ekonomistlerle ilgili şu bölümü yayınlarken Lenin özel bir memnuniyet duymuştu:

> *Dergiyi* yoldaşlarıma gösterdiğimde müthiş heyecanlandılar. Bense daha çok Mıysl** dergisine kendimi yakın hissediyorum; gerçi o da bizim mücadelemizle ilgili pek bir şey yazmıyor. Iskra'da hiç değilse bizim davamızdan, bütün Rusya'nın davasından, parayla, saatle ölçülemeyecek şeylerden söz ediliyor... İşçi milletinin öfkesi bugün*

* *İskra*'nın ilk sayısından söz ediyor.

** Ekonomistlerin dergisi: *İşçi Düşüncesi.*

kolaylıkla alevlenebiliyor; her şey hazır, alev alması için yalnızca bir kıvılcım gerekiyor. Ne güzel demişler: Koca yangını bir kıvılcım başlatır. * *Eskiden bir grev yapılması büyük olaydı; şimdiyse herkes görüyor, bir grevin hiçbir önemi olmadığını: artık hürriyetimizi almalıyız, yaşamımız pahasına onu kazanmalıyız. Artık bize yardım sandıkları, ufak çevreler, hatta kitaplar gerekli değil. Şimdi artık nasıl savaşa gidilir, nasıl savaşılır, bunu öğrenmemiz lazım.*

"İskra" (Kıvılcım) Gazetesi

İskra işte bu dönemde çıktı; ilk çıkışından itibaren yukarıda alıntıladığımız mektuplardan parçalar yayınladı. Leninistler işçilerden gelen bu talepleri ele geçirip yayınladılar; ileri işçilerin artık ekonomik mücadeleyle yetinmek istemediklerini, savaşmayı, otokrasinin silahla nasıl devrileceğini öğrenmek istediklerini, başka deyişle gerçek bir devrimci partinin, işçi sınıfına devrim mücadelesinde önder rolünü oynamasında yardımcı olacak devrimci partinin kurulmasını istediklerini gösteriyorlardı.

İskra Nasıl Kuruldu?

Lenin, fikirdaşları Martov, Potresov ve başka bazı kimselerle birlikte gönderildiği sürgünden 1900'lü yılların başlarında dönmüştü. Petersburg'da Emeğin Kurtuluşu grubunun kurucularından Vera İvanovna Zasuliç'le buluştular; onun aracılığıyla, merkezi İsviçre'nin Cenevre kentinde bulunan bu grupla

* *İskra* (Kıvılcım) dergisinin çıkış sloganına gönderme yapıyor: "Koca yangını yalnızca bir kıvılcım başlatır"; *İskra* bu sözü Aralıkçı isyancıların Puşkin'e verdikleri ünlü yanıttan almıştı.

bağlantı kurdular. Daha sürgüne gönderilmeden Lenin'in kafasında bütün Rusya'ya seslenecek bir dergi kurma fikri vardı ve bu planını gerek Martov gerek Potresov'la mektuplarında paylaşmıştı.

Söylediğim gibi, Yoldaş Lenin ekonomizmle mücadelesine daha sürgündeyken başlamıştı. Petersburg'a döndüğünde, çeşitli kentlerde işçi hareketinin gelişmesi için mücadele veren yoldaşlarını topladı. Özellikle de 1895 yılında birlikte İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'ni kurduğu işçileri arıyordu. Moskova işçileriyle de bağlantıya geçti. Martov ve Potresov'la da fikir birliği içinde olan Lenin ekonomistlerle etkin mücadele edebilmek ve devrimci bir proletarya partisi kurabilmek için bütün Rusya'ya hitap edebilecek bir siyasal derginin çıkarılması gerektiği fikrine vardı.

Gene 1900'lü yılların başlarında Pskov'da bir yasadışı toplantı gerçekleştirildi; toplantıya Lenin, Martov, Potresov'la birlikte iki yerel militan da katılıyordu: Stepan ile Lyubov Radçenko. (Lyubov hâlâ hayattadır; pek çoğumuz onu 1905-1906 yıllarında Moskova'da grev gözcülüğü yaparken anımsıyoruz; o sıralar, aman aramızda kalsın, menşevikti!) İlginçtir, Pskov'daki o toplantıya Struve ile Tugan-Baranovskiy de gelmişti; o dönem liberal-burjuva yayını olan *Kurtuluş*'u çıkarmayı planlıyorlardı: İşçi sınıfı hareketiyle bağları da koparmak istemediklerinden yasadışı liberaller ile yasadışı sosyal-demokratlar arasında bir tür koalisyon örmeye çalışıyorlardı.

Pskov'daki toplantıda *İskra* dergisinin yayınlanması kararı alındı. Yoldaş Lenin bu kararı yaşama geçirmek üzere Potresov'la birlikte ülke dışına çıktı. Aralık 1900'de Münih'te *İskra*'nın ilk sayısı basıldı; gazete genel olarak devrim tarihinde, özel olarak da komünist partinin tarihinde önemli rol oynayacaktı. O yalnızca bir gazete değildi: Bütün bir kuşağın düşüncelerini belirlemiş,

büyük bir yazınsal-siyasal iş başarmış, aynı zamanda partinin genişlemesinde büyük örgütsel-siyasal işlev görmüş bir yayın organıydı.

O sıralar yurtdışında ve polis takibi altındayken düzenli olarak bütün Rusya'ya dağıtılacak bir gazete çıkarmak çok önemli bir işti. Rusya'da her saniye bir gazete kapatılıyor ya da bir devrimci çevre tasfiye ediliyordu. Oluşan yeni çevreler ise eskilerin deneyimlerinden yararlanamıyor, bütün üyeleri hemen tutuklanıyordu. Gazetenin, devrimci geleneği saklayıp koruyan bir ideolojik merkez olması gerekiyordu. Lenin'in öngördüğü gibi bütün Rusya'ya dağıtılacak bir gazete bütün harekete aynı emirleri ulaştıracak, militanları toparlayacak ve yasadışı partinin örgütlenmesine hizmet edecekti. Dolayısıyla sürekli bir yayın organının varolması her gruba ya da hücreye her an dönemin koşullarında başvurabileceği yüksek bir otoriteden yararlanma imkânı veriyordu.

İskra'nın Rolü

İskra'yı bugünün en ünlü gazeteleriyle kıyaslamak gerekirse, herhalde bu gazete 1910-1914 yıllarındaki bir *Zvyezda* ya da *Pravda* kadar, hatta belki onlardan daha önemli rol oynamıştı. *Pravda*'nın devrim arifesinde büyük işçi kitlelerini seferber etmesi gibi, *İskra* da o dönem, daha küçük ölçekte olsa da işçilerin ve devrimcilerin önemli kısmını harekete geçiriyordu. *Pravda* nasıl bütün bir Pravdacılar kuşağını doğurduysa *İskra* da o dönem adlandırıldığı gibi İskracılar kuşağını besledi.

Kuşkusuz bu gazeteler arasında bazı farklar da vardır. *Zvyezda* ile *Pravda yasal* gazetelerdi ve ana hedefleri örgütlenme olduğu kadar ajitasyon ve propagandaydı. Gene de son dere-

ce önemliydiler ve *İskra*'nmkinden farklı bir dönemde proletaryanın örgütlenmesine büyük katkıda bulundular.

İskra'nın yayın kurulu Plehanov, Lenin ve Martov, Akselrod, Potresov ve Zasuliç'ten oluşuyordu. Bu altı militandan beşi sonradan menşevizme kaydı. Ama Lenin gazetede öyle büyük yere sahipti ki, gazete kısa sürede ve doğru bir tanımlamayla "Leninci" olarak anılmaya başladı.

İskra'nın Doğrultusu ve Fikirleri

Her şeyden önce *İskra*, işçi hareketini susturmaya yeltenen ekonomistlere karşı bir haçlı seferi başlatmıştı. Onlarla alay ediyor, işçi hareketini edilgen ekonomik taleplerle sınırlandırmaya yönelik düşünceleriyle dalga geçiyordu. Gazetenin benimsediği temel görüş, proletaryanın hegemonyasıydı. Proletaryanın kurtarıcı sınıf, devrimin temel gücü olduğunu savunuyordu.

İskra bunun ardından s.d.'lere karşı mücadeleye girişti; 1901 yılından itibaren onları *sosyal-gericiler* olarak adlandırmaya başladı. Bununla birlikte o devirde s.d.'ler henüz terör eylemleriyle ün salmışlardı ve partilerinin gerici niteliğini algılamak kolay değildi. Ama Lenin'in ve *İskra* yayın kurulunun ayrıntıları yakalayan bakışları, s.d.'lerde küçük burjuva *kulak*'ların* gelecek temsilcilerini görebiliyordu. *İskra*'nın bu seferberliği narodniklerde ve bazı işçilerde büyük öfke doğurdu; bunlar, tartışmalarda nefes tüketmek yerine otokrasiye karşı bir ortak cephe kurmak gerektiğini düşünüyorlardı. İşçiler, çarlığın boyunduruğu altında-

* *Kulak*: (Rus.) Rusya ve Ukrayna'da zengin köylülere verilen ad. *Kulak* sözcüğü, ilk başlarda, topraktan bağımsızlaşmış, hür köylüler için kullanılıyordu, bunlar Stolipin reformlarıyla birlikte zenginleştiler ve toprak burjuvazisinin nüvelerini oluşturdular. Bolşevik Devrimi bu kesimi yoksul köylülerin sınıf düşmanları ilan etti. (Türkçe ç.n.)

ken, ait olunan partiler ve görüş farklılıkları ne olursa olsun yanyana durulması, herkesin yanındakine çarlığa karşı nasıl savaşılacağını öğretmesi gerektiğini söylüyorlardı. Bu nedenle *İskra*'nın önünde başarması gereken iki görev duruyordu: bir yandan herkesi işçilerin önderliği altında toplayıp az çok devrimci bütün hareketlerden (öğrencilerden, liberallerden, *zemtsi*lerden* ve s.d.'lerden) yararlanabilmek; diğer yandan liberallere, s.d.'lere karşı savaşacak, onların küçük burjuva ideolojisini ortaya çıkaracak safkan proleter bir bağımsız partinin temellerini atmak.

Sonunda *İskra* bütün Rusya ölçeğinde proletaryanın merkeziyetçi ve tek örgütünü kurma seferberliği başlattı.

İskra'nın Yazılı ve Eylemli Etkinlikleri

Günümüzde böyle bir örgütün gerekliliği fikri insana son derece olağan geliyor. Ama 1900-1901 yıllarında bütün devrimciler kendi küçük çevreleriyle sınırlı kalmaya alışkındı; kimse bütün Rusya'yı kapsayacak bir örgütlenmeye girişmiyor, kimse yalnızca böyle bir örgütün başarı ihtimali olduğunu, karşıda ne denli devasa bir güç olursa olsun sonuç almak için böyle bir harekete girişilmesi gerektiğini görmüyordu. Merkeziyetçi bir parti, proletaryanın bütün Rusya'yı kapsayan örgütlü gücünü oluşturma fikrinin bütünüyle yeni olması bir yana, kabul edilmesi ve yaşama geçirilmesi de güçtü. Gazete sayfalarında vaaz vermekle yetinilemezdi; özel bir grup (*iskracılar*) kurarak buna dahil olan dönemin en tanınmış 100-150 devrimcisiyle birlikte Lenin ile Plehanov'un *İskra*'da geliştirdikleri planlar uygulanmaya başladı.

* *Zemtsi:* Taşra vilayet meclisi üyeleri.

"Osvobojdeniye"* İle "İskra" Taraftarları

Ama başlangıçta *İskra*'da da işçilerin saflarına az çok uzak insanlar vardı. Gerçekten de liberalleri ve s.d. hareketini otokrasiye karşı kullanmak zorunlu görülüyordu. Bu konuda, Martov'a dayanarak çok temsil edici bir anı aktarayım.

Dediğim gibi Struve ile Tugan-Baranovskiy gibi kişiler kimi zaman *İskra*'nın çevresinde dolanırlardı: başlangıçta Prens Obolenskiy de sosyal demokrat partiyle işbirliği yapmış, ona yakın durmuştu. Kuruluşundan bir yıl sonra, 1902'de, *İskra* siyaset bayrağını göndere çekip proletarya hegemonyası fikrini hararetle savunmaya başladı. Bunun üzerine Obolenskiy, *İskra*'ya Orel'den şunları yazmıştı: "Sanıyorum, artık *osvobojdeniye* hareketi içinde hegemonya düşüncesini bırakmanın zamanı geldi." Bu yolu benimsedikten sonra çok geçmeden *İskra*'dan da ayrıldı. Ayrılması *İskra* ile başlangıçta iskracılarla ittifak yapmayı istemiş olan liberal devrimciler arasında varolan son bağın da koptuğu anlamına geliyordu.

O dönem oldukça ilgiçtir. Struve, Tugan-Baranovskiy, prens Obolenskiy gibi kimselerin o kadar uzun zaman işçi partisi etrafında toplanmış olmaları önemlidir. Bugünden bakıldığında imkânsız görünen, ama bir o kadar da kaçınılmaz olan bir olgudur. Lenin de Struve'den, Tugan-Baranovskiy ve Obolenskiy'den (gereği kadar uzun bir süre) yararlanmakta bütünüyle haklıydı. Büyük işlerde bir ipliğin bile önemli olduğunu, Obolenskiy'in de belli yararları olabileceğini söylüyordu. İşçi hareketi o dönemde yeraltında etkinlik göstermek zorundaydı, yasadışıydı, ajitatör ile propagandistlerinin güvenceleri, ceplerinde beş paraları yoktu. Bunun tersine, kendi açılarından çarlıkla bazı sorunları olan

* *Osvobojdeniye*: (Rus.) Kurtuluş. (Türkçe ç.n.)

liberaller ise hem para hem ilişki ağları bakımından oldukça zengindi. Bu nedenle onların bu imkânlarından zaman zaman yararlanmak son derece akılcıydı.

Ama Obolenskiy gibi kimselerin partimiz çevresinde bulunmaları, ondan kopmaları daha da ilginçtir. Bunların nedeni neydi? Ufak anlaşmazlıklar mı? Hayır, temel bir fikir nedeniyle. Obolenskiy şöyle diyordu: "Sanıyorum, artık *osvobojdeniye* hareketi içinde hegemonya düşüncesini bırakmanın zamanı geldi." Başka deyişle, işçilerin devrim yolundaki önderlik heveslerini bırakmalarının zamanı gelmiştir; işçiler yalnızca bir destek gücü olmalıdır. Yalnızca devrim kağnısını çekmekle yetinmelidir, kağnının dizginlerini tutmak ise liberal bayların işidir. Devrim hareketinin hedeflerini, program ve taktiklerini onlar belirler.

Obolenskiy, Struve ile arkadaşları *İskra*'nın bu düşüncelere zemin tanımayacağına ikna olduklarında da şunu söylemekte gecikmediler: Tamam o zaman, biz gidiyoruz. Kuşkusuz bu noktadan sonra Lenin ve arkadaşlarının iyi yolculuklar dilemekten başka yapacak bir şeyleri kalmamıştı.

"İskra"nın Başarısı ve Etkisi

Bir örgütlenme, özellikle de bir gazete olarak *İskra* birkaç kentte, öncelikle de Sen Petersburg ile Moskova'daki komiteleri kazanmayı başardı.

Lenin'in *Ne Yapmalı?* adlı yapıtı da 1902 baharında çıktığında büyük yankı uyandırmıştı. Yapıt, *İskra*'nın iki yıllık çalışmalarının bir bilançosunu veriyordu. Kısa sürede bir başucu kitabı, bütün marksist militanların kılavuzu haline geldi. Ancak 1903 yılında menşevikler, kitapta öne sürülen çıkarımların farkına varınca onunla mücadeleye başladılar. *Ne Yapmalı?* kitabının ana

fikri *İskra*'nınkiyle aynıydı: proletaryanın egemenliği. Bunun yanında ise *ilkelcilik* ve profesyonel devrimciler sorununu güçlü biçimde ortaya koyuyordu.

İlkelcilik

Lenin birbirinin kopyası olan yalıtık çevrelerin dar ufuk ve eylemliliklerine ilkelcilik diyordu. Şu kentte bir, bu kentte birkaç çevrenin varlığıyla mutlu olan, zamanın devrimcilerini eleştiriyor, alaya alıyordu. "Bunlar acemiliktir, ilkellik düşkünlüğüdür" diyordu. "Bize gereken ise bütün bir endüstriyel üretim ölçeğinde devrimci çalışmadır. Artık ilkelciliği, baştansavmalığı bırakmak zorunludur. Kimsenin başka bir şey yapamadığı o dönemlerde ilkelcilik belki zorunluydu, ama bugün —kitlelerin ayağa kalktığı, kadınlı erkekli işçilerin bize savaşmak istediklerini yazdıkları, kendilerine 'savaşa gitmeyi' öğretmemizi istedikleri; tekstil grevi gibi grevlerde on binlerce insanı hareket halinde gördüğümüz; Viborg mahallesinin büyük çatışmalara sahne olduğu; öğrencilerin, iyi aile çocuklarının bile binler halinde sokaklarda silahsız biçimde çarlığın atlı polislerine karşı savaştıkları günümüzde— küçük çevrelerle sınırlı kalmak demek, fabrikalar ölçeğinde devrimci çalışmanın gerektiği bir zamanda hâlâ ilkelcilik yapmak, kırıntılarla oyalanmak demektir." "Bize gereken, bütün Rusya'yı kapsayacak bir devrimci partidir; bu partide herkesin görevini, yükümlülüklerini bileceği bir işbölümü yapılmalıdır."

Özellikle Yoldaş Lenin'in bu "işbölümü" vurgusu, sağ kanadın öfkesini çekti; onlara göre böyle bir yaklaşımla Lenin, devrimcileri çarkın bilinçsiz birer dişlisine çevirmek istiyor, davalarının değerini düşürüyordu. Yoldaş Lenin ise bu suçlamalara yanıt olarak, evrensel amaçlar güden büyük devrimci bir partide dişli olabilmenin

hiç de küçümsenecek bir iş olmadığını söylüyordu. Buradan yola çıkarak, profesyonel devrimciler olarak adlandırılacak, yani tek işleri devrim için çalışmak olan insanlardan oluşacak bir grubun, bir gövdenin oluşturulmasını talep ediyordu.

Profesyonel Devrimciler

O yıllarda menşevikler de Lenin'in "profesyonel devrimcileri" olumlayan fikirlerine karşı mücadele başlatmışlardı; onlara göre böyle bir grup kurulması halinde, giderek kapalı bir kast halini alacak, kitlelerden giderek kopacak ve bir komplocular grubuna dönüşerek yozlaşacaktı. Lenin ise onlara çok basit bir gerçeği anımsatarak yanıt verdi. "Karşımızda," diyordu, "üç yüz yıllık iktidar deneyimiyle biçimlenmiş devasa bir otokrasi duruyor. Bunun tersine, işçi hareketimiz ise henüz emekleme aşamasında. Eğer işçi kitlelerinde heyecan uyandırmak istiyorsak, orada burada ayrı ayrı yanan ateşleri tek bir büyük yangına dönüştürmek istiyorsak, çok özel, kusursuza yakın bir örgütlenme oluşturmalıyız. Bunun için de kendini gerçekten işçi sınıfına adamış insanların tek bir profesyonel devrimciler örgütü olarak, başka deyişle devrime hizmetten başka işi olmayan insanlar örgütü olarak, yapılacak akılcı işbölümü sayesinde yeraltında, en ağır koşullarda hareketi ayakta tutacak taktisyenler örgütü olarak bir araya getirmemiz zorunludur."

Profesyonel Devrimcilerin Çalışmalarının Parti İçin Önemi

Lenin, profesyonel devrimciler örgütlenmesi fikrini kabul ettirebilmek için sert mücadeleler vermek durumunda kaldı. O sı-

ralar bütünüyle yeni olan bu öneri aslında bir delilik alameti olarak karşılanmıştı. Ama Lenin bu fikri doğru buluyordu ve fikrin yaşama geçirilmesi partiye en büyük başarıları kazandırdı. Gerçekten de partimizin, hatta devletin yöneticilerini oluşturan kadroların hemen bütünü bu yirmi yıl önce kurulmuş profesyonel devrimciler grubundan gelmektedir. RKP'nin eski militanlarının sayısı azdır (1917 yılından önce katılmış üye sayısı bugün yalnızca 10.000'dir), ama devrimcilik deneyimi sayesinde büyük bir saygınlık, hatırı sayılır bir otorite sağlamışlar, partimizi sağlam blok halinde tutan çimentoyu oluşturmuşlardır. Bu on bin kişi, başka iş bilmeden yalnızca devrim için mücadele etmiş büyüleyici devrimci bölüklerdir. Bunlar hapse atılırlar, ama hapisten çıkar çıkmaz, tıpkı ertesi gün fabrikaya işinin başına dönen işçiler gibi, devrimci çalışmalarına geri dönerlerdi.

Ne Yapmalı? kitabının profesyonel devrimciler örgütlenmesi gereğini anlatan sayfaları büyük ilgi görmüş, büyük etki uyandırmıştı. *Bund*'un bir üyesi, aynı zamanda menşevizm yanlısı olan, ne profesyonel devrimcilerin örgütlenmesini ne ilkelciliğe karşı fikirleri, ne de parti içinde işbölümünü savunan bir kişi, yirminci yüzyıl başındaki hareketi kısa süre önce anlatırken şunları yazmıştı: "Zaman zaman düşünüp dururum; Lenin'in *Ne Yapmalı?* kitabında resmettiği devrimciye biraz olsun benzeseydim ne iyi olurdu."

En sıkı menşevikler, *Ne Yapmalı?*'yı okuduktan sonra, bu kitabın sayfalarından akan büyüleyici, canlı devrim gerçekliğine hayranlıklarını gizleyememişlerdir.

Kiev'deki *İskra* Örgütünün Dağılması

Öte yandan, *İskra*'nın örgütlenmesi genişlemeyi sürdürüyordu. Gazetenin en etkili devrim ocağı haline geldiğinin, hareke-

te yeni bir ivme kazandırdığının farkına varan çarlık hükümeti, bir dizi yeni baskıcı önlem aldı. Şubat 1901'de, *İskra* için önemli bir merkez olan Kiev'de otoriteler yerel örgütlenmeyi yöneticilerini tutuklayarak yok ettiler. Bu yöneticiler arasında 1905 yılında Moskova'da öldürülen kararlı bolşevik Baumann; sonraları bağnaz bir menşeviğe dönen (Ekim günlerinde dağıtılan geçici meclisin başkanlığını yapmış olup Petrograd'da karşı devrimci etkinlikleri nedeniyle GPU'muz* tarafından defalarca tutuklanan) V. Krohmal; sonraları devrim sahnesinden çekilen Basovskiy; Leipzig'de, sonra Münih'te gizlice *İskra*'yı kurmuş olan ve ikinci kongreden sonra menşeviklere geçen matbaa işçisi Blumfeld; bugün Dışişleri'nde komiser yardımcılığını yürüten Litvinov ve günümüzde Komintern'de çalışan bolşevik Pyatnitskiy gibi adlar bulunuyordu.

Gördüğümüz üzere, o devirde *İskra*, daha sonra bolşevizmin en önemli önderleri ve menşevizmin bazı en önemli temsilcileri olacak kimseleri bir araya getirmişti.

1902 Yılı

Nisan 1902'de Rusya ölçeğinde yeniden bir konferans daha toplanmaya çalışıldı. Biyelostok'da bir konferans, önemli eksiklerle gerçekleştirildi. Burada geleceğin bolşevikleri ile menşevikleri ve bu arada ünlü Dan yer aldı.

Balmaşev 4 Nisan 1902'de Sipyagin'i öldürdü; Sipyagin'in yerine Plehve geçti. O sıralar öğrenci hareketi zirvedeydi; hem işçilere hem sosyal demokratlara destek veriyordu, ama kısa süre sonra bunlardan uzaklaşmaya, sosyalist dev-

* G.P.U.: Gosudarstvennoe Politiçeskoe Upravlenie; bolşevik Çeka'nın yerine kurulan Sovyet siyasal polis örgütü. (Türkçe ç.n.)

rimciliğe eğilim göstermeye başladı. İşçi hareketi de o dönem çok önemliydi. Nijniy-Novgorod'daki ünlü işçi gösterileri bu zamanda gerçekleşti; o gösterilerde de birçok yoldaşımız tutuklandı, aralarında Zalomov ve Denisov gibi adların bulunduğu militanlar uzun bir mahkeme süreci geçirdi. Bugün partimizin en eski üyelerinden olan Denisov, davanın izleyicilerine gerçekten kahramanca bir söylev verdi; söylevi Nijniy Novgorod halkında, giderek de bütün Rusya'da büyük heyecan uyandırdı.

Rostov Olayları

Sonunda, Kasım 1902'de Rostov olayları patlak verdi. Bütün bir 1902 yılı özellikle güney Rusya'da grevler bakımından zaten oldukça bereketli geçmişti. Kasım ayında güçlü bir hareket, anlaşılan başta ekonomik güdülerle, daha sonra ise daha siyasal niteliğe bürünerek büyüdü. Yaklaşık 40.000 kişinin katıldığı büyük bir miting düzenlendi, polis mitingi dağıtamadı. İzleyen birkaç gün boyunca art arda bazı mitingler düzenlendi; mitinglerde göstericiler ateşli nutuklar atıyorlardı ve esin kaynakları *İskra*'ydı. Hareket bolşevik işçi I. Stavskiy ve yoldaş Gusiyev tarafından yönetiliyordu; Gusiyev o dönem Rostov komitesi üyesiydi, bugün de merkezi denetim komisyonu üyesidir.

Rostov olayları ekonomistlerin kesin yenilgisini ilan ediyordu. Nijniy-Novgorod'da, Obuhovo'da, Viborg mahallesinde, Rostov-Don'da boy gösteren hareketler çok açık biçimde siyasal hareketlerdi ve ekonomistlerle ortak hiçbir noktaları olmadığı gibi bunlara katılan işçiler, devrimin gelecekteki önderleri olacaklarını kanıtlamışlardı.

İlk Merkez Komite

Bütün bu olaylar partimizin ikinci kongresinin hazırlanmasına temel oluşturdu. Kiev'deki tutuklamalardan ve kentteki birçok bolşevikin hapisten kaçmasından sonra *İskra* örgütlenme kurulunu oluşturdu; bu kurul, doğru bir tanımla ilk merkez komiteydi. Komitede Krijijanovskiy, daha sonra menşeviklere geçen Aleksandrova, bugün merkezi denetim komisyonunda çalışan Lengnik, Adalet komiserliğinin baş yöneticilerinden Krassikov, biri Petersburg komitesini, diğeri *Güney İşçisi* grubunu temsil eden Krasnuha ile Levin, 1920 yılında "Ulusal Merkez" vakası nedeniyle tutuklanan Rozanov ve son olarak Bund'u temsilen Portnoy bulunuyordu. Bu militanları çoğu bugün de bolşevik olup o dönem yurtdışmdan bütün çalışmaları yöneten Lenin'in yakın dostlarıydı.

Partinin Program Tasarısı

Örgütlenme kurulu, *İskra*'da geliştirilen program doğrultusunda partinin temellerini kurmak üzere bütün Rusya ölçeğinde bir kongre çağrısı yapmakla görevliydi. *İskra*, yurtdışmda Plehanov ve Lenin çevresince çıkarılan teorik yayın *Zarya* (Şafak) dergisinin yayın kuruluyla birlikte bir program tasarısı yayınladı. Programın ilk hali Münih'te yayınlanmış, hazırlanmasına *İskra*'nın bütün yayın kurulu katılmıştı. Başlangıçta Lenin ile Plehanov arasında bazı temel görüş farklılıkları olduğu ortaya çıktı, ama sonunda bir anlaşmaya vardılar ve partinin ikinci kongresinde programda yer alan bütün sorunlarda ortak tezleri savundular.

Bu tasarının büyük kısmı özellikle Lenin ile Plehanov'un ese-

ri olup günümüzde RKP'nin programına bile geçmiştir (söz konusu kısım, kapitalizmin gelişmesi, sermayenin yoğunlaşması, proletaryanın oluşumu, proletaryanın iktidarı alması gibi konuları içeren teorik bölümlerdir). 1903 yılına gelindiğinde tasarı tamamlandı ve örgütlenme kurulu kongreyi topladı.

Öte yanda ise devrim savaşının patlamaları devam ediyordu. 1902 yılında, Saratov hükümeti döneminde bir dizi köylü ayaklanması patlak verdi; bunlar Stolipin tarafından bastırıldı. Köylü ayaklanmaları kırsal nüfusun, üzerinden ölü toprağını atmaya, öğrencileri, burjuva liberalleri de harekete geçirmiş olan işçi sınıfını örnek almaya başladığını gösteriyordu. Bunların yanında, Karpoviç, Balmaçov ve Hirş Lekert gibi bireysel teröristler çarlık yönetimi temsilcilerine kurşun yağdırıyorlardı. Birçok kentte göstericilerle polis arasında çatışmalar yaşanıyordu.

Partinin İkinci Kongresi

Böylelikle, partinin ikinci kongresi, fırtınalı bir ortamda gerçekleştirilmiş oldu. Brüksel'de başlayan kongre Belçika yetkililerinin engellemeleri nedeniyle Londra'ya taşınmak durumunda kaldı ve burada sona erdi. Kongreye altmışa yakın delege katılmıştı ve bunların kırk sekizi oy hakkına sahipti. Bu delegelerden bazı adlar vermek gerekirse; Sen Petersburg komitesinden (bugün de Karelya Komünü'nde bulunan) Şotman; tanınmış "ekonomist" ve Sen Petersburg komitesinde sağ kanadı temsil eden Lidya Mahnoviyets; Moskova komitesinden N. Baumann. "Kuzey Rusya Birliği'nin" ise uzun süre Petrograd'da etkinlik göstermiş ve 1921'de burada ölmüş olan Lidya Knipoviç, önde gelen bolşeviklerden, Bakü'de işçi hareketinin kurucusu Stopani delegeleri gibi bulunuyordu. Ufa komitesi Mahlin ve Leonov tarafın-

dan temsil ediliyordu; Tula komitesi'nin temsilcisi Lenin'in kardeşi ve hâlâ komünist militan olan Dmitri Ulyanov; Odessa'nmki Zemlyaçka; Don'unki Gusev (bugün bolşeviktir) ve menşevik Lokermann; Saratov'unki, her ikisi de bugün bolşevik olan Galkin ve Liyadov; Kharkov'unki Levina ile Nikolayev olarak sıralanabilir. Menşevik Panin Kırım Komitesini, kardeşi Maşinskiy ise Donetz komitesini temsilen katılmışlardı. Sibirya Birliği'ne gelince, bunların da menşevik ve ikinci Duma üyesi olan doktor Mandelberg, ayrıca kongre boyunca bolşevikler ile menşevikler arasında süregiden anlaşmazlıklar sonucunda menşeviklere eğilim gösteren Trotskiy gibi temsilcileri vardı. Batum komitesi, sonradan ikinci Duma'da vekil olan, menşevik ve enternasyonalist Zubarov; Bakü'nünki, 1905 yılında ilk işçi sovyetinin üyesi olan ve karşı devrim döneminde menşeviklere geçen Bogdan Knunyatz; Tiflis'inki Topuridze tarafından temsil ediliyordu. Bund delegeleri ise Kremer, Esienstadt, Portnoy, Lieber, Medem; Kosovskiy'ydi; hepsi menşevikti. Son olarak, Lenin yurtdışı *iskracılar* örgütünü, Martov ise yayın kurulunu temsilen katılıyordu. Plehanov, Akselrod, Deutch ve diğerleri de kongreye katılmıştı.

1903 Yılına Gelindiğinde Partinin Toplumsal Bileşimi

Partinin o dönemki toplumsal bileşimi üzerine de birkaç söz söyleyelim. İkinci kongrede, komitelerde olduğu gibi, çoğunluk işçi değildi. Bu, günümüzde KP'nin toplumsal bileşimi üzerine dönen tartışmalarımızın anlaşılmasında çok önemli bir olgudur. Bazen sorunları fazla basit ele alıyoruz. İstatistiklere bakıp partideki işçilerin, köylülerin ve çalışanların sayıları incelendiğinde, partinin işçi partisi olmadığı, çünkü işçilerin mutlak çoğunluğu oluşturmadığı sonucuna varabiliriz. Oysa etkinlikleri bakı-

mından safkan işçi olup siyasetleri hiçbir biçimde devrimci olmayan, proleter ruhuna nüfuz edemeyen örgütlenmeler de vardır. Partinin toplumsal bileşimi, doğasını gösteren yegane ölçüt değildir; önemli bir veridir, ama başka ölçütler de vardır.

İskra'nın örgütlenmesi ile o zamanki komitelerimiz özellikle öğrencilerden, kısmen de profesyonel devrimcilerden oluşuyordu. Babuşkin, Şotman gibi işçiler fazla sayıda değildi; partinin temellerinin atıldığı ikinci kongrede de çoğunluk değillerdi. Buna rağmen, *İskra* örgütlenmesi, ilk bolşevik örgütlenme olarak devrimde büyük rol oynadı. Lenin'in yönetimindeki profesyonel devrimcilerden oluşan bu örgüt, işçi kitlelerini sürükleyebildi, proletaryanın özlemlerinin ifadesi olabildi. Üyelerinin pek çoğu işçilerden oluşmuyor olsa da, ruhu bakımından işçi sınıfının uzantısıydı.

Bund'la Polemik

Bolşevikler ile menşevikler arasında ayrımın ortaya çıktığı ikinci kongreye dönelim. İlk ayrışma, *Bund* tarafından ortaya atılan ulusal sorun konusunda çıktı. Yahudi işçi ve zanaatkârlara saygımız büyüktür, gericiliğin en karanlık yıllarında kavgaya ilk onlar atılmıştır; ama şunu da söylemek gerekir, bunların örgütlenmeleri menşevizm ile milliyetçilikten oluşmuş bir bulamaçtı. Nitekim, Bund ikinci kongrede "Rusya'da yaşayan yahudi proletaryasının yegane temsilcisi" olarak kabulünü talep etti. Yahudi proletaryasının bütün ülkelere yayılmış olduğu, bu nedenle yahudi işçilerin (Estonyalılar, Finlandiyalılar gibi) bulundukları bölgenin yerel örgütüne girmelerinin daha akıllıca olacağı gerçeğini dikkate almıyorlardı. Biz ise örgütlenmemizin ulusal hiziplere bölünmesine razı olamazdık, çünkü enternasyonal sermayey-

le savaşım içinde bulunan enternasyonal bir partiydik. İskracılar bu duruşlarını korudular ve yalnızca işçilerin yan örgütlenmeler kurma, özel gruplar oluşturma, kendi dillerinde yayın çıkarma hakkını tanıdılar. Ama Bund gelecekteki şovenist tutumunun bir habercisi olarak, bu bakış açısını kesin olarak dayattı ve işçilerin ayrı partiler halinde, milliyetlere göre bölünmesini talep etti. Onlara göre parti, federalizm ilkesine göre örgütlenmeliydi; başka deyişle, farklı milliyetlerden işçi partileri tek bir federasyon olarak birleştirilmeliydi. Böyle bir örgütün doğası gereği gerçek bir proleter merkeziyetçilik sorunu yoktu; oysa devrimin deneyimlerinin de gösterdiği üzere, onsuz zafere ulaşmak mümkün olmayacaktı. Yalnızca örgüt meselesi çevresinde dönüyormuş gibi görünen bu anlaşmazlık aslında önemli bir siyasal çatışmayı ifade ediyordu; çekirdeğinde, gelecekte yaşanacak, ulusal sorun ve enternasyonalizm sorunu üzerine bütün tartışmaları içinde barındırıyordu.

İskracılar Lenin ve Martov'la birlikte Bund'a karşı kararlı bir mücadele yürüttüler. Ama geleceğin Menşevikleri ile Bundluları, başka bazı temel sorunlar üzerindeki fikir ortaklıklarını duyumsayarak daha kongre sırasında birbirlerine yaklaşmaya başlamışlardı. Gene de bu yakınlaşma kısa sürdü; Bund partiden ayrıldı ve kongreyi terk etti.

Parti Tüzüğünün 1. Paragrafı (Üyelik Koşulları) Üzerine Tartışma

İkinci anlaşmazlık da öncekinden daha az keskin olmayıp parti üyelerinin yükümlülükleri konusunu ele alan birinci paragraftan kaynaklandı. Lenin'e göre ancak *örgütlerinden birine katılmış kimseler*, yükümlülüklerini yerine getirenler, aidatlarını öde-

yenler, disipline uyanlar vs. parti üyesi olabilirdi. Martov'a göre ise, bunun tersine, partinin denetimi altında *çalışmak* ve şu ya da bu biçimde örgütlerinden birine yardımcı olmak, parti üyesi olarak görülmek için yeterli sayılmalıydı. İlk başta, pek çok delegeye göre bu, sözcükler üzerinde dönen, çok önemli sayılamayacak bir tartışmaydı. Gerçekteyse konunun edebi hiçbir yönü yoktu: basbayağı partinin ne olması gerektiğine ilişkin bir tartışma söz konusuydu.

Bu yapıtın başında tüzüğün birinci paragrafı hakkında geleceğin bolşevikleri ile menşevikleri arasında süren tartışmanın arka planında proletarya partisinin devrimdeki rolü tartışmasının yattığını göstermiştik.

Lenin'e göre eğer bir işçi, parti üyesi olmak istiyorsa, bir hücreye dahil olmalı, parti örgütlerinden birinde çalışmalıydı; bunda korkulacak bir şey yoktu. Bu koşulun gözetilmesi, parçalı bir kitle yerine, güçlü biçimde birbirine kenetlenmiş, gerçek proleterlerden oluşan bir partimiz olmasını sağlayacaktı. Martov, Akselrod ile diğer menşevikler ise başka türlü düşünüyorlardı: "Biz," diyorlardı "yasadışı koşullarda yaşıyoruz; bu durumda partiye üyelik tehlikeler barındırıyor. İşçi belki gelir, ama öğrenci, profesör, küçük memur yasadışı bir örgütlenmenin üyesi olup bir hücrenin denetimi altında bulunmak istemeyecektir. Bu nedenle, üyelik yükümlülükleriyle ilgili daha geniş bir formül geliştirir de hücrelere, örgütlenmelere girmek zorunda olmaksızın partiyle işbirliği yapan, onun denetiminde çalışan herkesin partiye girebileceğini söylersek öğrencileri, profesörleri ve küçük memurları da kazanabiliriz."

Lenin bu bakış açısına karşı canla başla mücadele etti. "Sizin tasarımınız," diyordu, "partiyi yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bırakıyor. Partide bize gereken öğrenciler, profesörler, küçük memurlar değil, işçilerdir. Öğrencilerin, profesörlerin eylemle-

rinden yararlanmaya hazırız, Prens Obolenskiy'in katkılarını da, Piyer Struve'nin ya da yolumuzda ilerlerken yan yana düştüğümüz başkalarının önemlerini de reddetmiyoruz. Ama önder sınıfın proletarya olduğunu, partisinin de proletarya partisi olduğunu aklımızdan çıkarmamalıyız."

Bu nedenle anlaşmazlığın temeli cümleler değil, yakıcı bir sorundu: Partimizin işçici, proleter ve devrimci bir parti mi olacağı, yoksa çeşitli unsurları şaşırtıcı biçimde yutup savaş anında paramparça olan Alman sosyal-demokrasisi gibi mi olacağıydı. Martov ile Akselrod'un önerileri, bizi saflarına, herkesi kabul eden s.d.'lerin partisine benzetecekti; bu parti 1917 yılında öyle patladı ki, yalıtılmış devrimciler burjuva demokrat kitlenin içinde yitip gittiler.

1903 yılında tartışmaya katılan herkes açısından, tüzüğün bu birinci paragrafı üzerine anlaşmazlık belirsizliğini koruyordu. Ancak bugün fark edebiliyoruz; aslında bunun ardında yatan çatışma, parti işçi sınıfının gerçek öncüsü olup proletarya diktatörlüğünü mü gerçekleştirmeli, bütünüyle merkezi, yekvücud, tek bir blok biçiminde mi olmalı, yoksa bir hizipler, eğilimler kuyusu, her akımın eşit hakka sahip olduğu bir örgüt, bitmek tükenmek bilmeyen tartışmaların sürdürüldüğü bir kulüp mü olmalıdır, tartışmasıydı. Menşeviklerin ve bazı ortadaki unsurların fikri, partiyi kesinlikle bir eğilimler yığını yapmaktı. Bunun tersine, bolşevikler ise Lenin'in müdahalesiyle ikinci kongreye partinin rolü sorununu şimdi koyduğumuz haliyle taşıdılar.

Kongrenin bu konudaki fikirleri net değildi, söz konusu olan yepyeni bir sorundu ve üstelik partinin yasadışı olması da işleri zorlaştırıyordu. Plehanov gibi en zeki militanlar bile bu tartışmanın önemini tam olarak anlamamışlardı. Plehanov pek anlamlı, pek ciddi olmayan bir söylevinde şöyle demişti: "Lenin'i dinlediğimizde ona hak veriyoruz; Martov sözü aldığında o da doğru-

ya çok yakın şeyler söylüyor. Çok açık, bu iki tarafın ortasını bulmamız gerek." Ama Lenin ara konumlara kapısını bütünüyle kapattı, şiddetli bir mücadele oldu. Sonunda zafer Martov'un oldu; az bir farkla çoğunluğu sağlayarak menşevik çözümü kabul ettirdi. Böylelikle kongrede, partiye onunla işbirliği yapmak isteyen, onun denetimi altında çalışmak isteyen herkes girebiliyordu. Proleter olmayan unsurlara da kapıyı sonuna kadar açan bu karar, parti daha sonra bazı değişikliklere gitmeseydi, hiç kuşku yok, onun mezarını kazardı. Daha sonra kongrenin notlarını yazan Martov şöyle diyordu: "Zafer kazandım, ama Lenin karara bazı ekler koymayı başararak benim çözümümü öyle bir hale soktu ki, işin sonunda karardan geriye hiçbir şey kalmadı."

Tüzüğün birinci paragrafı vesilesiyle başlayan bu tartışma son derece öğretici olup partimizde aslında iki partinin yan yana olduğunu göstermektedir; tıpkı yasal Marksizm içinde bir zamanlar iki farklı felsefenin yer almış olması gibi.

Liberallere Yönelik Alınacak Tutum Üzerine Anlaşmazlık

Üçüncü farklılık daha önemli ve daha ciddiydi; liberallere yönelik alınacak tutum sorununda ortaya çıkıyordu.

O sıralar belli bir etki göstermeye ve kendi dergilerini çıkarmaya başlayan liberal burjuvalar işçi sınıfına dişlerini göstermeye başlamışlardı. On dokuzuncu yüzyılın son yıllarında otokrasi hâlâ bunların başlıca düşmanıydı. Ama 1903 yılına gelindiğinde, toplumsal ilişkiler özellikle güney grevlerinden, Rostov olaylarından sonra netleşirken, işçiler bir hareket olarak biçim kazanmaya yönelip kendi çıkarlarını öne koymaya başladıklarında liberallerin de öfkeden kızarmaya başladıklarını görüyorduk; çarlığa karşı mücadeleyi sürdürürken, alttan alta işçilere karşı da sa-

vaş veriyorlardı. Sınıf güdüleri onlara er ya da geç işçi sınıfıyla, işçi sınıfı partisiyle tayin edici çarpışmanın gerçekleşeceğini fısıldıyordu.

Bu nedenle ikinci kongrenin önüne, bu kesime karşı alınacak tutum konusu getirildi. Liberallerin örgütlenip dişlerini gösterdiklerini gören Lenin, bir zamanlar bunlardan yararlanmayı önermiş olsa da şöyle diyordu: "Evet, çarlığa karşı liberallerden yararlanıyoruz, ama aynı zamanda işçi sınıfına, liberal burjuvazinin örgütlenmeye başladığını, partilerini kurduğunu, giderek daha karşı-devrimci olduğunu, işçilerin karşısına dikileceğini, devrimin arifesinde işçi sınıfına karşı çıkacağını söylemeliyiz. Bu nedenle, Çar'a karşı savaşırken onları desteklemeli, ama aslında düşmanlarımız olduklarını asla akıldan çıkarmamalıyız.

Başka deyişle, burjuvaziye karşı alınacak tutum sorunu, daha sonraları menşeviklerle kesin kopuşa yol açacak olan bu sorun, ilk olarak netlikle ve kesin bir dille birinci kongrede kayda geçirilmişti. Menşevikler, Martov, Potresov ve başkalarının önderliğinde liberallerle birlikte yürümeyi öneriyorlardı; tek koşulları, liberallerin genel oy hakkını savunduklarını açık biçimde ilan etmeleriydi. Bu koşul şaşmaz bir turnusol kağıdıydı ve çekincesizce bunu kabul edecek liberaller karşı-devrimci olmadıklarını da göstermiş olacaklardı. Ama menşeviklerin sorunu ortaya koyuşları, burjuvaziden yararlanmayı değil, onunla el ele yürümeyi istediklerini gösteriyordu; bu nedenle onlara kabul edilmesi çok kolay bir teklif yapıyorlardı.

Lenin ile Plehanov bu teklife sert biçimde karşı çıktılar; o ünlü turnusol kağıdının aslında hiçbir işe yaramadığını gösterdiler. "Liberal," diyorlardı, "bugün her koşulu kabul eder, yarınsa bize tekmeyi vurur. İşçilere burjuva demokrasisine güvenmemeyi öğretmeli, onları safdil fikirlere, liberal burjuvaziyle bazı ko-

şullarda uzlaşabilecekleri düşüncesine sürüklememeliyiz; liberal burjuvazi yalnızca otokrasiye karşı savaşında işçilerden yararlanmak istemektedir."

O sıralar, 1903 yılında üç temel güç bulunuyordu: Çarlık otokrasisi, işçi sınıfı ile liberal burjuvazi. İşçi sınıfı şöyle diyordu: Çarlığa karşı liberal burjuvaziden yararlanalım, sonra ona saldırırız. Liberal burjuvazi ise şöyle düşünüyordu: Çarlığa karşı işçi sınıfından yararlanalım, sonra onların ciğerlerini sökeriz. Hal böyleyken, liberallere karşı tutumun başat önemde olduğu, bütün bir süreç boyunca yürüteceğimiz taktiği belirleyeceği son derece açıktı.

Ama kongre sorunun önemini kesinlikle anlamadı. Uzun yıllar Lenin'le omuz omuza mücadele etmiş Martov büyük ilgi gördüğünden ve partinin tam güvenini sağlamış olduğundan, kongre bu konuda son yargıyı ahirete bıraktı. Hemen hemen aynı oya sahip iki farklı karar alarak bunların birbirleriyle çelişmeyeceğini öne sürdü. Daha sonra bu belirsizliğin nasıl çatışmalara vardığını gördük.

Burada söz ettiğimiz üç anlaşmazlığın dışında başkaları da vardır, ama görece önemsizdir. Dolayısıyla, partinin yapısı içinde Lenin tam merkeziyetçilik yanlısıyken menşevikler o sıra henüz çekinerek adem-i merkeziyetçiliği, federatif yapıyı, özerkliği savunuyorlardı.

İskra'nın Yayın Kurulu Konusundaki Anlaşmazlık

Bir başka anlaşmazlık konusu da, *İskra*'nın yayın kuruluydu; kurul o sıra Plehanov, Lenin, Martov, Potresov, Akselrod ve Zasuliç'ten oluşuyordu. Kongre'de birkaç temel sorun üzerinde görüş ayrılıkları ortaya çıktı; Lenin çoğunluğun görüşlerini ifa-

de edecek bir yayın kurulu oluşturulması gerektiğini söyleyerek, Plehanov'u, Martov'u ve kendisini önerdi. Böyle bir bileşimde Martov azınlıkta kalıyordu. Ama Lenin'in önerdiği bu yeniden yapılanma, bir bakımdan Plehanov'a da karşıydı. İkinci kongreye kadar, Emeğin Kurtuluşu grubu istikrarlı biçimde Plehanov'la uyumlu oy vermişti ve her koşulda el altmda (Akselrod, Zasuliç ve Plehanov'unki olmak üzere) üç oyu bulunuyordu. Lenin, sorunların çözümünü Plehanov'un ruh haline ya da kaprislerine bırakmayacak bir yayın kurulu yapılanması düşünüyordu. O güne kadar, kongrenin hazırlanmasına da yardım etmiş olan Martov'la ciddi bir uyumsuzluğu olmamıştı. Ama Lenin'in önerisi, Akselrod, Zasuliç ile Potresov'u derinden yaraladı; kendilerini *İskra*'nın yayın kurulundan dışlanmış hissediyorlardı. Böylelikle toplantıda büyük gürültü koptu; öneri neredeyse partinin kendini kanıtlamış eski üyelerine yönelik bir küfür olarak değerlendirildi; Martov da yeni yayın kurulunda azınlıkta kalacağını görünce kurula girmeyi reddetti. Taraftarlarının büyük bölümü de onu izledi. Kongre'nin yapabileceği bir şey yoktu. Sonunda kurul Plehanov ile Lenin'den oluştu ve karar, sanıyorum, 23'e karşı 25 oyla geçti.

İşte o günden başlayarak, partimizdeki iki kolu "bolşevikler" (çoğunluklar) ile "menşevikler" (azınlıklar) olarak tanımlamaya başladık. Bilindiği üzere, devrim sırasında bu sözcükler genelde yanlış anlaşıldı. Çoğu insan bolşeviklerin olabildiğince çok kazanım elde etme yanlısı oldukları, menşeviklerin ise iddialarını en az düzeyde tuttukları için böyle anıldıklarını sanıyordu*. Aslında bu sözcükler, ikinci kongrede çoğunluk (Rusça'da *bolşinstvo*, dolayısıyla "bolşevikler") Plehanov-Lenin'den oluşan yayın kuru-

* "Bolşevik" sözcüğü, Rusça'daki "bol'şe", yani "daha çok" sözcüğünden, menşevik ise "men'şe", "daha az" sözcüğünden türetilmiştir. (Fransızca yayımcının notu.)

lu lehine oy verirken, azınlığın (Rusça'da *menşinstvo*, dolayısıyla "menşevikler") aleyhte davranmasından doğmuştur.

İkinci kongre yayın kuruluna yeni üye kabul yetkisi de veriyordu. Bu kararın sonuçlarını ileride göreceğiz.

Parti Programı Üzerine Anlaşmazlık

Nihayet, kongrede partinin programı da anlaşmazlık konusu oldu. Plehanov bir kez daha proletaryanın egemenliği fikrinin şiddetli savunucusu olarak ayağa kalktığı için, burada biraz buna değinmek gerekiyor.

Plehanov parti programının baş yazıcılarından biriydi; programa, başta Martinov olmak üzere "ekonomistler" hiddetli eleştiriler yönelttiler ve bazı değişiklikler önerdiler. Mesele, bugün artık güncelliğini yitirmiş olan birkaç temel başlıktaydı. Birincisi, genel oy hakkıydı. Kongre'deki konuşmalarından birinde Plehanov kendi görüşünü ortaya koydu. "Bugün genel oy hakkını savunuyoruz, diyordu, "ama devrimciler olarak bunu hiç de fetiş olarak görmediğimizi açıkça belirtmeliyiz. Aslında işçi sınıfının, zaferinden sonra bir süre için rakibi burjuvaziyi oy hakkından yoksun bırakmak zorunda kalması son derece muhtemeldir. Devrimin çıkarları, devrimcinin gözünde her şeyden önce gelir. Devrimin çıkarları, demokratik yollardan seçilmiş de olsa bir parlamentonun dağıtılmasını gerektiriyorsa, bunu yapmaktan çekinmeyiz." Bu sözler geleceğin menşevikleri içinde büyük huzursuzluk yaratmıştı.

Tartışmalar daha sonra Kurucu Meclis ile Parlamento'nun seçilme süresi sorunları üzerinde sürdü. Asgari programımızda Parlamento'nun iki yılda bir, yani olabildiğince kısa aralıklarla seçilmesi talep ediliyordu. Daha sonra menşevik ola-

cak delegelerden biri, parlamentoyu her yıl seçmenin daha demokratik olacağını söyledi. Bunun üzerine Plehanov kalktı ve çok etkileyici bir konuşma yaptı. "Dostlarım," diyordu, "şunu anlamalısınız; bir devrimci için parlamenter temsil sorunu daha önemli başka sorunlara bağlıdır. Eğer bir parlamento işçi sınıfına çeşitli üstünlükler kazandırıyorsa, onun kuşkusuz ömrünü uzatmaya çalışırız. Ama işçi sınıfına karşıysa, olabildiğince çabuk biçimde dağılması için elimizden geleni yaparız; doğru olan budur."

Bu sözler kongrede anlatılması zor tepkilerle karşılandı. Delegelerin bazıları alkışlarla protesto ediyor, bazıları ıslıklıyor, bazıları konuşmacıyı yuhalıyordu. Kongre başkanı, ıslıklayan delegeleri düzene davet ettiyse de delegelerden biri teatral bir poz takınarak bağırdı: "Eğer işçi partisi kongresinde böyle sözler söylenirse, ıslıklamak benim görevim olur". İşin ironik yanı, bu kişi, Martin adıyla Petrograd'da çalışmış, KP ve MK üyeliği yapmış olan Rozanov'dan başkası değildi; Rozanov sonunda, 1919 yılında kendini Denikin'in* saflarında buldu. "Ulusal cephe" üyesi olmaktan tutuklanıp ölüme mahkûm edildi, daha sonra affedildi. Şimdi sanırım yaşıyor ve siyaseti bırakmış durumda.

Plehanov ve Ölüm Cezası

Bu olay son derece güzel bir örnekti: Montanyarlar** ile

* Anton İvanoviç Denikin: (1872-1947). Birinci Dünya Savaşı'nda Çarlık orduları komutanıdır; Ekim devriminden sonraki iç savaşta Beyaz orduları komuta etmişti. (Türkçe ç.n.)

** Montanyarlar: Fransızca "montagne", yani "dağ" sözcüğünden gelmektedir, "dağlılar" anlamındadır; Fransız devriminde Robespierre, Danton ve Marat gibi liderlerin başını çektiği radikal devrimci, cumhuriyetçi grup; Jakoben'in eş anlamlısı olarak da kullanılmaktadır. (Türkçe ç.n.)

Jirondenler* arasındaki, geleceğin bolşevikleri ile menşevikleri arasındaki çatışmayı yansıtıyordu. İkinci kongre, sonraları belirleyici önem kazanacak, bolşevikler ile menşevikleri kesin biçimde ayıracak temel sorunları açığa çıkarmıştı. Plehanov o dönemde sözcüğün en iyi anlamıyla bolşevikti; "jakoben" olarak anılmaktan gurur duyuyordu. Menşeviklerin kaldırılmasını istedikleri ölüm cezası sorununu ele alırken Plehanov şöyle diyordu: "Ölüm cezasını kaldırmak mı? Pek güzel. Ama bazı sorunların baş gösterebileceğini belirtmek isterim. II. Nikolay'ın yaşamasına izin verileceğini düşünebiliyor musunuz? Sanıyorum, onun için ölüm cezası korunmalıdır."

Bu sözler, o ana kadar liberaller gibi düşünen ve kan dökmenin her koşulda kabul edilemez olduğunu savunan menşevikler için tam bir soğuk duş oldu. Gerçek devrimciler, tersine şöyle diyorlardı: Her şey koşullara bağlıdır; ne olursa olsun, II. Nikolay gibi bir tiranı ortadan kaldırmanın kötü hiçbir yanı olamaz. Kerenskiy, emperyalistler adına kan dökmeyi reddeden işçiler ve askerler için ölüm cezasını yeniden getirdiğinde, halkı bu önleme karşı ayağa kaldırmıştık. Ama iş II. Nikolay'm, toprak sahibi ünlü gericilerin ölüm cezasına geldiğinde tutumumuz farklı olmalıydı.

Bolşevik Plehanov

Genel oy hakkı, parlamentarizm, ölüm cezası gibi bütün çatışmalı konularda Plehanov gerçek bir bolşevik, proletaryanın

* Jirondenler: Fransız devriminde Montanyarlar'la uzun süre ittifak yapmış onlara göre ılımlı sayılabilecek anayasacı-parlamentarist grup; Nisan 1793'te cumhuriyetçi lider Robespierre'in iktidarı almasıyla tasfiyeye uğramışlardır. (Türkçe ç.n.)

egemenliğine inanmış bir baş kahraman gibi konuşuyordu. Hatta daha kongreden önce *İskra*'da sosyal demokrasimizin Montanyar ile Jirond olarak ikiye bölündüğünü, menşeviklerin Jirondlar olduklarını ve devrime ihanet edeceklerini yazmıştı. Bazı militanlarımız Plehanov'u yalnızca son yıllarda yaptıklarıyla tanıyor; savaş anında düşman saflarına geçmiş olan Plehanov'u biliyor. Oysa Plehanov bolşevizmin kurucularından biridir; 1903 yılında bugün hepimizin benimsediği ilkeleri savunuyordu. İkinci kongrede Lenin'in yanındaydı ve hem parti şurasına hem merkezi yayın organı yayın kuruluna Leninci eğilimin temsilcisi olarak girmişti.

İkinci Kongre'nin Ardından

Kongre ayrışmayla sonuçlandı. Merkez komite yalnızca bolşeviklerin oylarıyla seçildi. Martov *Parti abluka altında* başlıklı bir broşür yayınladı ve Lenin'e karşı sayısız suçlamalar yöneltti; Lenin'i, en saygm militanların öfkesini çekmekle eleştiriyordu. Menşevik delegeler Rusya'ya dönüp bir özel "Büro" kurdular; büro hemen bolşevik merkez komiteyi boykota başladı. *İskra*'nm yayınlanması yalnızca Plehanov ile Lenin'e kalmıştı, çünkü Plehanov'un sözleriyle, generaller genel grev yapıyordu. *İskra*'ya eskiden beri katkıda bulunanlar, gerçekten de Akselrod ile Martov'un dışlandığı bir dergide yazmayı reddediyorlardı. *İskra*'nın altı sayısı Plehanov ile Lenin yönetiminde çıktı. Plehanov bu sayılarda sokak savaşlarında benimsenecek taktikleri öğretiyor; inanmış bir marksist olarak, militanlara ve kitlelere çarlık jandarmasına karşı sokak savaşlarında nasıl barikat kuracaklarını anlatıyordu. Bütün bolşevikler gibi devrimin sıcaklığını duyumsuyordu. Ama ne yazık bu duruşunu uzun süre

koruyamadı. Birkaç ay sonra tutumunu değiştirdi. Lenin'e "grevci generallerin" yayın kuruluna yeniden alınmasını önerdi; grevlerine son vererek, azınlıkta olsa bile onları denetimi altına alacağını umuyordu. Ama her zamanki gibi ilkesel konularda ödünsüz olan Lenin, yayın kurulundan istifa etti. Tek başına kalan Plehanov, *İskra*'nın eski dört yöneticisini geri çağırdı. Yeni *İskra* menşevik bir yayın organı oluyordu; Plehanov başlangıçta "generallerin" sağa kayışlarını dizginlemeye çalıştıysa da ödün üzerine ödün vererek, hep bir adım geri atarak sonunda kendisi de bir menşevik olup çıktı.

Dolayısıyla, 1903 yılı sonunda hareketimizde artık iki grup, iki partinin çekirdeği olacak iki örgüt ortaya çıkmıştı. Bolşevizm ile menşevizm iki ayrı ideolojik akım olarak görünüyordu. İlk devrim iki akıma da en son biçimlerini kazandıracaktı.

DÖRDÜNCÜ KONFERANS

Rus-Japon Savaşı

Rus-Japon savaşı, 1904 yılının en önemli olayıydı. 1905 devrimini tetiklemek gibi bir sonucu olmuştur ki, bu devrim de olmasaydı 1917 devriminin gerçekleşmesi mümkün değildi.

Bu savaşın nedenleri üzerine o dönem sosyal demokrasi içinde bazı görüş ayrılıkları baş gösterdi. Menşevikler her şeyden önce savaşın "hanedanlıkla" ilgili niteliğini vurguluyorlardı; savaşı özellikle Romanov hanedanının tahttaki hak iddiasını pekiştirmek üzere halkın iç olaylara odaklanmış dikkatini dış olaylara çevirme çabası olarak açıklıyorlardı. Kuşkusuz bu bakışın doğru bir yanı vardı. Herkes rahatsızdı ve ülke içten içe kaynıyordu; bu nedenle dönemin yöneticilerinin, örneğin Pobyedonostsev'in, ardından Vite'nin dikkatleri çelmek gerektiğine inanmış olmaları doğaldır. Tarih bize tahtı tehlike altına girince iktidarını korumak için dış savaş başlatmaktan çekinmemiş sayısız yönetici ör-

nekleri sunmaktadır. Ama çoğunlukla bu kışkırtıcılıkları da taht-tan indirilmeleriyle sonuçlanmıştır. Rus-Japon savaşında da böyle olmuştu.

Menşeviklerin bakış açısı

Ne var ki, hanedanı temel alan açıklama 1904 yılındaki savaşın tek nedeni olamazdı: bütünüyle emperyalist eğilimler, yeni pazarlar bulma arzusu da savaşta önemli bir paya sahipti. Partimizin birçok yerel komitesi, bunu göstermeye uğraşıyordu. Ama menşevikler bu bakış açısına karşı mücadeleye başladılar. Dikkatli bakılırsa, Rus-Japon çatışmasının nedenlerine ilişkin çözümlemelerinde menşeviklerin gelecekteki siyasal evrimlerini tohum halinde fark etmek mümkündür. 1904'te, tıpkı 1914'te olduğu gibi menşevikler emperyalist çatışmanın derinlerinde yatan ekonomik nedenleri görmeyi reddetmişlerdir.

Yenilgicilik

Rus-Japon savaşı sırasmda , daha sonra 1917'de "yenilgicilik" adını alacak olan akım ilk kez boy gösterdi. Bu akım bolşevizmin evrimiyle ve siyasal rakiplerimizle mücadelelerimizle sıkıca bağlantılı olduğundan, yakından incelenmeyi hak ediyor.

Yenilgicilik yalnızca işçi partisi içindeki iki hiziple (bolşevikler ve menşeviklerle) değil, hemen bütün liberal burjuva toplumla ilgili bir olgudur. Bu olgu, çarlık tarafından baskı altında tutulan burjuvazinin, özel bir yol izlediğini gösterir: Burjuvazi, iç siyasette ödünler koparabilmek için dış savaşta kendi hükümetinin yenilgisi yolunda çalışmaya hazırdır. Bu sorun üzerine daha

ayrıntılı bilgi almak isteyenlere *Akıntıya Karşı* söylevini öneririm. Burada ise Rus-Japon savaşı sırasında yenilgicilik dalgasının nasıl bütün Rusya'yı kapladığını gösteren bir iki gelişmeyi aktarmakla yetineceğim.

O dönem, 1904 yılında inanmış bir liberal monarşist olan Boris Çiçerin (bugünkü Dış İlişkiler Komiseri'mizin babasıdır) şöyle yazıyordu:

> *Bu savaşın sonuçları, dönüp dolaşıp ülke içinde bir krizi tetikleyecektir. Bu bakımdan savaş konusunda en arzulanır sonucun ne olduğunu söylemek zordur.*

Bu son cümle, Çarlık Rusyası'nın yenilmesinin, kazanmasından daha arzulanır olduğunu açıkça dile getirmektedir; ama sansür nedeniyle böyle geçmiştir. Peki 1914 yılında bir burjuvanın ağzından aynı sözlerin çıktığını hayal edebilir misiniz? Kuşkusuz hayır. İlk dört Duma'da aslında Çarlık Otokrasisi burjuvazinin üst katmanlarıyla az çok bağlar kuracak fırsat bulmuştu. Daha partinin Aralık 1908'deki konferansında Lenin 1905-1908 döneminin bilançosunu çıkardığı konuşmasında Stolipin siyasetini temel özellikleriyle çizerken şöyle diyordu: Aristokrasi "bir burjuva monarşisine dönüşme yolunda bir adım daha" atmıştır. 1914 yılında toprak sahipleri ile burjuvazi arasında iktidar paylaşımı çoktandır yol almıştı. Burjuvazi de 1914 yılında, savaş karşısında öncekinden çok daha farklı tutum almıştı. Milyukov, 1916 yılında İmparatorluk Duması'nda bir söylev vererek, eğer Almanya'yı yenmenin bedeli devrim olacaksa, yenmeyelim daha iyi demişti. Böylelikle, burjuvazinin en açık temsilcisi, devrim korkusunun Almanya karşısında zafer arzusuna üstün geldiğini netlikle ilan ediyordu. Milyukov, savaşın ortasında, Alman burjuvazisinin Rus işçi ve köylülerinden daha değerli olduğunu dile getirebilmişti; aynı bugün, Alman bur-

juvazi ile sosyal demokrasisinin, Versailles anlaşmasına rağmen, Fransız burjuvazisini Alman komünist işçilerine tercih etmesinde görüldüğü gibi. Boris Çiçerin'in açıklamasıyla kıyaslandığında, Milyukov'un söylevi Rusya'nın 1904 yılından beri aldığı yolu, bu arada burjuvazimizin evriminin niteliğini çok iyi sergiliyor.

Dolayısıyla, 1904 yılında burjuvazinin önemli bir bölümü Rusya'nın yenilgisini istiyordu; böylelikle otokrasiden belli ödünler koparabileceğini, toprak sahipleriyle bunların başka türlü asla razı olmayacakları bir iktidar paylaşımına gitmeyi umut ediyorlardı. Burjuvazi çok iyi biliyordu; eğer dış savaşta orduları başarılı olursa, Çar anayasa ilan etmeye kesinlikle yanaşmaz, iktidar toprak sahiplerinin elinde kalır, bunların konumları pekişirdi.

Rus burjuvazisinin 1904 yılında yenilgiye göz yumabilmesinin bir nedeni de Rus-Japon savaşının ne olursa olsun 1914-1918 savaşında yaşanana benzer bir çöküşe yol açma ihtimali bulunmamasıydı. Japonya'nın birkaç zaferinden Rusya'nın varlığı tehlikeye girecek değildi; egemen sınıfların iktidarı güvence altındaydı. Bolşeviklere gelince, onların dünya savaşı sırasındaki yenilgiciliği 1904-1905 yılında sosyalist-devrimcilerin, menşeviklerin ya da kadetlerin benimsediğinden bütünüyle farklıydı. Bolşevikler, kararlı enternasyonalistler olarak, dünya sosyalist devrimini savunuyor, hazırlıyorken, s.d.'ler, menşevikler ve kadetler, 1904-1905 yılında, Japonya'yla savaş bataklığına saplanmış olan otokrasinin bazı ödünler vermek zorunda kalacağını vaaz eden utangaç muhaliflerdi.

Guerşuni'nin "Anıları"

Benzer biçimde, 1914-1917 döneminde "yurtseverlik" tuzağına düşmekten kaçamamış olan sosyalist devrimciler partisi

de Rus-Japon savaşı sırasında keskin bir yenilgici tutum almıştı. Bu konuda s.d. partisinin liderlerinden olan Guerşuni'nin anılarından bir bölüm aktaracağım; Guerşuni o dönem kapatıldığı Pierre-et-Paul zindanında, kendisiyle görüşme izni olan avukatı Karabçevskiy'den Rus birliklerinin yenildiği haberini alması üzerine şunları yazar:

> *Bütün bu komedinin bitmesini ve beni düşmanlarım dışında görme izni olan yegane insanla, avukatımla, yalnız kalacağımız anı sabırsızlıkla bekliyordum.*
> *Sonunda formaliteler bitti, hücre kapısı kapandı, avukatla baş başa kaldık.*
> (Birkaç sorudan sonra)
> • *Plehve hâlâ görevinde mi? Yaşıyor mu?*
> • *Evet. Ama daha önemli olaylar var. Savaş ilan edildiğinden haberin var mı?*
> • *Savaş mı? Kiminle?*
> • *Japonlarla. Birkaç savaş gemimiz batmış. Yenilgiler alıyoruz.*
> • *Bu ikinci bir Kırım Savaşı olabilir mi? Port-Arthur da bugünün Sivastopol'ü?* Ex oriente lux?*
> • *Öyle de denebilir.*
> • *Ya memleket ne halde? İnsanlar ne diyor? "Yurtseverlik" tuzağına saplanmış, "büyük liderin" etrafında toplanmış durumda mı?*
> • *Evet, öyleleri var. Ama büyük kısmı yapmacık... çoğu numara yapıyor. Savaş halkın gündeminde pek değil. Kimse savaşı beklemiyordu, kimse de istemiyor...*
> *Pierre-et-Paul cezaevinin o karanlık hücresi, diye ekler Guerşuni, gözümde birden ışıkla doldu. Sonsuz tehditkâr, sonsuz ağır, sonsuz*

* *Ex oriente lux*: (lat.) Doğudan yükselen ışık. (Türkçe ç.n.)

sarsıcı bir şeyin yaklaşmakta olduğu seziliyordu; bir şimşek çakacak ve herkesi uykusundan kaldıracak, Rus kitlelerin gözünden çarlık rejiminin asıl niteliğini saklayan örtüyü yırtıp atacaktı.

Daha ileride, Guerşuni kendisinin ve hapis arkadaşlarının, havalandırma sırasında buldukları bir gazeteden Port-Arthur'un düşüşünü nasıl öğrendiklerini anlatır. Cezaevi jandarmalarından biri haberi doğrular. O gün Şluselburg mahkûmlarını saran duyguların anlatılması güçtür. "Sevinçten titriyorduk," diye yazıyor Guerşuni, "Port Arthur düşmüştü... Çarlık da düşecekti!"

Burada net biçimde görüldüğü üzere, tam bir yenilgici ruh göze çarpmaktadır.

Teröristlerde ve Entelektüellerde Yenilgicilik

O dönem bu duygular kesinlikle Guerşuni'ye özgü değildi. Ropçin takma adıyla bilinen Savinkov *Solgun Süvari Atı* romanında, terörist eylemlere girişmek için yurtdışından gelen kahramanlarının ruh hallerini betimler. Yolda, Rus filosunun Suşima'da uğradığı hezimeti öğrenir ve ruhunda çelişkili duygular fırtına koparır. Bir Rus olarak, filonun yok edilmesine, kurbanlara, ölen, boğulan denizcilere üzülmektedir, ama bir devrimci olarak, Suşima yenilgisinin Rus devrimini müjdelediğini, onun zaferini kolaylaştıracağını da bilmektedir.

Aynı ruh hali, Veresayev'in *Rus-Japon Savaşı Üzerine Notlar* çalışmasında da görülebilir; yazar, Rus entelektüelleri arasında süregiden farklı akımları her zaman sadakatle yansıtmıştır. Yapıtındaki her satır hemen her entelektüelin yenilgici olduğunu, çünkü Çarlık Rusyası'nın savaşta yenilmesinin hürriyetçi hareketin zaferini getireceğini gayet iyi bilmektedir.

Bolşevikler ve Rus-Japon Savaşı

Bolşevikler, en ufak bir çekince olmaksızın, Çarlık Rusyası'nın savaşta tam yenilgisini istemişlerdi. Lenin'in çıkmasından sonra *İskra* menşevik bir çizgiye kaydığında, savaş hakkında şu manşeti atmıştı: "Ne pahasına olursa olsun barış!"; bolşevikler bu sözün yanlış olduğunu açıkladılar. Biz, diyorlardı, ne olursa olsun barış diyemeyiz; biz pasifist değiliz. Bazı savaşlar, son çözümlemede, halka yararlıdır.

Dolayısıyla, daha o devirde bolşevizm yeterince keskin bir biçimde olmasa da emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesini savunmuştu.

Menşeviklerin Konumu

Menşevikler yenilgici bir duruş benimsemiş olsalar da, bunda çekinceli bir tutum gösterdiler. Amsterdam'da 1904 yılında gerçekleşen Sosyalist Enternasyonal kongresinde partimiz iki delegasyonla temsil edildi. Birincisi, resmi olanı, menşeviklerin, o dönem merkezi yayın organına hakim adların yönetimindeydi. Diğeri ise bolşevikti, sayısı fazla değildi ve kararları tavsiye niteliğinde olabiliyordu. O kongreye Japon hareketinin temsilcisi sıfatıyla Katayama adlı yoldaşımız da katılmıştı. Katayama Plehanov'la karşılaştığında tam bir kardeşlik tablosu oluştu. İki devrimcinin kucaklaşması bütün kongre salonunda büyük tezahürat kopardı. Plehanov genel heyecanı kabartan yenilgici bir konuşma yaptı; şöyle diyordu:

> *Demem o ki, eğer Çar Japonya'yı yenerse, asıl yenilmiş olan Rus halkı olacaktır. Zaferin kazandıracağı itibarla, otokrasi Rus halkının*

boyunduruğunu daha da sıkacaktır. Kongreye anımsatırım; Çarlık hükümeti uzun süredir zayıf komşularına karşı bir soygun ve talan politikası güdüyor; Rus toprakları, boyun eğdirilmiş halklarla çevrili ve bu da Çarlık Rusyası'nı daha büyük nefretle baskı uygulamaya itiyor. Bu politikadan diğerleri kadar olmasa da Rus halkının da çok çektiği eklenmelidir, çünkü komşularını ezen hiçbir halk hür olamaz. Bu sözleri söylerken Rus halkının büyük çoğunluğunun düşüncelerini ve duygularını ifade ettiğimin bilincindeyim. Sosyal demokrat partinin de görüşleri, Rus halkının görüşlerinden zerre kadar farklı değildir.

II. Enternasyonal, Amsterdam'daki kongresinde bu menşevik liderin, Rusya'nın zaferi, Rus halkının hezimeti olacaktır, yollu sözlerini onayladı.

Devrimci ortamın baskısı altında, burjuvazinin partisi bile yenilgiciliğe eğilim gösterirken menşeviklerin genel yönelimden ayrılması düşünülemezdi.

Menşeviklerin İhaneti

Menşeviklerin dünya savaşı sırasındaki ihanetini anlamak istiyorsak bu koşulları unutmamalıyız; menşevikler, dünya savaşı döneminde yenilgici tutumumuzu, Rus halkına karşı dehşet verici bir ihanet olarak göstermişlerdi. Temmuz 1917'de çıkardıkları bir dergide, "yenilgici" tutumumuzdan ötürü ciddi bir bedel ödeyeceğimizi söyleyecek kadar ileri gitmişlerdi.

Rus burjuvazisi henüz iktidarda olmadığı, toprak sahiplerine bağımlı bulunduğu zamanlarda o an için açıkça yenilgiciydi; uyduları menşevikler de onlardan geri kalmıyordu. Martov, 1922'de yazdığı *Rus Sosyal Demokrasisi'nin Tarihi* adlı

kitabında, Rus-Japon savaşı sırasında menşeviklerde yenilgicilik eğilimi olmadığını kanıtlama çabasına girişti. Şöyle yazıyordu:

> *Rus ordusunun düşleri hürriyetçi kesimde de boy gösteriyor ve devrimci çevrelerde yenilgici eğilimler doğuyordu. Tam bir hezimetin, neredeyse halkın ek bir çabasına gerek kalmaksızın Çarlığı altüst edeceği beklentisi bunu güçlendiriyordu. Aynı zamanda, Japon imparatorluğunun rolünü ülküleştiren bir tür "Japonseverlik" eğilimi de ortaya çıkmıştı.* İskra *(yani dergiyi o dönem yöneten menşevikler) yenilgiciliğe karşı çıktılar, halka ve devrimcilere, savaşın Rusya'nın ağır kayıplarıyla bitmesinden hiçbir çıkarları olmadığını, hürriyetlerinin Japon süngülerinin ucunda olmadığını gösterdiler.*

Japonseverlik ve Bolşevizm

Burada Martov, geçmişteki devrimci günahları için burjuvaziden af dilemek üzere gerçekleri çarpıtıyor. İki meseleyi, japonseverlik ile *İskra*'nın japonseverliğe karşı mücadelesini birbirine bilerek karıştırıyor. Japonlara yönelik sempatinin yenilgicilikle hiçbir ilgisi yoktur. Japonseverlik, hürriyetçi kesim içindeki bazı gruplarda Mikado'ya kutlama telgrafı çekmeye kadar varmıştı. Kesinliği kanıtlanmamışsa da Çarlık basını bunu hararetle istismar etmekten geri kalmamıştı. Ne olursa olsun biz devrimciler Japonseverlikle de mücadele ediyorduk. Japon imparatoru, diyorduk, hiçbir bakımdan Çar'dan daha iyi değildir, biz de onun askerlerinin süngülerinden hürriyet beklemiyoruz. Liberallerin ya da kaba devrimcilerin abartılarını kınıyorduk; bunlar muhtemelen (çünkü kesin değildi) Mikado'ya telgraf yol-

lamaya hazır kimselerdi. Bu anlamda Martov haklıdır: kuşkusuz Japonseverliğe karşıydık, ama Çarlık ordusunun yenilgisini de istiyorduk. Martov ise şunları anlatırken bu geçmişe ait kanıtları yakmak istemektedir:

> *Finlandiya burjuvazisinin "eylemcileri", daha sonra 1905 yılında Finlandiya hükümetinin başı Konni Tsiyiakus Plehanov ile yurtdışındaki "Bund" temsilcilerine, Japon hükümeti ajanlarıyla irtibata geçip, Rus devrimi için para ve silah yardımı getirme konusunu görüşmelerini önermişti.*

Martov bu önerinin reddedildiğini de yazıyor. Gerçek budur. Rus devrimcileri, hatta burjuvazinin bir kısmı açık bir yenilgici tutum alırken Japonlar bize monarşiye karşı savaşımızda kullanmak üzere para ve silah vermeyi bazı aracılarla önermişlerdi. Bu önerinin bütün dürüst devrimcilerce, gerek bizim örgütümüzce gerek Plehanov ve menşeviklerce sert biçimde reddedildiğini söylemeye bile gerek yok. Rus çarlığına karşıydık, ama bu hiçbir biçimde Japon monarşisini desteklediğimiz anlamına gelemezdi. Böyle bir tutum bizi de menşevikleri de yenilgici olmaktan alıkoymuyordu.

O dönemi anımsatırken (1905 yılında menşevik ve *İskra* üyesi olan) A. Martinov başka noktaların yanında şunları belirtir:

> *Biz bütün menşevikler, o dönemde en içten biçimde yenilgiyi savunuyorduk, ama menşevik* İskra *bu fikri bütünüyle görmezden gelemese de kendini şu sloganla sınırlıyordu: Kahrolsun savaş!*
> *Mantıksal tutarlılıktan yoksun ve yarım yamalak olsa da, menşevikler, Rus-Japon savaşı sırasında yenilgiciydi.*

Liberal Hareketin Gelişmesi

Rus-Japon savaşı sürerken liberal hareket hatırı sayılır yol kat etti. İşçi grevlerine, öğrenci hareketine *zemtsi*lerden, liberallerden canlı ve coşkulu bir katılım söz konusuydu; bu kesimler, otokrasinin dönüşü olmayan bir yola girdiğini fark etmişlerdi. Liberal burjuvazi, Kırım Savaşı yenilgisi, 1861 yılında nasıl serflerin hürriyetini sağladıysa, Rus-Japon savaşının da Rusya'ya Anayasa'yı armağan edeceğini duyumsuyordu. Japonlar, züccaciye dükkanına girmiş file dönen Çarlık ordularına darbe vurdukça, Rus burjuva muhalefeti de o dönem toplumsal ilişkilere egemen olan karmaşalar sayesinde keskinleşiyor, hatta küstahlaşıyordu. Daha da cüretlenen burjuvazi şaşırtıcı bir hızda örgütlenmeye başladı. Örgütlenmesi, kuşkusuz özel biçimler alıyordu. Tokat işçi sınıfından geliyorsa, genelde grev, kitle gösterileri, daha sonra da asker ayaklanmaları biçimini alıyordu. Liberal burjuvazinin ise başka mücadele yolları vardı: toplantılar, ziyafetler, dilekçeler. En fazla görünen, çoğu soylu ailelerden gelen *zemtsi* taşra meclislerinde düzenli bir kampanya yürütüyordu. Kararlar alıyor, bunları "pusula" adını verdikleri bir metne döküp, imzalarını kapattıktan sonra Çar'a yolluyorlardı. "Hükümdarı", "ülkenin (yani *kendilerinin*) sesini işitmeye", ondan kendilerini iktidara taşıyacak anayasayı halkına vermesini istiyorlardı.

Çok geçmeden kırdaki hareket zirve noktasına ulaştı: Çar'ın makamına bir heyet yollandı. Liberallerin en cüretli işleri bu olabiliyordu.

1904 Yılında İşçi Sınıfı İle Burjuvazi Arasındaki İlişkiler

Rus burjuvazisinin siyasal yaşama bu girişi, proletarya ile burjuvazi arasındaki ilişkiler sorununu, parti tarihinin her aşa-

masında karşılaştığımız, son çözümlemede menşeviklerle bütün anlaşmazlıklarımızın altında yatan o sorunu özel bir vurguyla yeniden ele almak gerekiyor. Gördüğümüz gibi, bu sorun daha önce yasal marksizm ve *narodnik*lere karşı, Struve'ye karşı, "ekonomistlere" karşı mücadeleler, bu arada partinin ikinci kongresinde Lenin-Plehanov çizgisine karşı Martov-Akselrod'un mücadelesi anlatılırken işlenmişti. Ama 1904 yılında mesele teori alanını aşıp pratik siyasete varmıştı. Liberal burjuvazi eyleme geçmişti: İşçi sınıfının böyle bir burjuvaziye yönelik tutumunu belirleme zamanı da gelmişti. İşte menşevikler ile bizim aramızdaki derin uyumsuzlukları gün ışığına çıkaran da bütünüyle bu süreçti.

Menşevikler, *zemstvo* kampanyası vesilesiyle özel bir plan önerdiler. Onlara göre liberal *zemtsi*lerin Rusya'daki durumu tartıştıkları, Çar'a arzuhaller gönderdikleri taşra meclislerine işçi sınıfı da temsilcilerini yollamalıydı. Bu temsilcilerin görevi soylulara ve burjuvaziye eğer arzuhal kampanyalarını böyle enerjik biçimde sürdürürlerse işçilerin onları destekleyeceğini, onlarla omuz omuza yürüyeceğini göstermekti. Menşevikler, özellikle aşırı proleter taleplerle liberal burjuvaziyi ürkütmemek gerektiğini vurguluyorlardı. İşin özü, menşevik *İskra* şunları söylüyordu:

Siyasal mücadele arenasına baktığımızda ne görüyoruz? Yalnızca iki güç: Çarlık otokrasisi karşısında örgütlenmiş ve bugün hatırı sayılır etkisi olan liberal burjuvazi. İşçi sınıfı dağınık, bir şey yapamayacak durumda; bir bağımsız gücümüz yok, bu nedenle liberal burjuvaziyi desteklemeli ve saf proleter talepler ileri sürerek onu kesinlikle ürkütmemeliyiz.

Sorunun ortaya konuluşu, menşeviklerin planlarını da açıkça gösteriyordu. İşçi sınıfı bağımsız bir güç olarak hesaplara dahil edilemezdi. Geriye iki güç kalıyordu: Çarlık ile liberal burjuvazi.

Hangisini tercih edelim? Tabii liberal burjuvaziyi. Sonuç: Onları desteklemeliyiz.

Böylelikle, menşevikler kaypaklıklarını, burjuvaziyle blok kurma eğilimlerini açıkça sergilemişlerdi.

Lenin'in Tutumu

Bolşevik partinin oluşmaya başladığı ikinci kongreden sonra ilk önemli anlaşmazlığı doğurmuş olan bu menşevik plana karşı Lenin çok kararlı bir mücadele başlattı. Lenin tarafından bu konu üzerine kaleme alınmış makale ile broşürler, bolşevizmin ilk siyasal belgeleri olarak da görülebilir. Partimizin tarihini anlamak isteyen biri bunları derinlemesine incelemelidir. Lenin şöyle diyordu:

"Liberalleri ve liberalizme eğilimli soyluları ürkütmememizi istiyorsunuz; peki bunu söylerken liberal terörün gölgesinden asıl ürkenin kendiniz olduğunu görmüyor musunuz? Hesaba katılması gereken yalnızca iki güç olduğunu söylüyorsunuz: Çarlık otokrasisi ile liberal soyluluk. Ama bu iki güç dışında bir başka, görkemli bir gövdenin bulunduğunu fark etmiyorsunuz: işçi sınıfı. İşçi sınıfı, siyasal olarak büyümüş durumda, gelişiyor, devrim hedefiyle hızla örgütleniyor ve partimiz yeraltında olmasına, hatta baskı altında olmasına rağmen devrimin başlıca sürükleyici gücü durumunda. Proletaryanın kendine özgü bir görevi olduğunu, onun rolünün basitçe, Çar ile Rodiçev, otokrasi ile liberal anayasa arasında seçim yapmak olmadığını unutuyorsunuz. İşçi sınıfının kendi özgün bakışıyla, köylülükle birlik oluşturma ufkuyla, monarşiyi kökünden sökecek gerçek bir halk devrimi hedefiyle feodalizmin kalıntılarını temizleyeceğini, proletaryanın ve köylülüğün diktatörlüğünü kurarak *pomeşçik*lere boyun eğdireceğini, gerçek bir proleter devrime doğru ilk adımı atacağını unutuyorsunuz."

Lenin'in bu görüşlerinden esinlenerek biz bolşevikler de bir başka plan sunduk. Burjuvazi monarşiye bazı güçlükler çıkarmaya başladığına göre, biz de bağımsız bir güç olarak hareket edeceğimizi, sokaklara döküleceğimizi, polis karakollarını basacağımızı vb. ilan etmeliydik. Özellikle bu son nokta menşeviklerin pek hoşuna gitmedi; bizi alaylarıyla boğmaya çalıştılar. Siz bizi haydut mu sanıyorsunuz? diyorlardı. Karakol basmanın devrimcilikle ne ilgisi olabilirdi? Onlara göre liberal soyluluğun taşradaki meclislerine katılıp onları "ürkütmeden" desteklemek çok daha önemliydi.

İşçi sınıfı devrimde bağımsız bir rol mü oynayacak, liberal burjuvazinin yedeğine mi takılacak? Burjuvazinin basit bir uydusu, sol kanadı mı olacak, yoksa devrimin sürükleyici, müdahalesiyle sınıf güçleri korelasyonunu değiştiren bir güç mü olacak? Sorun buydu.

Devrimciler Menşevizm Saflarını Terk Ediyor

İşte bu *zemstvo* kampanyaları döneminde, o dönem menşevikleri destekleyen Parvus ile Trotskiy* yavaş yavaş onlardan

* Trotskizm, uzun yıllar boyunca işçi sınıfı hareketinde az çok belli bir akımı temsil etmiştir.

Partinin ikinci kongresinde, 1903 yılında Trotskiy menşeviklerin safında yer almıştı. 1904 yılında *Siyasal Görevlerimiz* başlıklı broşürünü yayınladı; broşür menşeviklerce basıldı ve özellikle eski *İskra*'ya, en başta da *Ne Yapmalı?*'ya karşı yazılmıştı; ayrıca Lenin'in *Bir Adım İleri İki Adım Geri* broşürünü de hedef alıyordu. Bu broşüründe Trotskiy eski (Leninci) *Iskra* ile yenisi (menşeviklerce yönetilen) arasında büyük bir uçurum olduğunu açıklıyor, böylelikle yeni *İskra*'nın revizyonist niteliğini açıkça kabul ederek istemeden bolşeviklere büyük hizmet etmiş oluyordu.

Trotskiy ile Parvus 1905 yılında sol menşeviklerdi; burjuvazi konusunda menşevizmin merkezinden ayrılıyorlardı. Gene de (Sen Petersburg'da çıkan) *Naçalo* gazetesinde ve ilk işçi vekillerinin ilk sovyetinde Trotskiy menşeviklerle birlikte çalışmayı, onların özgül görüşlerini bütünüyle savunma-

uzaklaşmaya başladılar; menşeviklerin burjuvaziyle tam bir it-

yı sürdürdü. Sürekli devrim teorisi, ülkemizde köylülüğün devrimci rolünü görmezden gelmesi bakımından menşeviklere temas ediyordu; en büyük hatası buydu.

Trotskiy, 1906 yılı içinde bazı bolşevik yayınlarla da işbirliği yaptı.

Londra kongresinde, 1907 yılında, Trotskiy bazı sorunlarda sosyal demokrasi içindeki hiziplerin dışında tutum aldı; ama bütününde menşeviklerle blok oluşturmaya devam etti. O kongrede Prokopoviç'in parti üyesi olabileceğini, olması gerektiğini savundu.

Hatta 1909 yılından itibaren menşevik tasfiyecilere yaklaşmaya başladı. İşçi partisinde farklı eğilimlerin, farklı hiziplerin, farklı grup ve akımların birarada varolabileceğini savunuyordu. Lenin, partinin rolüne ilişkin bu anlayışa hararetle karşı çıktı.

Bolşevikler ile tasfiyeciler arasındaki tartışmanın başında, Trotskiy, tasfiyecileri açıktan savunmuyordu. Pek çok noktada bunların yanlış düşündüklerini kabul ediyordu. Ama "tasfiyeciliğe" işçi partisi içinde bulunma hakkı tanıyordu. "Barış içinde yaşayın ve başkalarının da böyle yaşamasına izin verin"; tutumunun temelinde bu söz vardı. Başka deyişle parti, blok halinde hareket edebilen bir örgütlenme olmak yerine bir hizipler ve akımlar yığını olabilirdi.

Trotskiy, 1910'dan 1912'ye dek Viyana'da çıkardığı ve yaygın biçimde dağıtılan işçi gazetesi *Pravda*'da, hiziplerin üstüne çıkmaya çalışıyor, ama aslında tasfiyeci menşevikleri savunuyordu.

1911'den 1913'e kadar Trotskiy, "Ağustos blokunun" başlıca örgütleyicilerindendi; bu blok Ağustos 1911'de, Viyana'da bolşeviklere karşı acımasız bir savaşa girişme kararı alman konferansta menşevikler ile tasfiyecilerce kurulmuştu. Sen Petersburg'da iki yasal yayın, tasfiyecilerin yayın organı *Luç* ile bolşeviklerin yayını *Pravda* çıkmaya başladığında Trotskiy *Luç*'un en ünlü destekçilerinden biriydi. Aynı zamanda Potresov tarafından çıkarılan, tasfiyecilerin teorik dergisi *Naşa Zarya*'ya da katkıda bulunuyordu.

Savaşın başlangıcında, 1914'te sosyal demokrasi içinde ciddi bir ayrışma ortaya çıktı. Trotskiy, emperyalist savaşa ve II. Enternasyonal'in liderlerine karşı kararlı bir tutum aldı. Buna rağmen bolşeviklerin *Komünist* dergisiyle işbirliği yapmayı reddederek L. Martov ve bazı bolşevik arabulucularla birlikte Paris'te *Naşe Slovo* dergisini çıkardı. Enternasyonalist niteliğine ve II. Enternasyonal'e karşı eleştirilerine rağmen bu dergi Lenin ve Lenincilere karşı Çkeidze'nin hizbini savunmayı sürdürdü.

Devrimden sonra Trotskiy önce Petrograd'daki "bölgelerarası" hizbine katıldı, sonra Haziran ya da Temmuz 1917'de bolşevik partiye girdi.

tifakın hazırlıklarını yaptıklarını görüyorlardı. Aynı biçimde, o zamana dek tartışmalarımızı önemsiz anlaşmazlıklar olarak gören devrimcilerin tümü, burada işçi sınıfının devrimdeki rolünün, hatta Rus devriminin niteliğinin tartışma konusu olduğunu görerek bolşevizmin saflarını güçlendirmeye başladılar. Bu, partimiz için bir pekişme, sağlamlaşma dönemiydi; süngerin suyu çekmesi gibi, sosyal demokrasinin en devrimci unsurlarını kendine çekmeye başlamıştı; bu insanlar, bolşeviklerin doğru bir yol benimsediklerine sonunda ikna olmuşlardı.

Burada menşeviklerle bizi ayıran bir başka konu olarak, partinin iç yaşamı ve örgütlenmesi üzerine de birkaç söz etmek yerinde olacaktır.

Parti İçinde Demokrasi Tartışması

Parti içinde demokrasi sorunu 1904 ile 1905 yıllarında özellikle önemli bir durum aldı. Bu konuda süregiden tartışma son derece ilginçtir ve irdelenmesi, güncel bazı sorunları da büyük ölçüde aydınlatabilir. Menşevikler, "tam demokrasi" yanlısıydı, parti içinde seçimin belirleyiciliğini savunuyorlardı; başta Lenin olmak üzere bolşevikler ise bu ilkeye açıkça karşı çıkıyorlardı. Genç yoldaşlarımıza, bolşeviklerin demokrasiye ve parti içinde seçim sistemine karşı çıkarken menşeviklerin bunları savunmaları tuhaf gelebilir. Ama durumu şöyle hızla inceleyerek bile, o dönem ne kadar haklı olduğumuzu göstermek mümkündür.

Menşevikler, proletaryanın devrimde bağımsız bir rol oynayabileceğine, otokratik bir rejim altında ciddi bir proleter parti kurabileceğimize inanmıyorlardı. Söylediğim gibi, öğrencilerin ve profesörlerin kolaylıkla girebilecekleri bir parti istiyorlardı. Partimizin her zaman bir entelektüeller partisi olacağını dü-

şünüyorlardı. Dolayısıyla, entelektüellere parti içinde haklar verecek, onları "baskı görmekten" koruyacak, oy kullanmalarına, raporlar dinlemelerine izin verecek, "bütün Avrupa'da olduğu gibi" tek sözcükle "demokrasinin" tadını çıkarmalarını sağlayacak bir yapı arayışındaydı.

Bolşevikler ise Lenin'in ağzından şunu yineliyorlardı:

Biz de demokrasiyi savunuyoruz, ama demokrasinin gerçekten mümkün olduğu koşullarda. Bugün ise demokrasi bir saçmalıktır; böylesini istemiyoruz, çünkü bize ciddi, çarlığı ve burjuvaziyi yenebilecek bir parti gerekiyor. Yasadışı etkinlik yapmaya itilmiş halimizle, parti içinde biçimsel demokrasiyi gerçekleştiremeyiz. Bize adanmış, profesyonel devrimcilerden oluşan bir örgüt gerekli; uzun yıllar boyunca bu insanlar devrim ve parti için canlarını vermeye hazır olduklarını göstermişlerdir. Otokrasiyi devirme, burjuvaziyle mücadele etme gereğini anlayan bütün bilinçli işçiler, çarlığı yenmek için bugün yasadışı, merkezi, devrimci, tek bir blok halinde hareket edebilecek bir partiye gereksinmemiz olduğunu bilirler. Otokrasi altında, vahşi baskıların tehdidi altında seçimli bir rejimi, demokrasiyi benimsemek, örgütümüzü yok etmede Çarlığa yardım etmek, casusların, kışkırtıcıların devrimcileri saptamasını kolaylaştırmak olur.

Gerçek birer demagog olan menşevikler, deneyimsiz işçilerin gönlünü kazanmaya oynuyorlardı; onları mektup yazmaya teşvik ederek bu mektupları yayınladılar: "Görüyorsunuz, işçilerin kendileri seçimi istiyor; kabul etmezseniz onları yaralarsınız, kaybedersiniz." Tam da bu teşvikler sonucu Sen Petersburg'dan Glebov-Putilovskiy adlı işçi, demokrasi lehine son derece tutarsız bir broşür yazdı; menşevikler bunu hemen Akselrod'un önsözüyle bastılar: Glebov'un ağzından konuşan aslında bütün proletaryadır: Bütün işçiler seçim hakkı istiyor, siz ise reddediyorsunuz!

Biz bolşevikler de işçileri tanıyorduk. Onlar da bizim gibi demokrasiyi istiyorlardı, ama onlar için sözlerden çok eylem önemliydi. Bilinçli işçiler parti içinde devrimcilerin devrimcilerle kardeşçe ilişkiler kurmasını istiyorlardı, birbirlerine bütünüyle yabancı oldukları bir laf demokrasisi değil. Partide seçim sistemi mümkün hale geldiğinde, onu ilk kuracak olan bizlerdik. "Çarlık rejimi altında bu seçim ve saf demokrasi ısrarınızla aslında siz menşevikler dikkatleri önemli konulardan çelmek dışında bir şey yapmıyorsunuz. Ciddi bir işçi demokrasinin kendi başına bir amaç olmadığını, işçi sınıfının kurtuluşu için bir araç olduğunu anlar. Biz, partiye, bugün mücadelenin gereklerine en iyi yanıt veren yapıyı kazandırıyoruz. Bugün bize gereken, hiyerarşi ve katı merkeziyetçiliktir" diyorduk.

Menşeviklerin o dönemde "demokrasi" aracılığıyla çalışanların gözlerini boyamaya, onlara kanca atmaya çabaladıkları açıktı. Biz, diyorlardı, seçim sistemi öneriyoruz, bolşevikler ise ona karşı çıkıyor; onlar size karşı; bu yüzden bize gelin! Ama işçiler neler döndüğünü hızla anladılar.

Menşeviklerin Üstünlüğü

İkinci kongrede bolşeviklerin M.K.'yı, merkezi yayın organını ve Parti konseyini ellerinde tuttuklarını söylemiştik. Bu konseyin bileşenleri M.K.'dan iki kişi, (o sırada yurtdışında bulunan) parti merkezi yayın organından iki kişi ve gene kongrede seçilmiş olan başkandan oluşan bir beşinci kişiydi. Bu başkan da Plehanov'du. Dolayısıyla M.K.'da, *İskra*'da ve parti konseyinde çoğunluğu oluşturuyorduk.

Bununla birlikte, birkaç ay içinde Plehanov yön değiştirdi ve M.K. üyelerinden bazılarının Rusya'da tutuklanması üzerine du-

rum tersyüz oldu. Önce merkezi yayın organı *İskra* menşeviklere geçti. Sonra Merkez Komite elimizden çıktı, yoldaşlarımızın tutuklanmasından sonra menşeviklere eklemlendi. Sonunda da Plehanov menşeviklerin yanma geçerek Parti Konseyi'nde çoğunluk olmalarını sağladı. Aslında oldukça kısa bir süre içinde merkezi bütün mevkilerimizi yitirmiştik. Martov tam bir zafer kazanmıştı.

Bu durum bizim için özellikle zordu. O sıralar menşeviklerin liderleri parti içinde büyük bir otoriteyle hareket ediyorlardı. Bütün etkileyiciliğine rağmen Lenin, Plehanov'un yanında henüz genç kalıyordu ve eski tüfek olmak kuşkusuz büyük önem taşıyordu. Plehanov'un bizi, partinin genç üyelerini ürkütmeye çalıştığı sohbetleri anımsıyorum. "Kimin peşinden gidiyorsunuz? Bakın bizim safımızda kimler var: Martov, Akselrod, Zasuliç, ben ve diğer pek çokları! Sizin safınızda ise yalnızca Lenin. Birkaç ay içinde herkesin sizin Lenin'inizle alay edeceğini anlayamıyor musunuz? Siz ise onun peşinden gidiyorsunuz!" Partiye hatırı sayılır hizmetlerde bulunmuş, bütün eski militanların desteğini alan bir insandan gelince, bu sözlerin pek çoğumuzda etkisini göstermesi kaçınılmazdı.

Bolşeviklerin durumu, yineliyorum, son derece güçtü. O dönem yeraltı etkinliğine gömülmüş, çarlığın ısrarlı takipleriyle boğuşan bir partiye çağrı yapmanın imkânsızlığı, durumu daha da karmaşıklaştırıyordu.

Çoğunluk Komitesi Bürosu

Bu durum, bolşeviklere özel bir örgütlenme oluşturmanın göz ardı edilemez bir zorunluluk olduğunu gösteriyordu. Uzun uzun düşündükten, sorunu bütün yönleriyle değerlendirdikten

sonra Lenin, başka bir çıkış yolu olmadığını görerek ayrışma kararı aldı. Bu kararda, Rus komitelerinin, sabırsız genç bolşeviklerin de payı bulunuyordu; bu kesimler şunu söylüyordu: "Şimdiye takılıp kalmayalım, önümüzde büyük gelişmeler var [tarih 9 Ocak'tan biraz önceydi] partiyi örgütlememiz gerekiyor."

Bunun üzerine, partinin gerçekleştirdiği bir dizi bölge konferansında, menşevik M.K.'ya karşı bir "Çoğunluk Komitesi Bürosu" oluşturma planı önerildi. Plan kabul edildi; bütün Rusya bolşeviklerince, menşevik M.K.'ya karşı mücadele edecek merkezi bir örgütlenme kurulmuş oldu; Lenin de ayrı bir hizbin kurulmasına onay verdi.

O dönemlerde bolşevik bir dergi olan *Vperyod*'u (İleri!) yayımladık; dergi 1905 yılında Cenevre'de çıkmaya başlamıştı. Bolşevik sempatizanların alçakgönüllü katkılarıyla birlikte, bu dergi Lenin'e bağlı *İskra*'nın mirasını sürdürdü, bolşeviklerin benimseyecekleri taktiklerin temellerini attı.

Dolayısıyla, 1905 yılının başında Rusya'daki bolşevikler, Çoğunluk Komitesi Bürosu'nu kurmuştu ve yurtdışında dergileri *Vperyod* yayımlanmaya başlamıştı. Öte yanda menşevikler ise M.K.'yı, merkezi yayın organını ve Parti Konseyi'ni ellerinde tutuyorlardı.

9 Ocak

Bu nedenle, 9 Ocak olayları yaşanırken parti kendini pekiştirme sürecindeki iki akımın mücadelesiyle daha da parçalanmış, yeraltına çekilmiş ve bölünmüştü. Bu dönemi daha da ayrıntılandırmayacağım, çünkü zaten biliyorsunuz. Partisiz işçi kitlesinin, sokağa inip Kışlık Sarayı'nı ele geçirmesi, menşeviklerin, ortada ancak iki güç, çarlık ile burjuva muhalefeti vardır, derken

ne kadar yanıldıklarını gösteriyordu. 9 Ocak, durumun bundan çok farklı olduğunu sergiledi. Doğru, işçi sınıfı henüz ne istediğini bilmiyordu; örgütsüzdü, liderleri yoktu ve önüne geleni önder benimsiyordu; bilinçsizdi, ellerinde ikonalar taşıyarak yürüyüş yapıyor, daha tüfeğine davranamadan vuruluyordu: bunlara rağmen, oradaydı, etkinliğini kanıtlıyor, güçlü bir siyasal etken olarak boy gösteriyordu.

9 Ocak gösterileri bütün Rusya'yı salladı; liberallerin arzuhal ve kararlarından çok farklı bir önem taşıyordu. 9 Ocak'ta işçi kitleleri zinde olduklarını, gerçek devrimcilerin görevinin, taşra meclislerine koşmak, *zemtsi*lere kabul edilmeye çalışmak değil, ülkede fırtına koparmış olan, ama henüz ne önderleri ne net bir siyasal programı bulunan işçi sınıfının başına geçmek olduğunu kanıtlamıştı.

Kısacası, işçi sınıfı başsız bir gövde gibiydi. Ona bir baş vermek gerekiyordu. Parti bu kitleyle bütünleşmeli, onu proletaryanın tarihsel yolunda ilerletmeliydi.

9 Ocak ile izleyen olaylar, bazı partisiz kişilikleri birinci plana çıkarmıştı. Bu da son derece anlaşılır bir durumdu, çünkü partimiz o dönem yeraltında olduğundan başkaldırmış işçi sınıfıyla gerektiği kadar yakın ilişki kuramıyordu.

O dönem ortaya çıkan liderler, örneğin Gapon, Hrustalev, sonra teğmen Schmidt, birbirinden oldukça farklı ve devrim mücadelesinde bütünüyle yeni kimselerdi. 9 Ocak olaylarında büyük rol oynamış olan Gapon daha sonra göreceğimiz üzere yalnızca bir kışkırtıcıydı ve devrimcilerce infaz edildi. Kısa süre sonra partiyi bırakmış olan Hrustalev az çok serüvenci bir kişiydi. Teğmen Schmidt'e gelince; o da oldukça ilgi çekici bir addı, ama bilinçli bir proleter devrimci değildi. Kısa süre önce, Schmidt'in ailesine yolladığı bir mektup ortaya çıktı. Bu mektubu okumanızı öneririm; çünkü son derece insani bir metin olarak, özellik-

le de bireysel ahlak meselelerine değinmesi bakımından oldukça ilginçtir. Schmidt bize göre devrim davasma derinden bağlı, onun için seve seve ölüme gidebilecek, ama herhangi bir siyasal yönü olmayan bir kimseydi. Bir mektubunda özetle şunu yazıyordu: "Milyukov'u görüp onunla önemli meseleler konuşmam gerek; umarım anlaşabiliriz, birlikte yürüyebiliriz." Başka deyişle, Schmidt, başlangıçta bir yarı kadet'ti. Bu, mezarı önünde saygıyla eğilmeyeceğimiz anlamına gelmiyor: devrim için kahramanca ölmüştü.

9 Ocak'ın Gösterdikleri

Gördüğümüz gibi, hareket, herhangi bir net programı olmayan, ayağa kalkmış kitlelere nasıl önderlik edeceğini bilmeyen, beklenmedik insanları öne çıkarmıştı. Karadeniz'deki denizci ayaklanmasını yöneten Schmidt yer yer kadet'lerle, yani büyük mülk sahiplerinin ve monarşinin partisiyle anlaşabilme düşleri görüyordu. Şu da çok şaşırtıcıdır; her biri kendi çapında önemli olan, 1905 yılında isyan etmiş bu üç kişiliğin etkisi de geçici olmaktan öteye gidemedi, çünkü üçü de işçi sınıfıyla sağlam bağlara sahip değildi.

9 Ocak 1905, mücadeleye kalkışan, ama ne istediğini bilmeyen, bir programı olmayan ve Kışlık Sarayı'na elinde ikonalarla, haçlarla yürüyen o görkemli işçi hareketini partinin nasıl yönlendirmesi gerektiği sorununu gün ışığına çıkardı. Aynı zamanda 9 Ocak bütün Rusya'da mutlakiyete olan inancı yok eden bir şimşek parlamasıydı. Bu sözde abartılı hiçbir yan yoktur. Daha bir gece öncesine dek mutlakiyete inanmış olan, yalnızca bakanların kötü olduğunu düşünen işçiler, en berbat düşmanlarının tam da otokrasi, Çar olduğunu gördüler.

"Geçici Devrimci Hükümet" Sloganı Üzerine Tartışma

9 Ocak iktidar sorununu, ya da o zamanki sözlerle, geçici devrimci hükümete katılma sorununu partinin önüne bütün boyutlarıyla koydu. Bolşevikler var güçleriyle şu talepleri destekliyorlardı: "Silahlı ayaklanma örgütlenmesi ve geçici devrimci hükümet kurulması." Ama menşevikler buna güçlü biçimde muhalefet ettiler. Bir kez daha, artık alışılageldiği üzere, sözde "marksist" söylemlerle bu hükümete katılmaya karşı çıkıyorlardı. Nasıl olur da, diyorlardı, biz sosyalistler sosyalist olmayan bir geçici hükümete katılabiliriz? Bunun için de acıklı "Millerandizm" deneyimine gönderme yapıyorlardı.

Bildiğimiz üzere Millerand* bir dönem sosyalistti, hatta sol sosyalistti. Ama burjuvazinin çekiciliğine kapılıp iktidara katılmaya razı olmuştu. Şu açıklamayla, burjuva kabinede bir yer edinmeyi kabul etmişti: "Bakanlığı, işçilerin çıkarlarını savunmak için kabul ediyorum." Ama öyle istediyse de Millerand bu görevi tamamlayamayıp yavaş yavaş burjuvazinin doğrudan ajanı haline geldi.

Bütün ortodoks marksistler Millerand'a karşı çıktılar; Amsterdam'daki kongresinde II. Enternasyonal de Millerand'a karşı tutum açıkladı. Bebel ile bir bakıma menşevik taktiği savunan Jaurès** arasındaki ünlü tartışma da bu kongrede gerçekleşmişti.

* Alexandre Millerand: (1859-1943). Fransız devlet adamı; Fransa'da hükümette yer almış ilk sosyalist olarak bilinir. Millerand 1899 yılında Pierre-Waldeck Rousseau'nun kurduğu koalisyon hükümetine girmişti; Paris Komünü'nün bastırılmasında yer almış, Dreyfus davasında etkin rol oynamış sağcı General Galliffet'yle aynı hükümete girmesi o döne Jaurès'den Rosa Luxemburg'a kadar, dünya komünizminin pek çok önemli adının tepkisini çekmişti. Millerand, 1914 yılından itibaren açıkça sağ ve milliyetçi görüşleri savundu ve 1920 yılından itibaren önce Dışişleri Bakanlığı'na getirildi, ardından Fransa'nın on ikinci Cumhurbaşkanı oldu. (Türkçe ç.n.)

** Jean Jaurès: (1859-1914). Fransız sosyalist siyasetçi. Siyasete cumhuriyet-

Bakanlığın kabul edilmesine karşı çıkan Bebel burada üstün gelmiş, sosyalistlerin koşullar ne olursa olsun bir burjuva hükümete katılmaması kararı alınmıştı; buna göre böyle bir hükümette sosyalistler yalnızca birer rehin, burjuvazinin ajanı olacaklardı. Gerçekten de iktidarda güçbela geçirdiği bir yıldan sonra Millerand da grevci işçilerin üzerine ateş açtıracak konuma gelmişti.

Kişisel olarak Jaurès, kristal berraklığında bir insandı. Proletaryaya derin bir sevgi besliyordu, yaşamını işçi sınıfına adamıştı. Ama ideolojik bakımdan reformistti ve bakanlık yaşamının başlarında Millerand da onun bu iyi niyetini, idealizmini kendi kirli amaçları için istismar etti. Bunun sonucunda Jaurès de Millerand ile onun arkadaşlarına karşı sert bir mücadele başlattı, ama Enternasyonal'de savunmaya çalıştığı reformizmin ilkelerine bağlılığı hiç zayıflamadı.

Menşevikler, Millerandizm deneyimini bize karşı sömürmekten geri kalmadılar. Millerandizmin nereye vardığını görüyorsunuz, diyorlardı. Böyle bir örnek ortadayken, nasıl Rusya'da geçici devrimci hükümete katılırız? Biz ise, "durun bir dakika," diyorduk, "önemli bir ayrıntıyı atlıyorsunuz. Fransa'da Millerand istikrarlı bir burjuva hükümete girdi, o dönem devrim gibi bir sorun ortada yoktu. Daha yalın bir ifadeyle, kendini burjuvaziye sattı. Ama bizde, 1905 yılında tahtı sallanmakta olan Çar'ın devrilmesi söz konusu. Bunun için mücadele içinde merkezi bir devrimci işçi, köylü örgütlenmesi oluşturmak, başka deyişle geçici bir devrimci hükümet kurmak durumundayız. İşçi sınıfının tem-

çi olarak girdi, 1892 yılında Carmaux madencilerinin grevinden etkilenerek sosyalizmi açıkça benimsedi; 1893 yılında madencilerin vekili olarak meclise girdi. Belagat gücüyle tarihe geçmiştir. Fransa'yı sarsan Dreyfus vakasında önce yüzbaşı Dreyfus'un suçlu olduğuna inanmışsa da, Emile Zola'nın ve sosyalist aydınların çıkışları karşısında tutumunu değiştirdi ve Dreyfus'un masum olduğuna inandığını açıkladı. 1914 yılında uğradığı suikast sonucu yaşamını yitirdi. (Türkçe ç.n.)

silcileri de, bütün etkinliği proleter nitelikte olmasa da bu parlamentoya girmelidir; çünkü devrimin zaferini güvence altına alacak bir örgütlenme merkezi yaratmak zorunludur."

Menşeviklerin "Geçici Devrimci Hükümet" Talebi Konusundaki Görüşleri

Ama menşevikler, görüşlerinde ısrar ettiler; sınırsız bir kuşkuculuk salgıladılar, olguları çarpıttılar ve işçilere, devrim burjuva niteliği kazandıktan sonra proletarya partisine geçici devrimci hükümet giysisinin uymayacağını söylediler. Devrimin, bir anayasal mutlakiyetin kabulüyle sona ereceğini ya da daha en iyi ihtimalle sıradan bir burjuva cumhuriyetin kurulmasıyla sonuçlanacağını tahmin ediyorlardı. Proletaryanın devrimci görevleri bulunduğuna inanmıyor, bütün umutlarını liberal burjuvaziye bağlıyordu. Onlara göre işçiler iktidarı almaya yeltenmemeli, ekonomik mücadeleyle ve liberal *zemtsi*leri desteklemekle yetinmeliydi. Bir geçici devrimci hükümet ya da bir anayasal mutlakiyetçi hükümet kurulacaksa, bunu Milyukov yapardı. Menşevikler, 1917 yılında da Milyukov'un işçilerce ele geçirilmiş hükümete kendilerini ve s.d.'leri kabul ettiğini görmekten pek mutlu olmuşlardı.

Menşeviklerin, neden "Geçici devrimci hükümet" sloganına karşı çıktıklarını görüyoruz. Onların ilk bakışta ortodoksmuş gibi görünen iddiaları aslında oportünizmden başka bir şey değildi. Taktiklerine bütünüyle bağlı biçimde, işçileri iktidardan uzak tutmak, onların egemen sınıf haline gelmelerini engellemek için her şeyi —marksist terminolojiyi bile— kullanıyorlardı. Proletaryayı sözde her türlü "kirli" ilişkiden koruma ve "işçilerin ve köylülerin diktatörlüğünü" isteyen bolşevik sloganla savaş-

ma arzusuyla işçiler ile köylülerin yakınlaşmasına karşı çıkıyorlardı. Ama Şubat devriminden sonra kendileri de Çernov'larla, Savinkov'larla, Kerenskiy'lerle, yani "köylü" partisinin en karşıdevrimci hizipleriyle blok oluşturmaktan geri durmamışlardı.

Bolşeviklerin Londra'daki Üçüncü Kongresi İle Menşeviklerin Cenevre'deki Birinci Konferansı

Partinin üçüncü kongresi 1905 yılı ortalarında gerçekleşti; kongreye yalnızca bolşevikler katıldığından bu da belki bizim birinci kongremiz olarak kabul edilebilir. M.K. yayınlarını ve parti konseyini ellerinde bulunduran menşevikler, kongreye gereksinme duymadıklarını söylüyorlardı. Gerçekten de bütün iktidar ellerindeydi. Biz bolşevikler de bu durumdan kurtulmak için yeni bir kongre çağrısında bulunmak zorundaydık. Menşevikler buna kesin olarak karşı çıktıklarından, merkez komiteye rağmen harekete geçtik ve Çoğunluk Komiteleri Bürosu'nca çağrısı yapılan kongre 1905 yılı ortalarında Londra'da gerçekleşti. Aynı zamanda menşevikler de, Cenevre'de "*birinci tüm Rusya konferansı*" olarak adlandırdıkları bir toplantı gerçekleştirdiler.

Başka deyişle, 1905 yazında, devrimin arifesinde, Londra'daki üçüncü kongrede bolşevikler, Cenevre'deki birinci tüm Rusya konferanslarında ise menşevikler, güç gösterisinde bulunuyorlardı. Bu toplantılarda her iki hizip de yaklaşan devrimdeki taktiklerini oluşturdular; ne de olsa herkes belirleyici anın yaklaşmakta olduğunu duyumsuyordu.

Üçüncü kongrenin büyük önemi vardır. Kongrede ilk olarak bir genel grev ile silahlı ayaklanmanın bağlantılandırılması planı ele alındı. Bugün bu fikir bize, pek çok başkaları gibi çok sıradan geliyor, ama o dönem son derece yeniydi.

Genel Grev Sorunu

O dönemlerde uluslararası sosyal demokrasi uygulamada genel grev fikrini bir kenara itiyordu. II. Enternasyonal'de Alman partisinin oportünist lideri Auer'in şu sözleri yinelenip duruyordu: *Generalstreik ist Generalunsinn* (Genel grev genel bir saçmalıktır). Eğer, diyordu Auer, bütün işçilerin işlerini bırakacakları bir genel grev başlatacak güçteysek, devrim de yapabiliriz demektir. Eğer o kadar güçlüysek, genel greve gereksinmemiz kalmaz; yok o kadar güçlü değilsek, genel grev başlatamayacağımız için bunu konuşmak bile saçmadır. Dolayısıyla, Auer şu sonuca varıyordu: Genel grev bir saçmalıktır. Menşevikler de bu söylemi aldılar. Aslmda o dönem kimse ciddiyetle bir genel grev aklına getirmiyordu. Belçika'da oy hakkı konusunda patlak veren iki günlük bir grev gözleri kamaştırdı ve özellikle Rosa Luxemburg gibi adların dikkatini çekti, hakkında sayısız yorum ve araştırma yazıldı.

II. Enternasyonal'in ve menşeviklerin böyle bir tutum almasına rağmen üçüncü kongre genel grevin saçmalık olmadığını, Rusya'da bunun gününün geldiğini ve grevi gerçekleştireceğimizi ilan ederek, devrimci harekete, büyük bir hizmette bulunmuş oldu.

Silahlı Ayaklanma Sorunu

Silahlı ayaklanma sorunu ise daha içinden çıkılmaz bir hal almıştı. II. Enternasyonal bu konuyu ağzına bile almak istemiyor, Engels'in bir önsözüne gönderme yapıp bunu anarşizm olarak değerlendiriyordu. Söz konusu önsözünde Engels, saldırgan burjuva ordularının doğuşuna, büyük kentlerde, barikat

savaşlarını imkânsız kılan büyük anacaddelerin yapılmasına dikkat çekiyordu. Bundan, böyle koşullar altında silahlı ayaklanmanın son derece güç olduğu, birkaç saat içinde burjuvazi tarafından bastırılma tehlikesi taşıdığı sonucuna varıyordu. Bütün oportünistler defalarca bu önsözü, silahlı ayaklanmanın imkânsızlığını Engels'in de "doğruladığı" iddiasıyla istismar ettiler. Oysa, Rusya'da koşulların Batı Avrupa'dakinden bütünüyle farklı olduğunu unutuyorlardı; üstelik Batı Avrupa'da da emperyalist savaşlar askerlerin ruh halini baştan aşağı değiştirmişti. Ayrıca artık şu apaçıktı: Engels'in o önsözü Alman sosyal demokrasisinin oportünist liderlerince, kendi amaçlarına göre oldukça çarpıtılmıştı.

Gene bu noktada üçüncü kongre devrimci hareket için çok önemli bir adım atarak silahlı ayaklanmayı gündeme getirdi; böyle bir ayaklanmanın mümkün olduğunu ilan etti, oportünistlerin Engels'i hatalı yorumladıklarını gösterdi. Buna ek olarak 1905'teki, ardından 1917'deki olayları öngörerek, silahlı ayaklanma ile genel greve bütünleşik başvurulmasını önerdi.

Üçüncü Kongrenin Mücadeleye Katkıları

Kısacası üçüncü kongre, bolşevik taktiklerin temellerini sağlamlaştırdı ve kapıdaki devrim için kesin bir program belirledi. Unutmamalı, kongre 1905'teki tayin edici olaylardan iki ya da üç ay önce toplanmıştı. Kararları bütün dünya devrimci partilerince, devrime giden yolda işçi kitleleriyle bağ kurmak isteyen devrimci marksist düşüncenin izleyebileceği çarpıcı bir örnek olarak değerlendirildi. Gerçekten de kongrenin, Rusya'yı kasıp kavuracak olaylara ilişkin peygambervari bir öngörüde bulunduğu reddedilemezdi.

İşçilerin Silahlanması Sorunu

Gene de menşevikler, oportünist programlarını değiştirmeyi ve ayrıntılandırmayı sürdürdüler. Bütün Rusya'yı kapsayan konferanslarında bizimkinden oldukça farklı bir fikir geliştirdiler: "devrimci özerk yönetim". Bolşeviklerin boykot edilmesini önerdiği Bulıgin'in Duması'ndan*, "yararlanmayı", gündeme gelen bütün sorunları oportünist biçimde ele almayı tasarlıyorlardı. Örneğin işçilerin silahlandırılması sorununu ele alma biçimleri gerçekten baş döndürücüydü.

Bu sorun bugün bize çok ilkel görünebilir, ama II. Enternasyonal'in barışçıl yola girdiği, liderlerin tüfek sesinden, vebadan kaçar gibi kaçtığı o dönemde, işçilerin silahlanması çılgınlık gibi görünüyordu. Partinin üçüncü kongresi de işçilerin silahlanması gereğini ilan ettiği için menşevikler tüm-Rusya kongrelerinde bu talebi anarşizm ve *darbecilik* olarak kötülemeye başladılar. İşçilere silah vermek yerine, diyorlardı, onlara önce "silahlanmanın gerekliliği fikrini" aşılamakla işe başlanmalıdır. Biz ise, siz Rus işçilerini çocuk sanıyorsunuz; onlar silahlanmanın gereğini, buna gereksinmeleri olduğunu, onlara Çar ve burjuvaziye karşı yürümeleri için tüfek gerektiğini pekâlâ anlıyorlar.

Gördüğümüz üzere bolşevikler ile menşevikler kökten ayrılıyorlardı. Bir yanda bir işçi tümeni devrime hazırlanıyor; öbür yanda bir siyasetçiler klanı, "silahlanmanın gerekliliği fikrinin" aşılanması, Buliguin Duması'na katılma, "devrimci özerk yönetim" gibi zemstvoları ve yerel meclisleri güçlendirecek önerilerle bundan kaçıyorlardı.

* Bulıgin Duması'nda seçimler yapıldığı sırada menşevikler yetkililerin izni olmadan bir "Halk Duması" seçimi yapılmasını önerdiler. Kuşkusuz bu "zekice" plan hiçbir işe yaramadı.

Şidlovskiy Komisyonu

9 Ocak olaylarından sonra otokrasi işçilere bir takım ödünler vermek durumunda kaldı. Bu doğrultuda, Şidlovskiy komisyonu adı verilen kurulu oluşturdu; bunu muhtemelen Sen Petersburg'daki pek çok işçi anımsayacaktır. Çar bu komisyona başkanlık etmesi için Şidlovskiy'i atadı ve Gapon'un taleplerinden de esinlenerek işçilere, yaşam koşullarının iyileştirilmesine ilişkin sorunları diğer komisyon üyeleriyle birlikte ele almalarını önerdi. Dolayısıyla komisyon, temel siyasal sorunları bir kenara bırakıyor, önemsiz ayrıntılarla meşgul oluyordu. Gene de bütün yasal imkânlardan olduğu gibi bundan da yararlanmak gerekiyordu; biz de öyle yaptık. Ama menşevikler ona felsefi bir önem atfederek sineklerin sofraya üşüşmesi gibi komisyona koştular.

Bulıgin* Duması

Buna rağmen işçi hareketi giderek yaygınlık kazanıyordu; "Birliklerin Birliği"** kuruldu; köylü hareketi güçlendi; ordu ile donanma —özellikle savaşan donanma— *Potemkin* zırhlısındaki ayaklanmaya kadar varan bir isyan ruhu sergilemeye başladı.

Çarlık otokrasisi ise o sıralarda en önemli reformları gerçekleştirip Duma'yı ele geçirme tasarıları yapıyordu. Sonuçta Çar, Buliguin'e bir seçim yasası hazırlama tezkeresi verdi. Saray'ın ni-

* Bulıgin: (1851-1919). Çarlık Rusyası'nda Ocak-Ekim 1905 döneminde dışişleri bakanlığı yapmış olan devlet adamı. Çar II. Nikolay'ın emri üzerine, 1905 yılında Rusya'nın ilk meclisinin toplanması hazırlıklarını yürüttü; bu nedenle söz konusu ilk meclisin adı Rus kamu kanaatinde "Bulıgin Duması" olarak yerleşmiştir. (Türkçe ç.n.)

** Mühendisler, doktorlar, demiryolu çalışanları v.b. kesimlerden oluşan burjuva demokratik örgütlenme.

yeti ciddi haklara sahip olmayan, etkinliği fikirlerini monarka sunmaktan ibaret bir danışma kuruluna benzeyen bir Duma'yı elinde tutmaktı. Buliguin tarafından oluşturulan seçim yasası işçiler karşısında bütün üstünlükleri soylulara ve burjuvalara veriyordu.

Bulıgin Duması'nm neye benzeyeceği bizim açımızdan netliğe kavuştuktan sonra, ona karşı alınacak tutum sorunu gündeme geldi. Bolşevikler böyle bir Duma'ya katılmayı bütünüyle reddetmeyi ve toplanmasını kitle hareketleriyle engellemeyi önerdiler. Hareketin özel bir coşku içinde bulunduğunu, Çarlığın, önüne birkaç kemik atarak bu hareketi dindiremeyeceğini, otokrasiye karşı saldırıyı sürdürmeye hazır olduğunu duyumsuyorduk. Menşevikler ise, her zaman olduğu gibi, Çarlığın bu projesinde Rusya'da parlamentarizmin doğuşunu görüyorlardı ve Duma'ya zaman yitirmeden katılmayı öneriyorlardı. Ama insanların kendileriyle alay ettiklerini gördükten sonra katılım önerisini geri çekip şöyle söylediler: Madem işler böyle gidiyor, biz de Buliguin Duması'na değil, bir Halk Duması'na temsilcilerimizi seçmek üzere seçim komisyonlarını göreve çağırıyoruz. Ama sonra bu planı da bir kenara bıraktılar, çünkü Buliguin ve Duması gibi meselelerin ötesinde, devrim, kısa sürede yeni sorunları gündeme getirmişti. İşçiler gerçekten de Duma seçimleri gibi eğlencelerle oyalanma zamanı olmadığını, tayin edici bir anda bulunduklarını, devrim çanının çaldığını duyumsuyorlardı.

Ekim 1905 Olayları

Ekim 1905 olayları biliniyor: Bütün Rusya'yı kaplayan bir genel grev, Birlikler Birliği'nin enerjik mücadelesi, 17 Ekim'de otokrasinin önemsiz ödünleri ve sonunda anayasanın bahşedilmesi.

Anayasa'nın bahşedilmesi başlığı altında, Vitte'nin notları da incelenebilir; bu kişi notlarında çeşitli oyunları, tarafların manevralarını ve sarayın kurnazlıklarını çok iyi betimlemiştir.

İlk *işçi* vekilleri sovyetinin Sen Peteresburg'da kurulması da bu dönemde olmuştur. Bu sovyet henüz asker vekilleri kapsamıyordu; zayıflığının başhca nedenlerini de burada aramak gerekir. Bolşevikler bir güç olabilmek için yalnızca işçi vekilleri değil, köylü ve asker vekilleri de kazanmak gerektiğini bütünüyle anlamışlardı. Ama bunu gerçekleştiremediler, çünkü hareket çok zayıftı.

Sovyetler fikri bile, bütün büyük fikirler gibi kitlelerin içinde doğmuştu. Menşeviklerse hemen yaşananları, "geçici devrimci özerklik" fikirlerinin sovyetlerde gerçekleştiği biçiminde göstermeye giriştiler. Aslında sovyetler fikri menşeviklere ait değildi; kitlelerin bağrında, Sen Petersburg fabrikalarının, imalathanelerinin içinde doğdu. Sen Petersbug sovyeti bir hükümetin çekirdeği haline geliyordu. Ya Çarlık hükümetini devirerek iktidarı alacaktı ya da Çar onu tasfiye edecekti. Bilindiği üzere, ikincisi gerçekleşti. Bir grup bolşevik, sosyal demokrat partinin programını resmen kabul etmediği takdirde sovyete katılmayı reddetme hatasına düşmüştü. Ama Lenin ile M. K. bu hatayı hemen düzeltti.

Moskova'da Aralık Ayaklanması

Hareketin zirve noktası 1905 Aralık ayında Moskova'nın Presniya semtinde patlak veren ve başmda (1911 yılında yurtdışında kaybettiğimiz) Şantser'in, (bugün Ukrayna Komünist Partisi M.K. üyesi) Vladimirskiy'in, Siyedoy ve başka bazı adların bulunduğu bolşevik komitesince yönetilen ayaklanmaydı. İlk işçi bölükleri bu komite tarafından örgütlendi.

Büyük bir tarihsel öneme sahip olan Moskova ayaklanmasında işçiler kana boğuldu. Ayaklanma boğulunca menşevikler onun yanlışlığını kanıtlamaya giriştiler. Plehanov soğukkanlılıkla şunu yazıyordu: "Silaha sarılmamak gerekirdi". Biz ise yanıtımızda, bu hareketin haklı olup olmaması bir yana, bu sözler ancak bir menşevikin ağzından çıkabilir, dedik. Marx, önce Paris işçilerini ayaklanmaktan alıkoymaya çalıştığı halde, 1871 yılında Komünarlar'ın bastırılmasından sonra "silaha sarılmamak gerekir" dememişti. Hayır, büyük yapıtı *Fransa'da İç Savaş*'ta komünarların yapıtlarını ve anılarını yüceltmiş, cellatlarını yerin dibine batırmıştı.

Plehanov ise, heyhat, diğerleri gibi Marx'ın yolunu izlemedi. Devrimin beyefendisi işte böyle kendini gelişmelerin dışına çekmiş, hareketi soyut bir noktadan yargılıyordu: "Silaha sarılmamak gerekirdi."

Bolşevikler ise bütünüyle farklı davrandılar. Lenin çarpışanların kahramanlıklarına duyduğu hayranlığı dile getiriyordu. Bu savaşı en ufak ayrıntılarına, sokak çarpışmalarındaki tekniklere, eyleme katılan her bir kimsenin biyografilerine kadar incelemek istiyordu. Lenin ancak zafer kazanmış ayaklanmalarla dayanışma gösteren, o "devrimcilerden" değildi: ona göre sınıfımızın açtığı her sayfa değerliydi.

Öyle yenilgiler vardır ki, bazı zaferlerden değerlidir. Aralık 1905'teki yenilgimiz de böyle yenilgilerdendi. Orada, ilk kez partimizin emirleri altında öncü işçilerin ilk ayaklanmasına tanık olduk. O işçiler ne istediklerini biliyorlardı ve artık ellerinde Gapon'un resimleriyle yürümüyorlardı. Ayaklanmanın ortaya çıkardığı tek gerçek, hareketin ilerlediği, işçi sınıfının buyurucu güç olacak kadar büyüdüğü, net bir programa sahip olduğu ve Çarlık ordusuna saldırıp onunla dişe diş savaşmaya hazır olduğuydu. Kuşkusuz hareket başarısızlıkla sonuçlandı, ama bu yenil-

ginin açtığı yoldan işçiler zafere yürüdüler. Bolşevikler de ayaklananlarla tam bir dayanışma göstererek, "silaha sarılmamak gerekirdi" yollu o kaçkın sözünden ötürü, Plehanov'a acımasız bir savaş ilan ettiler.

BEŞİNCİ KONFERANS

Bir Deneyim Olarak 1905 Devrimi

Bazı bakımlardan 1905 devrimi 1917'nin aynısıydı. 1905 olmasaydı, 1917'deki gibi görece kolay bir zafer mümkün olmazdı. 1905 yılında Sovyetler fikri bir kuyrukluyıldız gibi geçti gitti. Ama işçi sınıfının ruhunda derin bir iz bıraktı. Nitekim 1917'de, Şubat devriminin ilk gürültüleri duyulmaya başladığında hiçbir işçi bütün ülkenin sovyetlerle kaplanmış olmasına şaşırmıyordu. Yineliyorum, eğer 1905 devriminin sağladığı büyük deneyim olmasaydı, 1917 olayları bütünüyle farklı sonuçlanabilirdi. Ama bütün bunlar bir yana, 1905 devrimi başarısızlıkla sonuçlandı. Neden? Bu başarısızlığın nedenleri neydi?

Menşevikler bu soruya, Martov, Potressov ve Dan'ın editörlüğünde 1909 ile 1910 yılları arasında yayımlanmış beş ciltlik bir çalışmayla yanıt verdiler.

Onlara göre 1905 devriminin yenilmesinin nedeni işçi sını-

fının saf proleter taleplerden çok uzaklaşmış olmasıydı. Nitekim, proletarya sekiz saatlik işgünü ilan etmiş ve izin çıkmadan uygulamaya başlamıştı. Menşevik tarihçilere göre bu 1905 devriminde işçi sınıfının ilk günahıydı. Abartılı talepleri nedeniyle proletarya, burjuvazinin önemli bir kısmını kendisine yabancılaştırmış ve onları *pomeşçik*lerle, yani Çarlıkla ittifaka itmişti. Dahası, menşevik tarihçilere bakılırsa, Petersburg'daki ilk işçi vekilleri sovyeti hatalıydı, hatta tutarsızdı, çünkü sovyet tartışmasız biçimde bolşevizmin yolunu izlemişti.

Bu son cümle bir noktaya kadar doğrudur. Petersburg'daki ilk işçi vekilleri sovyeti, başlangıçta çoğunlukla menşeviklerden oluşmasma rağmen uygulamada bolşevizmin yolunu izledi; bu yola onu koşullar sürükledi. Gülünç, tarih menşeviklere çok kötü bir oyun oynamıştı. 1905 yılı sonlarına doğru çıkmaya başlayan gazeteleri *Naçalo** da sert biçimde bolşevizme dönmüştü; o kadar ki, kısa süre sonra bütün menşevik yöneticileri kendi gazetelerinden dışlanmıştı. Bu vesileyle *Naçalo* ile *Novaya Jizn*** hakkında da birkaç söz edelim.

"Novaya Jizn" İle "Naçalo"

1905 yılı sonlarına doğru ilk yasal bolşevik ve menşevik yayın organları, *Novaya Jizn* ile *Naçalo* çıkmaya başladı.

Lenin ile yurtdışında bulunan bazı liderlerimizin dönüşüne kadar *Novaya Jizn* az çok karmaşık bir yön izliyordu. Baş editörü Rumyantsev'di; kısa süre sonra devrimle yollarını ayıracaktı. Düzenli katkı veren Gorkiy gibi adların yanında Minskiy, Teffi

* Naçalo: (Rus.) Başlangıç. (Türkçe ç. n.)

** Novaya Jizn: (Rus.) Yeni Yaşam. (Türkçe ç. n.)

vb uzun süre önce barikatın öbür yanından gelmiş küçük burjuva entelektüelleri de kapsıyordu. Şimdiyse bu insanların böyle bir zamanda bolşevik saflara geçmiş olduklarına inanması bile güçtü. Durum, ancak bir grup bolşevik liderin Rusya'ya dönmeleriyle değişti. Ondan sonra *Novaya Jizn* net bir bolşevik gazete halini aldı.

Naçalo için ise işler bundan biraz farklı seyrediyordu. 1905 yılı ortalarından beri burjuvaziye ilişkin tutum konusunda menşeviklerden ayrılmaya başlayan Parvus ile Trotskiy, çeşitli nedenlerle *Naçalo*'nun yönetimine geçtiler ve menşevizmden oldukça uzaklaştılar. Eğilimleri, "sürekli devrim" teorisiyle anılıyordu; bu teori de özel olarak ele alınmayı hak ediyor.

"Sürekli Devrim"

Naçalo 1905 devriminin, bir devrim dönemi açtığını ve bu dönemin ancak proletaryanın dünya ölçeğindeki kesin zaferiyle biteceğini savunuyordu. Rus devrimi, uluslararası devrimin bir parçası olarak, ancak başka ülkelerde devrim başarılabilirse tam bir zafer kazanmış olacaktı.

Bu eğilim, gördüğümüz üzere, belli bir gerçeklik payı taşımaktadır. Ama Parvus ile Trotskiy'in kişisel görüşlerini ifade eden "sürekli devrim" teorisi, baştan aşağı yanlış, gerçeklikten bütünüyle kopuktu. Nitekim, kitlesel proletarya hareketinde de hiçbir iz bırakmamıştır.

Söz konusu yazarların başlıca hatası, *köylülüğün rolünü* bütünüyle ihmal etmeleri ya da en azından oldukça küçümsemeleriydi; Rus devriminin ancak işçi sınıfı köylülükle sıkı bir birliktelik geliştirebilirse başarıya ulaşabileceğini unutuyorlardı. Başka deyişle Parvus ile Trotskiy, Lenin'in 1905 yılı ortalarında çizdiği,

bolşevizmin ayırt edici savsözünü anlamıyorlardı: proletarya ile köylülüğün devrimci diktatörlüğü.

Tartışma, aslında liberallerin bile, gelişini kaçınılmaz gördükleri Rus devriminin niteliği üzerineydi. Bütün sorun devrimin nereye kadar uzanacağı, nerede duracağı, devrimde başlıca rolü hangi sınıfın oynayacağıydı.

Liberal burjuvazi, devrimin bir anayasal monarşi kurmakla yetinmesini, ekonomik iktidarın bütünüyle mülk sahibi sınıflar elinde kalmasını ve siyasal iktidarın da ana gövdesini burjuvazinin oluşturmasını istiyordu.

Bütün küçük burjuvalar kampı (*trudovikler, halkçı sosyalistler, menşevikler, s.d.'ler*) ise bir burjuva demokratik cumhuriyetin kurulmasını düşlüyorlardı; bu arada bunların sağ kanadı da bir anayasal monarşiye razıydı. Daha özel olarak menşeviklere gelince; onların felsefesi çok basitti: devrim burjuva devrimi olacağına göre, proletaryaya iktidarı almak değil, demokrasi kampı içinde muhalefet rolünü oynamak, burjuvaziyi giderek sola çekmek düşüyordu.

Bolşevikler ise proletarya ile köylülüğün diktatörlüğü programını ilan etmişti. Devrimin, burjuva nitelikli olduğunu teslim etmekle birlikte, bunun saf bir burjuva nitelik olmadığını, devrim içinde bir burjuva demokratik ve sosyalist devrim aşamasının varolduğunu söylüyor, öngörüyorlardı. Proletarya ile köylülüğün diktatörlüğü derken de, mantıksal sonuçlarına kadar götürülen burjuva devrimini, başka deyişle plebyen, halkçı bir devrimi kastediyorlardı. Eğer, diyorlardı, devrim taşrada feodalizmin bütün kalıntılarını yok edecekse, yalnızca milyonlarca işçiyi değil, on milyonlarca köylüyü ayağa kaldıracaksa, bunu toprak sahiplerini ve büyük burjuvaziyi alaşağı eden bir diktatörlük uygulayacak, Doğu'da bugün patlak veren türden ciddi bir devrimci hareket olacaksa, Rus devrimi Avrupa'da sosyalist devrimin doğrudan tetikleyicisi olabilir.

Bolşevikler ile menşevikler arasında, "sürekli devrim" taraftarları bulunuyordu; bunlar konuşmalarında çok radikal olmalarına rağmen genelde menşeviklerin peşinden gidiyordu. Her koşulda, Rusya gibi nüfusun ezici kısmını köylülüğün oluşturduğu bir ülkede sosyalist devrimin nasıl başlayacağını anlamadıkları kesindi. Başlıca sözleri, "Çarlık defol! İşçiler iktidara!", son derece radikal görünüyordu; gerçekte ise bu boş bir sözden fazlası değildi, çünkü köylülük, hesaba katılmaması imkânsız, son derece önemli bir etkendi, etkendir. Eğer 1905 devrimi bastırılabildiyse, bunun nedeni her şeyden önce köylülerin işçilere göre oldukça geri kalması ve işçilerin kır nüfusunu peşinden sürükleyemeyecek kadar zayıf bağlar kurmuş olmalarıydı. "Çarlık defol! İşçiler iktidara!" sözü ise köylüler ile işçiler arasındaki bağın güçlenmesine pek yaramıyordu.

Bütün Avrupa'da proleter devrimi yakınlaştıran büyük bir savaştan sonra, 1917 yılında, artık proletarya devrimi sözünü ileri sürmenin zamanı gelmişti. Ama Rusya'da ve 1917 yılında, bolşevikler köylülüğe yönelik tutumları bakımından, 1905'te sürekli devrim taraftarlarının önerdiği büyük hataları yinelemiş olsaydı, proletarya diktatörlüğü hiçbir zaman başarılı olamazdı.

Bütün bunlara rağmen, *Naçalo*'nun izlediği yol menşeviklerinkinden bütünüyle farklıydı. Nitekim Menşevikler de 1905 devriminin bilançosunu çıkarırken yalnızca bolşeviklerin taktiklerini, Sen Petersburg sovyetinin hareketlerini değil, kendi yayınları olan *Naçalo*'nun çizgisini de eleştirmişlerdi; bu derginin, doğal olarak o dönem hareket üzerinde güçlü bir etkisi bulunuyordu. Buradan, 1905 devriminin neden başarılı olamadığına ilişkin menşeviklerin açıklamalarına gelelim: Bu devrimde işçi sınıfı maksimalizme düşmüş, gerçekleşemeyecek taleplerle oyalanmış, bolşevik bir yol izleyerek boynunu egemenlere uzatmıştı. Başlıca hatası, programını sınırlamaması, taktiğini burjuva "toplumun"

talepleriyle uyumlu kılamaması, fazla ileri gitmesi, sekiz saatlik işgününü öne çıkarması ve saf proleter nitelikte bir dizi talep ileri sürmesiydi.

1905 Devriminde Başarısızlığın Nedenleri

Bolşeviklerin görüşü ise bütünüyle farklıydı. Onlar, sekiz saatlik işgünü talep etmek yanlış olsa bile, diyorlardı, bu talebin ileri sürülmesi kaçınılmazdı. Sadece biçimle kafayı bozmuş memurlar, milyonlarca ezilenin siyasal yaşama atılarak kendi taleplerini geri çektiği, yüreklerinden gelen istekleri bastırdığı bir devrim düşleyebilir. Eğer, Sen Petersburg'da ve bütün dünyada tek bir bolşevik olmasaydı bile işçi kitleleri sekiz saatlik işgününü talep etmekten geri durmayacak, burjuva "anayasacılarını" desteklemekle yetinmeyecekti. O dönem işçi sınıfının sayısı yaklaşık sekiz milyondu. Bu sınıf ayağa kalktığında, *kendi* temel sınıfsal taleplerini ileri sürmeden edemezdi. Yenildi, ama gün gelecek 1905 yılındaki talepler başarıyla gerçekleştirilecektir. Menşeviklere yanıtımız böyleydi.

Peki o zaman bolşevikler 1905 devriminin yenilgisini neye bağlıyorlardı? 1905 yenilgisini üç temel nedene bağlıyorlardı, hâlâ da bağlamaktadırlar. Birincisi ve en önemlisi, uluslararası konjonktürdü. Aslında Rus devrimi, uluslararası mücadelenin bir kesitiydi, öyle de olması gerekiyordu. Bugün hemen herkes, 1917-1920 arasında gerçekleşen devrimimizin uluslararası olaylarla yakından bağlantılı olduğunu netlikle görüyor. 1905'te de durum farklı değildi. Vitte ile Kokovtsev'in yabancı bankalardan bulmayı başardıkları borç kuşkusuz belirleyici rol oynamıştı. Bunun dışında, uluslararası burjuvazi çarlığa parasıyla yardım etmenin yanında hatırı sayılır bir moral ve siyasal destek de sağlamıştı. O sıralar, Batı Avrupa burjuvazisi şimdiki gibi bölünmüş

değildi; çok daha katı bir gövde oluşturuyordu. Çarlık Rusyası'nın en yakın dostu, Fransa burjuvazisiydi ve o ünlü Fransız-Rus ittifakı, aslında milyonlarca Rus süngüsü ile milyarlarca Fransız frankının ittifakıydı. Bu ittifakın, kabul etmek gerekir, son derece güçlü olduğu bir dönem yaşandı. Ama Fransa tek başına çarlığa yeterli bir yardımda bulunamazdı: hemen bütün Batı devletleri de Fransa örneğini izledi. Rus çarlığının, Rus-Japon savaşındaki yenilgisi, yalıtılmış bazı kapitalist gruplar için elverişli bir ortam sunsa da, Batı Avrupa burjuva dünyası bir bütün olarak çarlığı çekincesiz destekledi. Ayrıca bazı Batılı burjuva siyasetçileri, o sıra monarşi ile liberal burjuvazi arasmda süren mücadeleye, Çarlık lehine katıldı, çarlığın kadetlerle uzlaşmasını sağladı; kadetlerin şefleri de Avrupa sermayesiyle birlik taraftarıydı. Bugün hiç kuşku götürmez gerçek şu; Fransız burjuvazisi ile diğer ülkelerin burjuvaları, Rus muhalefetinin bir kesimi ile çarlık arasmda simsarlık, aracılık rolü oynadılar. Çarlık, Avrupa'nın en uygar güçlerinin burjuvazisini arkasında hissediyordu. 1905 devriminin yenilgiyle sonuçlanmasının birinci nedeni buydu.

İkincisi, köylülüğün bilinçsizliğiydi. Plehanov 1889 yılında, devrimin ancak bir işçi devrimi olarak başarıya ulaşabileceğini söylemişti. Bu söylem, ancak işçi sınıfının hegemonya kurması, devrimde temel güç olması gerektiği anlamında alınırsa doğrudur. Ama bu haliyle eksiktir. Daha doğru olarak şöyle söylenebilir: Rus devrimi ancak bir işçi devrimi olarak başarıya ulaşabilir, ama bunun için işçi sınıfının köylülüğü arkasından sürükleyebilmesi gerekir. Oysa 1905'te böyle yapamamıştır. Sen Petersburg sovyeti, yalnızca işçi vekillerden oluşuyordu. Köylülük öyle düşük bir siyasal etkinlik göstermişti ki, sovyete katılmayı aklından bile geçirmemişti. Anımsayacak olursak, 9 Ocak 1905'te Putilov fabikası işçileri hâlâ çarlığa inanıyor, ellerinde ikonalarla yürüyordu; böyle bir dönemde siyasal deneyimi daha da az olan köylü

kitleleri içinde hüküm süren ruh halini de düşünün. İşte bu nedenle büyük ölçüde köylülerden oluşan ordu sonunda çarlık lehine müdahale etti ve ayaklanan işçileri bastırdı. Birkaç ay içinde (9 Ocak'tan 17 Ocak 1905'e kadar) Sen Petersburg ile Rusya'nın büyük kentlerindeki işçi sınıfı hatırı sayılır bir siyasal deneyim edinip monarşinin ne olduğunu anladı. Ama köylülük ile köylü ordunun aynı sonuca varması için çok daha uzun zaman geçmesi gerekti. Askeri birlikler içindeki huzursuzluklar 1902 yılında oldukça sık görülüyorsa da yerel nitelik taşıyordu ve kesin bir devrimci program olmaksızın gerçekleşiyordu. Ordu içindeki ilk hareket nüveleri kuşkusuz son derece önemliydi; Karadeniz filosunda gerçekleşen ayaklanma özellikle en temsil edici olanıydı. Ne var ki, 1905 yılında çarlık hâlâ orduya ve köylülüğe hakim durumdaydı. Bu nedenle söz konusu unsurlar, proletaryayla sadık bir ittifak kurmaya henüz hazır değildi: az çok tarafsız kaldılarsa da, neredeyse bütünüyle köylülerden oluşan ordu devrim yanında olmaktan çok çarlık yanında saf tutmaya daha yatkındı.

Son olarak, üçüncü yenilgi nedeni burjuvazinin ihanetidir. Menşevikler devrimin başarısızlığını yalnızca aşırı talepler ileri süren proletaryaya bağlayarak derin bir yanlış içine düşüyorlardı. Aslında bolşeviklerin dikkat çektiği üzere, burjuvazi belirleyici anda, çarlıkla uzlaşmasını tamamlamak üzere mücadeleyi bırakmıştı. Nitekim, 17 Ekim'de önüne konulan acınası uzlaşma koşullarını memnuniyetle karşılamıştı. O andan itibaren bütün bir liberal burjuva kampı proletaryaya karşı döndü. Keskin söylemler geliştirme uzmanı Struve de o sıra, "zincirlerinden boşalmış çılgınlık" ifadesini dolaşıma soktu; bununla, proleter sloganlar haykırarak mücadele eden grev hareketini kastediyordu. Liberal burjuvazi ülke üzerinde bir çılgınlık rüzgârının esmeye başladığını, ne pahasına olursa olsun bu fırtınanın dindirilmesi gerektiğini, yoksa Rusya'nın korkunç bir yıkımla yok olacağını söylüyordu.

Aslında liberal burjuvazi kendinden oldukça emin bir sınıf güdüsüne sahipti ve hesapları kusursuzdu. Sallanan çarlığın uzlaşma önermek için kapısını çaldığını görünce hemen sağa sapmış, hürriyet hareketine ihanetle çarm müttefiki haline gelmişti. İşin başında, burjuva devriminin zaferini kesinleştirmek adına, işçi sınıfının kendisini feda edeceğine inanıyordu, ama Ekim 1905'ten sonra hata yaptığını anladı. Rus proletaryasının devrimde bağımsız bir rol oynamaya, çarlıkla birlikte kendisine de tokat vurmaya hazırlandığını dehşetle fark etti. Önünde beliren toplumsal devrim hayaleti karşısında korkuyla titreyen liberal burjuvazi, sınıf çıkarlarının proletaryaya karşı çarlıkla ittifakı buyurduğunu anlamıştı.

İşte 1905 devriminin yenilmesinin temel nedenleri bunlardı.

1905'in Sonuçları

Peki 1905 devriminin sonuçları nelerdi? Her şeyden önce, sınıf güçleri yeniden saflaştı. Burjuvazi kesin olarak karşı devrimci oldu. Fransa'da 1789'da burjuvazi, feodalite ile monarşiye karşı mücadelede devrimci bir sınıftı. Rusya'da 1905'e kadar az çok kayda değer bir muhalefet rolü oynadı. Kimi zaman işçi sınıfının ittifakını aradığı oldu. Struve, Togan-Baranovskiy ve diğerlerinin partimizle anlaşma yapma girişimlerini biliyoruz. Milyukov Lenin'le görüşmek üzere Londra'ya gitmiş, ona işçilerin lideri gibi davranmış ve belli temeller üzerinde işbirliği önermişti. Kimi zaman bütün bir burjuva muhalefeti, çarlığa olan öfkesiyle işçi sınıfıyla işbirliğine yatkın hale gelmiş, içten içe işçi sınıfının ona tabi bir araç olacağını, 1848 yılında Almanya ve başka yerlerde olduğu gibi onun adına ateşten kestaneleri alacağını umuyordu. Ama işçi hareketi, sınıf niteliğini öne çıkarmaya başladıkça, burjuvazi de proletaryaya sırtını dönmeye başladı; Çar

ne kadar kötü olursa olsun, işçi sınıfının zaferindense çarlıkla hareket etmenin kendisi için daha iyi olduğunu gayet iyi anlamıştı. İşçi sınıfının artık yeterince siyasal deneyim kazandığını, artık Gapon'u değil, kendi partisini izleyeceğini, sekiz saatlik işgünü talep edip kendi sovyetini kuracağını görmek zorunda kaldığında, geri geri gitmeye başladı, hızla net bir karşı devrimci sınıf halini aldı. Sen Petersburg'da, işçi vekilleri sovyetinin ortaya çıkması, liberal burjuvazinin evriminde belirleyici rol oynadı. Bu meclisin son derece tehlikeli bir düşmanı barındırdığını anlamıştı. Sovyetin gelecekteki işçi hükümetini haber verdiğini, başka deyişle hiçbir biçimde denetimi altına alamayacağı bir proleter sınıf organı olduğunu görmüştü, duyumsuyordu. Bunun üzerine hızla gericiliğin saflarına koştu. O dönem henüz marksist olan Kautski, Rus burjuvazisinin karşı devrimci bir smıf haline geldiğini çok iyi anlamıştı. Gene 1906 ile 1908 yıllarında, taktiklerini hâlâ burjuvaziyle ittifak üzerine inşa eden Rus menşeviklere karşı hararetli bir tartışma yürütmüştü.

Bu nedenle, 1905 devriminin birinci sonucu, burjuvazinin karşı devrimci saflara geçmesidir. İkinci sonucu ise köylülüğün daldığı uzun dönemli uykudan reddedilemez biçimde uyanmasıdır. Nitekim 1905 devrimi başarılı olamadıysa da, tarım sorununu bütün yakıcılığıyla gündeme taşımış, ilk tarım komitelerinin oluşumuna sahne olmuştu. İlk ve ikinci Duma'da köylülerin *trudovik* (çalışanlar) partisine bağlı ya da sağ oluşumlarda bulunan temsilcileri ateşli devrimci söylevler dile getirmişlerdi. Topraktan, yüreklerinde duyumsadıkları o konudan söz ettikleri her konuşmalarında köylü vekilleri gerçek birer belagat ustasına dönüyor, bilinçli ya da değil, net bir devrimci dil kullanıyorlardı.

Dolayısıyla, 1905 devriminin ikinci sonucu da kırsal kitlelerde hatırı sayılır bir bilinç oluşmasıydı. Burjuvazi gericiliğin saflarına sürüklenirken köylülük sola kayıyordu.

1847 Mi Yoksa 1849 Mu?

Peki şimdi ne olacaktı? Devrim bitmiş miydi? Partinin önünde 1906'daki soru buydu. Tartışmalar şiddetlendi. Bugün 1847 sürecinden mi geçiyoruz, yoksa 1849 mu, diye soruluyordu. Başka deyişle, 1848 devriminin eşiğinde miydik, yoksa 1848'e az çok benzeyen bir devrimin ertesinde mi? Bildiğimiz üzere, 1848 devrimi, devrimci kitlelerin elde ettiği zaferin meyvelerini burjuvaziye teslim eden bir düşüşle, bir uzlaşmayla sona ermişti. Parti saflarında, Rusya için 1906 yılının, Almanya ya da Avrupa'nın büyük bölümü için 1847 yılıyla aynı şeyi mi ifade ettiği, yoksa tersine, 1849 sürecine mi denk düştüğü tartışılıyordu. Başka söyleyişle, 1906 yeni bir mücadele döneminin başı mıydı, yoksa 1849 gibi, en önemli mücadelelerin kapandığı, devrimin düşüşe geçtiği bir dönem miydi? İşte bu aşamada ve "1847 mi 1849 mu?" konusunda, bolşevikler ile menşevikler arasmda ateşli bir tartışma baş gösterdi.

Bolşevikler, 1906 yılının 1847'ye denk düştüğünü savunuyorlardı; devrimin sona ermediğini, devrimin dayattığı sorunların henüz kesin bir çözüme kavuşmadığını, er ya da geç yeni bir devrimci dalganın ortaya çıkacağını ileri sürüyorlardı. Köylülük, diyorduk, hâlâ toprağından yoksun. İşçilerin talepleri karşılanmış değil. İşçiler ile köylüler ülkenin ezici çoğunluğunu oluşturuyor. Dolayısıyla, devrimin ortaya koyduğu sorunlar çözülmüş değildir. Çar ile Stolipin bir süre için devrimi dindirmiş olabilirler, ama yeni çatışmaların çıkması kaçınılmazdır. 1905 yılında olanlar yalnızca öncü savaşlardı; asıl çarpışma daha gerçekleşmedi.

Menşevikler ise, tahmin edileceği üzere, başka görüşteydi. Onlara göre bugün, Prusya'nın 1848 sonrasında girdiği yola girmiştik; çar yerli yerindeydi ve artık elimizde bir anayasal monarşi bulunuyordu; bu gerçekliğe kendimizi uyarlamalıydık. Buradan

da yeni savsözleri çıkıyordu: "ne pahasına olursa olsun bir yasal parti kuralım" ya da o dönem biraz alayla söylediğimiz gibi, "yasallıkta sürünelim".

Menşeviklerin bu görüşü benimsemesi anlaşılırdır. Devrimin bittiğini, artık kavganın sona erdiğini, Rusya'nın sakin bir döneme girip, Prusya tarzı bir gelişme göstereceğini hesaplıyorlardı. Bundan da, partinin yeraltı etkinliklerini bırakması, yasal hale gelmesi, hatta programını kırparak yeni yaşam koşullarına uyum sağlaması, monarşi ve burjuva partileriyle normal ilişkiler kurması gerektiği açıkça ortaya çıkıyordu.

Bolşevikler İle Menşevikler Birleşiyor

İşte 1906 baharına gelindiğinde, bolşevik ile menşevik kamplarının durumları buydu. O dönemde kitlelerin baskısıyla bolşevik ile menşevik liderler birleşmek zorunda kaldı. Böylelikle, parti tarihinin belki de gerçekten en ilginç dönemine giriliyordu.

Özetle, kitleler iki ya da üç kez bolşevik ile menşevikleri birleşmeye zorladılar. Bunda şaşılacak bir durum yoktu. 1917 yılında bile, "neden ayrışıyoruz? Ne kadar çok olursak o kadar iyi. Bolşevikler, menşevikler ile sosyalist devrimciler birleşirse, burjuvazi ile çarlığa karşı zafer kesin olur" sözlerini duymak mümkündü. Pek çok işçi, hatta siyasal mücadele deneyimi olmayan parti üyesi böyle düşünüyordu.

Ne olursa olsun, birleşme yolunda asıl güçlü hareket 1905 yılında başlamıştı. Pek çok yerel çalışmada bolşevikler ile menşeviklerden oluşan federatif komiteler kurulmuştu; bunlar ortak örgütlenmeler olup mücadeleyi birlikte yönetiyorlardı. Sonunda, bolşeviklerin Merkez Komitesi, menşeviklerin Merkez Komitesi'yle birleşti. Bunda, kitlelerin çağrısıyla, birleş-

me gündemiyle toplanan ve 1906 yılında Stockholm'de gerçekleştirilen kongrenin de etkisi vardı. Bu kongrede bolşevikler ile menşevikleri ayıran temel görüş farklılıkları durumun değerlendirilmesine de yansıyordu. Bolşevikler şunu savunuyordu: ilk devrimci çarpışmada yenildik, ama 1905 devriminin ortaya koyduğu ve çözülememiş sorunlarla bilenecek yeni bir devrim yaklaşıyor. Bunun tersine, menşevikler ise şöyle söylüyorlardı: Siz ütopistsiniz, ham hayalcisiniz. 1847 yılında değil, 1849 yılında olduğumuzu kabul etmek istemiyorsunuz. Bütünüyle yenildik ve Rus devrimi öldü. Rusya anayasal monarşi yoluna girdi ve parti de artık Avrupa sosyal demokrasisinin izlediği yolu benimsemelidir.

Menşevik Eğilimin Zaferi

Stockholm kongresinde zafer menşeviklerin oldu. Bütün ülkede 1905 yenilgisi işçiler ve parti üyeleri arasında hissedilir bir bunalım doğurmuştu; aralık ayaklanmasının başarısızlığı ile Sen Petersburg sovyeti üyelerinin tutuklanmasından sonra bu bunalım kaçınılmazdı. Menşeviklerin Stockholm kongresinde (önemsiz de olsa) belli bir çoğunluk elde etmelerinin ve partiye taktiklerini benimsetebilmelerinin nedeni işte buydu. Silahlı ayaklanma sorunu gündeme geldiğinde, menşevikler diplomatik bir üslupla bunu reddeden bir karar çıkardılar. Ardından Maslov ile Plehanov'un tarım programını kabul ettiler; bu program da devrime karşı yöneltilmişti ve gerçekleşmesi, yerel organlar (*zemstvo*) aracılığıyla toprağın, durumu en rahat köylü kesimine dağıtılmasıyla sonuçlanabilirdi. En son olarak da menşevikler, İmparatorluk Duması'nm ilk seçimlerine katılma ve mecliste bir sosyal demokrat grup oluşturma kararı aldılar.

Bolşeviklerin Taktiği

Bolşeviklere uyum sağlamaktan başka yapacak şey kalmamıştı, çünkü azınlıktaydılar ve işçiler birlik istiyorlardı. Aslında birleşme kongresi hiçbir biçimde bolşevikler ile menşeviklerin birleşmesini sağlamamıştı. Merkez Komite'de —o dönem aramızda söylediğimiz üzere— birkaç yoldaşımızı rehin bırakmıştık. Ama aynı zamanda kongrede bile bolşevikler özel bir merkez komite oluşturdular; bu komite parti bünyesinde kuraldışı bir organ konumundaydı. M.K.'da ve Sen Petersburg Komitesi'nde azınlıkta kaldığımız ve kendi devrimci etkinliğimizden ödün vermek zorunda bırakıldığımız bu dönem hepimiz için dayanılmazdı. Genelde biri bolşevik, biri menşevik olmak üzere iki sekreter, birbirine kuşkulu gözlerle bakıp bütün zamanını birbirini gözetlemekle geçiriyordu.

Bu dönemde bolşevikler ile menşevikler arasındaki mücadeleyi en iyi yansıtan belgeler arasında, Stockholm'de Petersburg işçileri delegesi olarak bulunan Lenin'in yazdığı, *Stockholm Kongresi hakkında Sen Petersburg işçilerine rapor*'u ve *Kadetlerin zaferi ve işçi partisinin görevleri* broşürlerini sayabiliriz.

"1847 Mi 1849 Mu?" Polemiğinin Devamı

Stockholm kongresinden sonra menşeviklerin hakimiyet kurduğu, devrimin de sönümlendiği dönemde, "1847 mi 1849 mu?" başlıklı polemik daha berrak biçimde gündeme geldi. Başarı kazanmış olan menşevikler bize, "gördünüz mü ne kadar hatalı olduğunuzu" diyorlardı; "devrimin sona ermediğini, yeni çatışmalar patlak vermesinin yakın olduğunu söylüyordunuz. Ama Aralık 1905'ten epey bir zaman geçmiş görünüyor. (Bu sırada menşevik-

ler bolşeviklerce "öngörülen" dünya devrimini de gündeme getirip alay ediyorlar, aylar, yıllar geçmiş olmasına rağmen o evrensel sosyalist devrimin nerede olduğunu bize soruyorlardı.)

Doğru, bir sonraki devrim, ancak on bir yıl sonra, 1917'de patlak verdi. Ama bu bolşeviklerin hatalı olduğunu mu gösterir? Hayır. Yalnızca tarihlerde bir yanılgıya düşülmüştür. Lenin, yeni bir köylü ayaklanmasının 1906 yazı sonlarında patlak vereceği tahmininde yanılmıştı. Doğrusunu söylemek gerekirse, olayların çok daha hızlı seyredeceğini tahmin ediyor, işçi sınıfının zafere ulaşması için on küsur yıl geçmesi gerektiğini düşünmüyorduk. Ama tarihlerde herkes yanılabilir; K. Marx bile birçok kez dünya devriminin yakın olduğunu öngörmüştü. Buradan da anlaşılıyor; her içten devrimci söylediklerinin yakın gelecekte gerçekleşeceğini görme eğilimindedir. Ne olursa olsun, sonuçta bizim düşüncelerimiz doğru çıktı: devrim tamamlanamadı, devrimin nesnel görevleri başarılamadı, proletarya ile köylülük tatmin edilemedi, yeni çatışmaların çıkması kaçınılmazdı; Prusya yoluna değil, Rusya yoluna girmiştik; önümüzde büyük toplumsal fırtınalar görünüyordu. Ne var ki, bu öngörülerin *gerçekleşmesi* gerekiyordu; bunu fark etmekte gecikmemiştik.

Stockholm kongresi, kadetlerin birinci İmparatorluk Duması seçimlerinde baş döndürücü bir zafer kazanmalarıyla aynı döneme denk geldi. Liberal burjuvazi, Parlamento'da çok sayıda sandalye elde etti ve buraya hakim oldu. Duma başkanlığına ünlü Muromtsev'i seçtirdi. Kadet partisi, Duma'da birinci sıradaydı ve liderleri, Nabokov ile diğerlerinin konuşmaları herkesçe dikkatle dinleniyordu. Kısacası seçimler liberal parti için büyük bir zafer olmuştu; bu parti o sıralar kendisini "anayasacı demokrat" ya da kısa adıyla kadet olarak adlandırıyordu. Bu zafer önemli bir siyasal gelişmeydi ve bunun karşısında partinin nasıl tutum alacağını belirlemek gerekiyordu.

"Sorumlu Bakanlar" (Kadet)

O dönem işçi partisini yöneten Menşevik M. K. kadetlerin bu başarısından büyük heyecana kapıldı. Rusya'da yeni bir dönemin başladığını, anayasacı-demokrat partinin başarısının kendi görüşlerini haklı çıkardığını ve ülkede tarım sorununun, diğer bazı temel sorunlarla birlikte ılımlı biçimde çözülmesine yarayacağını düşünüyorlardı. Menşevikler buradan yola çıkarak şu sözü ileri sürdüler: "Kadet bakanı" ya da o sıralar söylendiği gibi "sorumlu bakan"; başka deyişle, davranışlarının hesabını Çar'a değil, Duma'ya veren bakan. Bu aslında bütün burjuva parlamentolarının klasik formülüdür. Bakan, temelde Parlamento'ya karşı, aslında bir de bir avuç para babasına karşı sorumludur. Uzun süredir, "Avrupa" parlamentarizmi rüyasında yaşayan menşevikler de, "sorumlu bakan" terimini, marksist stratejinin başarısının ifadesi olarak görüyorlardı.

Bu terimi öne sürmekle kalmayıp işçi mahallelerinde sorumlu bakanlık lehine ajitasyona da başladılar. Gördüğümüz üzere aslında kendi başlangıçtaki mantıklarını izliyorlardı; bu nedenle de burjuvazinin desteklenmesi için bir formül arıyorlardı. Ama işler pek de bekledikleri gibi gitmedi; bu savsöz, Sen Petersburg'ta menşeviklerin kaybetmesine ve çoğunluğu bizim almamıza neden oldu. Anımsıyorum; *Viborgskaya Storona* adlı bir fabrika mahallesi o dönem bütünüyle menşevikleri destekliyordu. Biz bolşevikler ise işçilere kendimizi dinletene kadar akla karayı seçiyorduk. Ama sorumlu *kadet* bakanı konusunun ortaya atılmasından ve menşevik taktiğin burjuva bakanları destekleme hedefli olduğu gün gibi açığa çıktıktan sonra tablo değişti. O andan itibaren menşevikler *Viborgskaya Storona* mahallesini fabrika fabrika yitirmeye başladılar. Üstelik, Sen Petersburg'daki sosyal demokrat konferansı da menşeviklerin bu programma kar-

şı tutum aldı. Konferans, o dönem görece serbest çalışabildiğimiz Finlandiya'da gerçekleşmişti. Bir Cumartesi günü, casusların kuşkulu bakışları altında, Finlandiya Garı'ndan Terioki trenine bindiğimizi anımsıyorum. Konferans ,Pazar günü boyunca sürdü ve bolşevikler ile menşevikler arasındaki anlaşmazlık başlıklarında pek bir yol kat edilemedi. Günün sonunda, menşevik M.K.'nın baskılarına rağmen ilk kez Sen Petersburg'da çoğunluğu yakalamayı başardık. Bu hatırı sayılır bir zaferdi, çünkü o sıralar Sen Petersburg ülkenin siyaset merkeziydi. Menşevik M.K. bizim Sen Petersburg Komitesi'ne karşı hiçbir şey yapamamıştı; gazeteler P.K.'nın (Petersburg Komitesi'nin) dev M.K'yı alt ettiğini söylerken pek de hatalı sayılmazlardı.

1. Duma'nın Dağılması

Kadetler'in hakimiyetinde olsa da birinci İmparatorluk Duması, devrimci harekete, özellikle köylü hareketine belli bir güven aşıladı. Henüz çok çekinceli biçimde de olsa tarım sorununu gündeme alınca Çar'la çatışmaya sürüklendi. Bunun üzerine birinci Duma feshedildi. Öfkelenen kadet partisi de Finlandiya'da bir yasadışı konferans topladı. Burada da ünlü Viborg çağrısını duyurdu; halkı vergileri ödememeye davet ediyordu. Bu davranış, aslında 1848 yılında, monarşiyi karşısına alan, ama devrimci hareketi de ciddi biçimde desteklemekten kaçınan ve vergileri ödememe çağrısını kimsenin dinlemeyeceğini de gayet iyi bilen, ılımlı liberallerin yaptıklarının yinelenmesinden ibaretti. Çarlık monarşisi doğal olarak kadetlerin bu çağrısını ciddiye bile almadı; yazarlarına üç ay hapis gibi önemsiz cezalar vermekle yetindi.

İmparatorluk Duması'nın dağıtılması, Çarlık ile liberal burjuvazi arasmda ufak bir anlaşmazlıktan ibaretti. Kısa süre sonra

unutuldu ve ikinci Duma'yla birlikte iki taraf arasında iyi komşuluk ilişkileri yeniden tesis edildi. Liberal burjuvazinin bir kesimi Stolipin'i* bile kutlamaya başlıyordu.

1907 Londra Kongresi

İşte bu koşullarda Londra'da partimizin beşinci kongresi gerçekleştirildi. Toplantıyı nasıl adlandıracağımızı uzun uzun tartışmıştık. Biz bolşevikler, 1905'te Londra'da gerçekleştirilen özel kongreyi göz önüne alarak Stockholm'dekini dördüncü, Londra'dakini de beşinci kongre olarak değerlendiriyorduk. Ama menşevikler bizim üçüncü kongremizi tanımadıklarından bunu beşinci kongre olarak görmek istemiyorlardı; bu nedenle basitçe "Londra Kongresi" demeyi öneriyorlardı.

Bu kongrede üç yeni örgütlenme temsil edildi: Polonya sosyal demokrasisi, Letonya sosyal demokrasisi ve partiden 1903 yılında ayrılmış olan Bund. Taktik sorunlar başlığında üç örgütlenme çoğunlukla bolşeviklerden yanaydı. Bu nedenle bu üç grubun da gelmesi sayesinde devrim sönümlenmiş olmasına rağmen Londra'da çoğunluğu sağladık. Bu kuşkusuz, bazen iki oy farkla kazanılan zayıf bir çoğunluktu, ama gene de çoğunluktu. Menşevikler ise çaresizce yön değiştiriyorlardı ve bizim de bu

* Pyotr Arkadyeviç Stolipin: (1862-1911). Çar II. Nikolay'm 1906-1911 yılları arasında bakanlar kurulu başkanı, başka deyişle, başbakanıdır. Yönetimi, devrimci hareketlere karşı ağır baskı politikalarıyla ve ünlü tarım reformuyla anılmaktadır. Toprak reformuyla pazara bağımlı küçük köylülüğü artırarak tarım sorununu çözebileceğini düşünüyordu. Eylül 1911'de, Kiev Opera Evi'nde bir temsili izlerken, Çar'ın gözleri önünde, radikal sol militan Dimitri Borgov tarafından vuruldu; aldığı yaralardan sonra ayağa kalkıp "Çar için ölmekten onur duyuyorum" diye bağırdığı anlatılır. Dört gün sonra hastanede ölmüş, suikastçi de on gün sonra II. Nikolay'ın özel emriyle asılmıştır. (Türkçe ç.n.)

manevraları atlatmak, partiyi onların ellerinden kurtarmak için hararetle mücadele vermemiz gerekiyordu.

İlk kez Londra kongresinde, parti içinde devrimci parlamentarizm sorunu ortaya atıldı. Tartışma temelde, ikinci Duma üyesi menşevik Tseretelli ile o dönem bolşevik olan ve Parlamento'da Sen Petersburg işçileri vekili olarak bulunan Aleksinskiy arasında gelişiyordu. ("Vrangelist" bir monarşist olan Aleksinskiy bugün hâlâ "İmparatorluk Duması Sen Petersburg işçileri Vekili" imzasını kullanmaktadır.)

Daha sonra, devrimde liberal burjuvazinin tutumu ile genel olarak devrimin niteliği üzerine canlı bir tartışma koptu. Kongrede büyük yer tutan bu tartışmada her iki kesimin de en iyi teorisyenleri, en iyi konuşmacıları yer aldı. Menşevikler adına özellikle Plehanov, bolşevikler adına ise Lenin ve partimiz içinde Polonya işçilerini temsil edip Alman sosyal demokrat partisi M.K.'sı için Londra kongresinde özel temsilcilik görevi de üstlenmiş olan Rosa Luxemburg, konuşuyordu. Lenin ile Rosa Luxemburg'un söylevleri bugün bile bizim için birer siyasal çözümleme örneği olarak durmaktadır. Bu bakımdan Londra'daki tartışma, değerinden en ufak bir şey yitirmemiştir, çünkü devrimde Rus işçi sınıfının rolü gibi temel bir soruna dayanmaktadır. Proletarya kendine burjuvazinin yardımcısı rolünü mü layık görecektir, yoksa devrimde bağımsız bir rol mü oynayacaktır? Kongrenin çözmek durumunda olduğu sorun buydu.

Temel sorunlar (Rus burjuvazisinin karşı devrimci niteliği, devrimde proletaryanın yürütücü rol oynaması zorunluluğu gibi sorunlar) üzerinde, bu arada (menşeviklerin partisiz işçiler için toplanmasını önerdiği, partinin öncü rolünü zayıflatmaya dönük) işçi kongresi hakkında Londra Kongresi'nde bolşevikler hatırı sayılır bir çoğunluk elde ettiler. Ama M. K. seçimlerinde ancak zayıf bir çoğunluk toparlayabildiler.

Londra Kongresinde Seçilen M.K.

Londra kongresinde seçilen M.K. bize ancak istikrarsız bir çoğunluk sağlıyordu. Menşeviklerin de burada temsilcileri vardı: Bunlar (bugün RKP saflarında olan) Martinov, (Gürcistan Menşevik Cumhuriyeti'nin eski devlet başkanı, bugün Paris'te beyaz sürgünler arasında bulunan) N. Jordanya, (bugün menşevikleri bırakmış olan) Goldman-Gorev ve (Gürcistan menşevik hükümeti üyesi olup işçilere karşı uyguladığı vahşetle bilinen, bugün Paris'te yaşayan) Noe Ramişvili'ydi. Polonyalı temsilciler (K. Liebknecht ile Rosa Luxemburg'un öldürülmesinden sonra hapishanede kurşuna dizilen) Tyszko ve (bugün RKP saflarında olan) Varskiy idi; Bund'cular (bugün ünlü gericiler arasında sayılan) Abramoviç ile Lieber; bolşevik temsilciler ise Lenin, Zinovyev (bu da benim M.K.'ya ilk seçilmemdir), (savaş sırasında savaş yanlısı bir tutum almışken sonradan bolşevizme geri dönmüş olan) I. Goldenberg, (bolşevik edebiyatçı) Rojkov ve son olarak da Dubrovinskiy ile (bugün Tarım Bakanlığı komiserliğinde bulunan) A. Teodoroviç'ti. Letonyalılar'ı temsil etmek üzere ise (bolşevik) Rozin ile uzlaşma yanlısı olup bir menşevikler bir bolşevikler lehine oy kullanan Hermann bulunuyordu.

M.K.'da menşevikler ile bolşeviklerin bu karışımla yer almasından nasıl bir istikrarlı siyaset çıkabileceğini düşünün. Bolşevikler bu durumun farkına vardılar ve Londra kongresinde kendi gizli "Merkezlerini" seçmeye giriştiler. "M.K.'da işbirliği yaparız," diyorduk, "ama asıl çalışma bolşevik Merkez tarafından yürütülecektir." Aslında menşeviklerle bu zoraki evliliğimizin fazla sürmeyeceği açıktı.

Londra kongresi bolşeviklere teorik bir zafer de kazandırdı ve menşevikleri partinin merkezinden indirdi. Ama M.K.

hâlâ bütünüyle bizde değildi; durum istikrarsızlığını koruyordu ve kendi ekibimiz için bir özel örgütlenme kurmak zorundaydık.

Londra kongresinden dönüşümüzden kısa süre sonra, ikinci Duma da dağıldı. Parlamentodaki sosyal demokrat grup komplo suçlamasıyla tutuklandı ve dava edilerek sürgüne gönderildi. Yeni bir yasadışı çalışma dönemine giriyorduk. Gazetelerimiz yasaklandı. Liberal burjuvazi, Duma'nın dağıtılmasını protesto etse de bu kez Viborg'a gidip çağrı yapmaya bile tenezzül etmedi. Sessiz sedasız Sen Petersburg'da oturdu ve zaman zaman kendini fazla tehlikeye atmadan muhalif söylevler çekti ya da Stolipin'in "kravatları", yani korkunun halatları üzerine espriler yapmakla yetindi.

3. Duma

İkinci Duma dağıldıktan sonra monarşi üçüncüsünü toplamaya koyuldu; kuşkusuz, seçim yasasını "inceden" değiştirdikten sonra. Yeni yasa, köylülerin oy hakkını hatırı sayılır derecede kısıtlıyordu. İşçilere gelince, onların elinden bir şey almak imkânsıza yakındı, çünkü zaten ellerinde pek bir hakları yoktu. Bu önlemler gayet anlaşılır. İkinci Duma'ya kadar otokrasi mujiklerde* kendi suretini görüyordu. Pobyedonstsev, monarşistlerin bu tanınmış hatibi bile köylülerin "sağduyusuna" güveniyordu; ona göre köylüler Çara inanıyorlardı ve asla "küçük babaya" karşı çıkmazlardı. Ama ikinci Duma, köylülerin de kendilerini bu durumdan kurtarmaya başladıklarını gösterdi. Bu nedenle yeni seçim kanunu, örtük biçimde, onları oy hakla-

* Mujik: Rus köylüsü. (Türkçe ç.n.)

rmdan bir ölçüde yoksun kıldı. İlk derece seçimlerde köylülerin oy hakkı sürüyordu. Ama bu hak bütünüyle göstermelikti. Seçilen köylüler, toprak sahiplerinin eleğinden geçecekti; toprak sahipleri de çoğunluk olarak, hoşlarına giden mujiki seçeceklerdi. Dolayısıyla, ikinci ve üçüncü Duma arasında monarşi köylülüğe olan bütün güvenini yitirmişti, köylülerin de Çar'a olan inançları azalıyordu.

Bir avuç en kötü gericinin elleri altında bulunduğu açık olan bu İmparatorluk Duması'na katılmalı mıydı? Partinin bu dönem karşılaştığı sorun buydu. Bu konuda bolşevikler arasında da ciddi anlaşmazlıklar doğdu. Yöneticilerin çoğunluğu, Duma'nın boykot edilmesini savunuyordu; böylelikle Buliguin Duması dönemindekine benzer bir hareketin ortaya çıkacağını umuyorlardı. Bolşevik grup içinde hararetli bir tartışma koptu. Lenin, birkaç arkadaşıyla birlikte, katılınması gerektiğini savunuyordu, ama bolşevik kitle ona karşı çıkıyordu. Lenin'i, üçüncü Duma denen o köhne gerici meclise işçilerin girmesini savunduğu için sağa kaymakla suçluyorlardı. Lenin de yanıt olarak Duma'nın yalnızca bir "süs" olacağını, ama gene de işçi sınıfının çıkarının ona katılmakta olduğunu söylüyordu. 1905 yılında devrim her an kopabilirdi bu nedenle Buliguin Duması'm elimizin tersiyle itme imkânımız vardı. 1907'de ise güçler dengesi artık aynı değildi ve monarşinin daha uzun süre ayakta kalacağı açıktı. Boykotumuz, üçüncü Duma'nın toplanmasını engelleyemezdi. Artık daha güçlü bir gericilik dönemine kendimizi hazırlamalıydık. Duma bir süs olacaktı, ama sesimizi ülkeye duyurmak için parlamento kürsüsünü kullanarak işçi sınıfı yararına bazı işler yapabilirdik. Sonunda parti içinde Lenin'in görüşü üstün geldi ve Duma seçimlerine katılma kararı alındı.

Yasal İmkânların Kullanılması Üzerine Tartışma

Yasal imkânların kullanılması üzerine de bir tartışma başladı. Parti neredeyse bütünüyle yasadışıydı. İkinci Duma'daki vekilleri sürgündeydi ve yasal alanda yalnızca birkaç kuruluş vardı; bazı işçi sendika ve kulüpleri, bir de işçilerin, yüzlerce kara ceketlinin omuzları üstünden halka gerçeği haykırsınlar diye temsilci sokacağı üçüncü Duma. Yasal imkânların kullanılması tartışması bolşevikleri oldukça nazik bir noktaya getirdi. Eğer o anda Lenin karşıtı eğilim kalıcı bir zafer elde edebilmiş olsaydı, partimiz basit bir cemaate dönebilirdi. Sendikalardaki çalışmalarımız doyurucu sonuçlar üretmiyordu, çünkü elverişli zamanı kaçırmıştık. Bir zaman sonra bolşevikler arasında sendika karşıtı bir eğilim de yerleşmişti. "Neden sendikalara gidelim ki?" diyorlardı, "Bizim işimiz partiyle. Yasadışı alanda kalırız, burada çalışırız. Böyle meslek örgütlerinde oyalanmak menşeviklerin işidir!" İşte bu, bize pahalıya patlayan büyük bir hataydı. Kasım 1917'ye dek menşevikler sendikalarda çoğunluktaydı ve devrim sonrasına dek de buralardan menşevikleri atamadık. Lenin'in temel düşüncesi, işçi kitleleriyle bağlar kurmamız gerektiğiydi, kendimizi yeraltı etkinliğiyle sınırlamamız, dar bir çevreye tıkılmamız değil. Eğer işçiler sendikalardaysa biz de orada olmalıydık. Çarlık Duması'na bir kişi bile yollayabileceksek bunu yapmak gerekirdi; o kişi işçilere gerçeği söyler, biz de o söylevi broşürler halinde yaygınlaştırırdık. Eğer bir işçi kulübü kurulması işçilerin yararına olacaksa, böyle bir işe girişmek gerekirdi. İşçi kitlelerinden kopmamak için, onlarla birlikte yaşamak ve kendi mekânlarında devrim hakkında ezberden konuşmakla yetinen basit propagandacılar olmakla yetinmeyeceksek bütün yasal imkânları kullanmak zorundaydık. İşçiler, diyordu Lenin, yalnızca konuşanlardan pek haz etmez-

ler. Partinin bir biçimde kendileriyle birlikte yürümesini, güç anlarda yanlarında olmasını, günlük yaşamdaki sorunlarıyla ilgilenmesini, sendikalarda, kooperatiflerde, kulüplerde, işçilerin örgütlendiği her yerde bulunmasını beklerler.

Lenin'in sahip olduğu büyük otorite sayesinde, destekçileri azınlıkta olmasına rağmen, bolşevik grubu üçüncü İmparatorluk Duması'na katılma kararı aldı. Buraya bazı vekiller sokmayı başardık; bu vekiller arasında daha sonra *Zvezda* ile *Pravda*'nın kuruluşunda önemli rol oynayacak olan Poletayev de bulunuyordu.

Bolşevik fraksiyonu içindeki bu tartışma önemlidir; *otzovizm* üzerine incelememize buradan geçebiliriz.

Tasfiyecilik

Bolşevikler yasal imkânların kullanılması yanlıları ve karşıtları olarak bölünmüşken, "tasfiyecilik" olarak anılan bir akım da menşevikler arasında çıktı.

Birçok menşevik lider, yeraltı etkinliğini tasfiye edip, başka deyişle yasadışı örgütlenmeyi bırakıp, 3 Haziran rejimine* uyum sağlamak üzere parti programını yumuşatmak gerektiğini savunuyordu; böylelikle monarşist rejimin gözünde kabul edilebilir olmayı, herkese devrimin artık sona erdiğini gösterip, sözcüğün Avrupalı anlamıyla, "sosyal demokrat" bir parti haline gelmeyi öneriyorlardı.

Bu eğilimin en parlak temsilcisi bugün silah arkadaşımız, değerli yoldaşımız Larin'den başkası değildi. O sıralar ateşli bir menşevik-tasfiyeci olan Larin, bugün zaman zaman "sol" bolşe-

* İmparatorluk Duması için seçim sistemi 3 Haziran 1907'de ilan edilen yeni yasayla belirlenmişti.

vizmin temsilcisi olarak ortaya çıkmaktan geri durmuyor. Larin o dönem Sen Petersburg'da *Yeniden Doğum* adında küçük bir yasal dergi çıkardı; Stolipin bu derginin yayımlanmasına göz yumdu. Aralarında Yejov, Potresov ve Levistskiy'in de bulunduğu menşevik-tasfiyeciler grubuna Lenin "Stolipin Partisi" adını takmıştı. Ardından tasfiyeciler ikinci bir bilimsel dergi çıkardılar; derginin adı *Naşa Zarya*'ydı ve dergiye bu kez Martov, Dan, Potresov ve bir süre sonra da Trotskiy de katkı sunuyordu. Dergide bizim yasadışı örgütlenmemizle alay ediyorlardı. Larin, "Her kentte birkaç huysuz, öfkeli topluluk oluşturmak kolaydır, ama zeki insanlar yeraltı çalışmasına tenezzül etmez" yollu yazıyordu.

Tasfiyeciler merkez komitemizi boykot ettiler. Önderleri Mihail, Roman, Yuri ve M.K.'nın üç üyesi bizim çocukluklarımıza hiçbir yakınlık beslemediklerini, Merkez Komite'nin toplanmasına yardım etmeyeceklerini, artık ömrünü doldurduğu için bütün yasadışı örgütlenmeleri tasfiye etmek gerektiğini, Avrupa'dakine benzer bir sosyal demokrat parti kurmak gerektiğini ilan ettiler. O sırada yurtdışında bulunan Martov ile Dan ise parti içindeki konumlarını yitirmemek için daha ılımlı bir tutum aldılar. Böylelikle, Lenin'in deyişiyle bir tür "işbölümü" oluşturuyorlardı: Potresov, Yejov, Levitskiy, Larin ile yol arkadaşları Sen Petersburg'da kalıp yasadışı partiyi açık bombardımana tutacaklar; Martov ile Dan ise yasadışı örgüt içinde kalıp içeriden sabotaj gerçekleştireceklerdi.

"Tasfiyeciler" İle Burjuvazi

Tasfiyeci hareket bütün Rusya'da burjuvazinin ateşli desteğini çekti. Yasal militanlarımız izlenip tutuklanırken menşevikler

ile sendikaları *Rieç*'in* ve liberal burjuvazinin de desteğini alarak kulüplerde yasal biçimde çalışıyor, profesyonel dergilere yerleşiyordu. Liberaller ile monarşistler tasfiyecilere açıkça destek veriyorlar, bunların ortak partimizi dağıtacağını, işçi sınıfı öncüsünün moralini çökerteceğini umuyorlardı.

Nitekim 1908 yılından itibaren hareketin çizgileri iyice netleşti ve "tasfiyecilik" terimi gerçek anlamına kavuştu. Eski menşevik işçilerin çoğu Potresov'un yönetimindeki *Naşa Zarya* grubuna geçiyor, tasfiyeci oluyorlardı. Etraf, arsızca karalamalardan geçilmez olmuştu. Partinin geçmişine çamur atılıyor, yasadışı eylem saçmalık olarak niteleniyor ve Stolipin rejimine uyum sağlamak yüceltilmeye başlıyordu. Dolayısıyla artık liberal parti saflarında bir de "Stolipinci İşçi Partisi" bulunuyordu.

Tasfiyeciler, *toplanma hürriyeti* sözünü baş tacı ettiler ve bolşeviklerin buna karşı olduğuna insanları inandırmaya çalıştılar. Bolşevikler de kuşkusuz biraraya gelme hürriyetini savunuyordu, ama işçi sınıfının bu hürriyeti Çarlık monarşisinden almayacağını söylüyorlardı. Menşevik tasfiyeciler ekonomistler zamanında tutturdukları kısmi haklar teorisine geri dönmüşlerdi. Ekonomistlerin 1898'lerdeki, önce otokrasiye kısmi taleplerle yaklaşmak, çarlığın devrilmesi sloganını rafa kaldırmak gerektiği söylemlerinde olduğu gibi, tasfiyeciler de devrimci mücadelenin yerine, Çarlık monarşisine otokrasi *altında* (basın hürriyeti vb.) kısmi taleplerle yaklaşılması gerektiğini ileri sürüyorlardı.

Sonunda bolşevikler ile menşevikler arasındaki ayrışma tamamlandı; bolşevikler devrim programım öne koymayı, menşevikler ise monarşist devlet altında reformlar önermeyi sürdüreceklerdi. Menşevikler açık reformistler durumuna düşmüşler,

* Kadet'lerin yayın organı. (Fransızca ç. n.)

bolşevikler ise devrimci kalmışlardı. İşçilerle konuşurken, toplanma hürriyeti isteyen, diyorduk, buna hiçbir zaman gelmeyecek olan Çar'ı devirmek zorundadır. Onlar ise, biraraya gelme hürriyeti isteyen, diyorlardı, yasadışı partiyi devirmek, mevcut rejime uyum sağlamak ve bir sosyal demokrat olmak zorundadır.

Menşevik-Partiitsi*

Menşevizm altında, biri Martov'un başını çektiği ve partiyi çözmek için parti içinde kalan, diğeri Potresov liderliğinde açıkça tasfiyeci olarak adlandırılan iki ana grup dışında, Plehanov'un liderliğinde bir üçüncü grup daha vardı. İlk aşkı yeniden aklına düşen Plehanov, yasadışı devrimci parti saflarına geçmiş, menşevik-*partiitsi* adıyla ayrı bir grup oluşturmuştu. Partinin yasadışı merkezi yayım olan ve yönetiminde bolşevikler adına Lenin'in ve benim, Polonya sosyal demokrasisi adına Varskiy'in, menşevikler adına da Martov ile Dan'ın bulunduğu *Sosyal Demokrat* ile işbirliğine girmişti. Menşevik-partiitsi sıfatıyla yasadışı partiyi savunan bir dizi parlak makale yazdı. Menşevikler ise onunla alay etmeye ve onun "yeraltı eylemi övgücüsü" olmak için iyice yaşlanmayı beklediğini söylemeye başladılar. Ama Plehanov bundan etkilenmedi, çünkü pek çok menşevikten farklı olarak, yaşamı boyunca hemen her zaman bir devrimci gibi hareket ediyordu.

Martov'un *Rus sosyal demokrasisi tarihi*'nden bir alıntıyla, Plehanov'un yapısını daha iyi sergilemek isterim. 1905 yılında, Çarlığa karşı mücadele özellikle şiddetli bir hal aldığında Plehanov açıkça tedhiş yanlısı tutum almıştı:

* Partiitsi: Rusça, "particiler" anlamındadır. (Türkçe ç.n.)

Öyle bir an geldi ki, her zaman tedhiş yöntemlerinin karşısında bulunmuş olan Plehanov parti konseyinin önüne tedhiş eylemleri konusunda sosyalist-devrimcilerle bir işbirliği kurma gündemini koydu; o koşullar altında bunu son derece akılcı buluyordu. İşbirliği önerisi Martov ile Akselrod'un ültimatomları sayesinde reddedildi; bu iki lider, yoksa konseyden istifa edip partiye çağrı yapacaklarını bildirdiler. Partideki bolşevik unsurlar da giderek tedhiş yanlısı tutum almaya başlamışlardı, ama genel olarak parti bu konuda aleyhte tutum aldı.

Bu alıntı da gösteriyor; Plehanov ne olursa olsun savrulmaz bir doktrinerdi. Tedhiş yöntemlerine karşı duruyor, bunun partiyi dağıtacağını düşünüyor, bunun yerine kitle savaşımına odaklanılması gerektiğini söylüyordu; ama belirleyici an yaklaştığında o günün gereklerine uymayı zorunlu görüyordu.

Plehanov "Yeraltı Eylemi Övgücüsü"

Plehanov, çileli 1909, 1910 ve 1911 yıllarında "yeraltı eylemi övgücüsü" olarak partiye karşılığı ödenmez bir hizmette bulundu. Yasadışı yayınlarımızda, ardından yasal yayın organlarımızda bizi destekledi, bolşeviklerin parlamentodaki grubunu teşvik etti, yasadışı partiyi tarihe gömmek isteyenlere karşı mücadelemizde bize enerjik biçimde yardım etti. O dönemki genel ruh hali dikkate alındığında, onun desteği öyle önemliydi ki, şimdi bile bunu anlatmakta güçlük çekiyorum. Devrimin bastırılmasından sonra militanlarımızın büyük bölümünün cepheden döndüğü, moral çöküntüsünün her yerde duyumsandığı o zamanlarda, içinde bir provokatörün bulunmadığı yerel örgüt yok gibiydi; izleniyorduk, herkes birbirinden kuşkulanıyor, kimse yanmdakine güvenmiyordu. Edebiyatta pornografi geli-

şip serpiliyor, Sanin* zihniyeti devrimci entelektüellerin içine nüfuz edebiliyordu. İmparatorluk Duması, en berbat gericiliğin kalesi haline gelmişti. Parti güçsüzlüğe tapınan küçük gruplara bölünmüş, tasfiyeciler yasadışı partinin cenaze dualarını okuyorlardı. İşte böyle bir zamanda menşevikler arasında otoritesi bulunan Plehanov tasfiyecilere karşı kararlı bir mücadeleye girişmişti. Onun desteği, yasadışı parti fikrini savunan bolşevikler için çok değerliydi.

Gerçek önderler böyle bir sıkıntı yaşıyorlardı. Herkes için son derece çileli olan bu dönemde Lenin gerçekten de üstün bir önder olduğunu ortaya koydu. Kimsenin devrime ya da partiye inanmadığı bu bunalım, döneklik, çözülme günlerinde yalnızca —ya da neredeyse yalnızca— o parti fikrini sözüyle, kalemiyle, eylemiyle savundu.

Dolayısıyla bu dönemde menşevikler temelde iki kampa bölündüler: Potresov ve Larin'li tasfiyeciler ile Plehanov'lu *partiitsi*. Bunların dışında, Martov ile Dan'ın önderliğinde bir başka ara grup da vardı, ama bu da daha çok tasfiyecilere yakındı. Bolşevikler arasında ise üçüncü Duma'nın boykot edilmesi konusunda ortaya çıkan iki eğilim, daha net ve genel bir durum almıştı; bu iki kamp, yasal imkânların kullanılması yanlıları ile karşıtlarından oluşuyordu.

Bolşevikler arasındaki mücadele 1909 yılına gelindiğinde daha da sertleşti. Üçüncü Duma ilk kurulduğunda buna katılıp katılmayacağımızı tartışıyorduk. Sonrasında ise, boykotaj eğilimi daha berraklaşarak bir fraksiyon olarak belli bir ad aldı: *Otzovizm*. Bolşevikler üç sorunda bölünmüştü: *otzovizm, ultimatizm* ve *deizm*; bunların her birinin ayrıntılarıyla açıklanması gerekiyor. Otzovizm'le başlayalım.

---

* Artsibaçev'in *Sanin* adlı ünlü romanının başkahramanı. (Fransızca ç. n.)

"Otzovizm"

Bolşeviklerin bir kısmı ile yerel örgütler, bu arada belli bir zaman için Rusya Merkez bölge Komitesi, üçüncü Duma'dan sosyal demokrat vekillerin geri çağırılmasını* istemişti. Onlara göre gerçek devrimcinin, köhne, gerici bir kurum olan Çarlık Duması'nda yeri olamazdı. Bu kuruma girenler tasfiyeci niteliğinde ve devrime ihanet etmiş olurlardı. O koşullarda yasal imkânların kullanılması mümkün değildi ve ciddi bir bolşevikin sendikalarda ya da polis gözetiminde çalışan işçi kulüpleriyle hiçbir ilgisi olamazdı. Lenin'in yasal imkânları kullanma düşüncesini yanlış ve fırsatçılık olarak gören otzovistler onu sağa kaymakla, devrime inancını yitirmekle suçluyorlardı.

Bu oldukça tehlikeli ve tasfiyecilere hizmet eden bir eğilimdi. Otzovistlerin lideri (Moskovalı entelektüel; Ekim devriminde menşevik ve sonra da ateşli bir beyaz ordu savunucusu olan) Stanislas Volskiy ile Aleksinskiy'di. Eğilim belli ölçülerde (filozof ve iktisatçı; bugün partiden ayrılmış olan) Bogdanov ile Lunaçarskiy tarafından da destekleniyordu. Üzücü olan ise Çarlık Duması'na ve tasfiyecilere olan nefretleriyle bir grup kusursuz devrimci işçinin de otzovizmi desteklemeleriydi.

Bolşevik grubun Lenin yönetimindeki gazetesi *Proleter*'de Kamenev ile ben otzovistleri "sol tasfiyeciler" olarak adlandırdık ve aşırı devrimci fikirlerinin aslında bizi işçi kitleleriyle, gündelik mücadeleyle kopmaya sürüklediğini gösterdik. Menşevikler de aslında bizim sendikaları ve İmparatorluk Duması'nı bırakmamızı, işçiler arasından ayrılmamızı istiyorlardı. Bizim küçük, dar çevrelere bölündüğümüzü, siyasal yaşamdan bütünüyle koptuğumuzu görmekten mutlu olacaklardı. Yineliyorum; otzovizm

* Rusça'da "otzovizm" sözcüğü, "otzıv" yani "geri çağırma" kökünden gelmektedir. (Türkçe ç.n.)

son derece tehlikeliydi; eğer onunla ısrarla mücadele etmeseydik, partimiz bir kitle partisi olamazdı.

Bolşevizmin gücü, yolunun her evresinde, kitlelerden kopmamayı gözetmesi, yalnızca devrimin temel sorunlarına değil, işçilerin gündelik yaşamlarındaki sorunlara da yanıt bulmaya çalışmasıydı. Başka ülkelerde bugün kurulduklarını gördüğümüz genç komünist partiler genelde bu esnekliğe sahip olmayıp ufak cemaatlere dönüşme eğilimindedir; birbirlerinin kopyası olmakta, bugün İtalya'daki partide yaşandığı üzere kitlelerle bağı yitirmektedir. Bu bağlamda otzovizmin Lenin tarafından *Komünizmin Çocukluk Hastalığı* yapıtında doyurucu biçimde çözümlenen ve inatla mücadele edilen hatalarını yinelemektedirler.

"Ultimatizm"

Ultimatizm terimi, *ültimatom* sözcüğünden gelmektedir. Lenin'i oportünizme kaymakla eleştiren ve o dönem epey etkili olan bir grup bolşevik, ayrı bir fraksiyon oluşturmuşlardı: *Ultimatistler*. Bu fraksiyon *Siyasal İktisat* kitabının yazarı A. Bogdanov*, A. Lunaçarskiy,**

* Aleksandr Bogdanov: (1873-1928). Rus fizikçi, felsefeci, bilim-kurgu yazarıdır; Rusya sosyal demokrat işçi partisi ile bolşevikler arasında etkili bir addı, "tektoloji" adında bir felsefe üretmişti. Lenin'in *Maddecilik Ve Ampiriyokritisizm* kitabında idealist olmakla mahkûm ettiği düşünürlerden biridir. Ölümüne kadar Sovyet iktidarına da muhalefet etmişti. (Türkçe ç.n.)

** Anatoliy Vasiliyeviç Lunaçarskiy: (1875-1933). Tanınmış ve saygın Rus marksist devrimcisidir. Gazetecilik yanında felsefe, edebiyat ve estetik üzerine çalışmalarıyla da bilinmektedir. Sovyetler Birliği'nin ilk Aydınlanmadan Sorumlu Sovyet Halk Komiseri ve kültür ile eğitim bakanıydı. Bogdanov'la birlikte Sovyetler'de "proletkült" hareketinin teorisyenlerindendir. 1933 yılında Stalin tarafından İspanya Büyükelçisi olarak atanmış ve görev yerine giderken yolda yaşamını yitirmiştir. (Türkçe ç.n.)

Pokrovskiy* ve birkaç başka bilinen yoldaş tarafından yönetiliyordu. Harekete o dönem bütünüyle "solda" olan Gorkiy de destek veriyordu.

Aslında, otzovizm ile ultimatizm arasındaki ayrım oldukça silikti. Ultimatistler sosyal demokrat vekillerin Duma'dan hemen ve koşulsuz biçimde çekilmesini istemek yerine, vekillerin taktiklerinde kökten bir değişikliğe gitmelerini talep ediyorlardı; bu ültimatoma uymayanlar partiyi terk etmeliydi. Bu da otzovizmin biraz daha ılımlı bir biçimiydi. Aşırı gerici bir parlamentonun kürsüsünden edilecek devrimci sözlerin bütün Rusya'da uyandıracağı büyük etkiyi anlamayan ultimatistler, ültimatomları aracılığıyla vekillerimizi Duma'dan ayrılmak zorunda bırakmak istiyorlardı. Bunlar bolşevik fraksiyon içinde olduğu kadar Merkez Komite içinde de hayli etkili oldular. Uygulamada ise otzovistlerle tek bir cephe oluşturuyorlardı.

Deizm

Son olarak, bolşevikler arasında üçüncü bir eğilim baş gösterdi; bu eğilim "deizm" olarak adlandırılıyor ve Lunaçarskiy ile M. Gorkiy tarafından temsil ediliyordu. Eğilim ifadesini Lunaçarskiy'in bazı makalelerinde ve Gorkiy'in *İtiraflar*'ında buluyordu.

Bilindik anlamda, olağan Tanrı'ya inanmaktan kaçman deistler, kendilerine özel, neredeyse marksist bir ilah imal ettiler; böylelikle de o dönem yükselen dinsel eğilimlere göz kırpıyorlardı. O

* Mihail Nikolayeviç Pokrovskiy: (1868-1932). Bolşevik ve marksist tarihçi. Devrime kadar bolşevikler, özellikle de Lunaçarskiy ile birlikte çalıştıktan sonra 1921 yılında Kızıl Profesörler Enstitüsü başkanlığını yürüttü ve 1929 yılında Sovyet Bilimler Akademisi başkanlığına seçildi. Daha sonra Stalin döneminde "kaba sosyolojizmle" eleştirildi. (Türkçe ç.n.)

sıralar ağır yenilgilerin kaçınılmaz sonucu olan çözülme hali, bilim ile edebiyatın her alanında duyumsanıyordu. Pornografinin gelişmesi gizemcilik ile dinselliğin serpilmesiyle el ele gidiyordu. Bu özgün atmosferin partimiz içindeki en incelikli ruhları, özellikle Gorkiy ile Lunaçarskiy'i etkilememesi de düşünülemezdi. Bu kişiler, biraz tuhaf görünebilir, deizmlerini otzovizmle birleştirmeyi de denediler. Örgütlenmelerine oldukça yetenekli bazı işçileri de katarak Kapri adasmda onlara sözde marksizmlerini öğretmeyi denediler. Aslında işçilere marksizmden çok deizm ile otzovizm öğretiyorlardı. Öğrencileri büyük çoğunlukla cesur işçilerdi ve bugün de pek çoğu cumhuriyetimizin önemli mevkilerinde görev almış durumdadırlar. Bu işçiler Gorkiy'in marksizm ile tarih üzerine derslerini gönülden dinlediler, ama otzovizme pek yüz vermediler. Deizm sorununa gelince, proleter güdüleri uyandı ve şöyle dediler: "Hayır, öyle değil!". Sonunda bunların yarısı işçi Vilonov'un yönetimi altında güzel bir akşam Kapri adasından kaçarak o sırada Paris'te *Proleter* gazetesini çıkaran, Lenin ve diğer bolşeviklere katıldılar. Okulumuzda biraz zaman geçirdikten sonra, Rusya'ya bizim eğilimimizin temsilcileri olarak döneceklerdi.

Partimizin yurtdışındaki okulu çok önemli rol oynamıştır. O dönemde parti neredeyse sıfıra inmişken bu yirmi kişilik yönetici işçi grubu neredeyse partimizin Merkez Komitesi kadar önemli bir güç olmuştur. Bogdanov ile türevleri parti okulu adı altında Lenin'e karşı otzovist-ultimatist fraksiyonlarını oluşturmayı denemişlerse de bu girişimleri pek başarı sağlayamamıştı. Bizim grubumuz ise Paris yakınlarındaki Longjumeau'da yeniden bir bolşevik işçi okulu kurdu. Başlıca örgütleyicileri Orconikidze ile Şvartz olan bu okul partinin Prag'da düzenleyeceği tüm-Rusya konferansının hazırlıklarında ve yasadışı bolşevik partinin yeniden inşasında önemli rol oynamışlardır.

Otzovizme ve Diğer Bolşevik-Karşıtı Eğilimlere Karşı Mücadele

Otzovizm, ultimatizm ve deizme karşı kararlı bir mücadele sürdürmemiz gerekiyordu; bu da bolşevik fraksiyon içinde bölünmeyle sonuçlandı. Sen Petersburg, Moskova ile diğer kentlerden bir dizi delegeyi davet ederek Paris'te bir bolşevik konferansı topladık ve fraksiyonumuzdan deistlerle birlikte Bogdanov ve türevlerini de attık. Bu, bolşevizm tarihinde en önemli andır. (Daha fazla ayrıntı için *Proleter* dergisi koleksiyonlarına ya da bu konuda Lenin'in *Bütün Yapıtlar*'ında yayınladığı bir dizi makaleye bakılabilir). Mücadele özellikle zor geçti, çünkü karşıtlarımız arasında parti içinde büyük otorite sahibi kimseler de bulunuyordu. Bolşevizmin oluşumu, "sola" karşı bu mücadeleyle tamamlandı. Karşıtlarımız, Plehanov'la olan ittifakımızı eleştiriyorlardı. Oysa böyle bir ittifak bütünüyle meşruydu; bugün bile maddeciliğin savunulması yolunda Plehanovcularla tek bir cephe oluşturuyoruz. Lunaçarskiy ile Bogdanov, felsefede Marx'ın karşıtları olup (Lenin'in ampirio-kritisizm hakkındaki kitabında gösterdiği gibi) onunla hiçbir felsefi ortaklığı olmayan Ernst Mach yanlısıydılar, hâlâ da öyleler. Dolayısıyla bolşevizmin nihai kuruluşu yalnızca "tasfiyeciliğe", menşevizme karşı değil, soldan "tasfiyecilere" ve otzovistlere karşı mücadeleyle de gerçekleşmiştir. Otzovistler, 1905'te çıkmış olan gazetemizin adıyla *Vperyod!* (İleri!) yeni bir dergi yayımlamaya başladılar. *Vperyodcular* kendilerini gerçek bolşevikler ilan ediyor, sağcı Leninistlere öfke kusuyorlardı.

Bütün bu eğilimlere karşı mücadelenin tarihi, bolşevizmin teorik temellerini anlamak isteyenler açısından özellikle değerlidir. Bolşevikler hiçbir zaman ve ne olursa olsun, sözcüğün kaba anlamıyla en "solcuymuş" gibi davranmadılar. Hatta deizme, fü-

türizme varan böyle bir "solculuğu" her zaman dışladık ve onunla kararlı biçimde mücadele ettik. Bu mücadelede ortodoks bolşevikler çözücü reformizmin yanı sıra politikada serüvencilik ruhunun kökeninde yatan muğlak idealizm ile otzovizmden de arındılar.

Partinin ideolojik olarak yeniden doğma mücadelesi bütün bir 1909 yılı boyunca sürdü. Durum, yineliyorum, son derece zorluydu. Çok sayıda yoldaşımızda devrim ruhu zayıflıyordu. Parti gruplara, alt gruplara ve fraksiyonlara bölünerek ufalanıyordu. Kendini bolşevik-partiitsi olarak adlandıran küçük bir arabulucular grubu da Leninciler'den ayrıldı. Çekinceleri yüzünden partiye zarar verdiler ve büyük ölçüde tasfiyecilere hizmet ettiler. M. Lyubimov gibi pek çok üyesi giderek menşeviklere kaydılar; Rıkov ve Sokolinov gibi diğerleri ise yanlışlarını anlayıp Leninci bolşeviklere geri döndüler. O sıralarda işimiz, partinin parçalarını birer birer yeniden toplamak, yeniden doğuşunu hazırlamak ve özellikle de saptırıcılara karşı marksizmin temellerini savunmaktı.

Bolşevizmin bu dönemi acımasız, ama görkemlidir. Eğer bolşevizm o dönem karşıtlarına teorik ya da siyasal ödünler verseydi tarihsel rolünü oynayamazdı. İşte bu nedenle tarihimizin bu sayfası gençliğimiz tarafından dikkatlice incelenmelidir; özellikle de şurada burada tam da demin anlattıklarıma benzer öğeler taşıyan teorilerin ortada cirit attıkları bugünlerde.

Partimizi içinde grupların, alt grupların, fraksiyon ve eğilimlerin çokluğu işçiler arasında karşılıklı suçlamaların artmasını teşvik etti, karşıtlarımıza alay malzemesi verdi. Alman sosyal demokratlarının bir kongresinde, bugün Alman Cumhuriyeti başkanı olan Ebert, herkesin önünde bizim "sonu gelmez" bölünmelerimizi alaya alıyordu. Bu sayısız grup ve fraksiyona karşı mücadelemizde ortodoks bolşevizm çizgisine sıkıca tutunabilmek için

Lenin'in uzgörüsü ve enerjisi gerekiyordu. Bugün bile kimi zaman parti içinde ve çevresinde, çoğu kez Leninizm'in küçük burjuva sapmaları olan gruplar ortaya çıkıyor; genç komünist yoldaşlarımızın bunları çözümlemesi, teşhir etmesi ve bunlarla mücadele etmesi gerekiyor.

ALTINCI KONFERANS

Stolipin'in damgasını vurduğu gericilik yıllarında partinin varlığı bile tehlike altındaydı. Bunun son derece çileli bir dönem olduğu ve partinin bütün Rusya'yı kapsayan bir örgütlenme olarak artık varolmadığı rahatlıkla söylenebilir. Devrimin çöküşünden sonra birbirinden yalıtık küçük gruplara bölünmüş, yılgınlığın hüküm sürdüğü bir örgütlenme çevre almıştı. Böyle bir durumda parti içinde menşeviklerle ortak bir yaşam kurmak son derece tehlikeliydi. Tasfiyeciler, bütün kötü niyetleriyle, partinin bir bütün olarak, bir ortak örgütlenme olarak artık varolmadığını vurguluyorlardı. Her kararlı devrimci böyle bir durumda partinin yeniden inşası için bütün gücüyle çalışma zorunluluğu duyar; oysa menşevikler, partinin dağınıklığıyla alay ediyor, eskisiyle hiçbir ideolojik bağı bulunmayan yeni bir parti oluşturmaya çalışıyorlardı. Birkaç yıl boyunca bolşevikler ile tasfiyeciler arasında yoğun bir mücadele sürdü. Söylediğimiz üzere, bir arabulucular grubu da vardı; bunlar da bir orta yol bulmaya çabalıyorlar, iki tarafı uzlaştırmaya çalışıyorlardı.

Paris Konferansı (1908)

İlk uzlaşma girişimi Aralık 1908'de partinin Paris'te toplanan tüm-Rusya konferansında görüldü. Konferansa partinin yurtdışındaki bütün temsilcileri ile Rusya'da çalışan komitelerin delegelerinden bazıları katılıyordu. Menşevik-*partiitsi* ile tasfiyecilerin ortasında konumlanmış olan Martov'un grubu da partinin altını oymak, ayrımları körüklemek üzere konferansa gelmişti. Parlamentodaki grup da Çekidze'nin şahsında konferansa davet edilmişti. Ama Çekidze gelmedi. Gelmemesi bilinçli, düşünülmüş bir tutumdu ve ciddi siyasal sonuçları vardı. Diplomatik bazı gerekçeler ileri sürmüş olsa da konferansa gelmemesi, Çekidze'nin başını çektiği Duma grubunun partiyi tanımaktan vazgeçtiğini, kendisini partinin üzerinde gördüğünü gösteriyordu. Başka deyişle, parlamentodaki fraksiyon bu tutumuyla bir kez daha tasfiyecilere yakınlığını dışavurmuş oluyordu.

Paris konferansında siyasal olarak az çok doğru kararlar alınsa da tasfiyeciler ancak çekinceli bir dille kınanıyordu. Konferans ile o zamanın (Londra kongresinde seçilmiş olan) merkez komitesi Martov'un grubuyla arayı bozmak istememişti. Aynı biçimde, tasfiyeciliğe karşı açık savaş da ilan edememiş, onlara teorik bazı cümlelerle itiraz etmekle yetinmişti. Netlikten uzak olan Paris konferansı parti için pek yararlı olmamıştı; karşı devrimin serpildiği, Stolipin'in iktidarın zirvesine çöreklendiği bir dönemde yalnızca ve yalnızca "stolipinci işçi partisine" karşı bir seferberlik anlamlı sonuçlar üretebilirdi.

M. K.'nın Son Toplantısı

Menşeviklerle birliği koruma adına son deneme, 1910 yılında Paris'te partinin M.K. toplantısında gerçekleşti. Bu, bol-

şevikler ile menşeviklerin bir arada katıldığı son toplantı oldu, çünkü sonraki gelişmeler, bunların işbirliğini imkânsız hale getirdi.

O dönem iki bolşevik grubu sahneye çıktı: bolşevik-uzlaşmacılar ya da bolşevik-*partiitsi* ve kendilerini ortodoks bolşevikler olarak da adlandıran uzlaşmaz bolşevikler. Birinci grupta bugün de parti içinde önemli makamlarda bulunan (Rıkov, Sokolnikov, Vladimirov, Lozovskiy vb.) pek çok yoldaş bulunuyordu. Liderleri, en adanmış, kişisel saygınlığı kadar örgüte büyük hizmetleriyle de en dikkat çekici militanlardan olan Dubrovinskiy'di.* Menşeviklerle kopma zorunluluğunun iyice açığa çıktığı 1909-10 yıllarında Dubrovinskiy birlik fikrine saplanarak, ne olursa olsun menşeviklerle işbirliği yapma gereğinde ısrar ederek siyasal bir hata yaptı. Grubu —menşevik-*partiitsi* gibi— birlik fikrini kendi kişisel amaçları için kullanan çeşitli unsurlarla blok kurdu. Böyle gruplar arasında bazı Bundistler'in yanı sıra o sıralarda Viyana'da yaygın okunan bir işçi yayını olan *Pravda*'yı çıkartarak tasfiyecileri destekleyen Trotskiy ile bazı Polonyalı sosyal demokratlar bulunuyordu. Siyasal oyun ustası olan menşevik-*golosist*ler** bolşevik-uzlaşmacıların hatalarını hemen fark edip bunu kullanmak istediler.

Dubrovinskiy ile taraftarları menşeviklerle ortak çalışma zorunluluğunu vurgulayan bir karar aldılar. Ama aynı zamanda tasfiyeciler ile otzovizme karşı da bir karar geçirdiler. Bu tutarsızlığın altında, o dönem menşevik-tasfiyecileri yanlışa düşmüş kardeşlerimiz olarak görmeleri yatıyordu; bunların eylemlerini genel toplantıdaki kararlara göre düzenlemek zorunda kalacakları düşünülüyordu.

---

* Çarlık tarafından sürgüne yollandı, Sibirya'da öldü.

** Rusça'da "*golos*" yani "ses" sözcüğünden gelen *Golosist*, Martov, Dan ve arkadaşları tarafından yurtdışında çıkarılan bir yayın organıydı.

Sonuçta bu toplantıda Lenincilerin, bütün temel sorunlara verdikleri yanıtlar doyurucu bulunmuşsa da, örgütlenmenin bütün kararları uzlaşmacılar lehine çıkıyordu. Lenin ile arkadaşları bunun tahammül edilemez bir durum olduğunu fark ettilerse de toplantıda azınlıktaydılar ve kararlara uymak zorunda kaldılar.

Menşeviklerle birliği koruma yolundaki son girişim bu oldu. Ama genel toplantıdaki çifte kararda ifadesini bulan bu girişim bazı nedenlerle başarısızlığa uğradı. Her şeyden önce Rusya'da çalışan en ateşli tasfiyecilerden bazıları (Roman, Mihail ile Yuri) kışkırtıcı bir üslupla genel toplantının kararlarına uymayı reddettiler; ikincisi, Trotskiy, alınan kararlara rağmen, tasfiyecilere desteğini öyle açık bir biçimde artırmaya başladı ki, bolşevik-uzlaşmacılar da ona karşı tutum aldılar ve Kamenev Trotskiy'in dergisinde M.K.'ca atandığı yayın kurulu üyeliğinden istifa etti; üçüncüsü, Plehanov bu "uzlaşma toplantısında" alman "tutarsız" kararlara karşı, sert bir mücadeleye girişti ve böylelikle Leninci bolşeviklerin konumunu güçlendirdi. Aynı zamanda Rusya'daki işçi hareketi de yeniden canlanma belirtileri gösteriyordu ve bu da bolşevikler ile menşevikler arasındaki anlaşmazlıkları daha da körüklüyordu. Artık herhangi bir uzlaşma imkânsız olmuştu. Leninci eğilim yeniden bolşevik fraksiyon içinde yükselmeye başladı ve biz de çalışmalarımızı genişletme fırsatı buluyorduk.

Lena Olayları. İşçi Hareketinin Yeniden Doğuşu

Paris'teki genel toplantıdan kısa süre sonra, Rusya'da yeni bir grev hareketi başlangıçta oldukça çekinceli olsa da yükselmeye başladı. Bolşevikler de bazı yasal yayınlar basabiliyorlar, bunlarda, hükümetin takibine rağmen tasfiyecilerin görüşleri karşısın-

da marksistlerinkini koyabiliyorlardı. Lena grevi ile bunu izleyen olaylar, Rusya'da devrimci hareket için yeni bir dönemin kapılarını açtı. 3 Haziran gericiliği çöküşe geçiyordu. Devrimcilerin idam edilmesi bir süre için hareketi susturmuştu, ama Lena olaylarından sonra işçi sınıfının her zamankinden güçlü biçimde yeni bir mücadele için ayağa kalktığı açık hale gelmişti.

"Zviezda" Dergisi

Devrimden sonra ilk yasal dergimizi yayınlama fırsatı bulmuştuk; bu *Zviezda*'ydı. Bu dergi başlangıçta bolşevikler ile Plehanovcu menşeviklerin organıydı. Asıl yönetimi yurtdışındaydı ve buradan Lenin, Plehanov ile diğerleri parti etkinliklerini yöneten makaleler gönderiyorlardı. Sen Peteresburg'da da bolşevik bir işçi olan Poletayev ile İmparatorluk Duması'nda Plehanovcu menşevik vekil Pokrovskiy'in oluşturduğu resmi yayın kurulu bulunuyordu. *Zviezda* başlangıçta oldukça temkinliydi ve Leninciler ile Plehanovcuların ortak yayını olduğundan siyasal çizgisi netlikten uzaktı. Ama çok hızlı biçimde yeniden doğmakta olan işçi hareketinin mücadele organına dönüştü. Bu hareketle giderek daha sıkı bağlar kurdu ve koalisyon niteliğini giderek yitirdi. Sonunda Plehanov'un grubu bütünüyle geri planda kaldı ve *Zviezda* tam olarak bizim bolşevik mücadele organımız oldu. Önce haftada iki kez, sonra üç kez çıkmaya başladı.

"Zviezda"nın Oynadığı Rol ve Önemi

İskra'nın yirminci yüzyıl başlarındaki bilinçli emekçi kuşağı için oynadığı rolü, *Zviezda* da 1905 deneyimini özümsemiş

işçi kuşağı için oynadı. Dergi, Sen Petersburg ile bütün Rusya'dan seçkin bir işçi kesimini bayrağı altında topladı. Başlangıçta temkinli, sonraları daha saldırgan ve giderek daha net biçimde tasfiyecilere karşı acımasız bir savaşa girişti; bu tıpkı zamanında *İskra*'nın "ekonomistlere" karşı yürüttüğü mücadeleye benziyordu. Artık 1908'deki ya da 1910'm genel toplantısındaki diplomatik üslup terk edilmişti. *Zviezda* hem sağa hem sola vurarak kendi çizgisini kararlı biçimde savunan, sayısız düşmanına rağmen kendi yolundan sapmayan bir grup militanın organı olmuştu. Prag konferansından sonra çıkacak olan *Pravda*'nın da ön hazırlığı niteliğindeydi.

Prag'daki Bolşevik Konferansı

Zviezda işte bu dönemde Leninci-bolşeviklerin menşeviklerle olan ayrışma sürecine noktayı koyarak, onların mücadele organı haline geldi. 1908 konferansondan beri, özellikle de 1910 genel toplantısından beri menşevik-tasfiyecilerle artık işbirliği yapmamaya kararlıydık. Kesin olarak kopup tazelenmekte olan işçi hareketine dayalı kendi bağımsız örgütlenmemizi kurmak için doğru zamanı kolluyorduk.

İşte 1912 başlarında grubumuz o anm geldiğine karar verdi ve 1905 yılında parçalanan partiyi yeniden kurmak üzere Prag'da bir konferans topladı. Bu konferans büyük tarihsel öneme sahiptir. Başkaları yanında, Plehanov taraftarlarından iki ya da üç delege doğrudan Rusya'dan gelmişti. Plehanov konferansa bizzat katılmak istememişti; çünkü "haklı olarak" konferansın menşevik-tasfiyecilerle kopuş amaçlı toplandığını tahmin ediyordu ve her şeye rağmen kendisi bundan kaçınıyordu.

Prag Konferansının Bileşimi ve Sonuçları

Prag'da ezici çoğunluğu bolşevikler oluşturuyordu. Konferansta, 1907 ile 1911 yılları arasındaki karşı devrim döneminde bir araya gelmiş ve siyasal olgunlaşmasını tamamlamış yeni bir bolşevik işçiler kuşağı temsil ediliyordu. Burada ilk kez Zalutskiy, (bugün Yol ve İletişim Komiserliğinde çalışan) Serebriyakov; (*Krasnaya Nov*'un yayın yönetmeni) Voronskiy; (bugün Kafkasya'da mücadele eden) Orconikidze ile 1905 devriminde yer almamış, o dönemlerde tanınmayan bir dizi yoldaşı daha gördük. Bütün bu insanlar, karşı devrim döneminde yetişmiş yeni bir bolşevik kuşağını temsil ediyordu; bizim için, deneyimlerinden yararlanmak üzere onlarla bağ kurmuş olmak çok önemliydi.

Yalnızca yirmi kadar delegenin katıldığı ve Lenin tarafından yönetilen Prag konferansı, partiyi yalnızca kendisinin temsil ettiğini açıkladı ve diğer bütün grup ya da alt gruplarla bağlarını kopardığını net biçimde ilan etti. Eski merkez komiteyi ilga ederek şöyle dedi: Parti biziz; bolşevik partinin mücadele bayrağını yeniden kaldırıyoruz; bizimle olmayan bize karşıdır ve tasfiyecilere karşı mücadeleyi reddeden herkesle sert bir mücadeleye girişeceğimiz ilan ediyoruz.

Prag konferansı yeni bir merkez komite seçti; bu komitede başkan Lenin, üyeler Spandarian, Orconikidze, Stassova, Stalin, Zinovyev ile (daha sonra bir ajan provokatör olduğu öğrenilen) Malinovskiy'di.

Yurtdışında ise on dokuzu menşevik olan göçmenler arasında Prag konferansı büyük hınç doğurdu. Menşevikler, bizim bir avuç hırsız olduğumuzu, konferansın çok fazla önemi olmadığını, konferansa önemli adların katılmadığını, parti üzerinde hiçbir etkisinin olmayacağını söyleyerek bizi yaralamak istediler.

Ama öyle olmadı. Bütün menşevik göçmenler bize karşıysa bizim yanımızda da Rusya'da yeni bir işçi kuşağı vardı. Konferans

da bizimle bu yeni doğan bolşevik işçi gruplarıyla köprü kurma, partiyi yeni ilkeler üzerinde yeniden inşa etme imkânı veriyordu.

Sen Petersburg'da "Pravda'nın" Kurulması

Pravda adıyla bir günlük gazetenin kurulması fikri, Prag konferansında benimsendi. Bu fikrin en ateşli savunuclarından biri Voronskiy'di. Tasarısını başlangıçta kuşkuyla karşıladık, çünkü Çarlık Rusyası'nda kendimizi bir günlük gazeteyle ifade etme fikri pek de mümkünmüş gibi görünmüyordu. Gene de bir deneme yapmaya ve bu yolda kitle içinde girişimlerde bulunmaya karar verdik.

Doğal olarak *Pravda*'nın oluşumu diğerleri gibi değildi; kadınlı erkekli işçilerin emeği sayesinde çıkabiliyordu. İşçilerin yaptıklarımıza duydukları yakınlığı finansal desteklerimizin artmasından kestirebiliyorduk. *Pravda*'ya abone olan işçilerin ayrıntılı listeleri elimizdeydi; bir grup yirmi kopek de yardımda bulunsa, onları da listemize ekliyorduk. Lenin bu istatistiklerle özellikle ilgileniyordu.

Başlangıçta *Pravda* da bir koalisyon niteliğindeydi, çünkü bolşevikler ile plehanovcu menşeviklerin işbirliğiyle çıkıyordu. Ama ne yapacaklarına karar veremeyen plehanovcular kısa süre sonra işler ilerledikçe *Pravda*'dan dışlandılar ve gazete yalnızca bolşeviklerin yayın organı halini aldı.

4. Duma

Bu sırada dördüncü İmparatorluk Duması seçimleri gelip çattı. Bir kez daha bolşevikler arasmda seçim kampanyasına katılma üzerine tartışmalar baş gösterdi. Ama polemik, eski boykotaj talebiyle ortaya çıkan ilk şoktaki kadar şiddetli yaşanma-

dı. Yasal imkânları kullanmak zorunda olduğumuzu bilen bolşeviklerin çoğunluğu, Duma'ya katılmak gerektiğini kabul ettiler.

Seçim yasası en büyük altı sanayi vilayetinin işçilerine, vilayet başına bir temsilci hakkı veriyordu. Seçim süreci şöyleydi: İşçiler tam yetkili delegelerini seçeceklerdi; bu delegeler de temsilcileri seçecekler ve toprak sahipleri ile burjuvazi, ezici çoğunluğu ellerinde tuttukları vilayet meclisinde, bu işçi temsilcilerinden birini vekil olarak seçeceklerdi. Dolayısıyla işçi vekilinin bolşevik olabilmesi için vilayet meclisi önüne gelen bütün temsilcilerin istisnasız bolşevik olmaları gerekiyordu ki, toprak sahipleri bolşevik birini vekil olarak seçmek zorunda kalsın.

Bolşevikler bu görevi üzerlerine aldılar ve parlak biçimde başardılar. Menşevikler çok daha fazla yasal imkân kullanıyor olsalar da bolşevikler yukarıda söz edilen altı vilayetin işçi vekil koltuklarını kaptılar. Toprak sahipleri ile kapitalistler de ister istemez bir bolşeviki seçmek zorunda kaldılar. Doğrusu, bizim atadığımız bir temsilciyi elemeye yeltendiler, ama bu kez bütün bolşevikler istifa etti ve sonunda örgütün Duma'ya yollamak istediği temsilci vekil olarak geçti. Kilit ustası olarak çalıştığı Aleksandrovo fabrikasınca seçilen Badayev'in öyküsü budur. Vilayet genel kurulunda ekimciler ile kadetler çoğunlukta olmalarına rağmen, Duma'ya, Badayev çıkmıştı. Duma'ya seçilen diğer kimseler de şunlardı: Petrovskiy (Yekaterinoslav vilayeti), Muranoc (Harkov vilayeti), Samoylov (İvanovo-Voznezensk vilayeti), Şagov (Kostroma yönetimi) ve Malinovskiy (Moskova vilayeti).

Provokatör Malinovskiy

Malinovskiy, metalurji birliği başkanı, eski bir militan işçiydi. Birkaç yıldır, özellikle Sen Petersburg işçileri arasmda çok se-

viliyordu. Gene Prag'a militan sendikacıların delegesi olarak geldiğinde, onu bütün yüreğimizle karşılamıştık. Ona Moskova banliyösündeki bir fabrikada bir iş bulduk ve Prag'da seçilen merkez komite adına, seçimlere dek, kendini tutuklatmaması ve İmparatorluk Duması'na girmesi için bütün bir yıl boyunca sakin kalmasını emrettik.

Ardından, bildiğimiz gibi, Malinovskiy'in bir ajan provokatör olduğu öğrenildi. Duma grubuna, parti M. K.'sına, *Pravda* ile kuruluşunda büyük pay sahibi olduğu Moskova'daki *Raboçiy Put*'un yayın kuruluna sızmayı başarmıştı. Buna karşın o dönemki koşullar gereği, Çarlık polisi bu manevrasından beklediği bütün sonuçları alamadı. Doğru, Malinovskiy büyük zarar vermişti; onun ihbarları sonucu iç güvenlik teşkilatı yüzden fazla militanımızı tutuklamıştı. Ama buna rağmen *Ohrana*'nın (iç güvenlik teşkilatının) hesapları boşa çıktı, çünkü koşulların esiri olan Malinovskiy, Duma'da devrimci çıkışlar yapmak zorunda kalıyordu. Diğer vekiller gibi, Lenin'in ya da benim yurtdışında yazdığımız söylevleri sürekli kürsüden okuyordu. Duma'daki altı bolşeviklik grubun başkanı olarak kazandığı güveni yitirmemek için çalışmalarımızda bize yardım etmek zorunda kalıyordu.

Dengesiz, ama yetenekli Malinovskiy'in gerçekten tuhaf bir kişiliği vardı. Polonya soylularından geliyordu; gençliğinde işlediği bir kamu suçu nedeniyle yasadışı eyleme geçmeye karar vermiş, ardından *Ohrana*'nın eline düşmüştü. İşçi vekilliği görevini bıraktıktan sonra yurtdışına gitti ve yanımıza geldi. M. K. bu kişiye yönelik suçlamaları açığa kavuşturmak üzere Lenin, Zinovyev ve Ganetskiy'den oluşan bir komisyon atadı. Bu komisyon oybirliğiyle Malinovskiy'in siyasal bağlılığından kuşkulanacak hiçbir durum olmadığına karar verdi. Kimliğinin ortaya çıkmasına fazla zaman kalmadığını sezen Malinovskiy, 1914 yılında bağlılığını bildirdikten sonra cepheye gönderildi. Esir düştü ve esirlerin

yolladığı sayısız mektubun da gösterdiği üzere esirler arasında da bolşevik propagandayı sürdürdü. Muhtemelen o koşullar altında hâlâ çift taraflı oynamayı sürdürme gereği duyuyordu. Ekim'den sonra tek başına Rusya'ya döndü, bize teslim oldu, tutuklandı ve Moskova'ya gönderildi; burada ölüme mahkûm ve infaz edildi. Malinovskiy'in kurşuna dizileceği neredeyse kesinken kendini adaletin ellerine teslim etmiş olması, bu insanda sanki iki kişiliğin olduğunu gösteriyor: bir devrimci kişilik, bir de zaman zaman öne çıkan ajan-provokatör kişiliği.

Parlamento Grubunda Bölünme

Duma'da bizim altı vekilimiz dışında bir de yedi kişilik bir menşevik grubu vardı; bunlar özellikle Kafkas küçük burjuvazisince seçilmişti ve ünlü Çekidze tarafından yönetiliyordu. Daha önce üçüncü Duma'nın da üyesi olan bu kişi, belli bir saygınlığa sahipti ve Mart 1917 devriminin başlarında oldukça önemli rol oynamıştı. Biz *Pravda* aracılığıyla parlamento grubunda bölünmeyi teşvik ediyorken menşevikler, Sen Petersburg ve bütün Rusya işçileri arasında birlik adı altında dizginsiz bir propaganda yürütüyorlardı. Bir kez daha, bu sözü bize karşı istismar ediyorlar, birlik fikrinin çoğu zaman yalın düşünen işçiler üzerindeki çekim etkisini sömürüyorlar ve ne kadar çok olursak o kadar iyi olacağını söylüyorlardı. İşçi kitlelerinin bazı durumlarda bir devrimci için ayrışmanın kutsal bir görev olduğunu, bazen işçi sınıfını yolundan çeviren karşı devrimci bir yöne sapmış eski bir örgütlenmeden kopmak gerektiğini anlamaları için çok büyük çabalar harcamak gerekti. Parti örgütünün 1908, 1909 ve 1910 yıllarındaki öyküsü böyle özetlenebilir. 1912 yılında Prag'da tasfiyecilerle ayrışma zamanı gelip çatmış ve gerçekleşmişti. Ardından

1912 yılında ve 1913 yılı başlarında *Pravda* ile *Luç*, Duma'daki altı bolşevik ile Çekidze'nin yönetimindeki yedi menşevik arasında ayrışma gerçekleşti.

Ağustos Bloku

Menşevikler, Prag konferansına karşılık vermek üzere Venedik'te Ağustos 1912'de bir tüm-Rusya konferansı topladılar ve "Ağustos bloku" kurdular. Bu konferansa en ateşli tasfiyeciler, Martov'un menşevik taraftarları ile Trotskiy'in grubu katılıyordu. Bunlar blok için etkin bir işbirliğine girmişti. Aynı zamanda bolşevik *Pravda*'ya, Duma'daki ayrışmaya karşı enerjik bir seferberlik yürütülüyor, ne pahasına olursa olsun Çekidze fraksiyonuyla ayrılmamak gerektiği söyleniyordu. Pek çok grubu bir araya getiren Ağustos Bloku bize karşı tutumunu açıkça ilan etti. Prag konferansının iktidarı gasp ettiğini duyurdu ve parlamentodaki fraksiyon içinde baş gösteren bölünmeyi kınayarak tasfiyeci bir zemin benimsedi.

Kısmi Talepler Hakkındaki Tartışma

1912 yılı kısmi talepler üzerine şiddetli tartışmalarla geçti. Bolşevikler, Prag konferansında, *Zviezda* ile *Pravda*'da, parlamentodaki gruplarında üç temel talebi savunuyorlardı: demokratik cumhuriyet, sekiz saatli işgünü, toprak sahiplerinin topraklarına el konulması. Menşevikler ile Ağustos Bloku ise bizimkinden kökten ayrı bir program çizmişti. Ajitasyonlarınm temeline ifade hürriyeti, grev, birleşme ve koalisyon hakkı taleplerini yerleştiriyorlardı. Başka deyişle, bolşevik, devrimci program yerine,

temel talepler yerine, kısmi talepler öneriyorlardı. Bolşevikler, bu kısmi taleplere de itirazları olmadığını, işçilerin durumunu biraz olsun iyileştirecek her şey için mücadele etmeye hazır olduklarını söylüyorlardı. Ama kısmi taleplere yönelik her ajitasyona, üç temel talebi işleyen ajitasyonun da eklenmesi gerektiğini söylüyorlardı. Kısacası, bizim başlıca taleplerimiz *otokrasinin devrilmesi* iken menşevikler bir anayasal monarşiye razıydı ve partiyi Stolipin rejimine uydurmak istiyorlardı. Böylelikle birbirinden bütünüyle farklı iki zemin kurulmuş oldu: Prag ile Ağustos Bloku.

Demokratik Cumhuriyet Sorunu

Bolşevikler sürekli olarak demokratik cumhuriyet taleplerini ileri sürüyorlardı. Ama şunu da kabul etmek gerekir; bu sorunda kendi içimizde bile 1915'ten 1917'ye dek bir bütünlük ve netlik sağlayamamıştık. 1905 yılından beri Rusya'da proletarya ile köylülüğün diktatörlüğünü savunuyorduk. Dolayısıyla eğer devrimimiz başarılı olacaksa, otokrasiyi devirecek ve Batı'da devrimi ateşleyecekse, bunun demokratik bir devrim olması, sosyalist devrimin başlangıcını oluşturması gerekirdi. Lenin'in 1916 yılında *Sosyal Demokrat*'ta çıkan tezlerinde, bir yandan devrim dalgası yeniden yükselme emareleri gösterirken, hep demokratik devrim üzerine tartışılıyordu. Daha sonraları, emperyalist savaşın Rusya'da ve dünyada yol açtığı derin değişmeleri, bu arada işçi hareketinin Mart 1917 devrimiyle tetiklenen göz kamaştırıcı gelişmesini gören bolşevikler, kendi zeminlerini kesin biçimde tanımladılar; proleter sosyalist devrim; ayrıca yeni tür bir devletten söz etmeye başladılar: Sovyet devleti. Bir zamanlar bolşevikler de menşevikler de demokratik cumhuriyet talebini ileri sürmüşler-

di. Ama menşeviklerin istediği, sıradan bir burjuva cumhuriyet iken bolşevikler bu demokratik cumhuriyet talebine daha devrimci bir anlam yüklüyorlardı.

Bolşevizmin Evrimi

Bolşeviklerin anlayışında 1905'ten 1917'ye dek bir evrim yaşandığı reddedilemez. Bu evrim sancısız gerçekleşmemiştir ve özellikle Ekim arifesinde tehlikeli anlaşmazlıklar ortaya çıkarmıştır. Çok çok uzun bir süre, içimizde pek çok kimse, bizim gibi eksiksiz bir tarım ülkesinde tek bir hamleyle sosyalist devrime geçilebileceğine inanmıyordu. Daha 1917 yılında bolşevikler ancak, devrimimiz bir uluslararası proleter devrimle aynı zamana denk gelirse bir proleter devrime ön adım teşkil edeceğini düşünebiliyorlardı. 1914'deki savaşın, sosyalizmin zafer anını oldukça yaklaştırdığını fark edemiyorlardı. Doğru, bu savaş pek çok kurban almıştı, ama kapitalizmin dengesini yok edip köküne kibrit suyu döküyor, dünya devrimini yaklaştırıyor ve Rusya'da partimize proleter devrim sorununu somut biçimde ileri sürme imkânı veriyordu. Olayların bu biçimde gelişmesi söylediğim anlamda bolşevizmin evrimini de kaçınılmaz kılmıştı.

M.K.'da Ekim devriminden hemen önce ve hemen sonra ortaya çıkan görüş ayrılıkları da kaynağını bu sorunlardan alıyordu. Bolşeviklerin bir kısmı (ben de bunların arasındaydım) menşevikleri ve bazı s.d.'leri sınıf düşmanımız değil, sosyalist hareketin kolları olarak görerek büyük bir yanlış yapmıştı. Menşevikler ile s.d.'lerin gerçekte olduklarından daha az karşı devrimci görüyor, bu yüceltmeden de son derece hatalı çıkarımlar yapıyorduk; Lenin de haklı olarak bunlara karşı ödünsüz bir mücadeleye girişiyordu. Anlaşmazlığımız, bereket, çok sürmedi. Birkaç hafta

içinde hatamızı anladık ve parti her zamankinden daha sıkı biçimde birlik oldu.

1914 Savaşı Arifesinde Bolşevikler İle Tasfiyeciler

Bizi Ağustos Bloku'ndan ayıran neydi? Çok basit; biz devrimci bir programı savunurken karşıtlarımız reform programını, monarşiyle uzlaşmayı öne koyuyordu, çünkü bir devrimin mümkün olduğuna inanmıyordu. Bizi onlardan ayıran gelecekteki devrimin niteliği üzerine görüş ayrılıkları değildi; onların devrimi arzulamadığı, istemediği ve bir anayasal monarşiyi kabul ettikleri belliydi.

Emperyalist savaş sırasında proletaryanın izlediği yolu dikkatle gözleyerek, adım adım "proletarya ile köylülüğün demokratik diktatörlüğü" formülünden uzaklaşıyor, "proletarya diktatörlüğü" formülüne yakınlaşıyorduk. "Bütünleşik demokratik devrim" formülünden, "sovyet iktidarı ve proleter devrim" formülüne, daha 1917 yaz aylarında bile savunduğumuz "kurucu meclis" formülünden, "iktidar sovyetlere" formülüne kayıyorduk.

Dolayısıyla, 1912 yılı sonlarında doğru Ağustos Bloku ile zorlu gericilik yıllarından sonra, iki güç birbirine karşı mücadeleye girişmişti; bir yanda bolşevikler yaralarını sarıp yeni bir parti kurmuş; diğer yanda menşevik-tasfiyeciler, arabulucular ile ne olursa olsun birliği savunanlar kısmi talepler bayrağı altında toplanmış, anayasal monarşiyle uyumlu bir yasal parti kurmaya koyulmuşlardı.

Bütün bu sırada işçi sınıfı ne yapıyordu? İşçi sınıfının kabarışı her zamankinden büyük oldu. Başlangıçta hareket kendini grevlerle gösterdi. 1912 ila 1913 yıllarında Sen Petersburg'da, Moskova'da ve diğer işçi merkezlerinde kesintisiz grevler görül-

dü. İşçilerin kendi güçlerini, kendi kaslarım fark etmeye başladıklarını duyumsuyorduk. Her defasında da ekonomik bir grevi siyasal greve çevirmekten geri kalmıyorlardı.

Menşevikler hemen bu grev hareketinin karşısında tutum aldı; bunu tehlikeli görüyorlardı. Dergileri *Luç*, Blok'ları ve Çekidze'nin grubu Sen Petersburg işçilerine karşı çıkarak, bunların "grev hastalığına" tutulmuş olduklarını söylüyorlardı. Ama makaleleri bekledikleri sonuçları vermiyordu; bunları okuyan işçiler kimin dost kimin düşman olduğunu anlamaya başlamıştı.

Pravda'nın Zaferi

Pravda giderek menşevikleri çoğunlukta oldukları fabrikalardan attı. İşçiler —bir karargâh ve örgütlenme merkezi niteliğindeki— gazetemize düzinelerce, yüzlerce mektup yolluyorlardı. Sendika toplantıları ve özellikle Meto sendika yönetimi ile sigorta sandıkları yönetimi seçimleri *Pravda*'nın hakimiyetinde geçiyordu; buralarda "işçi demokrasisini" ve "bütünleşik talepleri" savunan *pravdacı* ya da "tutarlı marksist" listeleri ileri sürülmüştü. Menşevikler ise dergilerinde art arda gelen bu yenilgilerini, *Pravda*'nm Sen Petersburg ile bazı büyük kent işçileri arasındaki geçici bir yükselişi olarak görüyordu. Yeni devrimci hareketi kesinlikle anlamamışlardı ve her şeyi rastlantıya bağlamışlar, işçi mahallelerinden yükselen sese kulaklarını tıkamışlardı.

Pravda birçok şiddetli baskıya maruz kaldı. Yayını durdu, her makalesi sert sansür gözetiminden geçti, yöneticileri, destekçileri, çalışanları tutuklandı; öyle ki, bir süre sonra düzeltmen bulmak bile imkânsız olmuştu. Ama Sen Petersburg'un işçileri *Pravda*'yı kahramanca destekliyorlar, bütün baskılara rağmen onu gün be gün güçlendirmeyi sürdürüyorlardı. Gazete ne kadar

baskı görürse işçi kitleleri arasındaki değeri de o kadar artıyordu; bu kitleler, gazetenin yaşaması, vergilerini ödeyebilmesi için aralarında para topluyor, yorulmak bilmeden hapisteki düzeltmenlerin yerine yenilerini sağlıyorlardı. Polisin (kimi zaman matbaada ilk baskılara el koymaya kadar varan) bütün hileleri, gazetenin dağıtılması için üstün bir örgütlenme sergileyen Sen Petersburg işçilerinin kararlılığı ve enerjisi sayesinde boşa çıkıyordu. Daha mürekkebi kurumadan yüzlerce işçi ile çocukları mantolarının altında *Pravda*'yı fabrikalarda, imalathanelerde dağıtıyorlardı. *Pravda* her işçi hanesinde okunuyor, tartışılıyordu; bu dönemde gazete, devrim ve bolşevizm tarihinde en saygın konuma tartışmasız biçimde yerleşmiştir.

Savaş ve Devrim

1913 yılında, özellikle de 1914 başlarında işçi hareketi kitlesel gösterilerin, sokak mücadelelerinin damgasını vurduğu yeni bir evreye girdi. 1914 yılı başlarından itibaren, Sen Petersburg sokaklarında ilk barikatlar görünmeye başladı; grevler karşı konulmaz bir ivme ve güç kazandı. Savaş olmasaydı, 1915 olayları da muhtemelen 1905 yılındaki gibi sonuçlanacaktı; tek farkla; köylülük bu kez çok daha olgunlaştığını kanıtlamıştı. Ama savaş devrimi başlangıçta biraz yavaşlatmış olsa da, giderek Rusya'da devrimin keskinleşmesine, bizim de "demokratik devrim" formülünü, "proleter devrim" formülüyle değiştirmemize yol açtı.

Partimiz 1914 başlarında, sözcüğün en geniş anlamıyla işçi sınıfının yöneticisiydi. O sırada yasadışıydı. Merkez komitemizin önemli bir kolu yurtdışındaydı. Lenin ile birkaç başka bolşevik, örneğin Krupskaya, Kamenev ile Zinovyev Krakov'a giderek *Pravda* ile *Zviezda*'yı yönetmeye, Sen Petersburg'dan

Krakov'a önemli sorunları aktarmaya gelecek yoldaşlar aracılığıyla Rusya'yla daha sıkı bağlar tesis etmeye çalışacaklardı. O sırada kurmaylarımız Sen Petersburg ile Moskova'da yasal ya da yasadışı alanda çalışıyorlardı. O dönem partili sayısını söylemek güçtür. En son sayım yaptığımızda —1907 yılında, Londra kongresinde, parti yarı yasalken— (bolşevikler, menşevikler, ulusal fraksiyonlar dahil olmak üzere bütün fraksiyonlar toplamda) yaklaşık 150.000 üye saymıştık. 1914 yılında ise ilişkilerimizi tam olarak belirleyemiyorduk, ama örgütlü işçiler arasında çoğunluğa sahip olduğumuzdan neredeyse emindik.

Söylediğim gibi, 1914 yılında işçiler doğrudan eyleme geçmeye başladılar. Savaşın ilanından az önce sokaklarda ilk barikatlar görünmeye başladı. Durum öyle bir düzeye vardı ki, Duma'daki bütün grubumuz tutuklandı, çünkü Petrovskiy'le, Muranov'la, Badayev'le tam bir devrim ocağı halini almıştı. Badayev fabrikasında, Putilov ile Petrovskiy de Donetz'deki kömür ocaklarında, yasadışı toplantılara katıldıkları gerekçesiyle tutuklandılar. Ağustos Bloku ise bütünüyle güçten düşmüş durumda, dağılmaya, çözülmeye başladı; blokun en iyi unsurları ufak ufak saflarımıza katılmaya başladı. Menşevik-tasfiyeciler (Duma'da Çekidze gibi) en gözde hatipler yanlarında olmasına rağmen işçi kitleleri içinde önemsiz bir azınlık olarak kalmışlardı.

Savaş ve Parti

Emperyalist savaş başlarken durum böyleydi. Savaş ise partiyi tam yok oluşun eşiğine sürükledi. Savaş ilan edilir edilmez, Duma'daki beş vekilimiz tutuklandı. (Menşeviklere dokunulmadı.) Onları diğer yoldaşlarımızla birlikte Petrograd yakınlarında bir gizli toplantıya çağırmıştık. Üzerlerinde Lenin'in yurtdışın-

da yazdığı, emperyalist savaşa ilişkin M. K. bildirisi bulunmuştu. Bu bildiride ilk kez emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi programını ileri sürüyorduk.

Bugün bu program bize çok doğal geliyor. Ama o sıralar böyle değildi; II. Enternasyonal'de bize vebalı gibi bakıyorlardı. Savaşın burjuvaziye karşı iç savaşa dönüştürülmesi gereğini ilan ettiğimizde, bize açıkça "kafamızda birkaç tahtanın eksik olduğunu" söylediler. Çağrımızın bir özetini bastırabilmek için II. Enternasyonal'de "solun en solundan" bir insana, Robert Grimm'e başvurduk, ama o da bizim aklımızı kaçırmış olduğumuzu, herkesin delilik olarak gördüğü bir yazıyı yayımlayamayacağını acıyarak söyledi.

Bunun üzerine II. Enternasyonal'in yanlışa düştüğünü, artık ölü olduğunu söyleme cüreti gösterince, artık dışlamaların, arkamızdan konuşmaların ardı arkası kesilmez oldu. Enternasyonal'in o sıralarda büyük saygınlığı vardı; söylendiğine göre 25 milyon örgütlü işçiyi temsil ediyordu. Buna rağmen Kautski'nin dediği gibi, Avrupa'daki boğazlaşmayı engelleyememişti, ama başka ne yapılabilirdi ki! Enternasyonal, barış zamanlarının kurumuydu, savaş zamanlarının değil; onlara göre savaş zamanlarında sınıf mücadelesi rafa kaldırılmalıydı.

O dönem bütün sosyalistler bir tür karşılıklı dostluğu korumada anlaşıyorlardı. Alman sosyal demokratları kendi hükümetlerini tutacak, Fransız ile İngiliz sosyalistleri kendi hükümetlerine destek verecek, savaş bittiğindeyse bütün dünya sosyalistleri yeniden bir araya gelerek, yok olan milyonlarca emekçi ardından ağlayıp bir daha bunların yaşanmaması için söz verdikten sonra işledikleri günahları karşılıklı olarak sileceklerdi. Bolşeviklere gelince; biz II. Enternasyonal'in tek yasadışı partisiydik ve sosyalist liderlerin ihanet içinde olduklarını, II. Enternasyonal'in rezil biçimde iflas ettiğini, işçi sınıfını kandırdıklarını, bize her yön-

den boykot uyguladıklarını, bize karşı sessiz bir komplo içine girdiklerini ilan ettik.

Ne kadar tuhaf görünse de, bizim bu müdahalelerimizi ilk ciddiye alanlar burjuva siyasetçiler oldu. Bir Alman profesör, yukarıda söz edilen metin ve *Sosyalizm Ve Savaş* broşürü üzerine, bolşevikler hakkında "bilgece" bir inceleme kaleme aldı. Her şeye rağmen bu yeni görüngüyü dikkate almadan geçilemeyeceğini, bolşeviklere deli muamelesi yapmanın kolay olduğunu, ama aslında sosyalizm içinde, uluslararası işçi hareketi içinde yeni bir akımın doğmuş olduğunu ve burjuvazinin gardını alması gerektiğini dile getiriyordu. Ne olursa olsun II. Enternasyonal bize yönelik dışlayıcı bir tutum benimsedi; müdahalelerimize, kişisel olarak bize karşı suskun kaldı ve bizi düş dünyasındaki ideallerinin peşinde birkaç kaçık gibi değerlendirdi.

M.K. Üyelerinin Petrograd'da Tutuklanması ve Yargılanması

Sosyal demokrasinin bu konudaki ağırlığı, kamu kanaatinin baskısı öyle güçlüydü ki, başlangıçta savaşa karşı olduğunu ilan etmiş Liebknecht bile askeri harcamalara karşı oy kullanmada kararlı tutum gösterememişti. Böyle bir ortamda Merkez Komite'mizin bildirisinin nasıl karşılanacağını tahmin edin. Komite'nin yalnızca iki üyesi, Lenin ile Zinovyev yurtdışındaydı. Diğerleri ise tutuklandılar ya da sürüldüler; bazıları, dediğim gibi, Sen Petersburg yakınlarında yakalanıp mahkemeye çıkarıldı. Dava süresince bazı yoldaşlarımız sağlam duramadıysa da, işçilerimizin çoğunluğu, özellikle Muranov, Petrovskiy ile Badayev son derece yürekli bir tutum sergilediler. Jüriye Petrovskiy'in yayımladığı bir dergi okundu; dergi jandarmanın elinde geçmişti

ve yazarın suçlanmasına yol açacak bazı malzemeler içeriyordu. Ama bazı kötülüklerde hayır vardır. Petrovskiy'in gazetesi bu davaya yakın ilgi gösteren, ülkedeki bütün işçilere Parlamento'da bir işçi vekilinin nasıl çalışması gerektiğini sergiledi. Petrovskiy'in Duma'da laf ebelikleriyle, belagat denemeleriyle oyalanmak yerine bütün çabalarını yasadışı etkinliklere, toplantıların, meclislerin, yeraltı konferanslarının örgütlenmesine yoğunlaştırdığı görülüyordu. Demek, yasal etkinliği de bütünüyle ihmal etmese de, Petrovskiy daha çok yasadışı etkinliklerle meşgul olmuştu. Parlamentodaki grubun yargılanması büyük bir fırsat oldu ve gerçek bir bolşevikin nasıl çalışması gerektiğini gösterdi.

Birkaç istisna dışında bütün bolşevikler net bir enternasyonalist tutum aldılar, şovenizme açıkça karşı çıktılar. Bunun tersine menşevikler ise, birkaçı dışında, savaşı savunuyordu. S.d.'ler de onların bu tutumunu paylaşıyordu.

Savaş bütün herkes için, bizim için de büyük bir sınav olmuştu. Bolşevikler bu sınavdan onurlarıyla çıktılar ve enternasyonalizm bayrağını sonuna kadar yukarıda tutarak işçilere kararlılıklarını gösterdiler. Menşeviklerin ve s.d.'lerin savaş karşısındaki tutumu ise istikrarlı değildi: Önceki tutumlarının mantıksal sonuçlarını izliyorlardı. Yasal marksizmin sağcılığından ekonomizme, oradan menşeviklere ve tasfiyeciliğe evrilen bir tarih, mantıksal olarak savunmacılık ve sosyal-şovenizmle sonuçlanacaktı. Bolşevikler ise önce *İskra* sonra bolşevizm, sonra tasfiyecilik-karşıtlığı duraklarından geçip enternasyonalizme ve komünizme varmışlardı.

Burjuva-Menşevik Ortak Cephesi

Burjuvalar ile menşeviklerin ortak cephe kurmadaki hızları gerçekten dikkat çekicidir. Eski marksist, işçi sorunları "uzma-

m" ve kadet merkez komite üyesi İzgoyev'in bu konuda yazdıkları örnek olarak alınabilir:

> *Gerçek tarihsel güçler olgunlaştı ve dünyada burjuvaziye karşı çıkan bir uluslararası sosyal demokrasi olmadığı belirginleşti. Artık yalnızca liderleri sosyal demokrat ünvanı almış* ulusal *işçi partileri var.*

Böylelikle kadet partisinin en gözde liderlerinden biri, açık açık ortada bir uluslararası sosyal demokrasi olmadığını, yalnızca her biri kendi burjuvazisinin peşinden giden ulusal işçi partilerinin varolduğunu ilan ediyordu.

Gene, kadetlerin önde gelen liderlerinden, Pyotr Russ daha da açık konuşuyordu. O dönem, Rosa Luxemburg ile K. Liebknecht, gerçek birer enternasyonalist olarak, Almanya'da savaşa karşı kampanya yürütüyorlardı. O dönem, Alman burjuvazisiyle savaş halinde olan Rus burjuvazisinin, bu kampanyayı belli ölçüde onaylaması, desteklemesi beklenir. Ama Rus burjuvazisi de, böyle gündelik çıkarlarının dışmda bir de temel sınıf çıkarlarının varolduğunu gayet iyi biliyordu. Dolayısıyla, o dönem Luxemburg ile Liebknecht'in bu kampanyasından gelecek yarar ne olursa olsun, Almanya'da da bolşevizmin yükselmesinin kendisi için dolaylı bir tehdit olduğunu fark ediyordu. Russ şöyle yazıyor:

> *Rosa Luxemburg ile bazı taraftarlarında vatan vazifesi duygusu yok. Gerçeği çekinmeden ortaya koyacak olursak, hiç ikiyüzlülüğe kaçmadan şunları söyleyebiliriz;* Alman sosyal demokrasisinin tutumu meşru ve akılcıdır, Fransa'daki, Belçika'daki, Büyük Britanya'daki sosyalistlerin de öyle. Ama Rosa Luxemburg ile K. Liebknecht nesnel olarak büyük bir hata işliyorlar ve içinde bulundukları zamanı, koşulları dikkate almadıklarını gösteriyorlar.

Bu sözler çok dikkat çekicidir. Rus burjuvazisi, Alman burjuvazisiyle savaşta olduğu bir zamanda, Rosa Luxemburg ile K. Liebknecht'in acınası kişilikler olduklarını, çünkü vatanlarına karşı görevlerini ifa etmediklerini söylemektedir. Rus burjuvazisi Alman burjuvazisinden nefret eder ve Gillaume'un yüzünü görmeye bile dayanamaz. Ama Luxemburg ile Liebknecht'in, Alman düşmanlarını zayıflatsalar bile enternasyonalizmin yolunu da açtıklarını, bu nedenle onların da düşman olduğunu asla aklından çıkarmaz. Aynı biçimde, hemen sosyal demokrasiyi, yani menşevikleri desteklemeye başlar.

Narodnikler ise, başlangıçta Kerenskiy'in girişimiyle, savaş yanlısı olduklarını ilan etmişlerdi. Kerenskiy, Duma'da bir söylev vermiş ve şöyle demişti: "Büyük Rus demokrasisinin, ülkedeki bütün diğer güçlerle omuz omuza vererek bize saldıran düşmana karşı kararlı bir direniş göstereceğinden eminiz." Bu açıklama son derece önemlidir. O dönem Kerenskiy burjuvazinin bakanlık koltuklarından birine adaylığını koymak üzereydi.

Endüstriyel Savaş Komiteleri

Menşevikler Petrograd işçilerini endüstriyel savaş komitelerine yazdırdılar. Ekimci* burjuvazinin en göz önündeki temsilcilerinden Guçkov'un gözetiminde örgütlenen bu komitelerin amacı fabrikalarda üretimi artırmak ve zafer ihtimalini böylelikle yükseltmekti. Petrograd işçileri arasında ateşli bir tartışma başladı. Burjuvazinin bu girişimine katılmalı mıydı? Tutarlı en-

* Ekimciler: Ekim 1905'te ilan edildiği için 17 Ekim Birliği olarak da anılan bir Rus liberal partisi; Guçkov'un yönetiminde soyluluğun ve bir kısım büyük burjuvazinin de desteğini alan parti, anayasal monarşi (meşrutiyet) düzenini savunuyordu. (Türkçe ç.n.)

ternasyonalistler olan bolşevik işçiler, çarlık hükümetinin uzantıları olan bu komitelere katılmayı, savaşa yardımcı olmayı reddettiler. Menşevikler ise Gvozdiyev kişiliğinde, bu kişi Mart 1917 devriminden sonra koalisyon hükümetinin bakanı olmuştu, endüstriyel savaş komitelerine dahil olmuşlardı. S.d.'ler arasında ise Natanson gibi bazı adlar Kerenskiy'in anlayışına karşı olsa da kimse şovenizme açıkça karşı çıkamıyordu.

Plehanov ise Rus sosyal şovenizminin en büyük yücelticisi oldu; bu da bize özellikle acı veriyordu, çünkü bu kişi II. Enternasyonal'de büyük otoriteye sahip olup istikrarsızlıklarına rağmen partimizde de azımsanmayacak bir saygınlık uyandırıyordu. Alman düşmanı ve sosyal-şoven olan Plehanov da Rusya'nın savaşta haklı olduğunu söyleyecek kadar ileri gitti. "Ben yaşlı bir devrimciyim," diyordu, "biliyorsunuz yirmi beş yıldır çarlığa karşı savaşıyorum ve çarlık da yakamı hiç bırakmamıştır. Ama işte! Rusya'nın yürüttüğü savaşın haklı olduğunu söylüyorum ve savaş sürdükçe Rus hükümetine karşı mücadeleyi kesmemiz gerektiğini düşünüyorum."

Menşeviklerin şovenizmi öyle boyutlara vardı ki, (o dönem aşırı şovenizme bugünse komünizme bağlanmış olan) Yordanskiy yönettiği *Sovremenniy Mir* gazetesinde Kleinbort'un hararetli bir makalesine yer verdi; makalede şöyle yazıyordu:

> *Bir sihir gibi ateş Petrograd'a vardı ve Moskova'dan Bakü'ye dek her yerde grevler kesildi. Anın büyüklüğünü kavrayan işçiler, iç kavga zamanı olmadığını vurgulamak istiyorlardı.*

Bu cümleler, işçi sınıfına karşı gerçek bir ihaneti temsil ediyorlardı, çünkü ekonomik mücadele de dahil olmak üzere kapitalistlere karşı her türlü savaşı durdurmaya işçileri davet ediyordu.

Savaşın arifesinde, II. Enternasyonal'in Brüksel'deki bürosunda, başkan Vanderveld'in girişimiyle o dönem Rus tarafı içinde, sayısı yedi olan eğilimleri uzlaştırma amacıyla bir konferans düzenlendi. Bu konferansta çoğunluk oyuyla, ayrımları kınayan ve bütün suçu bolşeviklerin üzerine yıkan bir karar benimsendi. O sıralarda henüz II. Enternasyonal'den resmen çıkmış değildik ve belli ölçüde kararlarına uymamız gerekiyordu. Ama ancak görünüşte bu karara uyduk; gerçekte ise kendi çizgimizi izlemeyi sürdürdük. Savaş başlayınca, bu yedi eğilim, bolşevikler dışında, sosyal şovenizm safında yerini aldı. Yalnızca bolşevikler partinin bayrağını yere düşürmediler ve enternasyonalizm lehine en ufak bir gösteriyi bile, en ağır biçimde cezalandıran Çarlığa karşı direndiler. Böylelikle, bolşevizmin kalan son yasal örgütlenmeleri de silindi.

Zimmerwald Konferansı

İlk aylarda bütünüyle yalnızlığa mahkûm olduğumuz izlenimi doğuyordu. Yurtdışında olan Merkez Komite üyeleri farklı ülkelerdeki enternasyonalist birliklerde çalışmaya başladılar.

Zimmerwald konferansında Lenin, düzenleyicilerden biri olarak, Zinovyev'le birlikte partimiz merkez komitesini temsil ediyordu; Martov ile Akselrod, menşevik örgütlenme komitesini, Trotskiy ise kendi grubunu temsilen gelmişti. Zayıf bir çoğunluk oluşturan M. K. temsilcileri, III. Enternasyonal'in çekirdeğini oluşturan sol zimmerwaldizmi kurdular. Birkaç Alman, İsviçreli ve Leton yoldaş da bize katıldı. Konferansın diğer bütün üyeleri bize karşıydı.

Konferansta çoğunluk emperyalist savaşa karşı olduğunu ilan etti, ama iç savaşa da karşıydı. Konferans işçi sınıfına açık-

ça ihanet etmek istemeyen, ama proleter devrime de iç savaşa da inanmayan pasifistlerden, iyi niyetli sosyal demokratlardan oluşuyordu; bu kesimler savaş harcamalarına ya da benzer önlemlere karşı oy kullanacak kadar da ileri gidemiyorlardı. Ledebur'un yönetimindeki bu çoğunluk Lenin'le şiddetli bir tartışma içine girdi. Ledebur, göçmen konumunda olan Lenin için, iç savaş demesi kolay, diyordu, Lenin bir de Rusya'ya gitmeli ve peşinden kimlerin geleceğini bize göstermeliydi.

II. Enternasyonal'de Rusya'da kimseyi temsil etmiyormuşuz gibi davranılıyordu; Gvozdiyev, Çekidze ile Kerenskiy, bütün Rus işçilerinin savaş yanlısı olduğuna iyice inanmışlardı. İçlerinden, belki bolşevikler haklıdır, diyorlardı, ama yalnızlaşmış durumdalar ve arkalarında kimse yok, kimse onları izlemiyor.

Lenin İsviçre'de

Zimmerwald'da azınlıkta kalmıştık. Ama çok küçük bir bütçeyle, Alman ve Polonyalı ile bizim yurtdışındaki grubumuzdan işçilerce damla damla toplanan parayla, *Vorbote* (Haberci) dergisini yayınlayarak sol zimmerwaldizmin ilk çekirdeğini oluşturduk; bu dergide Lenin ile Roland-Host ve diğerlerinin olağanüstü makaleleri yayınlanıyordu. En başta, *Vorbote* yayın kurulunun iki gruptan temsilcilerden oluşması gerektiği düşünülmüştü; bunlar Bolando-Polonyalı grubu adına Roland-Host, Pannekoek ile Radek; Rus M. K. adına da Lenin ile Zinovyev olacaktı. Ama o dönem bolşevizmden uzak olan Radek, Lenin ile beni *Vorbote* yayın kurulundan çıkarmak için elinden geleni yaptı. Biraz düşündükten sonra, *Vorbote*'ye katkı vermekle yetinmeye ve bu dergi aracılığıyla farklı ülkelerden devrimcileri toparlamaya razı olduk.

O dönem, savaşın uzanamadığı İsviçre'de çalışmak durumundaydık. İşçi sınıfının fazla olmadığı bu küçük ülkenin dünya proleter devrimine kayda değer bir etkisi olamıyordu. İsviçre sosyal demokrat partisi özellikle küçük burjuva nitelikteydi. İsviçre'de yaşayan ben ve Lenin bu partiye üyeydik. Ama Lenin, savaşa karşı Zürihli işçi gençlik gruplarını toplamaya çalışınca, gençlik içinde savaşa karşı, "suç propagandası" yaptığımız için partiden atılmamız istendi. 1915 ile 1916 yılları sırasında, enternasyonal bağları yeniden kurmaya ve Rus hareketiyle bağlantılı kalmaya çabalayan önemsiz bir azınlıktan ibarettik.

Ama 1916 yılının ikinci yarısından itibaren Rusya'yla ilişkilerimiz yoğunlaşmaya başladı. İşçilerden mektuplar almaya başlamış ve ufak ufak işçi sınıfının savaşa net biçimde karşı olduğunu fark etmiştik. Bütün engellere rağmen o dönem çıkardığımız ve içindeki yazıları *Akıntıya Karşı* kitabında yeniden bastığımız *Sosyal Demokrat*, doğrusu çok az sayıda da olsa Rusya'ya giriyor, burada elden ele dolaşarak okunuyordu. O dönem bu dergi büyük rol oynamıştı.

Bolşevizmin ve Menşevizmin İzlediği Yollar

Emperyalist savaş sırasında uluslararası dayanışmayı gözeten taktiğimizin temellerini atan bolşevizm işçi sınıfı içinde yirmi beş yıldır boşuna çalışmış olmadığını, yasal marksizm döneminden savaşın sonuna kadar, fikirlerine sadık kaldığını kanıtladı. Kuşkusuz zaman zaman yanlış adımlar atmıştı, ama çizgisi her zaman komünist devrim taktiği olmuştu.

Menşeviklerin de kendi çizgileri vardı, ama onlar yasal marksizmden ekonomizme, oradan tasfiyeciliğe ve sosyal şovenizme geçmişlerdi. Onlarda da bir süreklilik görmek mümkündü, ama

bu küçük burjuva reformizminin sürekliliğiydi. Bütün insanlığı, özellikle de işçi hareketini tehdit eden bir bunalım niteliğindeki emperyalist savaş siyasal eğilimlerin kesin yerlerine oturmalarını beraberinde getirmişti. Uluslararası sosyalizm içinde üç akım ortaya çıkmıştı: Sosyal şovenizm, komünist enternasyonalizm ve Kautski'nin eğilimi, yani "merkez eğilim"; Kautski'nin bu çizgisine bir dönem Martov da katılmıştı, ama grup daha sonra iki fraksiyona bölündü; merkez sağ ile Trotskiy'in de bir dönem içinde bulunduğu merkez sol.

Merkez Eğilim

Bu merkez eğilimi çok tehlikeli görüyor, ona karşı bütün gücümüzle mücadele veriyorduk. Plehanov gibi, Çarlığın "haklı" bir savaş yürüttüğünü ilan eden samimi şovenler ne istediklerini açıkça söylüyorlardı. Taktikleri çok da tehlikeli sayılmazdı, çünkü işçilerin birgün bunların yanlışını fark edeceği, bunları dışlayacağı kesindi. Bünyesinde neredeyse II. Enternasyonal'in bütün etkili temsilcilerini barındıran merkez eğilim ise bu ateşli sosyal şovenlerle ayrışmanın kesin biçimde karşısındaydı ve bu bakımdan daha tehlikeliydi. Bu nedenle, Alman demokrasisinde ayrışma yaşandığında, bizim Merkez Komite'miz bu gelişmeyi çok önemli görmüştü; çünkü o dönem Alman işçi sınıfına yük olan birlik fikrinin, savaşa karşı gelmek isteyen bütün grupların gücünü emdiğini fark ediyorduk.

Dolayısıyla, 1910'daki genel toplantıdan beri menşeviklerden ayrı bir örgütlenme oluşturmuştuk. 1914-1917 arasındaki bütün savaş yılları boyunca, onlardan ayrı davrandık. Menşevikler bir bütün olarak, uluslararası boğazlaşmayı savunuyor, endüstriyel savaş komitelerinin etkinliklerini destekliyor, kadet burjuvalarıy-

la işbirliği yapıyordu. Bolşeviklerin ise Rusya dışına atılmış olanları biraraya gelip sol zimmerwaldizmin çekirdeğini oluşturarak, gelecekteki devrimci komünist enternasyonalin temellerini atıyorlardı. Rusya'da kalmış olanları da endüstriyel savaş komiteleri ile sosyal şovenizme karşı mücadele ediyor, birleşmeye işçileri proleter devrim için örgütlemeye çalışıyordu.

Sosyal Şovenizmin Cüretkârlığı

Şovenizm Rus işçilerini de kapsamıştı. Tek bir gerçek bunu göstermeye yeterlidir: Mart 1917 devrimini izleyen ilk aylarda Petrograd işçilerinin ezici çoğunluğu s.d.'lerin ve menşeviklerin tarafmdaydı. Savaş, karşıtlarımızın elinde güçlü bir araç halini almıştı. "Vatan tehlikede" diye bağıran burjuvazi, her şeye rağmen devrimci bir ruha sahip olan genç Rus işçi sınıfına II. Enternasyonal'in de katkılarıyla şovenizmi aşılamıştı. Savaştan bir hafta önce, 1914 yılında Rus Petrograd işçileri çarlığa karşı barikatlar kurarken, Mart 1917 devriminden birkaç ay sonra s.d.'ler ile menşeviklerin, yani sosyal şovenlerin saflarına geçmişti. İşte bu nedenle savaş boyunca azınlıkta olmasına rağmen, akıntıya karşı kararlılıkla yürüyen ve işçileri Ekim zaferine taşıyan bolşevik parti, proletaryaya büyük hizmette bulunmuştur.

Mart 1917 devrimi, özellikle de Ekim devrimi ile partinin burada oynadığı rolü anlatmaya onlarca konferans yetmez. Burada bunu yapamayacağım. Sunumumu Mart 1917'ye kadarki süreçle —üstelik çok şematik ve eksik bir anlatımla— sınırlandırıyorum. Anlattığım dönemde Rusya'nın ekonomik yaşamı üzerine hemen hiçbir şey söylemedim. Bunun büyük bir eksiklik olduğunu biliyorum. Sözcüğün dar anlamıyla, kendimi partimizin tarihini aktarmakla yetindim; devrimin tarihini de ayrıntılı olarak verme-

dim. Buradaki görevim, parti tarihimizi incelemeniz için size ön bilgilerle yardımcı olabilmektir. Gerisi size kalmış.

Mart 1917 devrimi sırasında Merkez Komite üyelerimiz ya dışarıda, ya hapishanede ya da sürgündeydi. Parti dağılmış ve parçalanmıştı. Gene de yirmi beş yıllık çabaları meyvelerini veriyordu. Partimiz her zaman gerçek anlamda devrimci bir parti olmuştur; bu nedenle yalnızca katı biçimde örgütlenmiş hiyerarşi altında değil, yeraltı çalışmaları sırasında tek bir örgüt olarak cismen sönümlenmiş gibi görünürken bile etkinliğini sürdürebilmektedir. Çarlık yönetimi sırasında, defalarca üye sayısı birkaç kişiye inecek kadar ezilmiş, bastırılmış gibi görünüyordu! Ama proletarya seçkinlerinin kahramanca çabaları sayesinde, işçi kitleleri arasında, Rusya-ölçekli yeni bir işçi partisinin kurulması için gerekli temel fikirleri yaygınlaştırabilmişti. Dolayısıyla bir süre sonra, Anka kuşu gibi, küllerinden doğuyordu.

Partimiz Mart 1917'de belirleyici rol oynamadı, oynayamazdı da, çünkü işçi sınıfı o dönem ulusal savunma taraftarıydı. Ama bunun tersine, birkaç ay içinde, çeyrek yüzyıl boyunca işçi sınıfına yatırdığı "sermayenin" karşılığını aldı; proletarya egemenliği fikrinin kılavuzluğunda, Rusya işçi sınıfını, menşevikler ile s.d.'lerin boyunduruğundan kurtararak onu burjuvazi karşısında kesin zafere götürdü.

EKLER

Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Manifestosu

Bundan elli yıl önce, 1848 devriminin dalgaları Avrupa'yı dövüyordu.

Tarihte ilk kez, işçi sınıfı güçlü tarihsel bir etken olarak sahneye çıkmıştı. Onun sayesinde, burjuvazi feodal kalıntıları ortadan kaldırmayı başardı. Ama çok geçmeden burjuvazi bu yeni müttefikinin aslında en çetin düşmanı olduğunu fark ederek kendini gericiliğin kollarına bıraktı ve proletaryayı da hürriyet davasını da gericiliğe havale etti. Ama artık çok geçti: Bir süre için suskun kalan işçi sınıfı tarih sahnesine çıkmasından on yıllar sonra bu kez daha bilinçli, daha güçlü ve kesin kurtuluşu için mücadeleye hazır biçimde yeniden boy gösteriyordu.

Rusya ise tarihin hareketinin dışında kalmış gibi görünüyordu. Ama burada sınıf mücadelesi ilk bakışta görünür olmasa da vardı ve sürekli gelişiyordu. Rus hükümeti de köylüleri mülk-

süzleştirme, toprak sahiplerini destekleme, çalışan nüfus aleyhine kapitalistleri semirtme görevini üstlenmişti. Ama kapitalizm proletaryasız olamazdı; proletarya onunla birlikte doğuyor, onunla büyüyor ve büyüdükçe de burjuvaziyle hesaplaşma cüretini buluyordu.

İster serf ister hür olsun, Rus emekçisi sömürücülerine karşı az çok açık mücadele içinde olmuştur. Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte de bu mücadele boyut kazanıyor, giderek daha fazla işçinin hanesine nüfuz ediyordu. Rusya'da proletaryanın sınıf bilincinin uyanması ve kendiliğinden işçi hareketinin gelişmesi uluslararası sosyal demokrasinin, sınıf savaşı sancağının, bütün dünyada bilinçli işçilerin kılavuzunun nihai kuruluşuyla da aynı zamana denk gelmişti. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak bütün Rus işçi örgütlenmeleri istikrarlı biçimde sosyal demokrat ruhla hareket ediyorlardı. İşçi sınıfı ile sosyal demokrasinin gücü ve önemi, son zamanlarda Rusya'da ve Polonya'daki, özellikle de 1896 ile 1897 yıllarında Sen Petersburg'daki dokumacıların yürüttüğü sayısız grevle çarpıcı biçimde sergilenmiş oldu. Bu grevler, hükümeti işgünü süresini yeniden düzenleyen 2 Haziran 1897 tarihli yasayı ilan etmek zorunda bıraktı. Yetersizliklerine rağmen bu yasa, sonsuza dek, işçilerin ortak çabalarıyla hükümete geri adım attırılabileceğine ilişkin bir simge olarak kaldı. Ama hükümet, böyle ödünlerle işçileri yatıştırabileceğini düşünerek yanılıyordu. Her yerde işçi sınıfı kazanımlar elde ettikçe daha da talepkâr olmuştur. Rusya'da da aynısı olmaktadır. Rus proletaryası bugüne kadar talep ettiğini almıştır, bundan sonra da talep ettiği her şey ona verilecektir.

Peki Rus işçileri ne istiyor? Başka ülkelerdeki yoldaşlarının yararlandıkları şeyleri: Devlet yönetimine katılmak, ifade hürriyeti, basın hürriyeti, bir araya gelme ve toplanma hürriyeti, kısacası, Batı Avrupa ile Amerika proletaryasının kendi durumunu iyileştirmek ve aynı zamanda nihai kurtuluşu için, özel mülkiyete

ve kapitalizme karşı sosyalizme ulaşmak için sahip olduğu araçları istiyor. Siyasal hürriyet, Rus işçi sınıfına hava su kadar gereklidir. Siyasal hürriyet, onun gelişmesinin, yaşamını daha iyi kılma ile kurtuluşunu sağlamasının temel koşuludur.

Ama Rus proletaryası kendisi için vazgeçilmez olan bu hürriyeti yalnız başına elde edemez.

Avrupa'nın doğusuna (dolayısıyla Rusya'ya doğru) gittikçe burjuvazinin siyasal zayıflığı, ürkekliği ve korkaklığı, öte yanda da proletaryanın kültürel ve siyasal sorunlarını tek başına çözme zorunluluğu daha açık biçimde görünür. Rus işçi sınıfı siyasal hürriyetini kazanmak zorundadır ve kazanacaktır. Bu, proletaryanın tarihsel görevini yerine getirme, insanın insanı sömürmesinin imkânsız olduğu bir toplumsal rejim yaratma yolundaki ilk adımıdır. Rus proletaryası, burjuvaziye ve kapitalizme karşı mücadelesini iki kat fazla enerjiyle sürdürebilmek, böylelikle sosyalizmin kesin zaferine ulaşabilmek için otokrasi boyunduruğundan kurtulmalıdır.

Rus proletaryasının ilk girişimleri zorunlu olarak dağınıktı ve birlikten ya da yöntemden yoksundu. Şimdi güçleri, örgütleri, yerel çevreleri tek bir "Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi" altında birleştirme zamanı gelmişti. Bu zorunluluğun bilinciyle, "İşçi sınıfının kurtuluşu için mücadele birliği", *İşçi Gazetesi*'ni yayınlayan grup ve "Rusya ile Polonya Yahudi işçileri birliği" temsilcileri bir kongre düzenleyerek aşağıdaki kararları almıştır.

Bir parti altında birleşen yerel gruplar, bu eylemlerinin öneminin bütünüyle farkındadır ve bütün sorumluluğunu da üstlenmektedir. Bunu yaparak, Rus devrimci hareketinin bilinçli sınıf savaşı evresine girmiş olduğunu ilan etmektedirler. Sosyalist bir hareket ve eğilim olarak Rusya sosyal demokrat partisi, Rusya'da daha önceki devrimci hareketin bütün mirasını ve geleneğini sürdürecektir; sosyal demokrasi, gelecekteki başlıca görevin si-

yasal hürriyeti kazanmak olduğunu saptayarak eski *Narodnaya Volya*'nın görkemli militanlarınca belirlenmiş olan bu hedefi sahiplenmektedir. Ama araçları ve yolları farklıdır. Buradaki tercihin nedeni, partinin örgütlü işçi kitlelerinin sınıf hareketi olarak doğması ve öyle kalacak olmasıdır. İşçi sınıfının kurtuluşunun gene işçi sınıfının kendi eseri olacağı görüşüne sıkı sıkıya bağlı olan Rus sosyal demokrasisi, eylemlerini uluslararası sosyal demokrasinin bu temel ilkesinden asla koparmayacaktır.

Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin Manifestosu

Bütün ülkelerin burjuva partileri ve hükümetlerince on yıldan fazla bir süredir hazırlığı yapılan Avrupa savaşı sonunda patlak verdi. Silahlanma yarışının, bugünkü emperyalist aşamada pazarlar üzerinde gerçekleşen rekabetin, Doğu Avrupa'nın geri kalmış monarşilerindeki hanedanlık çıkarlarının böyle bir savaşa yol açmaması imkânsızdı. Yabancı uluslara boyun eğdirmek, onların topraklarını gasp etmek, rakip halkları ezip geçerek onların zenginliklerine el koymak, Rusya'da, Almanya'da, İngiltere'de ve diğer bütün ülkelerde emekçi kitlelerin dikkatini çelmek, işçileri bölmek, milliyetçilik aşısıyla onları aldatmak, devrimci hareketi zayıflatmak için işçilerin öncülerini yok etmek; işte bugünkü savaşın gerçek amacı ve gerçek anlamı bunlardır.

Savaşın gerçek doğasını kitlelere göstermek, egemen sınıfların yurtseverliği kabartmak, savaşı meşrulaştırmak için yaydıkları yalanları, kuşkuculukları acımasızca teşhir etmek ise ilk önce sosyal demokrasinin görevidir.

Almanya burjuvazisi, savaşan ittifaklardan birinin başındadır. Yurt, hürriyet ve uygarlık savunması yaptığını, Çarlık tarafın-

dan ezilen halkların kurtuluşu, Rusya'da otokrasinin çökmesi için mücadele ettiğini söyleyerek işçi sınıfını ve emekçi kitleleri aptal yerine koymaktadır. Aslında junker'lerin* ve II. Guillaume'un önünde eğilerek, aslında çarlığın en büyük müttefiki, Rus işçi ve köylülerinin devrimci hareketinin de en büyük düşmanı olmuştur. Savaş ne getirirse getirsin, Alman burjuvazisi Rusya'da devrimci harekete karşı çarlık monarşisini desteklemek için junkerlerle omuz omuza vermekten geri durmayacaktır.

Alman burjuvazisinin Sırbistan'a karşı başlattığı seferberliğin de amacı Güney Slavları'nın ulusal devrimlerine boyun eğdirmek, onları boğmaktır; bu sırada da askeri güçlerinin büyük bölümünü Fransa ile Belçika gibi en hür ve zengin ülkelere, onları yarıştan düşürmek için yöneltmiştir. Yalnızca kendini savunmak için savaştığına insanları inandırmak isteyen Alman burjuvazisi, aslında savaş için en elverişli anı seçmiş durumdadır; şimdi silah teknolojisindeki en son yenilikleri kullanabilecek, Fransa ile Rusya'nın üzerinde anlaştığı yeni silahlanma hamlesinin önüne geçebilecektir. Savaşan ittifakların öbür tarafındaki uluslar grubu ise İngiltere ile Fransa'nın önderliğindedir ve onlar da Alman militarizmine ve despotizmine karşı yurt, hürriyet ve uygarlık adına savaştıklarını söyleyerek işçi sınıfları ile emekçi kitlelerini kandırmaktadır. Gerçekte ise daha birkaç yıl önce monarşilerin en barbarı, Avrupa'nın en gerici ülkesi, Çarlık ordularının Almanlar'a karşı hazırlanması için milyarlar yatırmıştır.

Aslında İngiltere ile Fransa burjuvazilerinin amacı, Alman sömürgelerini ele geçirmek, son derece hızlı ekonomik gelişme kaydeden rakip ulusları safdışı bırakmaktır. İşte bu amaçla "ileri" demokratik ülkeler, Çarlığa, Polonya'yı, Ukrayna'yı vb. ezmesi, başka deyişle, Rusya'da devrimi boğması için yardım etmektedir.

* Junker: (Alm.) Alman büyük toprak sahipleri sınıfına verilen ad. (Türkçe ç.n.)

Aslında savaşan ülkelerin hiçbiri yağmada, barbarlıkta ve her türlü çılgınlıkta, diğerinden geri kalmamakta, ama proletaryayı istismar edebilmek, onun dikkatini gerçek hürriyet mücadelesinden, gerek kendi ülkelerindeki gerek başka ülkelerdeki burjuvaziye karşı iç savaştan koparabilmek için bütün ülke burjuvazileri yurtseverlik yalanlarıyla bu ulusal savaşlarına ülküler biçmektedir; düşmanlarının topraklarında gözü olmadığını, bütün halkların kurtuluşunu gerçekleştirmek için savaştığını söylemektedir.

Ama bütün ülkelerin hükümetleri ile burjuvazileri, (dış düşmandan çok "iç düşmana" karşı yöneltilmiş) olağanüstü önlemler, vahşi bir askeri sansür uygulayarak işçileri birbirlerine karşı konumlandırmak için çabaladıkça, bilinçli proletaryanın, bütün ülkelerdeki dizginsiz şovenizme karşı sınıf birliğini, enternasyonalizme, sosyalizme bağlılığını koruma görevi daha da belirginleşmektedir. Ona bu görevini unutturmaya çalışmak, bütün bilinçli işçilerin gözünde, demokratik özlemlere, sosyalizm ülküsüne ihanet etmektir.

Şunu bütün acımasızlığıyla ortaya koymalıyız: Bugün Avrupa'da başlıca ülkelerin sosyalist partileri bu görevi üstlenmemekte ve bunların önderleri, özellikle de Almanya'da, sosyalizme neredeyse doğrudan ihanet içinde bulunmaktadır. İnsanlık tarihinin bu en vahim dönemlerinden birinde, II. Enternasyonal'in önderlerinin çoğu milliyetçiliği sosyalizme tercih etmiş durumdadır. Kendilerini bunlara bakarak konumlandıran işçi partileri ise hükümetlerinin bu suçlarına karşı çıkacaklarına, işçi sınıfına emperyalistlerin peşine takılmayı öğütlemektedir. II. Enternasyonal'in önderleri, askeri harcamalar lehine oy vererek, burjuvalarının şoven sloganlarını yineleyerek, savaşı haklı gösterip destekleyerek, burjuva bakanlıklarda yer alarak vb. sosyalizme ihanet etmişlerdir. Avrupa'nın en etkili sosyalist önderleri ve örgütleri sosyalizmin değil, şoven bur-

juvazinin bakış açısını savunmaktadır. Sosyalizm karşısındaki bu utancın sorumluluğu her şeyden önce, II. Enternasyonal'in en güçlü, en etkili partisi olan Alman sosyal demokrasisine düşmektedir. Ama bunu söylemek, kendilerine sunulan bakanlık koltuklarını kabul eden, bir zamanlar Komün'ü bastırmak için kendi vatanlarına ihanet ederek Bismarck'la anlaşmış bir burjuvazinin torunlarıyla işbirliğine giren Fransız sosyalistlerine en ufak bir haklılık payı tanımaz.

Alman ve Avusturyalı sosyal demokratlar, Rus çarlığına karşı savaştıklarını söyleyerek savaşa verdikleri desteği haklılaştırmaya çalışıyor. Biz, Rus sosyal demokratları, bu haklılaştırma çabasını kandırmaca olarak görüyoruz. Ülkemizde çarlığa karşı mücadele son yıllarda yeni ve görkemli boyutlar kazanmıştır. Rus işçi sınıfı da bu hareketin başından eksik olmamaktadır. Son yıllarda gördüğümüz siyasal grevler, milyonlarca insanın katıldığı grevler, çarlığın devrilmesi, demokratik cumhuriyetin kurulması talebiyle yürütülmektedir. Savaşın arifesinde, Fransa cumhuriyetinin başkanı Poincaré II. Nikolay'ı ziyaretinde, Rus işçi sınıfının Sen Petersburg sokaklarına kurduğu barikatları kendi gözleriyle görmüştür. Rus proletaryası, insanlığı çarlık monarşisi utancından kurtarmak için, hiçbir fedakarlıktan kaçınmamaktadır. Ama ortada çarlığın düşüşünü geciktiren, çarlığa Rusya demokrasisi karşısında yardım eden bir etken varsa o da İngiliz, Fransız ve Rus burjuvazilerinin çarlık gericiliğine paralar akıtmaları mevcut savaş halidir. Ve Rus işçi sınıfını çarlığa karşı savaşında baltalayan bir şey varsa, o da Alman ve Avusturya sosyal demokrasisinin davranışlarıdır; Rusya'da burjuva basının örnek diye kafamıza kakmaktan geri kalmadığı davranışlarıdır.

Alman sosyal demokrasisi en ufak devrimci eylemden bile kaçınmak zorunda kalacak denli güçsüzse bile en azından şovenlerin saflarına koşmamalı, Alman liderlerin, proleter

Enternasyonal bayrağını kirlettiklerini çok haklı olarak söyleyen İtalyan sosyalistlerinin suçlamalarını haklı çıkaracak biçimde davranmamalıdır.

Rusya sosyal demokrat işçi partisi zaten savaştan yeterince zarar görmektedir. Bütün yasal basınımız ortadan kaldırılmıştır; sendikalarımızın çoğu dağıtılmıştır; yoldaşlarımızın büyük kısmı tutuklanmış ya da sürülmüştür. Ama İmparatorluk Duması'ndaki parlamento grubumuz, sosyalizme sadık kalarak savaş bütçesi aleyhine oy vermiş, üstelik protesto şiddetini artırarak, Duma'daki oturumu terk etmiştir. Görevinin, Avrupa hükümetlerinin emperyalist siyasetini mümkün olduğunca baltalamak olduğunu düşünmüştür. Çarlık iktidarının dehşet verici baskılarına rağmen, Rus işçileri demokrasi ve Enternasyonal önündeki görevlerini yerine getirmiş, savaşa karşı ilk yayınlarını çıkarmışlardır.

Eğer bugün Alman sosyal demokratları içinde ufak bir azınlıkça ve tarafsız ülke sosyalistleri içinde bir seçkinler grubunca temsil edilen devrimci sosyal demokrasi, II. Enternasyonal'in iflası karşısında duyduğu utancı saklayamaz haldeyse, eğer Fransa'da, İngiltere'de sosyalist partinin çoğunluğunca savunulan şovenizme karşı sesler cılız ve yalıtık kalıyorsa, *Sozialistische Monatshefte* grubu gibi oportünistler, Avrupa sosyalizmi karşısındaki bu zaferlerini kutlamakta çok haklıdırlar. Ama bugün proletarya için en zararlı unsurlar (Alman sosyal demokrasisinin "merkezi" gibi) oportünizm ile devrimci sosyal demokrasi arasında gidip gelen, diplomatik sözlerle, II. Enternasyonal'in bu çöküşünü hafifletmeye ya da örtbas etmeye çalışanlardır.

Tam tersine, bütün ülkelerin işçilerini güçlü biçimde kaynaştıracak yeni bir sosyalist birliğin oluşturulabilmesi için bu çöküşü açıkça kabul etmek ve bunun nedenlerini kavramak gerekmektedir.

Oportünistler, Stuttgart, Kopenhag ve Basel kongrelerindeki kararları uygulamaktan kaçmışlardır; bu kararlar sosyalistlerin koşullar ne olursa olsun şovenizme karşı çıkmalarını, her türlü burjuvazinin ve burjuva hükümetlerin savaş yolundaki her türlü girişimlerine iç savaş propagandasıyla yanıt vermelerini emrediyordu. II. Enternasyonal'in çöküşü, aslında, savaş öncesinde kendine görece elverişli bir iklim bularak serpilmiş, son yıllarda da II. Enternasyonal'e hakim olmuş oportünizmin iflasıdır. Oportünistler bu çöküşü uzun yıllardır hazırlıyorlardı; sosyalist devrimden kaçıyor, yerine burjuva reformizmini yerleştirmeye çalışıyorlardı; sınıf savaşım ve bunu iç savaşa dönüştürme gerekliliğini görmezden geliyor, sınıfların işbirliğini öğütlüyorlardı; yurtseverlik ve yurt savunması kisvesi altında burjuva şovenizmine göz kırpıyor, *Komünist Manifesto*'da ilan edilen temel gerçeği, işçilerin yurdu olmadığı gerçeğini unutuyor ya da görmezden geliyordu; militarizme küçük burjuvalarının duygusal bakışıyla karşı çıkmakla yetiniyor, bütün ülke proleterlerinin kendi burjuvazilerine karşı devrimci bir mücadeleye girişmesi gereğini bir kenara atıyorlardı; burjuva yasallığını ve parlamentarizmini fetiş haline getiriyor, bunalım dönemlerinde yasadışı örgütlenme ve ajitasyon yapma gereğini unutuyorlardı. Oportünizmin doğal tamamlayıcısı olan, onun kadar burjuva nitelikte ve marksizme onun kadar düşman olan anarko-sendikalizm de bu bunalım döneminde utanmazca şovenizmin sloganlarını yineliyordu.

Şu durumda, oportünizmden kesin biçimde kopmaksızın, onun kaçınılmaz iflasını kitlelere sergilemeksizin sosyalist görevleri yerine getirebilmek, işçilerin gerçek uluslararası birliğini kurabilmek imkânsızdır.

Her ülkede sosyal demokrasinin görevi her şeyden önce şovenizme karşı mücadele etmektir. Rusya'da şovenizm bütün bir liberalizm kampını (kadetleri) ve bir bölümüyle de *narodnik*le-

ri istila etmiştir; sosyalist devrimcilere, sağ sosyal demokratlara kadar ulaşmış durumdadır. (Özellikle E. Smirnov, P. Paslov ve G. Plehanov'un ülke basınınca oldukça kullanılan müdahalelerini anımsatmak yeterlidir.)

Bugünkü durumda, uluslararası proletaryanın görüş açısından, savaşan taraflardan hangisinin yenilgisinin sosyalizm için daha iyi olacağını söylemek mümkün değildir. Ama Rusya işçi sınıfı ile halkları açısından, Avrupa ile Asya'daki en gerici, en barbar, en fazla ulusu ve insanı ezen hükümet olarak, çarlık monarşisinin yenilmesinin daha iyi olacağına kuşku yoktur.

Avrupa sosyal demokrasisi hiç zaman geçirmeden, Avrupa birleşik cumhuriyet devletleri anayasasını talep olarak ileri sürmelidir. Ama burjuvaziden farklı olarak, proletaryayı her türlü şovenist akıma karşı korumaya hazır biçimde, bu talebin, Alman, Avusturya ve Rus monarşileri devrilmediği sürece bir aldatmaca ve yanılsama olduğunu da göstermelidir.

Burjuva devrimini gerçekleştirmemiş geri bir ülkede çalışan Rus sosyal demokrasisi ise demokrasinin gerçekleşmesi için temel koşullar olan şu üç görevi yerine getirme çabalarına devam etmelidir: Bütün insanların eşit ve serbest olacağı bir demokratik cumhuriyetin kurulması; büyük toprak sahiplerinin topraklarına el konulması; sekiz saatlik işgününün uygulanması. Öte yandan ileri bütün ülkelerde ise savaş sosyalist devrimi gündeme getirmiş, proletarya savaşm çilesi altında ezildikçe, emperyalist boğazlaşmayla harap olan Avrupa'nın yeniden inşası için daha fazla çaba göstermek gereği ortaya çıktıkça sosyalist devrim daha acil bir gündem haline gelmiştir.

Burjuvazi savaş zamanı proletaryanın ağzını bağlayan yasalardan kazanç sağlarken, proletaryanın da yasadışı ajitasyon ve örgütlenme biçimlerini benimsemesi bir zorunluluktur. Oportünistler, inançlarına ihanetle yasal örgütlenmelerini ko-

rusa da, devrimci sosyal demokratlar, mevcut bunalım dönemine uyan yasadışı mücadele biçimlerini oluşturmak üzere, işçileri kendi şoven burjuvalarıyla değil, bütün diğer ülke işçileriyle bütünleştirmek üzere gerekli örgütlenmeleri ve bağlantıları yaşama geçireceklerdir. Proleter enternasyonal ölmüş değildir ve ölmeyecektir. İşçi kitleleri bütün engellere rağmen yeni bir Enternasyonal yaratacaklardır. Oportünizmin zaferi uzun ömürlü olmayacaktır. Savaş kurban aldıkça kitleler oportünistlerin ihanetini fark edecek, silahları kendi ülkelerinin burjuvazisine, hükümetlerine karşı çevirmek gerektiğini anlayacaklardır.

Bugünkü emperyalist savaşın iç savaşa dönüştürülmesi tek gerçek proleter slogandır; Komün'ün bize öğrettiği, 1912 yılında Basel kongresinde benimsenen, ileri gelişmiş burjuva devletler arasındaki emperyalist savaşın her yanından sızan bir zorunluluktur. Bunu yapmak ne kadar zor olursa olsun, sosyalistler iç savaş gerçekleşinceye kadar bu yolda ellerinden geleni yapmaktan geri kalmayacaklardır.

Proletarya ancak bu yolla şoven burjuvaziden kendini kurtarabilir ve gerçek hürriyete, sosyalizme doğru ilerleyebilir.

Bütün ülkelerin burjuvalarının yurtseverliği ve şovenizmi karşısında yaşasın işçilerin kardeşliği!

Yaşasın oportünizmden arınmış proletarya Enternasyonali!

Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi

Lenin'in 1917 yılına kadar en yakın yoldaşı, bolşevizmin gelişiminin her aşamasında etkin biçimde yer almış olan Zinovyev'e 1924 yılında, itibarının doruğundayken, Sovyet gençliğini eğitme görevi verilmişti. Ekim devriminin en iyi hatiplerinden, Leninizm'in ilk propagandistlerinden kabul edilen; Komintern başkanlığından Bakü Doğu Halkları Kurultayı örgütleyiciliğine kadar uluslararası sosyalizm mücadelelerinde kritik görevler üstlenen Zinovyev, gençliğe anlattığı bu tarihçenin, sağlam bir başlangıç olmasını umuyor; devrim tarihinin bitmediğine inanan genç kuşaklara, devrimin yasalarını anlatıyor.

ISBN 978-605-4339-13-6

MIZ
RAK

FİYATI
25 TL

